

Safe Future

Aanvullende methodiek voor hulpverleners die werken met buitenlandse slachtoffers van mensenhandel en huiselijk geweld die nog in onzekerheid verkeren of ze in Nederland kunnen blijven.

Bespreekbaar maken van toekomstopties en begeleiding bij terugkeer en re-integratie van cliënten die terug gaan naar hun land van herkomst

Voorwoord

Voor u ligt het resultaat van een grote inspanning gedurende iets meer dan een jaar. De Federatie Opvang en elf projectpartners in Nederland, Nigeria en Bulgarije hebben vanaf mei 2013 het 'Safe Return' project geïmplementeerd, met als doel om een methodiek te ontwikkelen die terugkeer naar het land van herkomst bespreekbaar maakt voor buitenlandse slachtoffers van mensenhandel en slachtoffers van huiselijk geweld of eerdergerelateerd geweld voor wie het moeilijk is om een verblijfsvergunning in Nederland te krijgen. Beoogd werd om cliënten die daadwerkelijk willen vertrekken voor te bereiden op dit vertrek en indien mogelijk te begeleiden bij hun re-integratie in het land van herkomst door een organisatie ter plaatse.

Daarnaast beoogde het Safe Return project veldonderzoek te doen naar factoren die terugkeer bevorderen of belemmeren aan de hand van de praktijkervaringen met de ontwikkelde methodiek. De resultaten hiervan zijn verwerkt in de eindrapportage van het Safe Return project die tegelijkertijd met de definitieve methodiek wordt gepubliceerd. Een ander belangrijk doel van het Safe Return project was om mogelijke samenwerkingspartners in binnen- en buitenland in beeld te brengen. Deze zijn samengevoegd in de sociale kaart die bij zowel de methodiek als de eindpublicatie is gevoegd.

De methodiek, die de naam Safe Future heeft gekregen, is in de periode mei – september 2013 in conceptvorm ontwikkeld en na training van de betrokken hulpverleners vanaf oktober 2013 in de partnerinstellingen toegepast. Met de uitgangspunten van de methodiek is vanaf juni 2013 gewerkt. Op basis van de praktijkervaringen is de methodiek aangepast en nu in definitieve vorm beschikbaar, voor zowel de (vrouwen)opvang als andere geïnteresseerde instellingen.

Aan deze publicatie hebben veel mensen meegewerkt. In eerste instantie willen we de auteur bedanken, Margot Mulders. Margot heeft met tomeloze inzet haar kennis uit de literatuur en de praktijkervaringen van maatschappelijk werkers in de (vrouwen)opvang verwerkt in een handzame methodiek die houvast zal bieden aan hulpverleners binnen en buiten de opvang. Dank gaat ook uit naar Trijntje Kootstra, de projectleider van Safe Return, Liesbeth van Bommel, projectadviseur en Janet Rodenburg van Pharos, voor hun bijdragen aan de methodiek en naar de Stuurgroep Safe Return, bestaande uit Jerrol Marten (CoMensha), Alice Vellinga (Het Kopland), Frans Klaassen (Jade Zorggroep) en Bram Koppelaar (Federatie Opvang) voor hun feedback op conceptversies. Daarnaast willen we alle 'key persons' bedanken van de betrokken projectinstellingen, ervaren medewerkers die nauw bij het project waren betrokken en hun veldexpertise met ons hebben gedeeld.

De publicatie 'Bewogen Terugkeer' van Pharos, met medewerking van Janet Rodenburg, en de krachtgerichte benadering zoals die in binnen- en buitenland in de (vrouwen)opvang wordt ingezet in de hulpverlening vormden een belangrijke inspiratiebron voor Safe Future. Een speciale vermelding verdient daarnaast de inzet van Donka Petrova en Nadia Kozhouharova van Animus Association/La Strada Bulgarije die een essentiële bijdrage hebben geleverd aan hoofdstuk 7 over re-integratie in het land van herkomst, evenals de presentatie van Marieke Bekkers van Het Kopland over hoe krachtgericht werken hierbij kan worden ingezet. Onze partners uit Nigeria, Sister Patricia Ebegbulem en Sister Bibiana Emenaha van COSUDOW hebben hun praktijkervaring met ons gedeeld tijdens twee internationale ontmoetingen. Margreet van den Heuvel van Sterk op het Werk willen we bedanken voor haar bijdrage aan hoofdstuk 4 over de werkrelatie tussen hulpverlener en cliënt. Tamara van Driel en Suzanne de Jong van CoMensha en Ivonnie van de Kar van SRTV hebben een titanenklus geklaard door binnen- en buitenlandse organisaties in kaart te brengen die terugkerende slachtoffers ondersteunen. Ineke Baas van het Leger des Heils en Linda Pool van Fier Fryslân hebben feedback gegeven op het allereerste concept van de methodiek, waarvoor dank. Daarnaast gaat onze dank uit naar Petra Timmermans, die de methodiek met veel kennis van het werkveld heeft vertaald naar het Engels, naar Marcel Vendrig voor de professionele editing van de videoclips die de methodiek kunnen ondersteunen, naar Anneke Heerma die het logo van Safe Return heeft ontworpen en naar de IVA Groep in Rotterdam voor de perfecte ondersteuning tijdens het drukproces. Heel hartelijk dank allemaal, zonder jullie was het niet gelukt!

Tot slot willen wij het Ministerie van Veiligheid en Justitie bedanken voor de financiering van het Safe Return project en het Ministerie van VWS, de gemeenten Amsterdam, Alkmaar, Arnhem en Groningen voor de cofinanciering.

Wij spreken de hoop uit dat de Safe Future methodiek voor de cliënt een nieuw perspectief zal bieden, waarbij verschillende toekomstscenario's vanaf het allereerste begin van de begeleiding in beeld kunnen worden gebracht. Uiteindelijk zou dit moeten leiden tot een geïnformeerde keuze ('informed choice') van de cliënt over haar toekomst, waarbij veiligheid voorop staat.

Jan Laurier

Voorzitter Federatie Opvang

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1	Inleiding.....	6
1.1	Aanleiding.....	6
1.2	Doel en doelgroep	7
1.3	Ontwikkeling en toepassing methodiek	9
1.4	Uitgangspunten	10
1.5	Termen en definities	11
1.6	Afbakening.....	12
1.7	Leeswijzer	13
Hoofdstuk 2	De context	14
2.1	De doelgroep	14
2.2	De Nederlandse context	17
2.3	De internationale context.....	21
Hoofdstuk 3	Denken over de toekomst	
3.1	Toekomstopties bij een onzeker verblijf	24
3.2	Factoren die een rol spelen in het denken over terugkeer.....	25
3.3	Besluitvorming.....	30
3.4	Duurzame terugkeer.....	33
Hoofdstuk 4	De werkrelatie	
4.1	Inleiding.....	36
4.2	Vertrouwen en veiligheid.....	37
4.3	Eigen houding.....	37
4.4	Omgaan met handelingsverlegenheid.....	37
4.5	Omgaan met weerstand	38
4.6	Omgaan met twijfels	40
4.7	Omgaan met trauma en emoties	40
4.8	Overdracht en tegenoverdracht	42
4.9	Zelfzorg en zorg vanuit de organisatie	43
4.10	Brug naar de methodiek	43

Hoofdstuk 5	Begeleiding in Nederland	
Stap 1	Eerste behoeften en veiligheid	45
Stap 2	Eerste begeleidingsgesprekken en informatie.....	46
Stap 3	Krachteninventarisatie: inventariseren van wensen, ambities, krachten en hulpbronnen.....	47
Stap 4	Actieplan voor korte termijn doelen	47
Stap 5	Toekomstgesprek	48
Stap 6	Aanvullen actieplan voor korte termijn doelen.....	55
Stap 7	Tussentijdse veranderingen en evaluatie	56
Stap 8	Voorlopig besluitmoment	57
Stap 9	Terug naar het Actieplan korte termijn doelen	57
Hoofdstuk 6	Terugkeer voorbereiden	
Stap 10	Persoonlijk Actieplan Terugkeer	59
Stap 11	Update Risico Inventarisatie	65
Stap 12	Overdracht, vertrek, ontvangst en monitoring	67
Hoofdstuk 7	Ondersteuning van re-integratie in het land van herkomst	
7.1	Inleiding.....	68
7.2	Formuleren van wensen en doelen.....	70
Stap 1	Aandacht voor veiligheid en eerste levensbehoeften	70
Stap 2	Juridische zaken	71
Stap 3	Krachteninventarisatie	72
Stap 4	Doelen bepalen en een actieplan maken	73
Stap 5	Versterken van persoonlijke en sociale hulpbronnen.....	74
Stap 6	Monitoring	75
7.3	Versterken van individuele en persoonlijke hulpbronnen.....	75
7.4	Versterken van de hulpbronnen in de sociaaleconomische omgeving	77
7.5	Versterken van de hulpbronnen in de relationele sfeer	78
7.6	Versterken van institutionele hulpbronnen	79

Bijlagen methodiek Safe Future	80
Bijlage 1 Referenties.....	81
Bijlage 2 Stroomschema Safe Future methodiek	83
Bijlage 3 Overzicht 1: Factoren die meewegen in het beeld over mogelijkheden in het land van herkomst en in Nederland.....	85
Bijlage 4 Overzicht 2: Mogelijkheden tot verandering in factoren	86
Bijlage 5 Persoonlijk Actieplan Terugkeer	87
Bijlage 6 Lijst bij gezondheidsklachten. Controle beschikbaarheid, toegankelijkheid en betaalbaarheid van zorg.....	92
Bijlage 7 Risico Analyse en Geactualiseerde Risico Analyse	93
Bijlage 8 Genogram en ecogram	94
Bijlage 9 Verblijfsregelingen huiselijk geweld en mensenhandel	97
Bijlage 10 Als je niet (meer) rechtmatig in Nederland verblijft.....	99
Bijlage 11 Safe Return partnerorganisaties	100
Bijlage 12 Sociale Kaart: Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) ...	103
Bijlage 13 Sociale Kaart: Nederlandse organisaties die zich specifiek bezig houden met ondersteuning bij terugkeer en re-integratie.....	105
Bijlage 14 Sociale Kaart: Internationale organisaties die zich specifiek bezig houden met ondersteuning bij terugkeer en re-integratie van slachtoffers van mensenhandel en slachtoffers van huiselijk geweld.....	108

Hoofdstuk 1 Inleiding

Indeling van dit hoofdstuk

1.1	<i>Aanleiding</i>	6
1.2	<i>Doel en doelgroep</i>	7
1.3	<i>Ontwikkeling en toepassing methodiek</i>	9
1.4	<i>Uitgangspunten</i>	10
1.5	<i>Termen en definities</i>	11
1.6	<i>Afbakening</i>	12
1.7	<i>Leeswijzer</i>	13

1.1 Aanleiding

Het bespreekbaar maken van terugkeer naar het land van herkomst met buitenlandse slachtoffers van mensenhandel en huiselijk geweld, voor wie het moeilijk zal zijn om een verblijfsvergunning in Nederland te krijgen, werd tot voor kort niet als een reguliere taak voor de opvang en hulpverlening gezien. Hoewel er individuele verschillen waren tussen instellingen, en het thema van terugkeer bij sommige instellingen meer op de agenda stond dan bij anderen, ontbrak het hulpverleners aan duidelijke richtlijnen en handvatten hoe ze met het thema van terugkeer moesten omgaan. Daardoor kwam dit onderwerp vaak niet of pas heel laat in de begeleiding aan de orde, op het moment dat er een negatieve beslissing gevallen was ten aanzien van verder verblijf in Nederland. Het niet bespreken van terugkeer werd hoe langer hoe meer als knelpunt ervaren, zowel voor de cliënten als voor de instellingen. Cliënten kunnen zich immers onvoldoende voorbereiden op een eventuele terugkeer als dit geen thema is in de begeleiding en kunnen geen gebruik maken van de mogelijkheden voor ondersteuning als zij daarover niet geïnformeerd worden. Dat is een onwenselijke situatie.

Voor de instellingen waar deze cliënten verblijven is het ook een onwenselijke situatie. Hun mogelijkheden om cliënten op te vangen zijn immers aan grenzen gebonden. Als een cliënt geen hulpvraag meer heeft en haar recht op voorzieningen stopt dan moet op een gegeven moment het verblijf in de opvang beëindigd worden. Dat is een lastig dilemma voor instellingen, want zij willen het verblijf voor hun cliënten niet beëindigen zonder hen een fatsoenlijk alternatief te kunnen bieden.

In de huidige basismethodieken van de instellingen die werken met deze doelgroep¹ is het bespreekbaar maken van eventuele terugkeer en de ondersteuning die daarbij nodig is, niet systematisch opgenomen. De basismethodieken zijn gericht op de verschillende leefgebieden van de cliënt in Nederland en bieden geen handvatten voor het omgaan met de onzekerheid over het verblijf in Nederland. Bij hulpverleners veroorzaakt dat handelingsverlegenheid. Vanuit de Federatie Opvang is op beleidsniveau al geruime tijd contact met het Ministerie van Veiligheid en Justitie, de Dienst Terugkeer en Vertrek en het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport om te komen tot een gezamenlijke aanpak van deze problematiek. Hieruit is het project 'Safe Return for Victims of Trafficking and Victims of Domestic Violence without or with an Uncertain Residence Permit' voortgekomen dat vanaf mei 2013 tot en met september 2014 is uitgevoerd.

Het Safe Return project heeft als doel een methodiek te ontwikkelen die terugkeer naar en re-integratie in het land van herkomst bespreekbaar maakt als mogelijke toekomstoptie voor de cliënt. Het project richt zich zowel op buitenlandse slachtoffers van mensenhandel als op slachtoffers van huiselijk geweld die niet weten of ze in Nederland kunnen of willen blijven. Het biedt de hulpverlener handvatten om vanuit kracht dit onderwerp bij de cliënt aan te snijden en niet – zoals nu vaak gebeurt – vanuit een gevoel van falen omdat men de cliënt niets beters meer te bieden heeft. De methodiek draagt de naam Safe Future, om aan te geven dat in brede zin naar de toekomst van de cliënt wordt gekeken, waaronder de optie van terugkeer, als menswaardig alternatief voor een leven in de illegaliteit. Veiligheid staat daarbij centraal. Cliënten die daadwerkelijk willen vertrekken worden voorbereid op dit vertrek en worden indien mogelijk begeleid bij hun re-integratie in het land van herkomst door een organisatie ter plaatse.

¹ Basismethodieken die door de meeste projectpartners van Safe Return gebruikt worden zijn Krachtwerk en Herstelwerk. Soms wordt gebruikt gemaakt van het acht fasen model.

Daarnaast zijn in het project, aan de hand van de praktijkervaringen met de ontwikkelde methodiek, de factoren in beeld gebracht die terugkeer bevorderen of hinderen. De resultaten hiervan zijn verwerkt in de eindrapportage van het Safe Return project die tegelijkertijd met de definitieve methodiek wordt gepubliceerd. Ook worden mogelijke samenwerkingspartners in binnen- en buitenland in beeld gebracht.

Naast de Stichting Federatie Opvang als penvoerder hebben elf partnerorganisaties zich gecommitteerd aan het Safe Return project. De partners zijn:

- CoMensha: Coördinatiecentrum Mensenhandel
- Drie instellingen voor categorale opvang van slachtoffers van mensenhandel (COSM's): Humanitas PMW, HVO Querido en Jade Zorggroep
- Drie instellingen voor vrouwenopvang: Moviera, Blijf Groep en Huis en Het Kopland
- Pharos, het kennisinstituut op het gebied van migranten, vluchtelingen en gezondheid
- Stichting Religieuzen tegen Vrouwenhandel dat deel uitmaakt van een wereldwijd netwerk
- Het Nigeriaanse Committee for the Support of Dignity of Women (COSUDOW) dat gespecialiseerd is in de opvang van teruggekeerde Nigeriaanse slachtoffers van mensenhandel
- La Strada Bulgarije/Animus Association, de Bulgaarse specialist op het gebied van opvang van teruggekeerde slachtoffers van mensenhandel

Met het Safe Return project, en de daarbinnen ontwikkelde methodiek Safe Future, neemt de branche (lees: de Federatie Opvang, haar leden en de overige partners die bij het project zijn betrokken) haar eigen verantwoordelijkheid ten aanzien van cliënten met verblijfsproblematiek. Door de nieuwe methodiek worden zij ondersteund om een geïnformeerde keus te maken ten aanzien van verblijf in Nederland of terugkeer naar het land van herkomst. Zij worden ook ondersteund om binnen die verschillende opties de eigen veiligheid van henzelf en hun kinderen zo optimaal mogelijk te organiseren. De aanpak wordt in nauwe samenwerking met relevante ketenpartners uitgevoerd. Daarbij draagt het project bij aan de samenwerking tussen opvang- en terugkeerorganisaties, die wederzijds van elkaar leren.

Voor cliënten betekent de toepassing van de Safe Future methodiek een nieuw perspectief. Door de toekomst vanaf het begin bespreekbaar te maken kan eerder gekeken worden naar een geschikte oplossing en kan de cliënt zich voorbereiden op een besluit.

Het Safe Return project is oorspronkelijk ingediend bij en goedgekeurd door het Europees Terugkeer Fonds (ETF). Het is daarna integraal overgenomen door het Ministerie van Veiligheid en Justitie onder de Directie Migratiebeleid, om ook ondersteuning van Oost-Europese (EU) slachtoffers mogelijk te maken. Het Ministerie van VWS en de gemeenten Amsterdam, Alkmaar, Arnhem en Groningen dragen als cofinanciers bij.

1.2 Doel en doelgroep

Doelgroep

Doelgroep van deze methodiek zijn buitenlandse slachtoffers van mensenhandel en slachtoffers van huiselijk- of eergerelateerd geweld waarvan het onzeker is of ze in Nederland kunnen blijven, cliënten met een zogenaamd 'onzeker verblijf'.

Het kan gaan om:

- **Buitenlandse slachtoffers mensenhandel** die onder de regeling mensenhandel vallen of in een andere procedure zitten om een verblijfsvergunning te krijgen.
Op basis van de verblijfsregeling mensenhandel kunnen slachtoffers van mensenhandel een verblijfsvergunning krijgen voor de duur van het strafrechtelijk onderzoek. Die vergunning wordt ingetrokken als het onderzoek is afgerond. Dan moeten ze terug naar het land van herkomst of een aanvraag indienen voor een verblijfsvergunning op andere gronden. De praktijk leert dat velen van hen rekening moeten houden met een negatieve beslissing op hun aanvraag.

- **Buitenlandse slachtoffers van huiselijk- of eerderrelateerd geweld** voor wie het moeilijk zal zijn om een verblijfsvergunning voor Nederland te verkrijgen. Dit speelt met name bij cliënten zonder (geldige) verblijfsvergunning. Het betreft cliënten die niet (voldoende) kunnen aantonen dat er sprake is van huiselijk- of eerderrelateerd geweld, of die om andere redenen niet voor een verblijfsvergunning in aanmerking komen. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn als de IND oordeelt dat zij hier nog te kort zijn, geen bindingen hebben en/of veilig terug kunnen naar hun land van herkomst.

Het merendeel van de slachtoffers met een afhankelijke verblijfsvergunning komt voor een zelfstandige verblijfsvergunning in aanmerking als zij het huiselijk- of eerderrelateerd geweld kunnen aantonen. Toch is het goed om ook bij deze groep te polsen of de cliënt een wens heeft om terug te keren naar familie en netwerk in het land van herkomst en, indien dit het geval is, haar te informeren over mogelijke ondersteuning. Ook voor deze cliënten kan gebruik worden gemaakt van de instrumenten en mogelijkheden van Safe Future om de terugkeer voor te bereiden en de re-integratie te ondersteunen.

Het is dus van belang om bij de start van de begeleiding goed te bekijken wat de rechten en mogelijkheden zijn van de cliënt en te vragen naar haar wensen ten aanzien van verblijf in Nederland of het land van herkomst.

Safe Future kan cliënten helpen om de opties voor de toekomst in Nederland en het land van herkomst op een rij te zetten en op basis daarvan een geïnformeerde keuze te maken.

In paragraaf 2.2 wordt nader ingegaan op de rechtspositie van de diverse groepen.

Doel van de methodiek

Doel van de methodiek is cliënten te ondersteunen een geïnformeerde keuze (“informed choice”) te kunnen maken en hun veiligheid daarbij zo goed mogelijk te organiseren. In het licht van de onzekerheid over het verblijf in Nederland en de te verwachte problemen bij een illegaal verblijf worden de mogelijke toekomstperspectieven in zowel Nederland als het land van herkomst bespreekbaar gemaakt. Het doel daarvan is dat de cliënt, als het moment daar is, voorbereid is om een geïnformeerde keuze te maken die gezien de omstandigheden het beste en het veiligst is voor haarzelf en haar eventuele kinderen. Safe Future biedt handvatten om terugkeer als menswaardig alternatief serieus te onderzoeken, in samenwerking met Nederlandse ketenpartners en partnerorganisaties in het land van herkomst². Cliënten die daadwerkelijk willen vertrekken worden voorbereid op dit vertrek. Na aankomst in het land van herkomst worden ze –indien mogelijk en gewenst– door de partnerorganisatie begeleid bij hun re-integratie. De krachtgerichte manier van werken loopt als een rode draad door de begeleiding in Nederland en het land van herkomst.

Safe Future is een krachtgerichte methodiek die zich richt op houding, kennis en vaardigheden van de hulpverlener om cliënten te kunnen ondersteunen bij:

- Het verkennen van toekomstopties en bespreekbaar maken van terugkeer
- Het voorbereiden van terugkeer naar het land van herkomst
- Het ondersteunen bij re-integratie in het land van herkomst

Safe Future ondersteunt hulpverleners in Nederland en de landen van herkomst. In Nederland kan het worden gebruikt als aanvulling op de basismethodiek van de instelling. In de landen van herkomst kan het worden gebruikt als aanvulling op hun eigen methodiek om cliënten op een krachtgerichte manier te ondersteunen bij hun re-integratie.

² In dit project wordt samengewerkt met partnerorganisaties uit Nigeria en Bulgarije. Voor cliënten uit andere landen wordt via het netwerk van terugkeerorganisaties en het eigen netwerk van de partnerorganisaties per situatie gekeken welke ondersteuning beschikbaar is. Het is de bedoeling om het netwerk van lokale partnerorganisaties in de toekomst uit te breiden.

1.3 Ontwikkeling en toepassing methodiek

In de periode mei – september 2013 is een eerste conceptmethodiek ‘Safe Future’ ontwikkeld met praktische handvatten om terugkeer naar het land van herkomst met slachtoffers van mensenhandel en huiselijk geweld in de opvang bespreekbaar te maken. Een startbijeenkomst begin juli 2013 met alle projectpartners uit Nederland en het buitenland heeft voor een gezamenlijk draagvlak gezorgd voor de nieuw te ontwikkelen methodiek. Tijdens die bijeenkomst is stil gestaan bij de behoeften van hulpverleners en de redenen waarom zij het moeilijk vonden om terugkeer bespreekbaar te maken. De opbrengst van deze bijeenkomst is verwerkt in hoofdstuk 4 over de werkwijze. Ook ketenpartners zoals de Dienst Terugkeer en Vertrek (DT&V), de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM), Maatwerk bij Terugkeer en Fier Fryslân waren hierbij aanwezig om hun input te leveren.

Voor het Nederlandse deel van Safe Future is enerzijds voortgebouwd op de methodiek Bewogen Terugkeer³ die door Pharos is ontwikkeld voor uitgeprocedeerde asielzoekers. De instrumenten van Bewogen Terugkeer zijn in enigszins aangepaste vorm overgenomen in Safe Future. Anderzijds is voortgebouwd op de krachtgerichte methodiek waarmee binnen de vrouwenopvang en (delen van) de categorale opvang voor slachtoffers mensenhandel wordt gewerkt. Deze krachtgerichte methodieken sluiten goed aan bij de empowermentbenadering van de buitenlandse partnerorganisaties met medewerking van Pharos in het project. Voor het deel over de re-integratie in het land van herkomst is voortgebouwd op het Bulgaarse Nationaal Verwijs Mechanisme dat is geïnitieerd door de Bulgaarse projectpartner Animus Association/La Strada Bulgarije⁴ en op de krachtgerichte werkwijzen van de partnerorganisaties. De krachtgerichte manier van werken loopt daarmee als een rode draad door de methodiek en vormt de basis voor de begeleiding in Nederland en de landen van herkomst.

Vanuit de instellingen zijn per instelling twee sleutelpersonen betrokken geweest bij de ontwikkeling van de methodiek. Dit zijn ervaren hulpverleners en/of trainers met kennis van de doelgroep. Zij hebben niet alleen input geleverd voor de ontwikkeling van de methodiek, maar zij hebben ook hulpverleners van de projectorganisaties in Nederland, Bulgarije en Nigeria getraind.⁵ Hulpverleners van de Nederlandse projectorganisaties zijn in september en oktober 2013 getraind in het werken met de methodiek met medewerking van Pharos. De methodiek is daarna in de praktijk toegepast vanaf oktober 2013 tot en met september 2014 in de drie vrouwenopvanginstellingen (Moviera, Blijf Groep en Het Kopland) en de drie instellingen voor categorale opvang voor slachtoffers van mensenhandel (COSM's: Humanitas PMW, HVO Querido en Jade Zorggroep). Hierbij kan worden opgemerkt dat binnen de opvanginstellingen al vanaf juni 2013 met de uitgangspunten van de nieuwe methodiek is gewerkt. Ook CoMensha heeft de methodiek toegepast in haar contacten met (begeleiders van) cliënten.

Hulpverleners van de buitenlandse partnerorganisaties zijn in maart en april 2014 getraind in de methodische principes van een krachtgerichte begeleiding bij re-integratie van teruggekeerde slachtoffers. Deze trainingen vonden plaats in Nigeria met COSUDOW en in Bulgarije met Animus Association/La Strada Bulgarije.

Tijdens de gehele projectperiode hebben sleutelpersonen en andere hulpverleners die in de praktijk met de methodiek aan de slag zijn gegaan, input geleverd voor de methodiek. Daarnaast hebben ook andere ketenpartners en experts input gegeven. Fier Fryslân en Het Leger des Heils hebben feedback gegeven op conceptteksten. Trainingsbureau Sterk op het Werk⁶ heeft als externe deskundige advies en consult gegeven met betrekking tot hoofdstuk 4. Ook is gebruik gemaakt van kennis van IOM, Stichting Maatwerk bij Terugkeer, Bridge to Better, Stichting Wereldwijd en Stichting LOS (Landelijk Ongedocumenteerden Steunpunt).

Op grond van de ervaringen in de pilotfase is de methodiek bijgesteld en vanaf oktober 2014 in definitieve vorm beschikbaar voor andere instellingen die met deze doelgroep te maken hebben.

3 Bewogen Terugkeer, methodiek voor psycho sociale begeleiding van (ex) asielzoekers en ongedocumenteerden, Diana Geraci, Stichting Pharos, Utrecht (2011)

4 National Mechanism for Referral and Support of Trafficked Persons in Bulgaria, Sofia (2010)

5 Zie de bijlagen voor samenstelling van de groep van sleutelpersonen.

6 Sterk op het Werk verzorgt (fysieke en mentale) weerbaarheidstrainingen voor cliënten in de vrouwenopvang en verzorgt training, coaching en werkbegeleiding voor hulpverleners en leidinggevenden binnen instellingen voor opvang en welzijn. www.sterkophetwerk.eu

1.4 Uitgangspunten

Aan de methodiek Safe Future ligt een aantal uitgangspunten ten grondslag die hieronder kort worden toegelicht.

Mensenrechtenbenadering

Safe Future gaat uit van een mensenrechtenbenadering (“rights based approach”). Dat wil zeggen dat de begeleiding van deze doelgroep is ingebed in rechten en plichten zoals die zijn vastgelegd in internationale mensenrechtenverdragen. Eén van de zaken die daarin essentieel is, is dat het belang van slachtoffers en de begeleiding en hulp die zij nodig hebben voorop staat en niet ondergeschikt mag worden gemaakt aan de strafrechtelijke aanpak om daders op te sporen.

Inzake slachtoffers mensenhandel is dit door La Strada, het Europese netwerk tegen mensenhandel in een aantal principes nader vastgelegd. In veel opzichten gelden deze ook voor slachtoffers van huiselijk geweld en/of eerderrelateerd geweld. Een mensenrechtenbenadering:

- is gebaseerd op de erkenning dat mensenhandel zowel oorzaak als effect is van het schenden van mensenrechten;
- is gebaseerd op de erkenning dat staten verantwoordelijk zijn voor schendingen van mensenrechten, met inbegrip van gedwongen arbeid en praktijken zoals slavernij;
- staat toe de onderliggende oorzaken van mensenhandel, zoals geslacht en etnische discriminatie, te adresseren door middel van empowerment van potentiële slachtoffers;
- richt zich op de gevolgen van mensenhandel door het bevorderen van het respect voor de bescherming van mensenrechten van slachtoffers van mensenhandel, en door zich te verzetten tegen het gebruik van slachtoffers van mensenhandel uitsluitend als instrument voor de vervolging;
- omvat hulp en ondersteuning voor slachtoffers van mensenhandel, zodat zij in staat gesteld worden de controle over hun leven terug te krijgen en het risico om opnieuw slachtoffer te worden te verminderen;
- verzet zich tegen maatregelen tegen mensenhandel, die een negatieve invloed hebben of inbreuk maken op de mensenrechten van slachtoffers van mensenhandel of andere getroffen groepen; het integreert de normen, standaarden en beginselen van het internationale mensenrecht in wetgeving, beleid, programma's en processen.

In het kader van het Safe Return project is een sociale kaart samengesteld met ondersteunende organisaties in de landen van herkomst. Alleen organisaties die de mensenrechtenbenadering onderschrijven zijn hierin opgenomen.

Vrijwillige terugkeer

De Safe Future methodiek helpt cliënten om een geïnformeerde keus te maken en respecteert de keuze die zij uiteindelijk maken. De methodiek ondersteunt vrijwillige terugkeer. Het gaat dus altijd om mensen die zelf besluiten om terug te keren. Ook als zij eigenlijk het liefst in Nederland hadden willen blijven en de keuze om toch te vertrekken wordt ingegeven doordat er geen mogelijkheden (meer) zijn voor legaal verblijf, kiezen zij er wel voor om te werken aan terugkeer. Het kan gaan om mensen die nog in de verblijfsprocedure zitten of uitgeprocedeerd zijn, of om mensen die wel een verblijfsvergunning hebben, maar er toch voor kiezen om terug te keren.

De Dienst Terugkeer en Vertrek van de Nederlandse overheid hanteert de term ‘zelfstandige’ terugkeer in plaats van vrijwillige terugkeer, omdat de mate van ‘vrijwilligheid’ te betwisten valt voor de groep die niet rechtmatig in Nederland verblijft en verplicht wordt om het land te verlaten.⁷

Als een vreemdeling die niet rechtmatig (meer) in Nederland is, Nederland niet zelfstandig verlaat, kan de overheid hem hiertoe dwingen. Dit heet gedwongen terugkeer. De overheid neemt dan het voortouw om een vreemdeling uit te zetten. Safe Future richt zich niet op deze groep.

⁷ Terugkeervoorzieningen bij vrijwillige terugkeer voor vreemdelingen zonder verblijfsvergunning in vergelijkend perspectief, Beltman, D., Sdu Uitgevers (2012)

Wettelijke rechten

De verblijfsrechtelijke positie van slachtoffers van huiselijk geweld, eengerelateerd geweld en mensenhandel is vastgelegd in wet- en regelgeving. Deze biedt slachtoffers de mogelijkheid om voor een verblijfsvergunning in aanmerking te komen als aan bepaalde voorwaarden is voldaan. Uitgangspunt bij de methodiek Safe Future is dat organisaties die slachtoffers opvangen op de hoogte zijn van deze wet- en regelgeving en hen de juiste ondersteuning bieden om deze rechten te kunnen doen gelden.

Duidelijkheid

Het wordt van belang geacht dat slachtoffers goed geïnformeerd worden over hun mogelijkheden en onmogelijkheden en dat zij op basis van heldere informatie een beslissing kunnen nemen over eventuele terugkeer of blijven in Nederland. Daarnaast is het essentieel dat organisaties duidelijk en transparant zijn in wat zij slachtoffers wel en niet kunnen bieden.

1.5 Termen en definities

Mensenhandel

De Nederlandse Nationaal Rapporteur Mensenhandel (NRM) verstaat onder mensenhandel: “het werven, vervoeren, overbrengen, opnemen of huisvesten van een persoon, met gebruik van dwang (in brede zin) en met het doel die persoon uit te buiten. De (beoogde) uitbuiting is de kern van mensenhandel.”⁸ Deze definitie is gebaseerd op het VN Palermo Protocol uit 2000 dat wereldwijd als standaarddefinitie van mensenhandel wordt gehanteerd. Mensenhandel kan zich op verschillende manieren voordoen. In de Europese Richtlijn Directive 2011/36/EU wordt in art. 2.3 een vijftal uitingsvormen onderscheiden, namelijk door het slachtoffer met middelen zoals dwang te bewegen tot:

- seksuele dienstverlening;
- ‘gereguleerde’ arbeid of dienstverlening;
- bedelarij;
- criminaliteit;
- afstaan van organen.

Het delict mensenhandel is in Nederland omschreven in artikel 273f Wetboek van Strafrecht.

Huiselijk geweld (waaronder eengerelateerd geweld)

De Nederlandse Rijksoverheid verstaat onder huiselijk geweld: geweld dat wordt gepleegd door iemand uit de huiselijke kring van het slachtoffer. De huiselijke kring betekent: partners, ex-partners, gezinsleden, familieleden en huisvrienden. De term ‘huiselijk’ verwijst naar de relatie tussen pleger en slachtoffer, waarbij vaak sprake is van een afhankelijkheidsrelatie. Het gaat bij huiselijk geweld om lichamelijke, seksuele en psychische vormen van geweld. Huiselijk geweld betreft dus niet alleen binnenshuis gepleegd geweld, maar omvat ook delicten waarbij (ex-)partners, gezinsleden, familieleden en huisvrienden elkaar buitenshuis geweld aandoen. Huiselijk geweld kan fysiek, seksueel en psychisch van aard zijn, waaronder bedreiging en belaging (‘stalking’). Huiselijk geweld kan gericht zijn tegen kinderen, tegen volwassen mannen en vrouwen en tegen ouderen. Vormen van huiselijk geweld zijn: partnergeweld en ex-partnergeweld, kindermishandeling, ouderenmishandeling, vrouwelijke genitale verminking (‘vrouwenbesnijdenis’) en eengerelateerd geweld.

Eengerelateerd geweld is geestelijk of lichamelijk geweld om de geschonden eer van de familie te herstellen. Eerwraak (eermoord) is de meest extreme vorm van eengerelateerd geweld. De term eerwraak verwijst naar het doden van een persoon wegens schending van de eer van de familie. Er zijn verschillende soorten van eengerelateerd geweld: psychische druk (vernederen en bedreigen), mishandelen, huwelijksdwang (iemand tegen zijn of haar wil laten trouwen met een niet zelf gekozen partner), achterlating en eerwraak (moord). Meestal zijn meisjes en vrouwen slachtoffer van eengerelateerd geweld. Maar ook jongens en mannen kunnen slachtoffer zijn. Bijvoorbeeld als een man vreemd is gegaan met een getrouwde vrouw, niet instemt met een gearrangeerd huwelijk, homoseksueel is of niet wil meedoen aan eengerelateerd geweld.

8 <http://www.hetccv.nl/dossiers/Mensenhandel/achtergrond>

lateerd geweld tegen een ander. Op hun beurt kunnen vrouwen ook actief betrokken zijn bij (gewelddadige) vormen van eerherstel. De familie van het slachtoffer speelt een belangrijke rol bij eengerelateerd geweld: zij stemt er veelal mee in, en doet soms actief mee aan de eerzuivering.

Slachtoffer

In deze methodiek wordt vaak de term slachtoffer gebruikt. De term verwijst naar de situatie van uitbuiting en geweld zoals hierboven geformuleerd onder de definitie van mensenhandel en huiselijk geweld. De term verwijst niet naar de beleving van de betrokkenen zelf of een mening van de auteurs van deze methodiek over de staat van welzijn van betrokkenen. Aan het gebruik van de term slachtoffer kan het bezwaar kleven dat stereotype beelden versterkt worden van slachtoffers als zielige en kwetsbare personen die gered moeten worden. Dat is niet hoe slachtoffers in deze methodiek worden gezien. Zij worden gezien als een diverse groep vrouwen en mannen die te maken hebben (gehad) met uitbuiting en/of huiselijk geweld en die daar allen op een eigen manier mee omgaan. Ze hebben het geweld en de uitbuiting overleefd en door hun krachten te zien en die (opnieuw) aan te spreken kunnen zij los komen van die situatie en weer controle krijgen over hun eigen leven. De term slachtoffer doet geen recht aan de veelheid van ervaringen maar verwijst wel naar een gedeelde ervaring dat door geweld en/of uitbuiting mensen de controle over hun eigen leven in meerdere of mindere mate verliezen. Dat gebrek aan controle en de gevoelens van onmacht die dat oproept horen bij de kernervaringen van deze slachtoffers. Naarmate mensen de controle weer terugkrijgen is de term slachtoffer minder toepasselijk. 'Overlever' is een term die dan vaak gebruikt wordt en die uitdrukking geeft aan de kracht van het slachtoffers om de uitbuitingssituatie te boven te komen en zelf controle te nemen over haar leven.

Krachtgericht werken

Dit is een manier van werken waarbij de professional aansluiting zoekt bij de kracht en energie van de cliënt waardoor deze meer greep krijgt op haar eigen handelen en op de situatie. De beroepskracht focust op wat de cliënt kan en wat zij graag wil. Zij probeert bij de cliënt vertrouwen te kweken in de eigen mogelijkheden en helpt haar zicht te krijgen op haar persoonlijke en sociale hulpbronnen. Zij ondersteunt haar om die hulpbronnen in te zetten voor de veiligheid van haarzelf en haar kinderen en voor de gewenste verandering.

1.6 Afbakening

Safe Future is een krachtgerichte methodiek om toekomstopties te onderzoeken met buitenlandse slachtoffers van mensenhandel en buitenlandse slachtoffers van huiselijk geweld die niet weten of ze in Nederland mogen blijven. Daarbij wordt terugkeer als mogelijke optie onderzocht en worden degenen die willen terugkeren ondersteund in de voorbereiding van de terugkeer en de re-integratie in het land van herkomst.

Aan de basis van Safe Future liggen:

- 'Bewogen Terugkeer' van Pharos: methodiek om uitgeprocedeerde asielzoekers te ondersteunen bij terugkeer naar het land van herkomst. Daar waar de methodiek Bewogen Terugkeer stopt bij het maken van een persoonlijk actieplan voor terugkeer naar het land van herkomst beslaat Safe Future het hele traject van aankomst in de opvang in Nederland tot re-integratie in het land van herkomst.
- De krachtgerichte benaderingen zoals die gehanteerd worden in de begeleiding aan slachtoffers mensenhandel en huiselijk geweld in Nederland. In de vrouwenopvang is dat Krachtwerk en in (een deel van) de categorale opvang is dat Herstelwerk.⁹ Deze op herstel gerichte methodieken vinden hun oorsprong in de krachtgerichte benadering van Rapp en Goscha,¹⁰ en zijn naar de Nederlandse situatie vertaald door prof. Dr. Judith Wolf. Krachtwerk is ontwikkeld voor de vrouwenopvang en is specifiek toegesneden op mishandelde vrouwen, maar wordt inmiddels ook gebruikt voor mannelijke slachtoffers van huiselijk- of eengerelateerd geweld. Herstelwerk is de specifiek op kwetsbare mensen in de maatschappelijke opvang toegesneden benadering. Beiden richten zich op herstel in de Nederlandse context.

⁹ Krachtwerk, basismethodiek in de Vrouwenopvang, J. Wolf en C. Jansen, Onderzoekscentrum Maatschappelijke Zorg, UMC St. Radboud, (2011); Herstelwerk, een krachtgerichte basismethodiek voor kwetsbare mensen. Nijmegen: Onderzoekscentrum maatschappelijke zorg, Wolf, J., (2012)

¹⁰ The Strengths model, A Recovery-Oriented Approach to Mental Health, Third edition, Rapp, C.A., Goscha, R.J. Oxford University Press, (2012)

1.7 Leeswijzer

Hoofdstuk één schetst de achtergrond hoe deze methodiek tot stand is gekomen en welke uitgangspunten eraan ten grondslag liggen.

Hoofdstuk twee beschrijft de doelgroep en de context waarin met deze methodiek gewerkt wordt. Het schetst een beeld van relevante wet- en regelgeving, van de opvangvoorzieningen en begeleiding in Nederland en van de organisaties die in Nederland betrokken zijn bij ondersteuning bij terugkeer. Het tweede deel van dit hoofdstuk beschrijft welke organisaties in internationaal verband betrokken zijn bij terugkeer en re-integratie in de landen van herkomst. Tevens schetst het een beeld van de gewenste ontwikkeling van het internationale netwerk voor een veilige terugkeer: welke diensten zouden organisaties idealiter moeten bieden en welke visie en principes liggen daar idealiter aan ten grondslag?

Hoofdstuk drie beschrijft welke factoren een rol spelen in het denken over de toekomst en het besluitvormingsproces over eventuele terugkeer naar het land van herkomst. Ook gaat het in op de factoren die terugkeer en re-integratie in het land van herkomst duurzaam maken. Of met andere woorden, welke factoren spelen een rol dat iemand niet opnieuw in een situatie van uitbuiting en geweld terecht komt. In dit theoretische hoofdstuk wordt een basis gelegd voor het werken met de instrumenten van de methodiek.

Hoofdstuk vier gaat in op de werkrelatie tussen de hulpverlener en de cliënt als basis voor effectieve hulpverlening en als basis om terugkeer op een open manier bespreekbaar te kunnen maken als één van de toekomstopties die tijdens de begeleiding in Nederland verkend wordt.

Hoofdstuk vijf tot en met zeven zijn de methodische hoofdstukken. Hoofdstuk vijf beschrijft hoe verschillende toekomstopties verkend kunnen worden met buitenlandse cliënten die nog in onzekerheid verkeren of zij in Nederland kunnen blijven. Kern van dit hoofdstuk zijn de instrumenten om toekomstopties bespreekbaar te maken en terugkeer als één van die opties te verkennen, met als doel om cliënten te ondersteunen in hun besluitvormingsproces. De verschillende instrumenten worden gebruikt als aanvulling op de basismethodiek waarmee binnen de instelling gewerkt wordt. Voorop staat dat de instrumenten er toe dienen om cliënten een geïnformeerde beslissing te kunnen laten nemen.

Hoofdstuk zes en zeven beschrijven het traject van terugkeer en re-integratie in het land van herkomst voor degenen die besluiten vrijwillig terug te keren.

Hoofdstuk zes beschrijft hoe een persoonlijk terugkeer plan tot stand komt. Hoofdstuk zeven tenslotte geeft richtlijnen voor een krachtgerichte re-integratie in het land van herkomst. En daarmee is de cirkel rond, want die krachtgerichte begeleiding start bij binnenkomst in de opvang in Nederland en gaat door in het land van herkomst na terugkeer. Waar hoofdstuk vijf vooral een aanvulling geeft op de krachtgerichte basismethodiek wat betreft het bespreekbaar maken van terugkeer als mogelijke toekomstoptie, geeft hoofdstuk zeven een methodische aanvulling op het krachtgericht werken na terugkomst. Ook beschrijft hoofdstuk zeven welke diensten ter beschikking staan of zouden moeten staan als cliënten na een vaak zwaar, en niet zelden traumatisch verblijf in het buitenland terugkeren naar hun eigen land.

Tenslotte een opmerking ten aanzien van het taalgebruik: omwille van de leesbaarheid wordt steeds zij gebruikt in de tekst. U kunt daar ook hij lezen.

Hoofdstuk 2 De context

Indeling van dit hoofdstuk

2.1	<i>De doelgroep</i>	14
2.2	<i>De Nederlandse context</i>	17
2.3	<i>De internationale context</i>	21

2.1 De doelgroep

Slachtoffers mensenhandel

Wereldwijd is er bij het grootste deel van de geïdentificeerde slachtoffers van mensenhandel sprake van seksuele uitbuiting. Daarnaast is er bij ruim een derde van de slachtoffers sprake van arbeidsuitbuiting. In ongeveer twee derde van de gevallen is het slachtoffer van mensenhandel een vrouw.¹¹

Mensenhandel kan zich zowel binnen een land als over grenzen heen afspelen. Safe Future richt zich op het begeleiden van slachtoffers uit het buitenland. Er is een lange rij van landen waar zij vandaan komen, waarbij in Nederland met name cliënten uit Bulgarije en Nigeria in de 'top 5' voorkomen. Ook hoog scoren Hongarije, Roemenië, Sierra Leone en Guinee, gevolgd door landen als China, Polen en de Filipijnen.¹²

In de landen van herkomst zijn armoede, werkloosheid, ongelijke gender verhoudingen of traditionele machtsverhoudingen vaak de reden waarom mensen in handen vallen van mensenhandelaren. In de landen van bestemming speelt de vraag naar goedkope arbeid een belangrijke rol en het feit dat handelaren mogelijkheden zien hun slachtoffers te werk te stellen in een circuit waar controle ontbreekt of dat zich onttrekt aan het zicht van politie en justitie.

Vaak gaat het om vrouwen en meisjes die slachtoffer worden van seksuele uitbuiting maar ook jongens en mannen worden slachtoffer van seksuele uitbuiting. Volgens cijfers van CoMensha is 79% van de vrouwelijke slachtoffers van mensenhandel uitgebuit in de seksindustrie. Van de mannen is dat 23%.¹³

Het komt vaak voor dat slachtoffers van mensenhandel werk geaccepteerd hebben dat hen onder valse beloften is aangeboden, om er vervolgens achter te komen dat ze onder omstandigheden moeten werken die ze nooit hadden kunnen bedenken. Er zijn ook slachtoffers die wel wisten dat ze als prostituee zouden werken, maar niet onder welke omstandigheden. Praktijken waar slachtoffers veelvuldig mee te maken krijgen zijn dat ze onder bedreiging en met geweld zeven dagen per week moeten werken, 12 tot 16 uur per dag, dat hun bewegingsvrijheid wordt ingeperkt en dat ze onder voortdurende controle staan. Vaak ook worden slachtoffers in een schuldenpositie gemanoeuvreerd door het verzinnen van kostenposten die moeten worden terugbetaald. Zij zien zich genoodzaakt bijna al hun inkomsten aan hun handelaren af te staan en veel meer te betalen dan was afgesproken. Dreiging met geweld tegen henzelf of hun familie zorgt ervoor dat slachtoffers moeilijk uit de situatie komen.

Ook buiten de seksindustrie zijn tal van voorbeelden van slachtoffers die onder valse beloften werk accepteerden om vervolgens in een situatie van uitbuiting terecht te komen. Het gaat om sectoren als land- en tuinbouw, horeca, schoonmaak, huishoudelijke arbeid en overige sectoren. Op verschillende manieren worden slachtoffers van mensenhandel in de situatie vast gehouden. Vaak worden er meerdere vormen van dwang gebruikt: innemen van paspoort, bedreiging, fysiek (waaronder seksueel) geweld, opsluiting, abortus, familiebedreiging en intimidatie door rituele praktijken. Uit een onderzoek van Intervict blijkt seksuele uitbuiting vaker gepaard te gaan met het innemen van het paspoort, bedreiging,

11 IND, Ministerie van Veiligheid en Justitie 2014

12 Comensha cijfers

13 CoMensha 2012

fysiek geweld bedreiging van familieleden. Bij niet seksuele arbeidsuitbuiting komt opsluiting vaker voor. De onderzoekers stellen dat bij seksuele uitbuiting vaak al een arsenaal van terreurmiddelen wordt ingezet waardoor opsluiting overbodig is. Bij arbeidsuitbuiting is opsluiting een middel om weglopen te voorkomen.¹⁴

Slachtoffers van mensenhandel komen op verschillende wijze bij de politie en/of hulpverlening terecht: vaak is het contact met de politie een gevolg van een inval, soms worden ze op straat opgepakt. Soms ook vluchten slachtoffers uit eigen beweging naar de politie en soms worden ze door een klant of een derde naar de politie gebracht. Ook met de hulpverlening komen slachtoffers op verschillende manieren in contact. Vaak gebeurt dat via de politie die hen aanmeldt bij CoMensha waarna CoMensha een geschikte opvangplek zoekt. Bij de ambulante hulp is er een grotere diversiteit in manieren waarop men in contact komt: dat kan zijn via een opvanginstelling, maar ook via kerken, vluchtelingenorganisaties en organisaties die hulp bieden aan ongedocumenteerden. Ook huisartsen en anderen kunnen slachtoffers in contact brengen met de hulpverlening. Uit onderzoek blijkt dat Afrikaanse slachtoffers vaak niet door de politie worden gevonden maar zelf een ontsnappingspoging doen en vervolgens bij de politie of hulpverlening terecht komen.¹⁵

Slachtoffers van niet seksuele arbeidsuitbuiting komen met de hulpverlening in contact via een inspectie van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid na een inval op de werkplek of zij zoeken zelf contact nadat ze informatie hebben gehad van anderen. Als zij contact hebben met de vakbond over hun arbeidsrechtelijke positie kan het zijn dat zij via de bond bij de hulpverlening terecht komen.

Slachtoffers huiselijk geweld en/of eengerelateerd geweld

Als slachtoffers van huiselijk geweld of eengerelateerd geweld voor hun verblijfsvergunning afhankelijk zijn van verblijf bij hun partner dan is de drempel hoog om uit een onveilige situatie te vluchten. De angst om niet in Nederland te mogen blijven geldt zeker als er kinderen in Nederland zijn. Slachtoffers verkeren vaak in een zeer afhankelijke situatie van hun partner en/of schoonfamilie. Behalve de partner kan ook de (schoon)familie gewelddadig zijn. Vaak gaat het om vrouwen, maar het kan ook gaan om mannen die te maken hebben met geweld of dreiging met geweld door hun partner of (schoon) familie.¹⁶

Buitenlandse slachtoffers van huiselijk- en eengerelateerd geweld met een afhankelijke verblijfsvergunning kunnen in aanmerking komen voor een zelfstandige verblijfsvergunning als zij kunnen aantonen dat er sprake is van huiselijk geweld in de relatie. In de praktijk kan dit in het merendeel van de gevallen gerealiseerd worden.

Gecomplceerder ligt het bij slachtoffers van huiselijk geweld die zonder verblijfsvergunning in Nederland verblijven. Het kan zijn dat ze zonder geldige papieren Nederland zijn binnen gekomen, dat de partner de verblijfsvergunning niet heeft aangevraagd of deze niet op tijd heeft verlengd. Om voor een verblijfsvergunning in aanmerking te komen moeten ze onder andere aantonen dat ze ook in hun land van herkomst niet veilig zijn. In paragraaf 2.2 wordt hier verder op ingegaan.

Huiselijk geweld en mensenhandel

Huiselijk geweld in het land van herkomst kan een reden zijn dat iemand in een situatie van mensenhandel terecht is gekomen. In veel landen kunnen slachtoffers van huiselijk geweld en vrouwelijke genitale verminking niet rekenen op bescherming door de overheid. Onder de slachtoffers van mensenhandel in de opvang in Nederland, zitten vrouwen die in hun land van herkomst probeerden te ontkomen aan huiselijk geweld of besnijdenis en vervolgens in de armen van een mensenhandelaar terecht zijn gekomen die hen een beter leven beloofde.

14 Mensenhandel: het slachtofferperspectief. Een verkennende studie naar behoeften en belangen van slachtoffers mensenhandel in Nederland. Rijken, C., Dijk, v.J., Klerx-van Mierlo, F., International Victimology Institute, University of Tilburg (2013)

15 Ibid

16 Door het grote maatschappelijke taboe op geweld tegen mannen is minder bekend over de omvang maar dat huiselijk geweld ook mannen treft die door hun vrouw of mannelijke partner worden mishandeld is een feit. Het treft ook mannen die slachtoffer zijn van eengerelateerd geweld, bijvoorbeeld mannen die als homoseksueel 'uit de kast komen' of mannen die weigeren eerwraak uit te voeren en daardoor slachtoffer dreigen te worden van eengerelateerd geweld. Er zijn in het algemeen weinig cijfers beschikbaar over mannelijke slachtoffers van huiselijk geweld met een afhankelijke verblijfsstatus of zonder rechtmatig verblijf maar aangenomen mag worden dat deze problematiek ook bij deze groep een rol speelt.

Een slachtoffer uit Sierra Leone:

“Het is normaal dat vrouwen geweld meemaken in hun familie. In mijn familie was er ook veel geweld. Mijn oom heeft mijn nicht vermoord omdat zij weigerde in een gedwongen huwelijk te treden. Hij heeft haar zo erg geslagen dat ze naar het ziekenhuis moest waar ze overleed. Die zelfde oom heeft mij gedwongen om met mijn man te trouwen, toen ik dat niet wilde heeft hij mij erg geslagen en ben ik toch getrouwd. Toen mijn man overleed wilde mijn oom mij dwingen om met de oudere broer van mijn man te trouwen. Ik wilde dat niet en hij heeft mij opnieuw erg geslagen. Daar heb ik het litteken van op mijn gezicht. Ik zou ook een besnijdenis moeten ondergaan. Met de hulp van God heb ik dat tot nu toe kunnen ontlopen maar mijn oom zal dat nooit accepteren. Ik ben gevlucht. S. beloofde me te helpen als ik met hem naar Europa zou gaan. Ik geloofde in zijn nobele intenties.”

Een slachtoffer uit Nigeria:

“Waar ik vandaan kom is het normaal dat meisjes besneden worden als ze ongeveer twee jaar oud zijn. Dat is bij mij ook gebeurd. Maar omdat het niet goed was gebeurd moest ik opnieuw besneden worden toen ik acht jaar was. Mijn eerste dochter is ook volgens onze traditie besneden maar ze verloor veel bloed bij de besnijdenis en is overleden. Toen ik mijn tweede dochtertje kreeg wilde ik niet dat zij ook besneden zou worden en heb ik besloten om te vluchten.

Uitbuiting in het huwelijk

Uit de rapportages van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel blijkt dat ook in Nederland het huwelijk een rol kan spelen bij mensenhandel. De rapporteur zegt daarover: “‘Bruiden’ in huwelijken die niet gebaseerd zijn op consensus vormen een risicogroep voor mensenhandel. Ook een huwelijk dat in eerste instantie gesloten is onder consensus tussen bruid en bruidegom, kan later uitmonden in een uitbuitingssituatie, bijvoorbeeld omdat achteraf blijkt dat de bruidegom of diens familie de bruid wil gebruiken als ‘huisslaaf’. Gedwongen huwelijken variëren in mate van (on)vrijwilligheid in de partnerkeuze. Onder gedwongen huwelijk wordt verstaan een religieus of wettelijk huwelijk waarbij de (voorbereidende) huwelijks-handelingen tegen de vrije wil van minstens één van de huwelijkskandidaten hebben plaatsgevonden en waar onder een bepaalde vorm van dwang mee is ingestemd. Er zijn allerlei verschijningsvormen van gedwongen huwelijken waarvan één van de meest bekende het gearrangeerde huwelijk door familieleden is. Dat is een huwelijk waarbij de ouders een partner voor hun kind zoeken. De mate waarin het kind bij deze huwelijken invloed kan en mag uitoefenen op de partnerkeuze varieert van veel tot zeer beperkt. Vrouwen of mannen die binnen een huwelijk slachtoffer worden van uitbuiting zijn erg kwetsbaar omdat de uitbuiting zich binnen de huiselijke sfeer – verborgen voor de buitenwereld – afspeelt. Ook het feit dat slachtoffers van uitbuiting binnen het huwelijk veelal uit het buitenland afkomstig zullen zijn waardoor zij de taal niet machtig zijn en de weg naar instanties niet weten te bereiken, maakt deze groep extra kwetsbaar voor uitbuiting.”¹⁷ Dat geldt in versterkte mate voor degenen die zonder verblijfsvergunning in Nederland verblijven. Hoe slachtoffers uiteindelijk bij de hulpverlening terecht komen is per situatie verschillend. De Nationaal Rapporteur geeft in haar rapportage het voorbeeld van een ‘Geïmporteerde bruid’ die uit haar situatie wist te komen nadat ze tijdens een inburgeringscursus een voorlichtingsfilm zag over twee vrouwen die jarenlang mishandeld en opgesloten waren.¹⁸

¹⁷ Mensenhandel. Zevende rapportage van de Nationaal Rapporteur. C.E. Dettmeijer-Vermeulen (2009)

¹⁸ Ibid

2.2 De Nederlandse context

Wet en regelgeving mensenhandel

Slachtoffers of getuigen van mensenhandel zonder verblijfsvergunning vallen onder een speciale regeling: de regeling Mensenhandel slachtoffers, voorheen de B9-regeling, nu de B8/3 Vc-regeling (neergelegd in hoofdstuk B8, paragraaf 3 van de Vreemdelingen-circulaire). Deze bepaalt dat slachtoffers een periode van maximaal drie maanden bedenktijd hebben om te besluiten of zij aangifte doen bij de politie. De bedenktijd is ingesteld om tot rust te komen en om een afgewogen beslissing te kunnen nemen over het doen van aangifte (of op andere wijze medewerking te verlenen aan het onderzoek). Gedurende de bedenktijd zijn slachtoffers rechtmatig in Nederland en hebben zij recht op opvang en een Rvb uitkering¹⁹. Als het slachtoffer besluit aangifte te doen tegen de handelaar verleent de IND het (vermoedelijke) slachtoffer een tijdelijke verblijfsvergunning voor de duur van het opsporings- en vervolgingsonderzoek. Als het slachtoffer van mening is dat terugzending naar het land van herkomst onaanvaardbare gevolgen heeft kan zij, nadat zij een tijdelijke verblijfsvergunning heeft gehad, een aanvraag indienen voor een niet-tijdelijke verblijfsvergunning op humanitaire gronden. Voorheen heette dit ‘voortgezet verblijf’. De IND kan deze verblijfsvergunning op grond van individuele omstandigheden verlenen en moet bij de beoordeling in ieder geval drie factoren betrekken: (1) risico van represailles en de mate van bescherming daartegen die de autoriteiten in het land van herkomst bereid en in staat zijn te bieden, (2) risico van vervolging in het land van herkomst en (3) de mogelijkheden van sociale en maatschappelijke re-integratie in het land van herkomst.

Wet en regelgeving huiselijk geweld en/of eengerelateerd geweld

Slachtoffers van huiselijk en/of eengerelateerd geweld met een afhankelijke verblijfsvergunning (afhankelijk van partner of ouders) kunnen in aanmerking komen voor een zelfstandige verblijfsvergunning. Zij moeten met aangifte of melding bij de politie en/of verklaringen van de hulpverlening kunnen aantonen, of aannemelijk maken, dat er sprake is van huiselijk geweld. Zij kunnen dan een vergunning krijgen voor vijf jaar.

Ook slachtoffers van huiselijk geweld die zonder verblijfsvergunning in Nederland verblijven kunnen een aanvraag doen voor een verblijfsvergunning. Ze moeten het huiselijk geweld kunnen aantonen en aantonen dat ze zich in het land van herkomst niet kunnen onttrekken aan de dreiging van het geweld. Zij kunnen dan voor een jaar een verblijfsvergunning krijgen, waarna opnieuw gekeken wordt of de dreiging in het land van herkomst nog steeds aanwezig is.

Elke zaak wordt op zijn eigen merites beoordeeld. Factoren die bij de beoordeling een rol kunnen spelen zijn:

- Banden met Nederland door familie, werk, studie of anderszins
- De maatschappelijke positie van vrouwen
- Zich niet kunnen onttrekken aan de dreiging van het geweld in het land van herkomst
- Of iemand zich als alleenstaande kan handhaven in het land van herkomst
- Of opvang door familieleden in het land van herkomst mogelijk is
- Of er sprake is geweest van aantoonbaar(seksueel) geweld
- Of er kinderen zijn die in Nederland zijn geboren en hier naar school gaan
- Of kinderen hun (school)opleiding kunnen voortzetten in het land van herkomst
- Of de kinderen de Nederlandse nationaliteit hebben

Slachtoffers van eengerelateerd geweld zonder verblijfsvergunning kunnen in aanmerking komen voor een verblijfsvergunning in verband met eengerelateerd geweld. Als er sprake is van een dreiging met eengerelateerd geweld in Nederland én het land van herkomst, dan kunnen zij in aanmerking komen voor een tijdelijke verblijfsvergunning voor een jaar, die verlengd kan worden als er na een jaar nog steeds sprake is van een dreiging met eengerelateerd geweld.

Als er alleen in Nederland sprake is van dreiging met huiselijk- of geweld/eengerelateerd geweld en het slachtoffer kan zich veilig in het land van herkomst vestigen dan kan het zijn dat zij niet in Nederland mag blijven. Elke zaak wordt op zijn eigen merites beoordeeld.

¹⁹ De Regeling verstrekkingen bepaalde categorieën vreemdelingen (Rvb) is een maandelijkse uitkering voor bepaalde groepen vreemdelingen. De Rvb-voorzieningen worden verzorgd door het Centraal Orgaan Asielzoekers (COA).

Kinderen

Bij de beoordeling of een slachtoffer van huiselijk geweld zonder verblijfsvergunning in aanmerking komt voor een verblijfsvergunning wordt altijd gekeken of er kinderen in het spel zijn en of het slachtoffer rechten kan ontlenen aan artikel 8 van het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens (recht op eerbiediging van privéleven, familie- en gezinsleven). Er wordt dan een belangenafweging gemaakt waarin de belangen van de kinderen, waaronder hun recht op een gezinsleven, een belangrijke factor is die wordt meegewogen. Ook wordt bekeken of er objectieve belemmeringen zijn om het gezinsleven buiten Nederland voort te zetten.

Opvang

Afhankelijk van de situatie van de cliënt bestaan er verschillende vormen van opvang voor slachtoffers van mensenhandel en huiselijk geweld:

- **Categorale opvang slachtoffers mensenhandel (COSM):** sinds 2010 zijn drie voorzieningen voor categorale opvang beschikbaar die speciaal zijn gericht op (de eerste) opvang en begeleiding van slachtoffers van mensenhandel: Jade Zorggroep in Assen (voor opvang van mannen), HVO Querido in Amsterdam en Humanitas PMW in Rotterdam, bieden opvang aan voornamelijk vrouwen en ambulante hulp aan vrouwen en mannen. Voorwaarden om in de categorale opvang geplaatst te kunnen worden zijn dat het mogelijke slachtoffer meerderjarig is, in de bedenktijd zit, nog geen aangifte heeft gedaan en niet de Nederlandse nationaliteit heeft.
- **Reguliere opvang:** dit betreft met name de vrouwenopvang, die tegenwoordig ook voorzieningen heeft voor mannelijke slachtoffers van huiselijk geweld en mensenhandel.²⁰ Naast opvang wordt ook ambulante hulp geboden aan vrouwen, mannen en gezinnen om veiligheid en herstel na huiselijk geweld te bewerkstelligen. De doelgroep van de vrouwenopvang bestaat overwegend uit slachtoffers van huiselijk geweld. Daarnaast biedt de vrouwenopvang ook hulp aan slachtoffers van mensenhandel. Een aantal instellingen heeft zich hierin gespecialiseerd.
- Naast de vrouwenopvang spelen ook **instellingen voor maatschappelijke opvang** een rol. Hun kerntaak is opvang van dak- en thuislozen, maar slachtoffers van mensenhandel en huiselijk geweld verblijven soms ook in deze instellingen.
- **Noodopvang:** dit betreft tijdelijke noodopvang (voor mensen zonder geldige verblijfspapieren) die vanuit maatschappelijke betrokkenheid vooral geboden wordt door particulieren of religieuze organisaties. Als mensen hier eenmaal zijn beland, hebben zij meestal geen recht meer op officiële voorzieningen en is er geen perspectief meer op een legaal verblijf in Nederland. De mogelijkheden van deze voorzieningen zijn beperkt.
- **Gezinslocaties (GL)** of een vrijheid beperkende locatie (VBL) zijn sobere COA-locaties waar vreemdelingen zogenaamd onderdak wordt geboden. In deze locaties geldt het uitgangspunt dat een vreemdeling een eigen verantwoordelijkheid heeft om te voldoen aan zijn vertrekplicht als hij/zij geen verblijfsrecht (meer) heeft. Gezinslocaties zijn bestemd voor vreemdelingen met minderjarige kinderen, die uitgeprocedeerd zijn of een toelatingsprocedure hebben lopen die geen recht geeft op COA-voorzieningen op grond van de RvA 2005. Het VBL is voor uitgeprocedeerde vreemdelingen zonder kinderen die zich in de laatste fase voor vertrek naar het land van herkomst bevinden. Plaatsing in een VBL of een gezinslocatie gebeurt op indicatie van de DT&V, die de vreemdeling een vrijheid beperkende maatregel op grond van artikel 56 Vw2000 oplegt. In de begeleiding binnen de VBL en de gezinslocaties wordt ingezet op terugkeer naar het land van herkomst. De duur van het verblijf is afhankelijk van de individuele situatie van de vreemdeling. Uitgangspunt binnen de VBL is dat de vreemdelingen in principe binnen 12 weken na plaatsing vertrekt. Het onderdak van gezinnen met minderjarige kinderen op een GL wordt pas beëindigd op het moment dat er sprake is van vertrek uit Nederland of als het jongste kind van het gezin de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt.

²⁰ Sinds 2008 bieden de vier grote steden ook speciale opvangplekken voor mannelijke slachtoffers van huiselijk geweld, eengerelateerd geweld en mensenhandel. In dat kader is de afgelopen jaren een gender specifieke aanpak ontwikkeld voor mannelijke slachtoffers van geweld in afhankelijkheidsrelaties. Deze bouwt voort op de algemene principes van krachtgericht werken en biedt handvatten voor het omgaan met genderspecifieke aspecten in de hulpverlening aan mannelijke slachtoffers. Moviera: methodische richtlijnen voor een genderspecifieke begeleiding van mannelijke slachtoffers van geweld in afhankelijkheidsrelaties (2014)

Begeleiding

Binnen de vrouwenopvang en (een deel van) de categorale opvang wordt volgens de principes van de krachtgerichte benadering gewerkt. Het gaat daarbij om Krachtwerk in de vrouwenopvang en Herstelwerk in de categorale opvang. De krachtgerichte benadering wordt momenteel op veel plekken binnen de hulpverlening gebruikt. Deze benadering kenmerkt zich door een positieve insteek: de aandacht richten op wensen en mogelijkheden in plaats van problemen. Mensen ondersteunen om controle te krijgen over hun situatie, door hun krachten en kwaliteiten te zien en die aan te spreken voor de door hen gewenste verandering.

Uit onderzoek²¹ blijkt dat hulpverleners en cliënten de krachtgerichte benadering in het algemeen waarderen, maar dat hulpverleners deze benadering voor cliënten met verblijfsproblematiek nog als ontoereikend ervaren. Hoewel krachtgericht werken niet gebonden is aan de achtergrond van de cliënt blijken hulpverleners in de praktijk moeite te hebben om deze toe te passen bij cliënten die nog niet weten of ze in Nederland mogen blijven.

De methodiek Safe Future ondersteunt hulpverleners om dit knelpunt aan te pakken. Het biedt handvatten om in het licht van de onzekerheid over het verblijf op krachtgerichte wijze de verschillende toekomstopties te verkennen en cliënten te ondersteunen om hun eigen keuzes te maken. Hulpverleners die nog niet met een krachtgerichte methodiek werken kunnen de instrumenten om terugkeer bespreekbaar te maken naast hun eigen basismethodiek gebruiken. De ervaring tijdens het Safe Return project was dat dit het enthousiasme voor het krachtgericht werken in het algemeen gestimuleerd heeft.

Ondersteuning bij terugkeer

Als Nederland een slachtoffer terug zendt naar het land van herkomst is het gebonden aan een aantal internationale afspraken om voor een verantwoorde terugkeer van slachtoffers te zorgen. Zo moet terugzending bij voorkeur vrijwillig gebeuren. Omdat de terugkeer van een slachtoffer van mensenhandel of huiselijk/eergerelateerd geweld niet altijd zonder risico is, moet dat gebeuren met zorgvuldige inachtneming van de rechten, veiligheid en waardigheid van die persoon. Volgens deze internationale afspraken is het niet voldoende om alleen te zorgen voor een veilige terugkeer naar het land van herkomst, maar moeten er ook mogelijkheden worden geboden voor de re-integratie in de samenleving in het land waar het slachtoffer naartoe terugkeert.²²

In Nederland zijn bij de (voorbereiding van) terugkeer van slachtoffers mensenhandel en huiselijk geweld verschillende organisaties betrokken. Per situatie wordt gekeken welke organisatie een rol kan/moet spelen:

- Immigratie en Naturalisatie Dienst: vreemdelingen moeten een vergunning aanvragen om in Nederland te mogen verblijven. De IND kijkt of vreemdelingen voldoen aan de voorwaarden om een verblijfsvergunning te krijgen. Op de verschillende IND locaties zijn ‘gender’ specialisten beschikbaar voor de beoordeling van verblijfsvergunningen van slachtoffers van ‘gender based violence’, waaronder mensenhandel, huiselijk en eergerelateerd geweld en vrouwelijke genitale verminking.
- DT&V: de Dienst Terugkeer & Vertrek is de professionele uitvoerder van het terugkeerbeleid van de regering. De DT&V bekijkt per individu wat de mogelijkheden en voorwaarden zijn voor het vertrek. Iedere vreemdeling die onder de verantwoordelijkheid van DT&V komt te vallen krijgt een regievoerder toegewezen. Deze voert o.a. vertrekgesprekken met de vreemdeling, maakt een vertrekplan op maat, zorgt, indien nodig, voor de ‘laissez-passer’ aanvragen en onderhoudt contacten met ketenpartners, hulpverleningsorganisaties en advocatuur. DT&V is ook verantwoordelijk voor de toetsing of iemand voldoet aan de criteria voor plaatsing in een VBL of gezinslocatie.

21 Slachtoffers mensenhandel: een krachtige terugkeer, Sanderman, A. en Kusters, R. Afstudeeropdracht Maatschappelijk Werk en Dienstverlening, Academie voor Sociale Studies, Hanzehogeschool Groningen (2013)

Zie ook: Cahier 2012-14, Evaluatie van de pilot ‘Categorale Opvang voor Slachtoffers van Mensenhandel’, M. van Londen, L. Hagen, m.m.v. N. Brenninkmeijer; WODC, Ministerie van Veiligheid en Justitie (2012), en zie ook: “Vertrouwen, hoe hulpverleners in de begeleiding aan slachtoffers mensenhandel terugkeer naar het land van herkomst bespreekbaar kunnen maken”, eindschrijft voor de opleiding maatschappelijk werk en dienstverlening, Christelijke Hogeschool Ede, N. Maris en M. Weijs-de Jong (2011)

22 In de Negende rapportage mensenhandel (2013) wordt verwezen naar de betreffende afspraken zoals bijvoorbeeld art. 8 VN-Protocol inzake de voorkoming, bestrijding en bestraffing van mensenhandel, in het bijzonder vrouwenhandel en kinderhandel, tot aanvulling van het Verdrag van de Verenigde Naties tegen grensoverschrijdende georganiseerde misdaad (New York, 15 november 2000), Trb. 2001, 69 en 2004, 35 (VN Palermo Protocol); art. 16 Verdrag van de Raad van Europa inzake de bestrijding van mensenhandel (Warschau, 16 mei 2005)

- COA: Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers huisvest en begeleidt asielzoekers. Het COA beheert verschillende type opvanglocaties waaronder de gezinslocaties (zie hierboven onder opvang).
- I.O.M.: International Organization for Migration is een intergouvernementele organisatie die is opgericht om overheden te assisteren op het gebied van migratie en om migranten te ondersteunen in het migratieproces. Eén van de activiteiten van IOM is het bieden van ondersteuning aan migranten die vrijwillig willen terugkeren naar het land van herkomst. De ondersteuning is gericht op duurzame re-integratie en bestaat uit voorlichting en counseling, het verzorgen van reisdocumenten en de reis, alsmede het stimuleren van re-integratie. IOM heeft een wereldwijd netwerk via welke individuele ondersteuning bij re-integratie kan worden geboden, bijvoorbeeld door hulp bij het opzetten van inkomens genererende activiteiten of het financieren van een opleiding. Er is specifieke begeleiding voor speciale doelgroepen waaronder slachtoffers van mensenhandel. Afhankelijk van de concrete hulpvraag en de voorzieningen in het land van herkomst kan IOM individuele bemiddeling bieden. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om tijdelijke opvang naast hulp bij re-integratie. Om optimale steun te bieden heeft IOM een convenant ondertekend met Fairwork, Stichting Religieuzen Tegen Vrouwenhandel en CoMensha (Coördinatiecentrum Mensenhandel) om gebruik te kunnen maken van elkaars netwerken om aan de hulpvraag van slachtoffers te voldoen.
- Maatschappelijke organisaties (non-gouvernementele organisaties) die ondersteuning bieden aan uitgeprocedeerde asielzoekers en ongedocumenteerde migranten die willen terugkeren naar het land van herkomst. Slachtoffers mensenhandel vormen een speciale doelgroep. Hiertoe behoren bijv. Maatwerk bij Terugkeer, Wereldwijd en Bridge to Better:
- Maatwerk bij Terugkeer: uitgeprocedeerde asielzoekers, migranten zonder verblijfspapieren, maar ook slachtoffers van mensenhandel en/of huiselijk geweld kunnen bij Maatwerk bij Terugkeer terecht voor informatie over en begeleiding bij terugkeer. Aan de hand van hun wensen en de (on)mogelijkheden in hun land van herkomst krijgen zij passende ondersteuning bij hun re-integratie, bijvoorbeeld bij het vinden van een woning, medische (na)zorg of het opzetten van een onderneming. Tot maximaal één jaar na terugkeer houdt Maatwerk bij Terugkeer de betreffende persoon in beeld om te monitoren of het re-integratieproces goed verloopt. Dit gebeurt in nauwe samenwerking met lokale partnerorganisaties in ruim 40 landen.
- WereldWijd voert het project “Wereld Tools Plus” uit dat cliënten helpt om goed voorbereid terug te keren naar hun land van herkomst, waar ook ter wereld. Wereld Tools Plus helpt met het maken en uitwerken van een plan, b.v. om een eigen bedrijf te kunnen starten. Aan de hand van dit plan wordt bepaald welke activiteiten er nodig zijn (opleiding, contacten met andere organisaties, etc.). Ook wordt vastgesteld welke ‘TOOLS’ (materialen, gereedschappen en machines) hiervoor nodig zijn. Deze 2e handsgereedschappen, machines, apparatuur en/of materialen worden dan samen met de cliënt en vrijwilligers opgeknapt en verzameld in een kist die wordt opgestuurd naar het land van herkomst. Als er een opleiding nodig is wordt in overleg een cursustraject afgesproken.
- Bridge to Better biedt mensen die niet kunnen blijven en terug willen keren, begeleiding met een speciaal empowerment traject en coaching gesprekken. Hierbij is aandacht voor trauma en zeer kwetsbare mensen. Ook worden cliënten begeleid hoe zij in hun omstandigheden kunnen terugkeren naar hun familie, die soms wel en soms niets weten van hun ervaringen in Nederland. Bridge to Better werkt hierbij indien nodig samen met medische teams in Nederland. Ook na terugkeer in het land van herkomst, wordt gezorgd voor een goede follow-up en begeleiding. Bridge to Better heeft contacten in circa 70 landen.

De methodiek Safe Future brengt de wereld van de hulpverlening en de wereld van terugkeerorganisaties bij elkaar ten behoeve van cliënten met verblijfsproblematiek. Voor informatie over de doelstellingen en werkwijze van de verschillende organisaties wordt verwezen naar de sociale kaart in de bijlagen.

2.3 De internationale context

Betrokken organisaties

In het algemeen zijn ook in de landen van herkomst diverse organisaties betrokken bij de terugkeer en re-integratie van slachtoffers mensenhandel en huiselijk geweld. Naast de International Organization for Migration (IOM) zijn dat overheidsinstellingen en maatschappelijke organisaties. Idealiter zijn op het lokale niveau maatschappelijke organisaties met kennis van de doelgroep betrokken, die (tijdelijke) veilige opvang en ondersteuning bij re-integratie kunnen bieden.

In de context van deze methodiek is het van belang om te noemen dat binnen het Safe Return project wordt samengewerkt met partnerorganisaties in Nigeria en Bulgarije, twee landen waar veel slachtoffers van mensenhandel vandaan komen. Deze organisaties – die werken vanuit een mensenrechtenbenadering – hebben hun sporen verdiend wat betreft de opvang van slachtoffers van mensenhandel en huiselijk geweld. Zij stellen hun diensten beschikbaar vanaf het moment dat slachtoffers nog in het buitenland verblijven en over hun toekomstopties willen nadenken. Hun diensten omvatten een breed scala aan activiteiten: informatie en advies, psychologische hulp, juridische ondersteuning, veilige opvang en hulp bij re-integratie. In eigen land werken zij samen met alle relevante organisaties die betrokken zijn bij de terugkeer van migranten.

De samenwerking tussen de partnerorganisaties in Nederland en de landen van herkomst wordt ondersteund door de methodische aanpak van Safe Future en kan omschreven worden als flexibel, informeel en op maatwerk gericht.

Internationaal netwerk voor een veilige terugkeer

Collega organisaties, project- en ketenpartners in binnen- en buitenland, beschikken allemaal over contacten in verschillende internationale netwerken die er op dit moment zijn om slachtoffers van mensenhandel te ondersteunen. Voor meer informatie over de netwerken wordt verwezen naar de bijlagen.

Voor een goede ondersteuning van cliënten met een onzeker verblijf is het van belang om de contacten verder in kaart te brengen en het internationale netwerk voor een veilige terugkeer verder uit te breiden. Belangrijk daarbij is dat organisaties in het internationale netwerk voor Safe Return een gedeelde visie hebben op de hulpverlening aan slachtoffers mensenhandel en huiselijk geweld en dat ze in staat zijn bepaalde diensten te verlenen:

- Men deelt de visie dat mensenhandel, huiselijk geweld, eengerelateerd geweld en ander gender gerelateerd geweld een ernstige schending van de mensenrechten is
- Men werkt vanuit een benadering van mensenrechten en stelt een ieder in staat om deze rechten te kennen / weten zodat personen deze ook hun recht daarop kunnen laten gelden
- Men heeft respect voor het recht van elk persoon om zelf te beslissen over elk aspect van hun leven
- Men acht het van cruciaal belang om alle mogelijke adequate, effectieve en efficiënte ondersteuning te bieden aan slachtoffers van mensenhandel en slachtoffers van huiselijk of andere gender gerelateerd geweld
- Men is in staat, zelf of in samenwerking met andere organisaties, om onderdak, ondersteuning, advies en belangenbehartiging te bieden voor slachtoffers van mensenhandel en huiselijk of ander gender gerelateerd geweld
- Men is in staat, zelf of in samenwerking met andere organisaties, om een veilig re-integratieproces van de persoon die terugkeert te ondersteunen

Tevens is van belang dat ze op basis van dezelfde principes werken. Daarvoor kunnen de principes gehanteerd worden die beschreven zijn door La Strada International²³. Deze komen overeen met de op rechten en krachten gebaseerde aanpak van de Safe Future methodologie en kan worden beschouwd als ‘best practices’ voor organisaties die werken met slachtoffers van mensenhandel en slachtoffers van huiselijk geweld. De organisaties die in het overzicht van internationale ondersteunende organisaties zijn opgenomen ondersteunen allen de ‘rights based approach’.

23 La Strada International is een Europees netwerk van NGO's tegen mensenhandel dat oorspronkelijk is ontwikkeld door de Stichting tegen Vrouwenhandel (STV, nu CoMensha)

Algemene werk principes zijn:

Vertrouwelijkheid

Anonimiteit en vertrouwelijkheid zijn de belangrijkste voorwaarden in het werken met slachtoffers van mensenhandel of huiselijk geweld. De verhalen die slachtoffers vertellen over hun leven, vooral van hen die betrokken zijn bij gedwongen prostitutie, gaan vaak gepaard met intense gevoelens van schaamte. Ze zijn aan de ene kant bezorgd, en met goede redenen, dat zij door hun gemeenschappen zullen worden afgewezen. De angst voor stigmatisering en marginalisering is zeer sterk. Aan de andere kant, hebben deze overlevenden van mensenhandel of huiselijk geweld informatie over hun daders, en dit maakt ze erg kwetsbaar. Daarom moeten cliënten er zeker van kunnen zijn dat de informatie die zij delen geheel vertrouwelijk blijft.

Veiligheid

Veel slachtoffers die erin geslaagd zijn te ontsnappen aan mensenhandel of huiselijk geweld hebben hun leven geriskeerd in het proces. Zij hebben extreme situaties meegemaakt en zijn onderworpen aan ernstige fysiek en emotioneel geweld. Elke dag kan het een strijd om te overleven zijn geweest. Dit alles vernietigt het gevoel van veiligheid dat mensen nodig hebben om normaal te functioneren. Stabilisatie van deze emoties is de eerste stap in het proces van herstel. Procedures en werkwijzen van het programma sociale bijstand moeten tot doel hebben de veiligheid van haar cliënten te garanderen. In veel gevallen vereist dit samenwerking met de politie en andere bevoegde instellingen.

Geïnformeerde instemming en keuze

In een situatie van mensenhandel of huiselijk geweld hebben slachtoffers geen controle over hun leven; men heeft geen keus en handelt onder druk. Het hervatten van hun onafhankelijkheid is gerelateerd aan het hebben van de mogelijkheid tot het maken van keuzes over de toekomst. Om dit te kunnen doen, heeft men betrouwbare informatie nodig en een duidelijk beeld van de mogelijkheden die men heeft. Maatschappelijk werkers zouden ondersteuning en partnerschap moeten bieden om belangrijke beslissingen te nemen en plannen voor de toekomst te maken. Maatschappelijk werkers zouden daarbij moeten handelen vanuit de veronderstelling dat de slachtoffers zelf de meest competente beoordelaars zijn van hun eigen situatie, en zouden de beslissingen van cliënten met eerbied moeten accepteren.

Onbevooroordeelde attitude

Het verantwoordelijk houden van slachtoffers in plaats van de daders, is een wijd verspreid mechanisme voor het verklaren van geweld. Een vergelijkbare houding bestaat tegenover de slachtoffers van mensenhandel of huiselijk geweld: de vrouwen “zochten het zelf op, ze zijn dom en naïef”; “ze wisten dat ze zouden gaan werken als prostituee”; “ze waren op zoek naar snel en gemakkelijk geld”; of “ze deden niets om te ontsnappen”; enz. Slachtoffers van mensenhandel of huiselijk geweld ervaren een onsympathieke veroordeling en slachtofferschap van mensen die hen zouden moeten helpen. Daarom geven zij er de voorkeur aan om te zwijgen en houden zij hun lijden geheim. Echter, de mensen die verantwoordelijk zijn voor het lijden van de slachtoffers zijn de daders die het geweld gepleegd hebben. De slachtoffers mag dit niet worden verweten, omdat zij onder omstandigheden van bedrog en misbruik gehandeld hebben. Zij moeten worden ondersteund en versterkt om te voorkomen dat zij opnieuw slachtoffer worden.

Empowering en op kracht gebaseerd

Het leven in een situatie van mensenhandel of van huiselijk geweld vernietigt het idee van iemands eigenwaarde en zelfvertrouwen. Steun is bedoeld om het vertrouwen van de overlevenden te herstellen, en hen te helpen hun sterke punten en kwaliteiten te ontdekken. Cliënten worden met respect behandeld, en hun menselijke waardigheid wordt erkend. Ze worden beschouwd als mensen die een bewezen vermogen hebben om te overleven onder zeer moeilijke omstandigheden. Het doel is de overlevenden te helpen hen te laten geloven in de eigen capaciteiten. Ondersteuning bij het versterken van hun persoonlijke en sociale hulpbronnen helpt hen om weer controle te krijgen over hun leven.

Ondersteuning voor teruggekeerden

In de praktijk zouden organisaties in het internationale netwerk voor veilige terugkeer de volgende diensten moeten kunnen aanbieden, zelf of in samenwerking met anderen:

- Partnerschap in het nemen van beslissingen over en het opstellen van een veiligheidsplan en een actieplan
- Het organiseren van een veilige terugkeer naar het land van herkomst
- Hulp bij het verkrijgen van paspoorten en andere documenten
- Het ontmoeten en ondersteunen van slachtoffers op de luchthaven, station of busstation
- Het bieden van accommodatie in een opvangcentrum (hetzij behorend tot de eigen of een andere organisatie)
- Het verzorgen van onmiddellijke medische behoeften, hulp bij doorverwijzing naar medische diensten
- Verwijzing naar advocaten
- Rechtsbijstand
- Hulpverleningsprogramma's, psychologische en emotionele ondersteuning
- Crisisinterventie
- Hulp bij het verzorgen van kinderen (in die gevallen waarin cliënten kinderen hebben)
- Hulp bij het herstellen van contact met familie (in die gevallen waarin de cliënt dat wenst)
- Hulp bij het vinden van werk of andere inkomsten genererende activiteiten
- Onderwijs en andere beroepsopleidingen
- Belangenbehartiging in samenwerking met andere organisaties: politie, gemeenten, consulaire afdelingen, enz.
- Ondersteuning in het omgaan met de autoriteiten

Verwijs Mechanisme (Referral Mechanism)

In verschillende landen is of wordt een Nationaal Verwijs Mechanisme opgesteld voor slachtoffers van mensenhandel. In Bulgarije heeft Animus hiertoe al een aantal jaren geleden het initiatief genomen. In Nederland is nu een dergelijk Nationaal Verwijs Mechanisme in ontwikkeling. Dit mechanisme is een wegwijzer waarin wordt aangegeven wie wat wanneer doet. Het beschrijft hoe de verschillende ketenpartners dienen te handelen om slachtoffers te beschermen, ondersteunen en indien nodig op te vangen, vanaf het eerste moment dat een slachtoffer wordt ontdekt tot en met nazorg. Het betreft zowel de ketenpartners aan de zijde van de overheid als van de zijde van de maatschappelijke organisaties. Terugkeer naar het land van herkomst is een van de thema's die aandacht krijgt binnen het Verwijs Mechanisme.

De Nationale Verwijs Mechanismen zetten een standaard voor de aanpak van mensenhandel en de hulp aan slachtoffers. Omdat duidelijk is dat voor de bescherming van slachtoffers internationale samenwerking nodig is wordt in internationaal verband gepleit voor een grensoverschrijdend verwijzingsmechanisme (Transnational Referral Mechanism, TRM). Dit moet nationale verwijzingsmechanismen met elkaar gaan verbinden. Het grensoverschrijdend verwijzingsmechanisme is een instrument waardoor straks voor alle betrokken partners, in internationaal verband, duidelijk moet zijn wie wat wanneer moet doen, en hoe slachtoffers beter te identificeren, te verwijzen, te beschermen en hulp te bieden.²⁴

24 Negende Rapportage Nationaal Rapporteur Mensenhandel (2013)

Hoofdstuk 3 Denken over de toekomst

Indeling van dit hoofdstuk

3.1	<i>Toekomstopties bij een onzeker verblijf.....</i>	24
3.2	<i>Factoren die een rol spelen in het denken over terugkeer.....</i>	25
3.3	<i>Besluitvorming</i>	30
3.4	<i>Duurzame terugkeer</i>	33

3.1 Toekomstopties bij een onzeker verblijf

Voor slachtoffers van huiselijk geweld of mensenhandel die in de verblijfsprocedure zitten zijn er in het algemeen de volgende toekomstopties:

- Een leven in Nederland als verblijfsgerechtigde na een positieve uitslag van de verblijfsprocedure of als op andere wijze een (niet-tijdelijke) verblijfsvergunning wordt verkregen, bijv. door verblijf bij partner
- Een leven in de illegaliteit als ongedocumenteerde waardoor het recht op voorzieningen (grotendeels) vervalt
- Terug naar het land van herkomst en het leven daar weer opbouwen
- Voor een enkeling zal migratie naar een ander land een optie zijn, maar in de regel zijn de mogelijkheden daarvoor zeer beperkt

Voor de betrokkenen brengt de verblijfsprocedure veel stress en onzekerheid mee, niet alleen voor henzelf, maar ook voor hun kinderen. Terugkeren naar het land van herkomst is een optie waar slachtoffers vaak niet over willen spreken. Vaak kiezen ze ervoor om gebruik te maken van alle juridische procedures die hen wettelijk ter beschikking staan, ook als de kans op een positieve uitslag klein lijkt. Immers: de redenen waarom iemand vertrok uit het land van herkomst, zijn vaak nog steeds aanwezig als die persoon terug zou keren. En de angst voor de veiligheid van henzelf en/of familieleden is bij velen sterk aanwezig. Terugkeer lijkt dan niet voor de hand te liggen en wordt niet aantrekkelijk gevonden.

Toch is het, in het licht van de onzekerheid en de kans op een uiteindelijke negatieve uitslag van de verblijfsprocedure, wenselijk om al in een vroeg stadium over de verschillende toekomstopties na te denken. Hoe wil je dat je toekomst eruit ziet? Wat wil je met je leven doen? Hoeveel tijd wil je 'in de wachtkamer' van de verblijfsprocedure zitten? Welke dromen heb je? En durf je daarover na te denken? Welke mogelijkheden zijn er? Welke risico's?

Veiligheid is voor slachtoffers van mensenhandel en huiselijk geweld een belangrijk thema. Kun je die organiseren? Hoe voorkom je dat je opnieuw slachtoffer wordt? Hoe creëer je een veilige toekomst voor jezelf en je kinderen? Hier of in je land van herkomst? Dit zijn belangrijke vragen, en het nadenken hierover in het licht van de verschillende toekomstopties, kan cliënten helpen om weer grip op hun leven te krijgen.

Waar het op aan komt is dat cliënten een geïnformeerde keus kunnen maken of ze in Nederland blijven of terug gaan naar het land van herkomst en dat ze zich met ondersteuning kunnen voorbereiden op een eventuele terugkeer. Zodat ze, als de beslissing over de verblijfsaanvraag valt, in staat zijn om de stap te zetten die voor henzelf en hun kinderen gezien de omstandigheden de beste voorwaarden biedt voor een veilige toekomst.

Als cliënten een positieve beschikking krijgen op hun verblijfsaanvraag worden ze verder begeleid volgens de reguliere methodiek van de instelling. Daarbij is het wel belangrijk om cliënten nog steeds te wijzen op de mogelijkheden voor ondersteuning bij terugkeer, want terugkeer is niet alleen afhankelijk van een verblijfsvergunning in Nederland. Ook cliënten met een verblijfsvergunning kunnen ervoor kiezen terug te keren naar hun land van herkomst.

Als een cliënt kiest voor een leven in de illegaliteit is het belangrijk dat zij goede informatie heeft over wat dat in de praktijk gaat betekenen. Want in die kwetsbare positie ligt uitbuiting (opnieuw) op de loer en vraagt het veel om de veiligheid en gezondheid van zichzelf en de eventuele kinderen te organiseren. Voor informatie over wat het betekent om in de illegaliteit te leven wordt verwezen naar de bijlagen.

In dit hoofdstuk wordt verder ingegaan op het aspect van terugkeer. Vanuit de literatuur en ervaringen uit het project Safe Return beschrijft dit hoofdstuk wat er bekend is over factoren die een rol spelen in het denken over terugkeer en besluitvorming bij terugkeer van slachtoffers mensenhandel en huiselijk geweld.

3.2 Factoren die een rol spelen in het denken over terugkeer

“De gedachte aan terugkeer is inherent aan migratie”²⁵ Of iemand ook daadwerkelijk terugkeert hangt af van allerlei factoren zoals veiligheid, gezondheid, familieomstandigheden en perspectieven in het land van herkomst en in Nederland wat betreft inkomen, werk en ondersteuning door een netwerk. In het algemeen spelen er push en pull factoren zowel wat betreft blijven in Nederland als wat betreft terugkeer naar het land van herkomst. De balans tussen die factoren kan in de loop van de tijd, en onder invloed van externe en interne factoren veranderen. Mensen hebben niet altijd zicht op alle factoren die een rol (kunnen) spelen en ook kan het zijn dat beeldvorming een rol speelt. Door de beelden te onderzoeken kan er zicht gekregen worden op welke factoren voor iemand in haar specifieke situatie gelden en of die factoren te beïnvloeden zijn.

Er kunnen veel factoren zijn die iemand doen besluiten terug te keren naar het land van herkomst. Dit kan een negatieve besluitvorming over de verblijfsprocedure zijn, waardoor het perspectief op een menswaardig verblijf in Nederland verdwijnt. Er kan sprake zijn van heimwee naar het eigen land en achtergebleven dierbaren. Men kan erachter komen dat men een te rooskleurig beeld had over de mogelijkheden in Nederland. Het gevoel hier niet (meer) welkom te zijn, kan een factor zijn en ook de wens om slechte ervaringen achter zich te laten en een nieuwe start te maken kan een rol spelen in het denken over terugkeer.

Aan de andere kant kunnen er allerlei factoren zijn waardoor iemand kan besluiten juist niet terug te gaan. Cliënten kunnen zich bijvoorbeeld niet veilig voelen of geen perspectief zien in het land van herkomst, er kan angst voor gezichts- of eerverlies zijn. Ook kan het zijn dat cliënten nog in het krijt staan bij familie of anderen die de reis naar Europa hebben betaald en dat zij de schuld aan hen niet kunnen terugbetalen. Die factoren kunnen zo sterk zijn dat illegaliteit een ‘prettiger’ vooruitzicht is dan terugkeer.

In het algemeen kan gesteld worden dat factoren op verschillende niveaus meespelen in het denken over terugkeer:

- Sociaaleconomische en maatschappelijke factoren: deze zijn van invloed op de mogelijkheid om in werk, inkomen en huisvesting te voorzien en op de te verwachten. Ook de te verwachten bescherming en ondersteuning door de overheid is hierbij belangrijk
- Omgevingsfactoren: de sociale hulpbronnen die iemand ter beschikking heeft. Het betreft de ondersteuning en bescherming die men van familie en/of uit het netwerk van vrienden en directe omgeving kan verwachten
- Persoonlijke factoren: dit betreft de persoonlijke hulpbronnen van iemand zoals gezondheid, opleiding, werkervaring en ervaringen tijdens de verschillende fasen in het migratieproces

De fasen in het migratieproces worden gemarkeerd door momenten van overgang en kunnen als volgt worden ingedeeld:²⁶

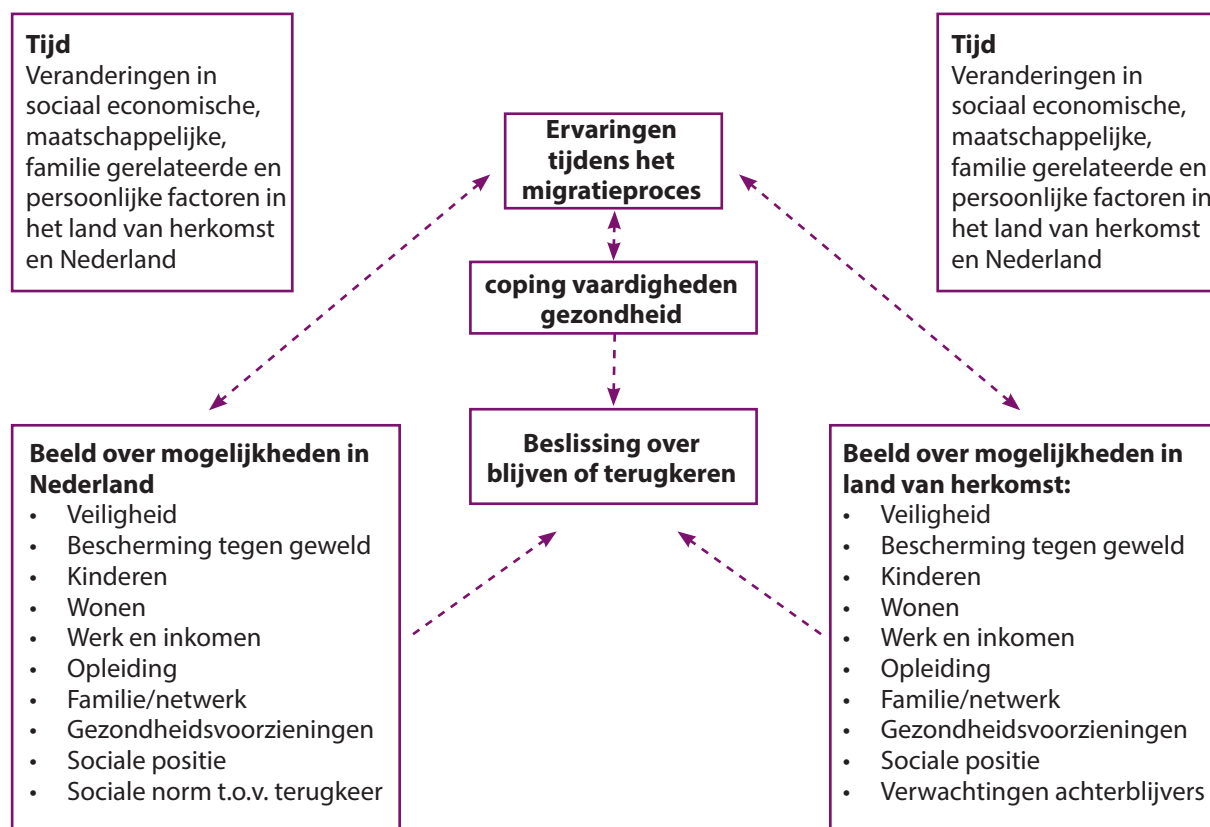
- Pré-migratie: hoe was de sociaaleconomische en psychosociale inbedding in het land van herkomst voorafgaand aan de migratie? Waarom en hoe is iemand naar het buitenland vertrokken? Wie waren daar bij betrokken en hoe is het vertrek tot stand gekomen?
- Transitie: hoe is de reis geweest?
- Post migratie: hoe zijn de ervaringen in het nieuwe land geweest? Wat waren de verwachtingen en hoe was de praktijk? Welk verblijfsrecht had de betrokkene en wat waren de ervaringen met de verblijfsprocedure? Is er aangifte gedaan en heeft dat tot een strafzaak en vervolging van de dader geleid; is er sprake van compensatie, heeft men een compensatiebedrag uitgekeerd gekregen en hoeveel?
- Transitie en remigratie: hoe is de terugkeer naar het land van herkomst tot stand gekomen, hoe is de reis geweest en hoe was de aankomst en ontvangst na terugkeer?

25 Bewogen Terugkeer, methodiek voor psycho sociale begeleiding van (ex) asielzoekers en ongedocumenteerden, Diana Geraci, Stichting Pharos, Utrecht (2011)

26 Voor de indeling in fasen is gebruik gemaakt van het inbeddingsmodel van van Houte en de Koning: *Towards a better embeddedness? Monitoring assistance to involuntary returning migrants from Western countries*. A report prepared for Bureau Maatwerk bij Terugkeer (Mediation Agency for return) Cordaid, The Netherlands Marieke van Houte MSc. & Mireille de Koning MSc. (2008)

- Re-integratie: is sociaaleconomische en psychosociale inbedding in het land van herkomst tot stand gekomen? Afhankelijk van de mate van inbedding in het land van herkomst en persoonlijke omstandigheden kan een nieuwe migratiecyclus volgen.

In het volgende schema worden de factoren in hun onderlinge verband weergegeven.²⁷

Het schema laat zien welke factoren een rol spelen in het denken over terugkeren of blijven. Besluitvorming is een resultaat van het samenspel tussen deze factoren op micro- en macroniveau, waarbij de factoren in de loop van de tijd kunnen veranderen. De ervaringen tijdens de verschillende fasen van het migratieproces, de vaardigheden om met moeilijke situaties om te gaan (de coping vaardigheden) en de gezondheid zijn factoren die inspelen op het besluitvormingsproces van de cliënt.

De ervaringen van buitenlandse slachtoffers van mensenhandel en huiselijk geweld zijn sterk ingekleurd door afhankelijkheidsrelaties op verschillende niveaus tijdens de verschillende fasen van het migratieproces: afhankelijkheid van de handelaar, de geweldpleger, familie en netwerk en afhankelijkheid van de overheid. Deze afhankelijkheidsrelaties beïnvloeden in meerdere of mindere mate het beeld over de mogelijkheden in Nederland en het land van herkomst.

Daarbij is de mogelijkheid om in veiligheid te kunnen leven een cruciale factor in het besluitvormingsproces van cliënten met een onzeker verblijf. Het kunnen beschikken over voldoende inkomen en een ondersteunend netwerk is een andere belangrijke factor. Voor mensen met kinderen zijn de gevolgen van een eventuele terugkeer voor de kinderen ook een erg belangrijke factor. In deze paragraaf wordt beschreven wat er vanuit de literatuur en het project Safe Return bekend is over deze aspecten.

Wat er uit de literatuur bekend is over de invloed van een aantal specifieke factoren op de besluitvorming komt in de volgende paragraaf aan de orde. Het gaat daarbij om: ervaringen tijdens (de verschillende fasen van) het migratieproces, coping vaardigheden en gezondheid van de cliënt.

²⁷ Dit schema is in aangepaste vorm overgenomen uit: Bewogen Terugkeer, methodiek voor psycho sociale begeleiding van (ex) asielzoekers en ongedocumenteerden, Diana Geraci, Stichting Pharos, Utrecht (2011)

Veiligheid en bescherming tegen geweld

Veiligheid en bescherming tegen geweld zijn vaak de belangrijkste factoren die door slachtoffers worden genoemd als reden om wel of niet terug te gaan. Zo lang een cliënt ervaart dat haar veiligheid in het geding is en er geen adequate bescherming geboden kan worden tegen (nieuw) geweld, kiest zij voor de plek waar zij zich het meest beschermd voelt. Daarbij kunnen de volgende factoren een rol spelen:

- Angst voor de handelaren, deze kunnen deel uitmaken van de directe leefomgeving of familienetwerk van het slachtoffer in het land van herkomst.
- Angst voor partner en leden van de eigen familie of schoonfamilie: deze kunnen betrokken zijn bij de situatie van mensenhandel of kunnen, in het geval van huiselijk geweld, betrokken zijn als pleger.
- Angst voor de reactie van de familie en de sociale omgeving als bekend wordt wat het slachtoffer is overkomen. In veel landen waar slachtoffers vandaan komen zijn mensen afhankelijk van een sociaal netwerk voor steun en bescherming en dat geldt voor vrouwen vaak nog meer dan voor mannen. Vrouwen die leven zonder de bescherming van een mannelijk familielid zijn dan extra kwetsbaar. Angst voor stigmatisering en uitsluiting bij terugkeer speelt bij veel slachtoffers een grote rol. Daarnaast speelt dat de familie vaak heeft meegeholpen om het geld voor de reis en/of de handelaar bij elkaar te krijgen. De hoop van de familie is gevestigd op de persoon die inkomsten zal gaan laten terug vloeien naar de familie. Als dat niet lukt spelen angst voor gezichtsverlies en represailles een rol.
- Angst om de kinderen te verliezen: in sommige landen worden kinderen van gescheiden ouders boven een bepaalde leeftijd geacht bij de familie van hun vader te wonen²⁸.
- Angst voor (her)besnijdenis: vaak is het moeilijk om aan de controle van de familie te ontkomen en zich op die manier te onttrekken aan de besnijdenis. Ook de angst dat hun dochters besneden zullen worden bij terugkeer is een factor die mee kan spelen.
- Intimidatie door rituele praktijken: van Nigeriaanse slachtoffers is het bekend dat nauwelijks aflosbare schulden aan handelaren hen in een knellende greep houden. Vaak hebben zij, al dan niet in samenspraak met familie, een overeenkomst met de handelaar gesloten die voor de reis naar Europa zorgt. Daarbij is vaak sprake van intimiderende rituele praktijken waar de handelaren een grote hand in hebben. Doel van deze rituelen, die ook in woningen in Nederland kunnen plaatsvinden, is een bedreigende context te scheppen waarin de vrouwen en meisjes onder grote druk komen te staan om die schuld ook inderdaad af te betalen. Deze rituele context van angst gaat gepaard met fysieke bedreigingen en geweld. Het met geweld afnemen van lichaamseigen materialen zoals nagels, haar en dergelijke behoort daar ook toe. Deze praktijken zijn bekend komen te staan onder de algemene noemer van ‘voodoo praktijken’²⁹.
- Angst voor traditionele rechtspraak. Voorbeelden daarvan zijn slachtoffers uit de Roma gemeenschap. Zij voelen zich kwetsbaar vanwege het eigen rechtssysteem van ‘mesheres’ (rechtbanken) waarin het slachtoffer als schuldige kan worden aangemerkt als zij de familie te schande gemaakt heeft. Slachtoffers kunnen bijvoorbeeld gestraft worden door oplegging van gedwongen zakkenrollen of bedelen.³⁰ Diezelfde kwetsbaarheid voelen ook slachtoffers uit gebieden waar Sharia wetgeving geldt.
- Gebrek aan vertrouwen in de politie: veel slachtoffers hebben slechte ervaringen met de politie in de landen van herkomst en hebben weinig vertrouwen in de politie. Slachtoffers worden vaak bang gemaakt voor de politie door de handelaar of zijn/haar handlangers door het slachtoffer het gevoel te geven dat de handelaar connecties heeft met de politie.
- Gebrek aan vertrouwen in de autoriteiten: veel slachtoffers voelen zich niet beschermd door de wet. Zelfs als er bijvoorbeeld een wet is tegen huiselijk geweld, zoals in bijvoorbeeld Nigeria,³¹ of tegen vrouwenhandel zoals in Guinee, dan is de ervaring vaak dat de politie niet optreedt of de slachtoffers juist in de beklaagdenrol zet.³²

28 “Van je Familie moet je het hebben”, een verkennend onderzoek naar achtergronden en (on)mogelijkheden voor terugkeer van Guineese slachtoffers van mensenhandel, Werkdocument, CKM en Terre Des Hommes (2014)

29 Volgens onderzoekers is dit een niet terechte benaming. Zie hiervoor: Een schijn van voodoo. Culturele achtergronden van de handel in Nigeriaanse meisjes voor de Nederlandse prostitutie; een verkenning, Rijk van Dijk, Thera Rasing, Nina Tellegen, Wim van Binsbergen, Afrika- Studiecencentrum (2006) Ibid

30 Thematisch ambtsbericht Bulgarije (2006)

31 Facing Return, perceptions of repatriation among Nigerian women in prostitution in Norway, Skilbrei, M. and Tveit, M. Fafo Report 2007:01

32 “Van je Familie moet je het hebben”, een verkennend onderzoek naar achtergronden en (on)mogelijkheden voor terugkeer van Guineese slachtoffers van mensenhandel, Werkdocument, CKM en Terre Des Hommes (2014)

- Angst om als crimineel gezien of behandeld te worden in plaats van als slachtoffer: iemand kan bij terugkeer problemen ondervinden omdat ze illegaal het land heeft verlaten of is in gereisd. Als de autoriteiten niet op de hoogte zijn van haar situatie of haar situatie anders beoordelen, kan zij op basis van immigratie- en prostitutie wetgeving bij terugkeer dan worden berecht.³³

Om al bovengenoemde redenen m.b.t. veiligheid en bescherming tegen geweld is het van groot belang om de veiligheidssituatie van een cliënt goed in kaart te brengen en met de cliënt te kijken hoe het met haar veiligheid gesteld is: hoe beleeft zij haar veiligheid, wat zijn haar angsten, hoe reëel zijn de angsten en wat zijn de risico's? Wat kan zij doen om haar veiligheid blijvend te bewerkstelligen? Een belangrijke vraag daarbij is wat zij nodig heeft aan ondersteuning en of die ondersteuning beschikbaar is. In de landen waar contacten bestaan met partnerorganisaties kunnen zij een belangrijke rol spelen in het verschaffen van informatie. In het kader van veiligheidsbeleving van cliënten is dit van groot belang want zij kunnen samen met de cliënt de situatie inschatten en bekijken wat nodig is bij een eventuele terugkeer. Dat kan zijn ontvangst en begeleiding op het vliegveld bij aankomst, tijdelijke opvang, bemiddeling met de familie en andere type ondersteuning afhankelijk van de individuele situatie.

Het is belangrijk om per situatie te bekijken of en zo ja welk type ondersteuning verwacht kan worden van de autoriteiten en hoe de cliënt daar tegenover staat. Partnerorganisaties ter plaatse of IOM kunnen een belangrijke rol spelen in het verschaffen van informatie daarover. In Bulgarije is er bijvoorbeeld een wettelijke getuigenbescherming die door de politie wordt verzorgd en kan ook de IOM bescherming bieden aan slachtoffers die getuigen in een mensenhandel zaak.³⁴ De partnerorganisatie ter plaatse, Animus, kan cliënten in dit proces ondersteunen en begeleiden.

In Nigeria is de National Agency for Prohibition of Traffic in Persons and Other Related Matters (NAPTIP) verantwoordelijk voor de opvang, bescherming en re-integratie van (potentiële) slachtoffers van mensenhandel en voor het opsporen en aanklagen van mensenhandelaren. Vrouwen hebben de mogelijkheid aangifte te doen tegen mensenhandel. In de praktijk gebeurt dit ook, maar wantrouwen jegens de autoriteiten en angst voor de gevolgen speelt bij veel slachtoffers een rol.³⁵ Het gebeurt geregeld dat slachtoffers die eerder besloten hadden om te getuigen in de rechtszaak tegen de mensenhandelaren, hun verklaring onder druk van deze criminelen aanpassen of zelfs geheel intrekken. Voor getuigen bestaat nog geen beschermingsprogramma.³⁶ Een goede begeleiding vanuit een partnerorganisatie ter plaatse is dan heel belangrijk.

In het kader van veiligheid en bescherming tegen intimidatie door rituele praktijken is de vraag hoe de intimidatie van de handelaren, die zich zowel in Nigeria als in Nederland bevinden, kan worden opgeheven. Slachtoffers zijn vaak bang, met name wanneer zij hun 'schuld' nog niet hebben afbetaald, dat zij en/of familieleden getroffen zullen worden door een vloek van de juju-priester³⁷. Uit onderzoek van het Afrika Studiecencentrum komt naar voren dat het geloof in deze een grote rol kan spelen en dat slachtoffers in Nederland baat kunnen hebben bij het lidmaatschap van christelijke kerken omdat het hen steun en een gevoel van saamhorigheid kan geven. Veel van de slachtoffers hebben de overtuiging dat de christelijke God sterker is dan de invloed van 'voodoo' die zij menen te ondervinden.³⁸ Volgens het onderzoek zijn geestelijke leiders in staat een rol te spelen in het verminderen van angstgevoelens als zij zich het lot van deze vrouwen aantrekken.³⁹ Dat is ook de ervaring van de zusters van COSUDOW. De ervaring van hulpverleners uit de opvang is dat het ook kan helpen om de hulp van een voodoopriester in te roepen en dat het een het ander niet hoeft uit te sluiten.

33 "Een toekomst in Hongarije", Werkdocument, Fyr Frieslan (2014); Good practices on (re)integration of victims of trafficking in human beings in six European countries. Talens, C. & Landman, C. Bonded Labour in the Netherlands, Novib/Humanitas, Change-Anti trafficking Programme, Oxfam GB (2003)

34 Terug bij af? Remigratie van Bulgaarse vrouwen na uitbuiting in de Nederlandse prostitutiesector. Kersten, L. Erasmus Universiteit Rotterdam (2009)

35 Algemeen ambtsbericht Nigeria (2012)

36 Ibid

37 Ook bekend als voodoo priester

38 Een schijn van voodoo. Culturele achtergronden van de handel in Nigeriaanse meisjes voor de Nederlandse prostitutie; een verkenning Rijk van Dijk, Thera Rasing, Nina Tellegen, Wim van Binsbergen, Afrika- Studiecencentrum (2006)

39 Stop Trafficking in women and children. It is a crime against humanity. P. Ebegbulem, COSUDOW, 2012

Inkomen en ondersteunend netwerk

In een eigen inkomen kunnen voorzien is een andere belangrijke factor die meespeelt in het denken over de toekomst. Overwegingen van cliënten op dit terrein kunnen te maken hebben met:

- De economische situatie van henzelf en hun families: vaak is deze nog hetzelfde als voordat ze weggingen, en vaak ook verslechterd doordat er schulden zijn gemaakt bij de handelaar voor documenten en reiskosten.
- De verwachtingen van de familie ten aanzien van het inkomen wat verdiend zou worden in het buitenland: als er weinig verdiensten zijn terug gevloeid en de verwachtingen waren hoog, hoe kan de cliënt hier dan mee omgaan bij terugkomst? Als daar bovenop ook nog eens komt dat de cliënt in slechte gezondheid terugkeert, waardoor de familie er extra kosten bij krijgt, hoe kan de cliënt daar mee omgaan?
- Behoren tot een etnische groep die maatschappelijk gemarginaliseerd is waardoor er minder kansen zijn op de arbeidsmarkt: dit geldt bijvoorbeeld voor slachtoffers uit de Roma gemeenschap. Vaak zijn zij juist vanwege hun kwetsbare economische en maatschappelijke positie in de uitbuitingssituatie terecht gekomen en komen ze uit arme families, hebben ze weinig of geen onderwijs genoten en hebben ze weinig hulpbronnen.

Een element van ondersteuning die door de partnerorganisaties in Bulgarije (Animus) en Nigeria (COSUDOW) wordt geleverd is het voeren van gesprekken met familieleden en/of de partner van iemand die terugkomt. De bedoeling van deze gesprekken, die altijd met toestemming of op verzoek van de cliënt gebeuren, is om te kijken of en hoe iemand de ondersteuning kan krijgen die nodig is van de familie. Opvangcentra kunnen als dat passend is binnen de situatie ook een bemiddelende rol spelen tussen het slachtoffer en de familie. Als de familie betrokken is geweest bij de uitbuitingssituatie kunnen zij een risico taxatie doen om te beoordelen of het verantwoord is om terug te gaan naar de familie. Uit een onderzoek naar remigratie van Bulgaarse vrouwen na uitbuiting in de Nederlandse prostitutiesector blijkt dat ongeveer de helft van de slachtoffers naar huis en de familie terugkeert. De rest kan niet terug naar hun families vanwege schaamte, een gewelddadige disfunctionele familie of andere redenen.⁴⁰

Om de terugkeer in het eigen netwerk te bevorderen help het als cliënten terugkeren met financiële ondersteuning. Eén van de effecten kan zijn dat ze dan minder worden gestigmatiseerd.⁴¹

Uit onderzoek van de IOM naar terugkeer bij uitgeprocedeerde asielzoekers bleek dat vrijwillige terugkeer via IOM toenam op het moment dat er aanvullende terugkeermaatregelen kwamen waardoor aanvullende financiële ondersteuning beschikbaar kwam.⁴²

In ander onderzoek werd de rol die de partner NGO speelt zelfs de beslissende factor bij duurzame re-integratie genoemd. Belangrijk daarbij is dat de NGO's beschikken over goede netwerken die hen in staat stellen vele soorten assistentie te (laten) verlenen.⁴³

Vanuit CoMensha wordt benadrukt dat het belangrijk is om slachtoffers altijd te informeren over hun rechten inzake compensatie. Compensatie kan bestaan uit vergoeding van materiële schade en/of immateriële schade van een slachtoffer. Dat is van belang als vorm van erkenning voor wat het slachtoffer is aangedaan en voor het gevoel van genoegdoening. Dit kan het herstelproces van het slachtoffer ondersteunen. "Een financiële compensatie kan een belangrijke basis vormen om een nieuw leven op te bouwen."⁴⁴

Psychologen van Animus, de partnerorganisatie in Bulgarije, stellen ten aanzien van terugkeer dat het succes in eerste instantie afhankelijk is van 'interne factoren', zoals persoonlijkheid en een stabiele ondersteunende omgeving, en daarnaast van externe factoren zoals werk, onderwijs en huisvesting. Om de externe factoren te optimaliseren dient eerst aan de

40 Terug bij af? Remigratie van Bulgaarse vrouwen na uitbuiting in de Nederlandse prostitutiesector. Kersten, L. Erasmus Universiteit Rotterdam (2009)

41 Good practices on (re)integration of victims of trafficking in human beings in six European countries. Talens, C. & Landman, C. Bonded Labour in the Netherlands, Novib/Humanitas, Change-Anti trafficking Programme, Oxfam GB (2003)

42 Afgewezen en uit Nederland vertrokken. Een onderzoek naar de achtergronden van variatie in zelfstandige terugkeer onder uitgeprocedeerde asielzoekers. Leerkes, A.S., Boersema, E. et al. WODC, Cahier 2014-3

43 "Ik vind het leven hier zo moeilijk". Evaluatie van het project Terugkeer en RE-integratie van ongedocumenteerden, Maatwerk bij Terugkeer/SMS (2009-2012), MDF, Zanen, S., Spoelder, M. (2012)

44 Onder materiële schade wordt verstaan vermogensschade door bijvoorbeeld inhouding van het loon, schade aan eigendommen of medische kosten. Dit kan gecompenseerd worden door een financiële schadevergoeding. Onder immateriële schade verstaat men andere schade die het gevolg is van de mensenhandel, zoals psychische of andere gezondheidsklachten. Bron: Compensatie voor slachtoffers van mensenhandel. Heemskerk, M. & Stichting Fairwork (2013); zie ook: Right to a Remedy in: OSCE/ODHIR Guide to human rights in the return of trafficked persons, OSCE/ODHIR Return Guide, revised draft, (January 2014)

interne factoren te worden gewerkt.⁴⁵ Dit is van belang om ervoor te zorgen dat cliënten (weer) controle krijgen over hun eigen leven. In een krachtgerichte benadering is dit een van de hoofdoelen van de begeleiding en het is daarom ook zo belangrijk dat hier zo vroeg mogelijk een aanvang mee wordt gemaakt. Dat begint bij de begeleiding in Nederland en als een cliënt terugkeert gaat dat idealiter door bij de begeleiding in het land van herkomst.

Kinderen

Een groot deel van de cliënten heeft kinderen in Nederland en/of het land van herkomst.⁴⁶ In de besluitvorming over blijven in Nederland of terugkeren naar het land van herkomst is dat een belangrijke factor die veel verschillende aspecten kent:

- Mogelijkheden voor de kinderen in Nederland en het land van herkomst wat betreft onderwijs en voorzieningen
- Veiligheid en sociale acceptatie
- Verlangen om weer bij de kinderen in het land van herkomst te zijn
- Psychisch welbevinden van kinderen
- Angst om gescheiden te worden van de kinderen
- Angst voor stigmatisering en uitsluiting in het land van herkomst van kinderen uit een buitenechtelijke relatie of uit een relatie met een mensenhandelaar of klant

Ouderlijk gezag en omgangsregelingen

In de beoordeling van een verblijfsaanvraag is de positie van de kinderen een factor die altijd wordt meegewogen. De IND kijkt onder andere naar het verblijfsrecht van de kinderen, hun leeftijd en nationaliteit en het verblijfsrecht van de andere ouder. Belangrijke vragen zijn of de andere ouder (ook) gezag heeft en of er een omgangsregeling is of komt. Er wordt altijd gekeken of iemand rechten kan ontlenen aan artikel 8 van het Europees Verdrag van de Rechten van de mens (recht op eerbiediging van privéleven, familie- en gezinsleven).

Welke belangen in een bepaalde zaak worden meegenomen hangt af van de feitelijke situatie in een concreet geval. Het betreft complexe juridische materie met mogelijk grote emotionele gevolgen voor ouders en kinderen. Hiervoor moet altijd deskundig advies worden ingewonnen om de cliënt in staat te stellen de verschillende opties goed te overwegen en een geïnformeerde keuze te maken.

3.3 Besluitvorming

Gezondheid

Naar aanleiding van onderzoek onder uitgeprocedeerde asielzoekers wordt aangenomen dat mensen met gezondheidsklachten minder goed in staat zijn om zich te informeren over terugkeermogelijkheden. Het onderzoek bevestigt dat er een verband is tussen gezondheid en terugkeer. "(...) naarmate mensen gezonder zijn, zijn zij positiever ten opzichte van terugkeer en hun mogelijkheden in het land van herkomst. Gezondheid draagt bij aan het (zelf)vertrouwen dat men nodig heeft om terugkeer tot een succes te maken".⁴⁷ Ook blijkt uit datzelfde onderzoek dat medische klachten een belemmering vormen voor terugkeer⁴⁸. Dat kan verschillende oorzaken hebben: een gebrekkiger niveau van gezondheidsvoorzieningen in het land van herkomst, of dat mensen hun familie bij thuiskomst niet willen belasten met hun ziekte en bijkomende medische kosten, of dat mensen juist helemaal geen netwerk hebben om op terug te vallen waardoor terugkeren met een slechte gezondheid als een te groot risico wordt gezien.

Van slachtoffers mensenhandel uit de sekssector is het bekend dat zij vaak serieuze gezondheidsproblemen hebben: SOA's, complicaties door abortussen en psychische problematiek. Beschikbaarheid van adequate zorg is dan belangrijk. Dat geldt zeker als er sprake is van een besmetting met het HIV virus, maar ook als er sprake is van ernstige traumatisering.

45 Terug bij af? Remigratie van Bulgaarse vrouwen na uitbuiting in de Nederlandse prostitutiesector. Kersten, L. Erasmus Universiteit Rotterdam (2009)

46 Uit het Field Research van het Safe Return project bleek dat bijna 40% van de 377 cliënten die begeleid zijn volgens de Safe Future methodiek kinderen heeft.

47 Bewogen Terugkeer, methodiek voor psycho sociale begeleiding van (ex) asielzoekers en ongedocumenteerden, Diana Geraci, Stichting Pharos, Utrecht (2011)

48 Ibid

ring. Uit een onderzoek naar terugkeer van Bulgaarse slachtoffers mensenhandel bleek de grote impact die een situatie van geweld en misbruik kan hebben: slachtoffers rapporteerden hoofdpijn, vermoeidheid, duizeligheid, buikpijn en geheugenklachten. 44% van de slachtoffers gaf aan behandeld te zijn voor SOA's en 2% voor HIV. Van de vrouwen had 17% minimaal één abortus ondergaan tijdens de periode dat ze in de prostitutie zat.⁴⁹

Daarnaast blijkt uit evaluatie van de pilot categorale opvang slachtoffers mensenhandel dat vrouwelijke slachtoffers vaker behoefte hebben aan langere opvang vanwege hun gezondheidssituatie of een zwangerschap⁵⁰. Onderzoek van Judith Wolf uit 2006 toonde aan dat 84 % van de vrouwen in de vrouwenopvang symptomen van traumatisering vertoont.⁵¹

Gezondheid is dus een factor om terdege rekening mee te houden als terugkeer in de begeleiding bespreekbaar wordt gemaakt.

Coping stijl

Eveneens uit onderzoek onder vluchtelingen is bekend dat de manier waarop iemand met tegenslagen omgaat – iemands copingstijl – van invloed is op de manier waarop iemand zich kan oriënteren op de toekomst. Onderzoekers onderscheiden daarbij constructieve en destructieve coping stijlen en actieve en passieve stijlen. Het zal niet verbazen dat mensen met constructieve en actieve copingstijlen zich in het algemeen beter op de toekomst kunnen oriënteren dan mensen met passieve en destructieve stijlen.⁵²

Coping is altijd een reactie op de beoordeling van een probleem en daarin spelen persoonlijke en culturele factoren een grote rol. Hoe iemand een situatie beoordeelt hangt af van hoe die persoon de situatie ziet, wat voor betekenis hij aan de situatie geeft en hoe hij de gevolgen van de situatie inschat.

Een langdurig verblijf in de opvang kan gevolgen hebben voor iemands coping gedrag. Onderzoekers concluderen dat copingstijlen voor een deel afhankelijk zijn van de eigen hulpbronnen van mensen, maar ook gedeeltelijk bepaald worden door verblijf in de opvang. “Het benaderen van mensen als slachtoffers ondermijnt hen in hun autonomie. Juist het gegeven dat mensen de actieve stap hebben genomen om hun land achter zich te laten, kan getuigen van kracht en ondernemingszin”. Een langdurig verblijf in de opvang met beperkte mogelijkheden voor werk, opleiding en zinvolle tijdsbesteding, doet langzaam maar zeker afbreuk aan de coping vaardigheden en de kracht van mensen.⁵³

Hoewel dit onderzoek zich richtte op vluchtelingen biedt het interessante aanknopingspunten vanwege de overeenkomsten met cliënten in de vrouwenopvang. Daar komt bij dat cliënten in de vrouwenopvang vaak ernstig geweld hebben meegemaakt, recent in de situatie van mensenhandel of huiselijk geweld, maar vaak ook eerder in hun leven als kind of in andere relaties. Het is bekend dat het meemaken van geweld van invloed is op iemands coping gedrag. Om te overleven in een situatie van geweld ontwikkelen mensen namelijk overlevingsmechanismen of –strategieën die in die situatie het meest effectief zijn, maar die in andere situaties niet meer effectief hoeven zijn of iemand juist belemmeren. Zeker als iemand al op jonge leeftijd geweld meemaakt kunnen deze overlevingsmechanismen diep verankerd raken. Het bewust worden van deze mechanismen is een thema voor de begeleiding en kan mensen helpen andere vaardigheden te ontwikkelen die effectiever zijn om met de huidige situatie om te gaan.

Ervaringen tijdens het migratieproces

De ervaringen die mensen opdoen in de verschillende fasen van het migratieproces spelen een rol in de besluitvorming over eventuele terugkeer. Dat begint met de motivatie om het land te verlaten: welke ervaringen lagen daaraan ten grondslag? Vervolgens de periode van transitie; hoe is die verlopen en hoe heeft de persoon de transitie ervaren? En dan de post migratie periode in het nieuwe land: wat waren de verwachtingen en hoe verhoudten die zich tot wat er is gebeurd?

49 Terug bij af? Remigratie van Bulgaarse vrouwen na uitbuiting in de Nederlandse prostitutiesector. Kersten, L. Erasmus Universiteit Rotterdam (2009)

50 Cahier 2012-14, Evaluatie van de pilot ‘Categorale Opvang voor Slachtoffers van Mensenhandel’, M. van Londen, L. Hagen, m.m.v. N. Brenninkmeijer; WODC, Ministerie van Veiligheid en Justitie (2012)

51 Wolf, J., Jonker, I., Nicholas, S., Meertens, V. & Pas, S. te, Maat en Baat van de vrouwenopvang. Onderzoek naar vraag en aanbod. Amsterdam: SWIP (2006)

52 Bewogen Terugkeer, methodiek voor psycho sociale begeleiding van (ex) asielzoekers en ongedocumenteerden, Diana Geraci, Stichting Pharos, Utrecht (2011)

53 Ibid

Onderzoek onder Nigeriaanse prostituees laat zien hoe ervaringen tijdens de verschillende fasen van het migratieproces van invloed zijn op het denken over terugkeer. Hoewel alle vrouwen op een verschillende manier omgingen met de problemen die ze na hun migratie ondervonden hadden ze alle een gemeenschappelijk vertrekpunt gehad, namelijk dat ze het leven van henzelf en hun familie wilden verbeteren.

Veel van hen wisten van de mogelijkheid dat ze in de prostitutie zouden moeten werken maar hadden geen informatie over wat dit in de praktijk zou betekenen. Op een gegeven moment werden ze allemaal geconfronteerd met het gegeven dat ze vanwege hoge schulden aan handelaren en/of hun familie geen andere alternatieven meer hadden dan in de prostitutie te gaan werken. En voor allemaal gold dat ze bij terugkeer het risico liepen om gestigmatiseerd te worden als prostituee en beschaamd als 'gefaalde migrant'. Dit zou hen weinig andere keuzes laten dan opnieuw proberen te migreren, buiten de officiële kanalen waarmee ze het risico zouden lopen opnieuw in een uitbuitingssituatie terecht te komen.

De ervaringen van de vrouwen tijdens de periode van verblijf in Europa konden op basis van de behoeften en houding in vier groepen worden ingedeeld:

- Degenen die net in Europa waren gearriveerd en nog niet waren toegekomen aan de plannen waarvoor ze gemigreerd waren. Terugkeer was voor hen geen optie.
- Degenen die geprobeerd hadden om een inkomen te vergaren en daar niet in geslaagd waren. Zij hadden ervaren dat de omstandigheden moeilijker waren dan verwacht en stonden niet negatief tegenover terugkeer mits zij een zeker inkomen zouden kunnen verwerven bij terugkeer.
- Degenen die na een aantal jaren hun hoop verloren hebben dat zij hun plannen kunnen waarmaken. Zij werken gedwongen in de prostitutie, zonder uitzicht te zien. Deze groep heeft substantiële ondersteuning nodig om het bij terugkeer in Nigeria te redden, omdat zij niet alleen zonder geld terugkeren, maar ook hun zelfvertrouwen verloren hebben en depressief zijn.
- De laatste groep tenslotte zijn degenen die tot op zekere hoogte geslaagd zijn in hun doel. Hun doelen zijn wellicht bijgesteld, maar zij zijn ervan overtuigd dat hun situatie nu beter is dan als zij niet naar Europa waren gekomen. Zij voelen zich vrij om een keuze te maken voor terugkeer. En het zijn deze vrouwen die vaak als voorbeeld of als rolmodel dienen voor degenen die dromen over migreren naar Europa.⁵⁴

Wat dit onderzoek laat zien is dat slachtoffers in een bepaalde fase van hun migratieproces meer open staan voor het onderzoeken van terugkeer dan in andere fasen. Gerichtte steun die aansluit bij de behoeften van dat moment is dan belangrijk. De angst om met lege handen naar huis terug te keren zonder perspectief op werk en inkomen kan slachtoffers gevangen houden in een uitzichtloze situatie in Nederland. Voor deze groep zou de mogelijkheid van met name materiële ondersteuning goed onderzocht moeten worden, zodat zij in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien bij terugkeer naar het land van herkomst. Daarnaast zou ondersteuning bij de psychische problemen onderzocht moeten worden. Informatie over terugkeerprogramma's en de mogelijkheid voor ondersteuning door lokale partnerorganisaties is van belang.

Staged response

Uit onderzoek naar besluitvorming over terugkeer bij vluchtelingen blijkt dat besluitvorming veelal verloopt volgens een 'staged response', ofwel een "gefaseerde reactie".⁵⁵ Hiermee wordt bedoeld dat de beslissing om al dan niet terug te gaan niet afhangt van een enkele factor, maar dat er eerst moet zijn voldaan aan de belangrijkste voorwaarde (veiligheid) voordat gekeken wordt naar de volgende voorwaarde (werk), dan naar de derde voorwaarde, enz. Problemen moeten in volgorde van belang worden opgelost alvorens een volgende stap te kunnen zetten.

54 Facing Return, perceptions of repatriation among Nigerian women in prostitution in Norway, Skilbrei, M. and Tveit, M. Fafo Report (2007:01)

55 Bewogen Terugkeer, methodiek voor psycho sociale begeleiding van (ex) asielzoekers en ongedocumenteerden, Diana Geraci, Stichting Pharos, Utrecht (2011)

3.4 Duurzame terugkeer

IOM heeft in 2010 de resultaten van een verkennend onderzoek gepubliceerd waaruit blijkt dat met name vrouwen, kinderen en jongvolwassenen kwetsbaar zijn om opnieuw verhandeld te worden.⁵⁶ Volgens dit IOM rapport lopen slachtoffers het grootste risico om opnieuw verhandeld te worden binnen twee jaar nadat ze uit een situatie van mensenhandel zijn ontzet dan wel ontkomen. Het is niet ongebruikelijk dat ze dan naar een nieuwe bestemming gaan, in het buitenland of in het eigen land. Als slachtoffers terugkomen uit het buitenland naar het land van herkomst blijken ze kwetsbaarder om in het land van herkomst in een situatie van mensenhandel terecht te komen.

Oorzaken waarom iemand opnieuw in een situatie van mensenhandel terecht komt overlappen grotendeels met oorzaken waarom iemand de eerste keer in de situatie terecht was gekomen. Maar uit het onderzoek is gebleken dat er een paar factoren zijn die specifiek te maken hebben met de ervaringen uit de vorige fasen van het migratieproces, waardoor iemand een verhoogd risico loopt om opnieuw in een uitbuitingsituatie terecht te komen:

- Een nog niet afbetaalde schuld aan familie en/of anderen uit het netwerk, gerelateerd aan kosten die tijdens de vorige situatie gemaakt zijn.
- Gebrek aan bescherming tegen de personen die betrokken waren bij de vorige situatie. Sommige slachtoffers staan nog steeds onder controle van hun handelaren nadat ze zijn teruggekeerd. Soms ook worden familieleden bedreigd.
- Familie en/of mensen uit het directe netwerk van de persoon waren betrokken bij de eerdere situatie en het slachtoffer ziet zich genoodzaakt terug te gaan naar diezelfde familie en omgeving.
- De eerste situatie van mensenhandel vond plaats toen het slachtoffer jonger was dan achttien jaar, er is dan een grotere kans om als volwassenen opnieuw in de situatie terecht te komen.
- Uitstoting door de familie en/of de gemeenschap vanwege de ervaringen tijdens de situatie van uitbuiting. Dit is met name het geval als er seksuele uitbuiting heeft plaats gevonden, en dit bekend is geworden.
- Het voormalige slachtoffer van mensenhandel probeert opnieuw te emigreren en maakt, bij gebrek aan veilige en legale manieren om te migreren gebruik van informele en clandestiene netwerken.
- Drugs- en alcohol verslaving.
- Gebrek aan passende hulp: organisaties zijn niet altijd voldoende toegerust qua fondsen en hulpbronnen om het hele scala van economische, culturele en psychosociale problemen van deze specifieke doelgroep aan te pakken.

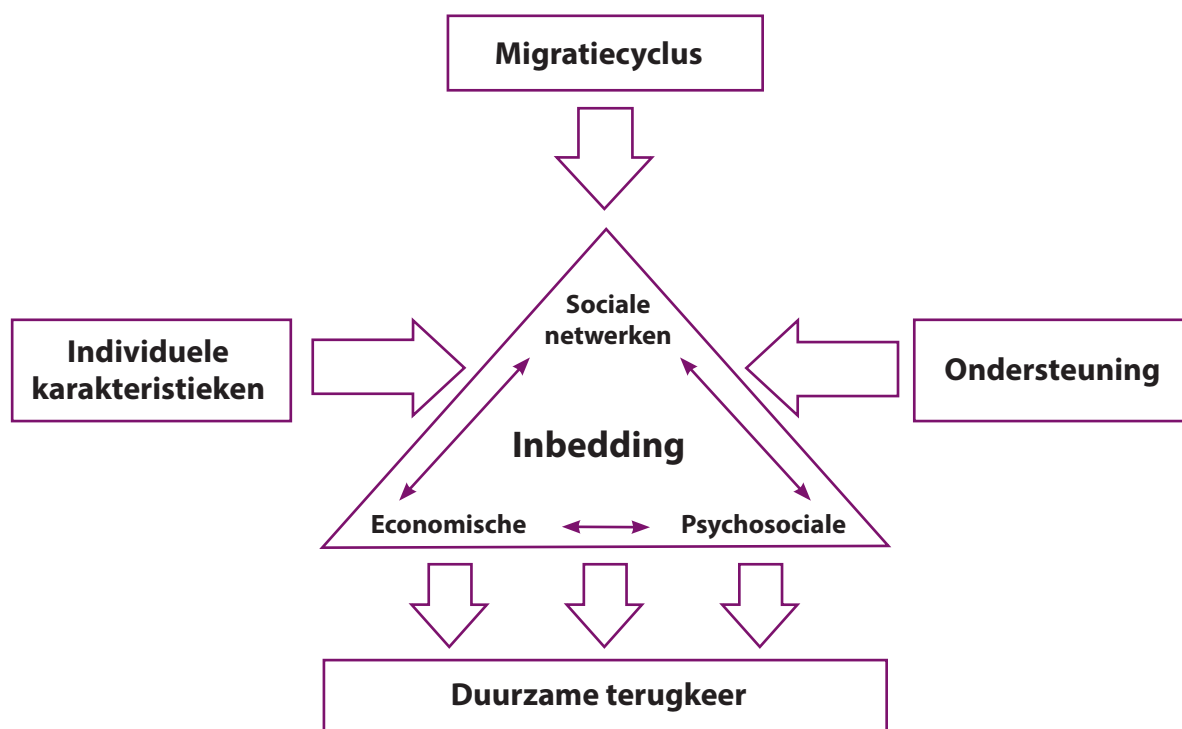
Een andere studie laat zien dat in gevallen waar slachtoffers van mensenhandel gedwongen worden om terug te keren er een hoog risico is om opnieuw in een situatie van mensenhandel terecht te komen.⁵⁷

Als maat voor duurzaamheid van terugkeer wordt vaak de term inbedding gebruikt. Hoe meer de persoon is ingebed hoe duurzamer de terugkeer zal zijn, en hoe kleiner de kans dat iemand opnieuw in een uitbuitingsituatie terecht komt. Inbedding heeft sociaaleconomische aspecten en psychosociale aspecten. De psychosociale aspecten zeggen iets over iemand gevoel van veiligheid en welzijn. De sociaaleconomische aspecten zeggen iets over de mate waarin iemand in staat is in haar inkomen te voorzien en deel te nemen aan sociale netwerken.

56 The Causes and Consequences of Re-trafficking: Evidence from the IOM Human Trafficking Database, IOM, Alison Jobe, (2010)

57 Good practices on (re)integration of victims of trafficking in human beings in six European countries. Talens, C. & Landman, C. Bonded Labour in the Netherlands, Novib/Humanitas, Change-Anti trafficking Programme, Oxfam GB (2003)

Houte en de Koning⁵⁸ hebben de factoren die van invloed zijn op de mate van inbedding in het volgend schema weer-gegeven:

Economische inbedding heeft te maken met werk, inkomen, huisvesting en toegang tot onderwijs en gezondheid. Psychosociale inbedding heeft te maken met een gevoel van psychisch welbevinden, veiligheid, welzijn en een gevoel 'thuis' te zijn. Inbedding in sociale netwerken heeft te maken met (voldoende) sociale contacten, emotionele en materiele steun uit netwerken, lidmaatschap van verenigingen of organisaties.

Hoe de inbedding plaats vindt wordt beïnvloed door context bepaalde factoren:

- Individuele karakteristieken (persoonlijke en sociale hulpbronnen)
- De ondersteuning die iemand ontvangt
- De fase in de migratiecyclus (de ervaringen tijdens de verschillende fasen van het migratieproces)

De studie van Houte en de Koning (2008) laat zien dat de ondersteuning die iemand ontvangt een belangrijke context factor is. Hierin is 'pre-departure support' van belang in de fase voorafgaand aan de terugkeer en 'post arrival support' van belang in de fase na terugkeer. Voor een duurzame terugkeer wordt in de studie van Houte en de Koning het belang onderstreept dat cliënten een geïnformeerde beslissing over terugkeer kunnen nemen en dat ze zich kunnen voorbereiden op de terugkeer. Als familie of mensen uit het eigen netwerk hierin een rol kunnen spelen, dan is dat bevorderlijk voor het gevoel van welzijn en het kunnen deelnemen aan sociale netwerken. Wat in ieder geval van belang is, is dat de informatie komt van bronnen die vertrouwd worden.⁵⁹

Met betrekking tot het maken van een geïnformeerde keus wordt in diezelfde studie ook iets interessants gezegd over de legale status van migranten in het proces van besluitvorming over terugkeer. Degenen die uitgeprocedeerd waren, voelden zich onder druk staan om te vertrekken, maar degenen die nog in de verblijfsprocedure zaten, hadden het gevoel

58 Towards a better embeddedness? Monitoring assistance to involuntary returning migrants from Western countries
A report prepared for Bureau Maatwerk bij Terugkeer (Mediation Agency for return) Cordaid, The Netherlands Marieke van Houte MSc.
Mireille de Koning MSc. (2008)

59 Ibid

een eigen keus te hebben gemaakt voor terugkeer, ook als er geen ander alternatief aanwezig was. Dit gevoel van zeggenschap over de eigen keus had een positief effect op de psychosociale inbedding na terugkeer, omdat ze zich mentaal en praktisch hadden kunnen voorbereiden.⁶⁰

Een ander interessant aspect in dit verband is dat mensen die verwachten dat ze niet terug hoeven naar het land van herkomst minder investeren in hun sociale netwerken daar. Degenen daarentegen die er rekening mee houden dat ze hier misschien maar tijdelijk zijn, blijven contacten onderhouden met mensen uit het netwerk in het land van herkomst. In de studie van Houte en de Koning had 96% van de migranten die ervan uit ging hier tijdelijk te zijn contact met mensen thuis. Van hen stuurde 54% financiële bijdragen naar de achtergeblevenen. Van degenen die er geen rekening mee hielden terug te moeten was dit respectievelijk 67 en 35%. Door in het eigen netwerk te investeren verzekert men zich van emotionele en materiele steun bij terugkomst.⁶¹

Samenvattend kan gesteld worden dat duurzame terugkeer wil zeggen dat het re-integratieproces in het land van herkomst succesvol verloopt en de cliënt in staat is om vanuit haar eigen wensen en doelen een leven in veiligheid te leiden, gebruik makend van haar persoonlijke en sociale hulpbronnen. Een krachtgerichte begeleiding in zowel Nederland als het land van herkomst is bedoeld om dit proces te ondersteunen.

60 ibid

61 ibid

Hoofdstuk 4 De werkrelatie

Indeling van dit hoofdstuk

4.1	<i>Inleiding</i>	36
4.2	<i>Vertrouwen en veiligheid</i>	37
4.3	<i>Eigen houding</i>	37
4.4	<i>Omgaan met handelingsverlegenheid</i>	37
4.5	<i>Omgaan met weerstand</i>	38
4.6	<i>Omgaan met twijfels</i>	40
4.7	<i>Omgaan met trauma en emoties</i>	40
4.8	<i>Overdracht en tegenoverdracht</i>	42
4.9	<i>Zelfzorg en zorg vanuit de organisatie</i>	43
4.10	<i>Brug naar de methodiek</i>	43

4.1 Inleiding

Krachtgericht werken is gebaseerd op een aantal principes. Allereerst dat ieder mens het vermogen heeft om te herstellen, zijn leven in eigen hand te nemen en zich te ontwikkelen. Daarnaast is een belangrijk principe dat een goede relatie tussen de cliënt en de hulpverlener van cruciaal belang is in het proces van herstel. De hulpverlener ondersteunt en de cliënt bepaalt. De focus in de begeleiding ligt op iemands eigen kracht en mogelijkheden, en niet op iemands tekortkomingen. In een krachtgerichte benadering ondersteunt de hulpverlener de cliënt om zicht te krijgen op de eigen hulpbronnen en deze in te zetten voor de eigen veiligheid en de gewenste verandering.

Hoewel de krachtgerichte benadering in het algemeen gewaardeerd wordt door hulpverleners komt uit onderzoek naar voren dat de onzekere verblijfsstatus van slachtoffers door hulpverleners als een knelpunt in de begeleiding wordt ervaren⁶². De juridische procedures kosten veel tijd en toekomstgericht werken met deze doelgroep wordt lastig gevonden vanwege het onzekere vervolg (voortgezet verblijf in Nederland of terugkeer naar het land van herkomst). Uit ander onderzoek komt naar voren dat hulpverleners in de praktijk veel moeite ervaren om terugkeer naar het land van herkomst met hun cliënten bespreekbaar te maken als de verblijfsprocedure nog loopt. De heftige emoties van de cliënt hieromtrent spelen hen parten, evenals het gebrek aan kennis omtrent de situatie in de landen van herkomst. Veel hulpverleners ervaren bij zichzelf weerstand om het over terugkeer te hebben, omdat zij het gevoel hebben hun cliënten hoop op een toekomst in Nederland te ontnemen en geen alternatief toekomstperspectief te kunnen bieden.⁶³

De geconstateerde knelpunten hebben te maken met houding, kennis en vaardigheden van de hulpverlener. Dezelfde knelpunten werden ook naar voren gebracht door hulpverleners van de instellingen die betrokken waren bij de ontwikkeling van de Safe Future methodiek. In gezamenlijke bijeenkomsten zijn deze knelpunten besproken en uitgewerkt in een aantal thema's. Het gaat daarbij om thema's die aan de basis liggen van elke goede werkrelatie maar die specifiek worden ingekleurd in het werk met deze doelgroep. Ze worden hieronder nader toegelicht.

62 Cahier 2012-14, Evaluatie van de pilot 'Categorale Opvang voor Slachtoffers van Mensenhandel'

M. van Londen, L. Hagen, m.m.v. N. Brenninkmeijer; WODC, Ministerie van Veiligheid en Justitie (2012)

63 "Ver Vertrouwen, hoe hulpverleners in de begeleiding aan slachtoffers mensenhandel terugkeer naar het land van herkomst bespreekbaar kunnen maken", eindschrijft voor de opleiding maatschappelijk werk en dienstverlening, Christelijke Hogeschool Ede, N. Maris en M. Weijs-de Jong (2011).

Zie ook: Slachtoffers mensenhandel: een krachtige terugkeer, Sanderma, A. en Kusters, R. Afstudeeropdracht Maatschappelijk Werk en Dienstverlening, Academie voor Sociale Studies, Hanzehogeschool Groningen (2013)

4.2 Vertrouwen en veiligheid

In het algemeen geldt dat je als hulpverlener vertrouwen moet hebben in je eigen kennis en kunde. Dat is belangrijk voor de cliënten, want vertrouwen in je eigen professionaliteit geeft veiligheid voor de cliënt. Dat geldt zeker voor cliënten bij wie het vertrouwen in mensen door hun ervaringen ernstig geschonden is.

Duidelijkheid over wat de cliënt kan verwachten is de basis voor een goede werkrelatie. Het is belangrijk om van het begin af aan helder te zijn over wat de cliënt kan verwachten, wat je als hulpverlener en als instelling kunt bieden en over de reden waarom in de begeleiding van het begin af aan aandacht wordt besteed aan de verschillende toekomstopties voor de cliënt. Maak duidelijk dat terugkeer als één van de opties wordt onderzocht, niet met de bedoeling om de cliënt terug te sturen, maar om haar te ondersteunen bij het nemen van een geïnformeerde beslissing op het moment dat dit nodig is. Daar hoort bij dat in de begeleiding op verschillende manieren aandacht wordt besteed aan de toekomstmogelijkheden in Nederland en het land van herkomst: in het zg. ‘toekomstgesprek’, door voorlichting door I.O.M. of een andere terugkeerorganisatie en zo mogelijk door contact met een partnerorganisatie in het land van herkomst (deze elementen worden in het volgende hoofdstuk besproken).

Door een open en eerlijke houding van de hulpverlener weet de cliënt wat ze kan verwachten en kan het vertrouwen groeien.

4.3 Eigen houding

Het is belangrijk dat je als hulpverlener bewust bent van je eigen houding ten aanzien van de situatie van je cliënt. Kun je op een neutrale manier de verschillende toekomstopties onderzoeken met je cliënt? Wat is je houding ten aanzien van mensenhandel en huiselijk geweld? En wat is je houding ten aanzien van terugkeer? Kun je de mogelijkheid van terugkeer op een open manier bespreken of word je belemmerd door eigen opvattingen of emoties ten aanzien van het onderwerp? Als dat zo is, dan is het belangrijk om daar eerst naar te kijken en het te bespreken in werkbegeleiding en/of collegiaal overleg.

Door terugkeer te bespreken spreek je geen oordeel uit over de wenselijkheid of mogelijkheid daarvan. Wat je doet is de cliënt een kans geven zich mentaal en praktisch voor te bereiden op mogelijke toekomstopties, door die opties vroegtijdig te verkennen. Zodat zij regie kan nemen over de eigen beslissingen. Vroeg of laat komt er immers een moment dat de cliënt voor een voldongen feit wordt geplaatst door een beslissing over de verblijfsaanvraag. Terugkeer is dan één van die opties. Door daar niet over te spreken creëer je een schijnwereld en onthoud je de cliënt de mogelijkheid om zich voor te bereiden.

4.4 Omgaan met handelingsverlegenheid

Hulpverleners geven aan dat ze het moeilijk vinden om terugkeer bespreekbaar te maken als:

- Ze het gevoel hebben dat ze hun cliënt geen toekomstperspectief kunnen bieden in het land van herkomst
- Ze terugkeer zelf niet als reële optie zien en het daardoor niet geloofwaardig kunnen bespreken
- Ze geen idee hebben wat er zou kunnen gebeuren als de cliënt terugkeert en zich niet in staat voelen om het gesprek hierover aan te gaan

Wat de hulpverlener hier parten kan spelen is een gevoel van handelingsverlegenheid: zij handelt niet, twijfelt om te handelen of weet niet hoe te handelen terwijl de situatie er wel om vraagt. Handelingsverlegenheid is een normaal gevoel als je gevraagd wordt iets te doen wat je op dat moment (nog) niet kan. Het ontstaat uit een gevoel van onvermogen om iets met een verantwoord resultaat te volbrengen en komt voort uit aarzelingen van de hulpverlener zelf. Gebrek aan kennis of ervaring, of angst voor conflict en wrijving in de relatie met de cliënt kunnen onderliggende oorzaken zijn.⁶⁴

Als je signaleert dat dit aan de hand is, is het van belang om dit te bespreken, de oorzaak te onderzoeken en een oplossing te zoeken die bij je past.

64 Omgaan met handelingsverlegenheid of professionele aarzeling, Congres Jeugdzorg Zo, M. Kluit en M. Haitsma, 11 juni 2012

Het kan zijn dat je overtuigingen hebt die een drempel vormen om terugkeer bespreekbaar te maken. Daarover is in de vorige paragraaf gesproken en dan is het belangrijk daar eerst naar te kijken. Als gebrek aan kennis je parten speelt dan is het van belang om te zorgen dat je de juiste kennis opdoet.

Om terugkeer te kunnen bespreken en een cliënt eventueel te kunnen begeleiden bij het maken van terugkeerplannen is kennis van de achtergrondsituatie in de landen van herkomst belangrijk. Er zijn informatiebronnen die je daarvoor kunt gebruiken en het is belangrijk je daarin te verdiepen.⁶⁵

Besef ook dat je cliënt zelf een ‘landenexpert’ is. Je kunt samen spreken over het land van herkomst door haar vragen te stellen over alledaagse dingen, door interesse te tonen in hoe ze daar leefde.

Een hulpverlener:

“Ik zoek altijd samen met mijn cliënt op internet naar informatie over de plaats waar zij vandaan komt. We zoeken foto’s, en soms zoeken we via Google Earth naar de geboorteplaats of woonplaats van de cliënt. Dat geeft vaak veel stof tot praten, en maakt het spreken over het land van herkomst heel vanzelfsprekend”

In de methodiek Safe Future wordt veel belang gehecht aan contact met partnerorganisaties in de landen van herkomst. Een gesprek met iemand van de lokale partnerorganisatie in het land van herkomst of van een andere (internationale) organisatie is een manier om heel direct antwoord te krijgen op vragen. Zeker als het gaat om actuele informatie of specifieke informatie over de situatie en rechten van slachtoffers mensenhandel en huiselijk geweld, kan het helpen om contact te zoeken. Je kunt ook gebruik maken van de filmpjes die in het kader van het Safe Return project zijn ontwikkeld over de partners in Nigeria en Bulgarije⁶⁶. Deze filmpjes zijn bedoeld voor cliënten om hen te informeren over wat de partnerorganisatie voor hen kan doen bij terugkeer. Er komen zowel hulpverleners als teruggekeerde cliënten aan het woord. Ook voor hulpverleners kunnen de filmpjes helpen om zich een beeld te vormen wat terugkeer voor de cliënt kan betekenen.

Specifiek bij slachtoffers van mensenhandel en huiselijk geweld spelen cultureel bepaalde opvattingen rond familie en familie-eer, alleenstaand ouderschap, seksualiteit en besnijdenis, arbeid en de positie van mannen en vrouwen een belangrijke rol in de begeleiding. Het is belangrijk om je daarin te verdiepen.⁶⁷

Weten om te gaan met de diverse achtergronden van je cliënten speelt een grote rol in communicatie. Interculturele communicatieve vaardigheden zijn belangrijk om te begrijpen waarom mensen reageren zoals ze reageren. Die kennis helpt je om een gesprek te voeren vanuit je eigen waarden en tegelijk aan te sluiten bij de waarden van je cliënt.

4.5 Omgaan met weerstand

Vaak wordt weerstand gezien als een afweermiddel. Weerstand wordt dan gezien als een gebrek aan motivatie om iets te veranderen. De benadering van de motiverende gespreksvoering helpt om het anders te bekijken. In deze benadering wordt weerstand gezien als een signaal voor de hulpverlener dat je je reactie op de cliënt moet veranderen.

“Weerstandgedrag van een cliënt is een signaal van dissonantie in de hulpverleningsrelatie.”⁶⁸ Een signaal dus van een wanklank. Een belangrijke oorzaak van die wanklank kan zijn dat je als hulpverlener en cliënt verschillende agenda’s hebt. Maar ook gebrek aan overeenstemming over de rollen van cliënt en hulpverlener kan dissonantie veroorzaken. Als hulpverlener en cliënt houdt je er dan impliciet verschillende veronderstellingen op na over wie de baas is en wie bepaalt wat de cliënt zou moeten doen. Vaak uit zich dat in een houding van ‘ik weet wat goed voor je is’.

⁶⁵ Zie hiervoor ook de sociale kaart in de bijlagen.

⁶⁶ Video clips zijn te vinden op: www.comensha.nl

⁶⁷ FairWork heeft brochures gemaakt over communiceren met Nigeriaanse en Chinese slachtoffers van mensenhandel, waarin specifiek aandacht wordt besteed aan familie, socialisatie, culturele waarden en terugkeer en waarin tips worden gegeven voor een goede communicatie. Zie: www.fairwork.nu

⁶⁸ Motiverende gespreksvoering, een methode om mensen voor te bereiden op verandering, Miller, W.R., Rollnick, S., Ekklesia (2005)

Je kunt er niet van uit gaan dat jij het belang van je cliënt volledig kent of dat jij de balans kunt opmaken voor een ander. Je kunt verandering op gang brengen en weerstand wegnemen door iemand zelf na te laten denken over welke voordelen verandering haar zal brengen.⁶⁹ Dan pas komt iemand in beweging en jouw rol is die van ondersteuner in dit proces.

Als je weerstand ervaart bij het bespreekbaar maken van terugkeer en het verkennen van de verschillende toekomstopties is het belangrijk om te weten in welke fase (van gedragsverandering)⁷⁰ de cliënt zich bevindt:

- **Voorstadium:** is de cliënt zich bewust van het belang om verschillende toekomstopties te bespreken? In deze fase is het de taak van de hulpverlener om non-directieve interventies te geven: open vragen stellen, reflecteren, luisteren, ordenend samenvatten. Het is de taak van de hulpverlener om duidelijk te maken dat het belangrijk is om de verschillende toekomstopties te verkennen, vanwege de mogelijk negatieve uitkomst van de verblijfsprocedure en de eventuele noodzaak om terug te keren naar het land van herkomst.
- **Overwegen:** Is zij zich ervan bewust, maar heeft ze veel twijfels of negatieve overtuigingen? In deze fase gaat het over voor- en nadelen van terugkeer en andere toekomstopties. De cliënt twijfelt aan het nut. Nu is het de taak van de hulpverlener om overtuigingen met betrekking tot terugkeer bij de cliënt te bespreken en objectieve informatie te geven (beginnen met de instrumenten van de methodiek Safe Future: overzicht 1 (zie hiervoor hoofdstuk 5). Maar je kunt bijvoorbeeld ook aan de cliënt vragen om een informatief gesprek met IOM te hebben of om een filmpje te bekijken over ervaringen van cliënten die teruggekeerd zijn.⁷¹ In deze fase zijn de interventies directiever. Het gaat erom de cliënt een gevoel te geven dat het mogelijk is om over toekomstopties te praten.
- **Beslissing:** is de cliënt gemotiveerd geraakt om over toekomstopties te praten en/of terugkeer te onderzoeken? Interventies van de hulpverlener zijn in deze fase zowel directief als non-directief: cliënten helpen met het opmaken van de balans, samen met de cliënt een actieplan maken en haalbare en heldere doelen stellen.
- **Uitvoering:** gaat de cliënt over tot actieve verandering? (dus: toch in gesprek over toekomstopties of daadwerkelijk de genomen beslissing uitvoeren). Nu is het de taak van de hulpverlener om actief betrokken te zijn bij de ‘verandering’, samen het actieplan uit te voeren, risicosituaties in kaart te brengen en de cliënt te bemoedigen.
- **Volharding:** houdt de cliënt het veranderde gedrag vol? Blijf erbij als hulpverlener en blijf bemoedigen.
- **Terugval:** valt de cliënt terug naar ‘oud gedrag’? Dit is geen mislukking maar een leermoment. Opties kunnen opnieuw overwogen worden en samen met de cliënt kan gekeken worden naar risico’s en welke maatregelen daar eventueel voor genomen moeten worden.

Om erachter te komen hoe gemotiveerd een cliënt is om terugkeer als optie te verkennen kan gevraagd worden een cijfer te geven op een schaal van 1 tot 10. De ervaring heeft geleerd dat er twee groepen mensen zijn die een 0 geven: depressieve mensen (dan moet eerst de depressie worden aangepakt) en mensen die al besloten hebben om het niet te doen.⁷² Als mensen een 7 geven of hoger dan is het tijd voor actie want deze mensen zijn gemotiveerd.

Als mensen een weg van verandering vinden waarvan ze geloven dat hij begaanbaar is en dat zij hem kunnen gaan dan zullen zij hem door middel van gedragsverandering vaak volgen. Aan de andere kant: als iemand het belang van verandering wel inziet maar de weg niet ziet dan treedt juist het tegenovergestelde in werking en kan iemand een terugtrekkende beweging gaan maken.

Mensen die zichzelf tegen spreken zijn ambivalent en twijfelen. Als je dan als hulpverlener te hard gaat duwen gaan de hakken in het zand. Dan is weerstand een teken dat je je reactie op de cliënt moet veranderen.

Ambivalentie is een natuurlijke fase in een veranderingsproces (afwegen van voor- en nadelen van verandering, ik wil wel, ik wil niet). Als mensen uit hun ambivalentie los komen zijn ze in staat een besluit te nemen en tot verandering te komen. Het verkennen van ambivalentie pakt het probleem, dat de betrokkene vast zit, bij de kern aan.

69 Ibid

70 Hier wordt gerefereerd aan de stadia van gedragsverandering van Prochaska en DiClemente (1983) met dank aan Marian Kievitsbosch (het Kopland) die dezen heeft uitgewerkt in een training ‘Motiverende gespreksvoering’ om cliënten te ondersteunen in het maken van weloverwogen keuzes voor gedragsverandering op basis van eigen motivatie (8 Oktober 2013)

71 Voor de video clips zie www.comensha.nl

72 Rik Bes, zie: www.motivationalinterview.nl

4.6 Omgaan met twijfels

Hulpverleners geven aan het soms ongemakkelijk te vinden hoe ze moeten omgaan met het gevoel dat de cliënt niet de waarheid vertelt. Soms wordt dit gevoel uitgesproken, soms ook niet, maar het blijft dan als emotie op de achtergrond wel aanwezig en kan van invloed zijn op het vertrouwen binnen het begeleidingscontact. Het niet vertellen van de waarheid door de cliënt kan verschillende reacties oproepen bij de hulpverlener, zoals verontwaardiging of teleurstelling.

Het is belangrijk om te beseffen dat het met allerlei factoren te maken kan hebben dat cliënten vaak niet het hele verhaal (ineens) (kunnen) vertellen. De cliënt heeft haar eigen drijfveren om te handelen zoals zij doet. Om redenen die voor de hulpverlener niet duidelijk hoeven zijn. Maar je kunt er van uitgaan dat het gedrag van je cliënt mede voort kan komen uit een (ernstig) trauma.

Wat cliënten hebben meegemaakt is vaak letterlijk onuitsprekelijk. Daarom zullen cliënten soms jarenlang zwijgen over wat er gebeurd is, of zullen ze wat er gebeurd is, afzwakken als “niet zo erg of vervelend”. Ook de hulpverlener kan daar een rol in spelen door “verhalen” niet te geloven, niet te reageren, of het ‘nu wel genoeg vinden’ om het er over te hebben.

Daarnaast speelt wantrouwen ook een rol. Door gebrek aan vertrouwen durven slachtoffers vaak niet hun verhaal te vertellen. En soms ‘krijgen’ slachtoffers gewoon een verhaal dat ze moeten vertellen van hun handelaar. Dat betekent nog niet dat ze geen slachtoffers zijn; je krijgt alleen niet het ‘echte verhaal’.

Door je bewust te zijn van je eigen reacties en door eerlijk en open te zijn naar de cliënt kun je haar ondersteunen in haar herstelproces. Als je wat cliënt vertelt niet kunt geloven, kun je dat aan cliënt laten weten. Dat hoort bij een open, maar niet veroordelende houding. Het is uiteindelijk de cliënt die verantwoordelijk is voor wat ze wel en niet vertelt. Het is jouw rol om de eventuele gevolgen daarvan duidelijk te maken.

4.7 Omgaan met trauma en emoties

Een ervaringsdeskundige:

“Als je geweld wordt aangedaan is de wereld één grote bedreiging. Niets is zoals het hoort te zijn. Je kunt niet je eigen beslissingen nemen, je gevoel van autonomie wordt geschonden en je leven wordt op een gewelddadige manier in bezit genomen. Je hebt er niets meer over te zeggen. Daar zit vaak een gevoel van schaamte omheen. Het meedragen van het trauma als een groot geheim komt vaak voor.”

Kernervaringen van geweld in een afhankelijkheidsrelatie zijn ‘onmacht’ en ‘isolement’. Dat is waarom herstel bij slachtoffers van mensenhandel en huiselijk geweld zich vooral moet richten op het herstel van zeggenschap over het eigen leven en herstel van verbondenheid met anderen. In een hernieuwde verbondenheid met anderen maken cliënten zich opnieuw psychische vermogens eigen die door geweld in afhankelijkheidsrelaties zijn beschadigd. Deze vermogens liggen op het vlak van vertrouwen, autonomie, initiatief, competentie, identiteit en intimiteit.⁷³

Niet iedereen die geweld meemaakt raakt getraumatiseerd. Maar dat het meemaken van geweld grote invloed heeft op het leven van betrokkenen is door tal van onderzoeken aangetoond.⁷⁴ Ook is het bekend dat slachtoffers die wel getraumatiseerd raken, erin slagen vaak jarenlang relatief goed te functioneren, maar op een gegeven moment toch klachten of verlate posttraumatische reacties krijgen. Dat geldt des te meer als het geweld plaats vond in de intieme sfeer van lichamelijke en seksualiteit.

In je rol als hulpverlener ben je geen traumabehandelaar, maar het is belangrijk om kennis te hebben van traumagerelateerde reacties. Trauma kan zich uiten in klachten als schrikachtig zijn, angst, depressie, hoofdpijn, buikpijn, gebrek aan plezier en interesse, herbelevingen, verminderd gevoelsleven, vermijding en isolement, slaapstoornissen, concentratieproblemen, geheugenstoornissen, schuldgevoel, schaamte en een gevoel anders te zijn geworden.

⁷³ J.L. Herman, Trauma en Herstel, de gevolgen van geweld, van mishandeling thuis tot politiek geweld, Uitgeverij Wereldbibliotheek (1993)

⁷⁴ Zie o.a. J.L. Herman, Trauma en Herstel, de gevolgen van geweld, van mishandeling thuis tot politiek geweld, Uitgeverij Wereldbibliotheek, 1993 en Trauma, Diagnostiek en Behandeling, P.G.H. Aarts en W.D. Visser, Cogis, Bohn Stafleu van Loghum (2007)

Gevolgen van trauma en stress kunnen zijn dat mensen:

- Moeite hebben met concentratie en het verwerken van informatie
- Last van geheugenverlies hebben
- Tegenstrijdige informatie geven
- Chaotisch zijn
- Dissociëren: in een bewustzijnstoestand geraken waarin de geest zich tijdelijk onttrekt aan de realiteit om een traumatische ervaring af te grenzen. Aan de buitenkant kan dit eruit zien als een onverschillige of vlakke houding

Hoe het verloop van de klachten is, is afhankelijk van allerlei factoren:

- De ernst van de gebeurtenissen
- Hoe deze worden ervaren
- Biologische kwetsbaarheid
- Leeftijd ten tijde van trauma
- Persoonlijkheidskenmerken
- Competenties om spanningen te reguleren
- Reactie van de omgeving
- Eerdere traumatische gebeurtenissen
- Opvang na de traumatische gebeurtenissen⁷⁵

Het is goed om je bewust te zijn van traumagerelateerde reacties want getraumatiseerde mensen kunnen, zoals een traumadeskundige het stelt: “gemakkelijk overvraagd worden door vertrouwen te vragen waar geen vertrouwen is en wilskracht waar op dat moment geen wilskracht is.”⁷⁶ Als hulpverlener betekent dit dat je steeds oog moet hebben voor de balans tussen kracht en kwetsbaarheid. En dat je de balans in de gaten moet houden tussen te weinig of niets doen als hulpverlener, of juist te veel doen en verantwoordelijkheden overnemen waar het niet hoeft.

Voor cliënten kan het spreken over terugkeer zo stressvol zijn dat zij dichtklappen of juist heel emotioneel worden. Nadenken over toekomstmogelijkheden – als je door alles wat je hebt meegemaakt niet veel mogelijkheden ziet – kan teveel gevraagd zijn. Het kan traumatische ervaringen opnieuw oproepen of oude trauma's naar boven halen. Het is een normale reactie van de cliënt om zich daar van af te willen sluiten. Het is belangrijk om dit te kunnen signaleren. Als de cliënt voelt dat haar emoties er mogen zijn en jij als hulpverlener die emoties begrijpt kan het vertrouwen groeien.

Het kan zijn dat je cliënt aangeeft er nu niet over te willen praten, maar dat er op een later moment wel ruimte is om het te kunnen bespreken. Het is normaal dat je niet alles meteen kunt bespreken, dat cliënt dingen gedeeltelijk vertelt, anders voorstelt of dat ze tegenstrijdige informatie geeft. Het betekent ook dat je dingen misschien vaak moet herhalen en dat de cliënt informatie niet onthoudt of terugkomt op eerder genomen beslissingen.

Hulpverleners die met slachtoffers van geweld werken komen ook hun eigen gevoelens en reacties tegen. Je af willen sluiten van geweld of je juist vereenzelvigen met de slachtoffers zijn algemeen menselijke reacties op geweld. Ook bij hulpverleners komen deze reacties voor. Het zijn normale reacties als je met geweld geconfronteerd wordt en zeker als je daar veel mee te maken hebt.

Wat van belang is, is om je bewust te zijn van je eigen reactie want je reacties beïnvloeden je werkrelatie.

Een traumadeskundige stelt het volgende: *“tijdens hun opleiding hebben veel hulpverleners geleerd om gevoelens van nabijheid, openheid en empathie methodisch te bewerken en in stand te houden. Wanneer hen dat minder goed lukt, ervaren ze dat als een verslechtering in de hulpverleningsrelatie (..) en zoeken ze vaak de ‘fout’ bij zichzelf. Zeker als die ‘fout’ niet gevonden wordt, zijn gevoelens van tekort schieten, schaamte, schuld en onmacht hen deel.”*⁷⁷

75 Krachtwerk, basismethodiek in de Vrouwenopvang, Judith Wolf en Carinda Jansen, UMC St. Radboud, Nijmegen (2011)

76 J. Truyens en J. van Essen, Systemische therapie bij ernstige posttraumatische klachten. In: Trauma, Diagnostiek en Behandeling, P.G.H. Aarts en W.D. Visser, Cogis, Bohn Stafleu van Loghum (2007)

77 Het Labyrint van Ares. Werkbelasting door hulpverlening aan geweldsgetroffenen, Ton Haans, Stichting Pharos (1998)

Wat er in feite gebeurt, is dat je als hulpverlener in de onmacht van het slachtoffer terecht komt. In reactie daarop, om uit het gevoel van onmacht te komen zie je vaak twee typen reacties: afstand nemen of overbetrokkenheid. *“Als hulpverlener schiet je vaak door in de competentie waarin je het sterkst bent. Voor de een kan dat een (te) zakelijke houding van aanpakken zijn, terwijl dat voor de ander juist een emotioneel (te) betrokken houding kan worden. Maar wat je in feite doet is een machteloze situatie in stand houden.”*⁷⁸

Door je bewust te zijn van deze mechanismes kun je je gedrag bijsturen en voorkomen dat het je werkrelatie met je cliënt gaat schaden.

4.8 Overdracht en tegenoverdracht

In de hulpverlening worden de begrippen overdracht en tegenoverdracht gebruikt om acties en reacties tussen cliënt en hulpverlener te duiden. Als de acties uitgaan van de cliënt spreekt men van overdracht. Als ze uitgaan van de hulpverlener spreekt men van tegenoverdracht.

In overdrachtsreacties richt de cliënt zijn emoties op jou als hulpverlener. Vaak spelen ervaringen uit het verleden een rol in de reactie naar de hulpverlener. Als je als hulpverlener vervolgens bijvoorbeeld boos of angstig reageert op het gedrag van de cliënt spreek je over tegenoverdracht. Onverwerkte emoties en onbewuste problemen bij de hulpverlener spelen hierin een rol. Als je je hier niet van bewust bent kun je in een dynamiek terecht komen die de werkrelatie met je cliënt schaadt, omdat je ofwel (te) afstandelijk gaat reageren ofwel (te) betrokken.

Als je niet uit tegenoverdracht reageert, dan benoem je het gedrag van je cliënt en geef je aan wat je daar niet prettig aan vindt. Je kunt begrip tonen maar trekt wel een grens.⁷⁹ De relatie blijft dan helder.

Signalen van overdrachtsreacties die wijzen op te afstandelijk reageren:

- Je ontkent onderdelen van het verhaal van de cliënt
- je minimaliseert ervaringen en gevoelens van de cliënt
- je vervormt de inhoud van het verhaal
- je vermijdt pijnlijke gedeelten van het verhaal
- je bent onverschillig of gereserveerd naar de cliënt
- je houdt je op een afstand of trekt je terug

Signalen van overdrachtsreacties die wijzen op te grote betrokkenheid:

- Je wordt afhankelijk van de cliënt
- Je raakt verstrikt in het verhaal van de cliënt
- Je raakt geïdentificeerd met de cliënt
- Je vertoont reddersneiging en dadendrang
- Je benadrukt de rol van het trauma in het leven van de cliënt te sterk⁸⁰

Het is zaak om als hulpverlener bewust te zijn van je reacties op je cliënt en haar verhaal; om de mechanismen van tegenoverdracht de baas te blijven en om een balans te bewaren tussen afstand en nabijheid. Daar moet je aan werken. Intervisie, supervisie en cliëntbesprekingen zijn daar belangrijk in.

78 Interview met M. van den Heuvel, trainer fysieke en mentale weerbaarheid, Sterk op het Werk, n.a.v. training 'omgaan met grensoverschrijdend gedrag in de opvang' (2013)

79 Het Labyrint van Ares. Werkbelasting door hulpverlening aan geweldsgetroffenen, Ton Haans, Stichting Pharos (1998)

80 Countertransference in the treatment of PTSD, Wilson, J.P. en Lindy, J.D. (1994)

4.9 Zelfzorg en zorg vanuit de organisatie

Tot slot moet niet worden vergeten dat een goede ondersteuning aan cliënten het beste gegeven kan worden door werknemers die weten hoe zij voor zichzelf moeten zorgen en door organisaties die weten hoe zij moeten zorgen voor de eigen werknemers.

Mensen die besluiten om te werken met overlevenden van mensenhandel en huiselijk en seksueel geweld doen dat vaak vanuit een “grote betrokkenheid, idealisme, solidariteit, een diepe wens om iets recht te zetten, om te helen wat kapot was”. Velen van hen hebben ervaren dat het werken met overlevenden van geweld niet alleen helend is voor de nabestaanden, maar ook voor zichzelf, want – in het licht van lijden en onrecht – vermindert dit het gevoel van hulpeloosheid. Maar wat velen niet beseffen, is de impact die dit werk kan hebben op een ieder en het eigen persoonlijke leven. Het lijden van cliënten, in combinatie met beperkte middelen en mogelijkheden om te helpen, kan overweldigend zijn en kan verschillende vormen van professionele stress veroorzaken, zoals het burn-out syndroom en secundaire traumatisering⁸¹. Wanneer er een overeenkomst bestaat tussen de ervaringen van de werknemers en het trauma van de cliënten kunnen tegen- overdrachtsreacties extra stress veroorzaken.

Als er geen oog is voor deze individuele reacties, zal dit niet alleen leiden tot persoonlijk leed, maar kan het ook hele teams ‘besmetten’ en zelfs de hele organisatie. Het valt buiten het kader van deze methodologie dieper op dit onderwerp in te gaan. Ook zou het geen recht doen aan het belang ervan door er slechts een paar regels aan te wijden. Echter het belang van zelfzorg en organisatorische zorg kan niet genoeg benadrukt worden.⁸²

Collegiale uitwisseling, een positief psychosociaal klimaat, een gedeelde visie, groepsgeest en team commitment, zelfhulp vaardigheden en professionele en persoonlijke ondersteuning zijn slechts een paar – zij het belangrijke – aspecten van het creëren van een gezonde en ondersteunende omgeving waarin werknemers het beste kunnen geven aan hun cliënten.

4.10 Brug naar de methodiek

Samenvattend kan worden gesteld dat het van de hulpverleners een bepaalde houding, kennis en vaardigheden vraagt om hun cliënten goed te kunnen begeleiden:

- Zij kan vertrouwen op eigen kennis en kunde
- Zij is zich bewust van de eigen houding ten opzichte van mensenhandel, huiselijk geweld en terugkeer en kan dit op een vertrouwen wekkende manier bespreken met de cliënt
- Zij is zich bewust van haar eigen aannames, principes, waarden en normen en zij beschikt over de vaardigheid om in contact met de cliënt haar eigen vooroordelen en aannames aan de kant te zetten
- Zij accepteert dat de cliënt een ander standpunt of andere mening kan hebben ten opzichte van de (on)mogelijkheden bij terugkeer
- Zij kan aan de cliënt uitleggen wat voor ondersteuning en welke diensten zij te bieden heeft, zowel in Nederland als in het land van herkomst
- Zij kan uitleggen wat het kader, de visie, missie en taak van de organisatie is waarvoor zij werkt
- Zij beschikt over de vaardigheden om wensen, angsten en verwachtingen helder te maken
- Zij kan emoties als angst en boosheid hanteren
- Zij herkent trauma gerelateerde reacties
- Zij weet om te gaan met weerstand en beschikt over vaardigheden voor motiverende gespreksvoering
- Zij herkent eigen tegenoverdracht reacties en kan deze bespreekbaar maken in interview
- Zij is op de hoogte van de sociale kaart: zij weet welke andere organisaties betrokken zijn bij terugkeer en re-integratie; hierdoor kan zij adequate informatie en ondersteuning bieden aan de cliënt
- Zij heeft een respectvolle houding ten aanzien van de keuzes die de cliënt maakt

81 Work for Care, A Trainers Manual, Sexual and Domestic Violence During and After War, Admira, Training and consultancy to support survivors of war and gender based violence, Utrecht (2005)

82 Voor meer informatie zie Donk, A.J. (2002). Als hulpverleners je teveel wordt. Werkboek voor (trauma)hulpverleners, Transact, Utrecht.

Hoofdstuk 5 Begeleiding in Nederland

Indeling van dit hoofdstuk

<i>Ter inleiding</i>	44
<i>Stap 1 Eerste behoeften en veiligheid</i>	45
<i>Stap 2 Eerste begeleidingsgesprekken en informatie</i>	46
<i>Stap 3 Krachteninventarisatie: inventariseren van wensen, ambities, krachten en hulpbronnen</i>	47
<i>Stap 4 Actieplan voor korte termijn doelen</i>	47
<i>Stap 5 Toekomstgesprek</i>	48
<i>Stap 6 Aanvullen actieplan voor korte termijn doelen</i>	55
<i>Stap 7 Tussentijdse veranderingen en evaluatie</i>	56
<i>Stap 8 Voorlopig besluitmoment</i>	57
<i>Stap 9 Terug naar het Actieplan korte termijn doelen</i>	57

Ter inleiding

Safe Future sluit aan op de krachtgerichte basismethodieken die in de vrouwen- en categorale opvang worden gebruikt voor de begeleiding van slachtoffers mensenhandel en slachtoffers van huiselijk geweld.⁸³ Deze methodieken gaan ervan uit dat iedereen over krachten en mogelijkheden beschikt die kunnen worden aangeboord om te herstellen en om de kwaliteit van leven te verbeteren. Ze ondersteunen de cliënten in hun herstelproces. “De formule is simpel: mobiliseer de krachten van de cliënt en stel ze in dienst van de doelen en inzichten die zij willen bereiken en de cliënten zullen een betere kwaliteit van leven ervaren vanuit hun eigen gezichtspunt.”⁸⁴ Herstel wordt daarbij gezien als een proces en gaat om het vormgeven aan een leven in veiligheid en een zingevend bestaan met hoop en zicht op een betere toekomst. Dat is waar Safe Future bij aansluit.

Voor hulpverleners die niet gewend zijn om met krachtgerichte methodieken te werken geeft het tweede deel van Safe Future over krachtgerichte re-integratie inzicht in de basisprincipes van krachtgericht werken.

Dit hoofdstuk beschrijft een stappenplan voor de begeleiding van slachtoffers mensenhandel en huiselijk geweld met verblijfsproblematiek in de opvang (of ambulante hulpverlening) in Nederland. Het is een aanvulling voor deze specifieke doelgroep op het werken met de basismethodiek. Deze aanvulling houdt in dat de verblijfsproblematiek van het begin af aan wordt meegenomen in de begeleiding en dat terugkeer naar het land van herkomst als mogelijke optie voor de toekomst bespreekbaar wordt gemaakt en onderzocht.

Waar het in de begeleiding van deze cliënten om gaat is dat zij ondersteund worden om een geïnformeerde keus te kunnen maken over blijven in Nederland of terug gaan naar het land van herkomst. Van even groot belang is dat zij – welke keus zij ook maken – de eigen veiligheid en die van de eventuele kinderen zo optimaal mogelijk kunnen organiseren. Voor de begeleiding betekent dit dat met de cliënt gekeken wordt naar veiligheid in brede zin: hoe is haar veiligheid, welke bescherming heeft zij nodig, hoe kan zij zichzelf beschermen en hoe kan zij voorkomen dat ze opnieuw slachtoffer wordt van mensenhandel of huiselijk geweld, hoe kunnen de kinderen veilig opgroeien en hoe kan ze vorm geven aan een veilig bestaan voor zichzelf en de kinderen?

Het stappenplan beschrijft voor de volledigheid alle stappen in de begeleiding. In de uitwerking ligt de nadruk op de stappen die als aanvulling op de basismethodiek worden gezet. Dat zijn de stappen die te maken hebben met het nadenken over de toekomstopties in Nederland en het land van herkomst en het bespreekbaar maken van terugkeer. Ervan uitgaande dat hulpverleners al vertrouwd zijn met de basismethodiek worden de daaraan gerelateerde stappen slechts kort beschreven en wordt verder verwezen naar de relevante handboeken.⁸⁵

83 Krachtwerk (2011) en Herstelwerk (2012), J. Wolf

84 Saleebey, D. The Strengths perspective in social work practice. Boston: Pearson Education, Inc. (2006)

85 The Strengths model, A Recovery-Oriented Approach to Mental Health, Third edition, Rapp, C.A., Goscha, R.J. Oxford University Press, (2012); Krachtwerk (2011) en Herstelwerk (2012), J. Wolf

Dit hoofdstuk eindigt bij het besluit van de cliënt om terug te keren naar het land van herkomst of om in Nederland te blijven. In dat laatste geval zijn er drie mogelijkheden:

- De cliënt heeft een verblijfsvergunning gekregen en wordt verder begeleid volgens de basismethodiek van de instelling (waarbij terugkeer overigens nog steeds een keus kan zijn en ondersteuning volgens de Safe Future methodiek dan gepast is)
- De cliënt procedeert door
- Het rechtmatig verblijf van de cliënt in Nederland eindigt en ze besluit niet terug te keren naar het land van herkomst

In de laatste twee gevallen zal de instelling duidelijk maken welke ondersteuning nog geboden kan worden en hoe lang cliënt nog bij de instelling kan verblijven.

Voor degenen die besluiten terug te keren beschrijven de hoofdstukken 6 en 7 de vervolgstappen van het voorbereiden van de terugkeer en het re-integreren in het land van herkomst.

Aanbevelingen uit Bewogen Terugkeer om terugkeer beter te kunnen bespreken en duurzaam te laten zijn, zijn meegenomen in de uitwerking van Safe Future:

- Geef voldoende tijd en mogelijkheden aan cliënt om zich gedegen te informeren en voor te bereiden: zorg dat cliënt een geïnformeerde keus kan maken
- Zorg voor de veiligheid van cliënt
- Zoek samenwerking met lokale maatschappelijke organisaties die terugkeerders kunnen ondersteunen met advies, kennis over de actuele lokale situatie, psychosociale begeleiding en re-integratie
- Creëer mogelijkheden voor terugkeerders om niet met lege handen naar huis te hoeven: het leren van een vak of het ondersteunen van andere initiatieven om in een inkomen te voorzien zijn daar voorbeelden van

Stap 1 Eerste behoeften en veiligheid

Tot rust komen in een veilige omgeving is een belangrijke eerste behoefte nadat cliënten zijn binnen gekomen in de opvang. Daarnaast is er van het begin af aan aandacht voor eventuele gezondheidsproblemen en veiligheid.

Het kan zijn dat cliënten door de grote mate van stress het veiligheidsrisico onderschatten of juist overschatten. Ook kan het zijn dat zij, als gevolg van de bedreigingen en het geweld dat zij hebben ondergaan, ervoor kiezen om informatie over de handelaren/daders te verzwijgen. Dit uit angst voor de gevolgen als zij zullen spreken. In andere gevallen kunnen cliënten juist risicovol gedrag vertonen waardoor ze een gevaar voor zichzelf zijn. Het is belangrijk om met cliënten te bespreken welke angsten en zorgen zij hebben en te kijken wat zij nodig hebben voor hun veiligheid. In lijn met de basismethodiek is het belangrijk om met hen te kijken welke hulpbronnen zij zelf hebben om adequaat om te gaan met de veiligheidsrisico's. Daarbij helpt het om de risico's zo concreet mogelijk te benoemen, inclusief de maatregelen die je kunt nemen om ze te minimaliseren. In een individueel veiligheidsplan worden veiligheidsmaatregelen concreet aangegeven en de cliënt moet kunnen instemmen met de te nemen maatregelen. In lijn met de krachtgerichte methodiek is dit doorgaans onderdeel van de reguliere begeleiding binnen de instellingen.

Als er veranderingen zijn in de situatie van het slachtoffer of als er bijvoorbeeld contact is geweest met de handelaar of pleger moet gekeken worden of de risico analyse en het veiligheidsplan moeten worden aangepast.

Aandachtspunten:

- Wat is de concrete dreiging op dit moment?
- Wordt de persoon bedreigd met represaille?
- Welke concrete aanwijzingen zijn er op dit moment?
- Worden familieleden of belangrijke andere personen uit het netwerk van het slachtoffer bedreigd?
- Zijn familieleden betrokken als handelaar of (mede) dader?
- Wordt de cliënt gezocht, is zij/hij gevolgd?
- Heeft de cliënt verdachte personen signaleerd in haar/zijn omgeving?
- Zijn er plaatsen waar de cliënt niet durft/kan komen?
- Zijn er nog andere relevante zaken?

Verder is het van belang om ook goed naar praktische zaken te kijken rondom veiligheid. Soms ‘verraadt’ de cliënt onbewust waar ze zich bevindt door alledaagse zaken, zoals het gebruik van haar mobiel of social media, of door geld te pinnen vlakbij de plek van opvang.

Stap 2 Eerste begeleidingsgesprekken en informatie

Nadat tegemoet is gekomen aan de eerste basale behoeften van de cliënt en haar eventuele kinderen en gecheckt is of er directe bedreigingen aanwezig zijn voor de cliënt of haar omgeving waarop actie nodig is, vindt het eerste begeleidingsgesprek plaats korte tijd na opvang of start van de ambulante begeleiding.

In dit gesprek geeft de cliënt aan waarom ze hulp zoekt of bij de opvang aanklopt. De hulpverlener geeft aan wat zij vanuit haar professionaliteit kan doen voor de cliënt, haar kinderen en belangrijke anderen in haar omgeving⁸⁶. Zij legt in dit gesprek ook uit wat de redenen zijn dat al vroeg in de begeleiding gekeken zal worden naar de verschillende toekomstopties:

- Omdat de cliënt in de verblijfsprocedure zit en ze daardoor rekening moet houden met de mogelijkheid dat ze hier niet kan blijven. Blijven of terugkeren is een thema dat haar leven de komende periode sterk zal bepalen
- Omdat we de cliënt willen ondersteunen om een geïnformeerde keuze te kunnen maken op het moment dat er een beslissing valt over de verblijfsprocedure
- Omdat verblijf in de opvang tijdelijk is en we de cliënt in staat willen stellen om in een veilige omgeving na te denken over de te nemen stappen voor een veilige toekomst
- Omdat we haar in staat willen stellen zich voor te bereiden op een eventuele terugkeer

Er zijn ook cliënten die vanaf het begin een wens hebben om terug te keren. Ook voor hen is het van belang om zo snel mogelijk te onderzoeken wat nodig is om veilig terug te kunnen keren. Voor deze cliënten kan meteen gebruik worden gemaakt van het Persoonlijk Actieplan Terugkeer (Zie overzicht 3 in de bijlage).

In de eerste begeleidingsgesprekken wordt ook uitleg gegeven over de procedure tot het verkrijgen van een verblijfsvergunning. Vooral slachtoffers van mensenhandel hebben vaak het gevoel opnieuw slachtoffer te worden, maar nu van een vaak ondoorzichtig systeem van regels en procedures⁸⁷. Het gevoel van onmacht dat zij hebben ervaren in de situatie van mensenhandel kan worden versterkt door de onzekere situatie waarin zij nu verkeren. Dit heeft vaak grote invloed op hun denken over de toekomst.

Vanuit Safe Future wordt aanbevolen om bepaalde activiteiten op te nemen als onderdeel van de verplichte begeleiding. Daaronder valt het voeren van een oriënterend informatief gesprek met IOM en/of een andere terugkeerorganisatie.⁸⁸ Ook het kijken van een voorlichtingsfilmpje met hulpverleners en teruggekeerde cliënten uit Nigeria en Bulgarije kan worden opgenomen in het activiteitenprogramma.⁸⁹ Een gesprek met een partnerorganisatie in het land van herkomst kan tot de mogelijkheden behoren als er goede contacten zijn. Zorg dus dat je op de hoogte bent van de mogelijkheden en van het beleid van je instelling en dat je de cliënt hierover goed kunt informeren.

In de begeleiding is het van belang om er rekening mee te houden dat de cliënt naast de hulpverlener ook andere informatiebronnen heeft, zoals bijvoorbeeld advocaten. Idealiter is er afstemming en samenwerking tussen de hulpverlener en belangrijke anderen zoals advocaten, maar in de praktijk is dit niet altijd mogelijk. Het kan zijn dat een advocaat nog mogelijkheden ziet om door te procederen, maar dat er voor de opvang in feite geen hulpvraag meer is vanuit de cliënt. De instelling kan dan besluiten dat de verdere procedure niet in de opvang kan worden afgewacht en dat cliënt ondersteund wordt om een ander onderkomen te zoeken.

86 Krachtwerk, basismethodiek in de Vrouwenopvang, Judith Wolf en Carinda Jansen, UMC St. Radboud, Nijmegen (2011)

87 Voor informatie over verblijfsregelingen zie de bijlagen

88 Zie de sociale kaart in de bijlagen voor informatie

89 De videoclippen zijn te vinden op www.comensha.nl

Sommige instellingen beëindigen het verblijf in de opvang voor slachtoffer van huiselijk geweld of eengerelateerd geweld zonder verblijfsvergunning bij een eerste negatieve beschikking op de verblijfsaanvraag omdat dan ook de Rvb uitkering⁹⁰ stopt en zij niet de mogelijkheden hebben om de cliënt dan nog verder te begeleiden. Natuurlijk gebeurt dit alleen als de veiligheid van de cliënt niet meer in het geding is.

Transparantie over de werkwijze en het doel daarvan is erg belangrijk. Zorg ervoor dat de informatie duidelijk is en dat van het begin af aan helder is wat de cliënt van de instelling mag verwachten en wat de instelling van de cliënt verwacht. Zo weet de cliënt van het begin af aan waar ze aan toe is.

Stap 3 Krachteninventarisatie: inventariseren van wensen, ambities, krachten en hulpbronnen

Het aanboren van de eigen kracht en het benutten van persoonlijke en sociale hulpbronnen behoort tot de kern van krachtgericht werken. De regie hiervoor ligt bij de cliënt en plannen worden gemaakt op basis van de wensen en ambities van de cliënt, bij voorkeur in woorden van de cliënt zelf.

Het gaat in deze fase over inventariseren van wensen en ambities (of hulpvragen) waaraan doelen worden gekoppeld voor de begeleiding. Wensen en ambities hebben betrekking op de verschillende leefgebieden⁹¹ en geven aan wat de cliënt wil in het leven. Het inventariseren hiervan is een continu proces met korte en langere termijn doelen. Instellingen die werken vanuit een krachtgerichte benadering gebruiken hiervoor vanuit de basismethodiek vaak de Krachteninventarisatie. Dit is een instrument om per leefgebied te inventariseren wat de cliënt wil en wat haar persoonlijke en sociale hulpbronnen, oftewel haar krachten, zijn.

De hulpverlener ondersteunt de cliënt door met haar een gesprek te voeren over de wensen en hulpbronnen in de verschillende leefgebieden. Hierdoor brengt de cliënt haar eigen krachten in beeld en kan zij deze inzetten om problemen het hoofd te bieden en zich verder te ontwikkelen. Hoofdvragen bij elk leefgebied zijn: Wie (of wat) ben je? Wat kun je? Wat wil je? Wie steunt je? Wat weet je?

Het is belangrijk om door te vragen. Ook van belang is om bij de verschillende leefgebieden aandacht te besteden aan de situatie van de cliënt toen zij nog in haar eigen land was. Welke hulpbronnen gebruikte zij? Wat waren haar krachten? Hoe was haar netwerk? Op deze manier kan op een ontspannen en open manier gesproken worden over het land van herkomst, zonder dat het over terugkeer hoeft te gaan. Zo kan een beeld verkregen worden over hulpbronnen in het land van herkomst en hoe de cliënt deze beleeft.

Het kan zijn dat een cliënt binnenkomt met een wens om terug te gaan naar haar land van herkomst, of dat zij al snel ervaart dat dit voor haar de beste optie is. Voor slachtoffers mensenhandel is uit onderzoek gebleken dat cliënten die terug gaan naar hun land van herkomst dit vooral doen net nadat ze uit de situatie van mensenhandel zijn gevlucht of gehaald.⁹² Het is dus van belang om met deze cliënten meteen te kijken wat hun wensen zijn, wat ze nodig hebben en hen goed te informeren over de mogelijkheden rond terugkeer en de ondersteuning die ze daarbij kunnen krijgen.

Stap 4 Actieplan voor korte termijn doelen

In het actieplan voor korte termijn doelen⁹³ worden concrete doelen opgenomen die voortvloeien uit de krachteninventarisatie. De cliënt en de hulpverlener maken afspraken voor de uitvoering van de korte termijn doelen en zetten op papier wie wanneer waar verantwoordelijk voor is.

90 De Regeling verstrekkingen bepaalde categorieën vreemdelingen (Rvb) is een maandelijkse uitkering voor bepaalde groepen vreemdelingen. De Rvb-voorzieningen worden verzorgd door het Centraal Orgaan Asielzoekers (COA).

91 In Krachtwerk wordt uitgegaan van 10 leefgebieden (veiligheid en bescherming tegen geweld, wonen en dagelijks leven, financiën en sociale zekerheid, kinderen en opvoeding, (ex) partner, sociale relaties, activiteit werk en leren, vrije tijd en recreatie, gezondheid en zelfverzorging, zingeving). In het 8 fasen model van 8 leefgebieden (huisvesting, financiën, sociaal functioneren, psychisch functioneren, zingeving, lichamelijk functioneren, praktisch functioneren, dagbesteding).

92 If Our Skirt Is Torn, Safe Return and Social Inclusion of Victims of Traffic in Human Beings; An Inventory of Neglected Aspects in Ten European and Asian Countries, T. Kootstra en X. Commandeur, ICCO (2004)

93 Actieplannen voor korte termijn doelen of soortgelijke begeleidingsplannen maken deel uit van de basismethodiek van de instellingen en zijn niet opgenomen in dit boek.

Doelen zullen in deze fase vaak betrekking hebben op de situatie in Nederland. Voor slachtoffers van mensenhandel die nog in de bedenkfase zitten, geldt vaak dat zij in deze fase een beslissing moeten nemen over het wel of niet doen van aangifte tegen hun handelaar⁹⁴. Slachtoffers van huiselijk geweld moeten beslissen of zij aangifte willen doen tegen hun (ex)partner en/of het aanvragen van een (zelfstandige) verblijfsvergunning.

Doelen kunnen – ook als de cliënt de optie van eventuele terugkeer (nog) niet kan of wil verkennen – ook betrekking hebben op het land van herkomst. Als uit de krachteninventarisatie bijvoorbeeld blijkt dat de cliënt een wens heeft om het contact met de familie te herstellen, dan kan een korte termijn doel bepaald worden hoe dat aangepakt gaat worden en wie daarbij ondersteunend kan zijn. Partnerorganisaties in de landen van herkomst kunnen hier eventueel een rol in spelen en het is belangrijk dat de cliënt geïnformeerd wordt over de beschikbare mogelijkheden.

Stap 5 Toekomstgesprek

Het ‘toekomstgesprek’ zijn twee of meer gesprekken waarin met de cliënt de mogelijkheden in Nederland en het land van herkomst verkend worden. Deze gesprekken zijn bedoeld om de cliënt te helpen om beter inzicht te krijgen wat voor haar het beste is.

Aan de hand van twee overzichten wordt het beeld van de cliënt – over haar mogelijkheden en die van haar kinderen – in Nederland en in het land van herkomst, in kaart gebracht en worden toekomstopties besproken. Informatie uit de eerder gemaakte krachteninventarisatie kan aanknopingspunten bieden voor het toekomstgesprek. Daarin is namelijk al gesproken over hoe de cliënt haar huidige mogelijkheden ziet, over welke persoonlijke en sociale hulpbronnen van nu en uit het verleden zij beschikt en welke vaardigheden zij in het land van herkomst en in Nederland heeft geleerd.

Voor veel cliënten is het spreken over het land van herkomst, gekoppeld aan een mogelijke (niet vrijwillig gekozen) terugkeer een stressvolle aangelegenheid die veel emoties oproept. Het is daarom belangrijk om uit te leggen dat het in deze fase niet gaat om een keuze te maken over blijven of terugkeer. Wel gaat het om een eerste verkenning van factoren die voor de cliënt een rol spelen in het nadenken over de toekomst. Zowel de factoren in Nederland als in het land van herkomst worden verkend, omdat de realiteit van de cliënt is dat zij noodgedwongen met beide opties rekening moet houden. Daarbij wordt veel aandacht besteed aan het thema veiligheid omdat het in de begeleiding van belang is de cliënt te ondersteunen om voor haar zelf en de kinderen de veiligheid zo goed mogelijk te kunnen organiseren. Waar zij zich ook bevindt.

⁹⁴ Voor slachtoffers van mensenhandel geldt dat zij, nadat zij uit de situatie van mensenhandel zijn gehaald/ontvlucht, een bedenktijd van 3 maanden hebben om te beslissen of zij aangifte doen tegen hun handelaar. Instellingen voor categorale opvang slachtoffers mensenhandel (COSM) vangen slachtoffers deze eerste drie maanden op. Of cliënten in een COSM of andere instelling terecht komen is van een aantal factoren afhankelijk (o.a. beschikbaarheid van plaats).

Overzicht 1 Toekomstgesprek: factoren die meewegen in het beeld over mogelijkheden in het land van herkomst en in Nederland

Door het invullen van overzicht 1 wordt de cliënt gestimuleerd om na te denken over een groot aantal omstandigheden en krachten waarvan bekend is dat die belangrijk zijn in het denken over blijven of terugkeren.

Werkwijze

Bespreek met de cliënt aan de hand van onderstaand overzicht hoe zij haar mogelijkheden in Nederland en het land van herkomst ziet. Bedenk dat het overzicht ‘slechts’ een hulpmiddel is en geen doel op zich. Het gaat er in alle gevallen om dat er een gesprek is met de cliënt over de verschillende aspecten die een rol spelen in het denken over de toekomst. Het overzicht dient ter ondersteuning van dat gesprek. In de kolommen links en rechts kun je met een – of een + per factor aangeven of de cliënt negatief of positief gestemd is over de mogelijkheden. Als een cliënt zeer negatief of positief is kun je dat aangeven met – – of ++ maar waar het om gaat is dat je de overwegingen naar boven krijgt die op dat moment een rol spelen.

Mogelijkheden –	Uitgangspositie	Mogelijkheden +
	Verblijfsstatus: bedenktijd B8/3 / B8/3 / Aanvraag Voor Verblijfsvergunning op niet tijdelijke humanitaire gronden / Afhankelijke verblijfsstatus / ongedocumenteerd / anders, nl.....	
	Geef hier een toelichting bij deze factor:	
	(Beeld) Mogelijkheden in Nederland	
	1. Veiligheid in Nederland (persoonlijk en voor familie)	
	2. Bescherming tegen geweld	
	3. Kinderen en opvoeding	
	4. Wonen	
	5. Werken, inkomen en opleiding	
	6. Thuis voelen	
	7. Familie/netwerk	
	8. Gezondheidsvoorzieningen	
	9. Sociale positie	
	10. Sociale norm t.o.v. terugkeer	
–	(Beeld) Mogelijkheden in land van herkomst	+
	1. Veiligheid in land van herkomst (persoonlijk en voor familie)	
	2. Bescherming tegen geweld	
	3. Kinderen en opvoeding	
	4. Wonen	
	5. Werken, inkomen en opleiding	
	6. Thuis voelen	
	7. Familie/netwerk	
	8. Gezondheidsvoorzieningen	
	9. Sociale positie	
	10. Sociale norm: verwachtingen van achterblijvers	
Totaal –		Totaal +

Streef ernaar om op elke factor een score te geven zodat er een zo volledig mogelijk beeld ontstaat wat bij de cliënt op de verschillende gebieden speelt.

De scores geven een beeld van de mogelijkheden die de cliënt op dát moment ziet. Het is belangrijk om door te vragen op de ervaring en beleving achter de scores. Zo ontstaat er tevens een beeld van de krachten en kwetsbaarheden van de cliënt. Dat kan voor de begeleiding belangrijke thema's opleveren.

Vraag per factor hoe de cliënt deze factor ervaart of inschat. Wanneer dit lastig is voor de cliënt, kun je zelf een actievere rol spelen door een meer coachende houding aan te nemen. Waak er echter voor dat je het niet zelf gaat invullen. Laat de antwoorden uit de cliënt zelf komen. Waak er ook voor dat je gaat interpreteren. Vraag bij twijfel aan de cliënt of je haar goed begrepen hebt en realiseer je dat dit gesprek veel emoties en stress kan oproepen. Wees alert op signalen die cliënt afgeeft.

1. Veiligheid

Veiligheid en bescherming tegen geweld zijn voor alle cliënten belangrijke issues. Het is van belang hier goed bij stil te staan en door te vragen over wat de cliënt aangeeft. Kijk ook wat er in de risicoanalyse over de veiligheidsrisico's staat.

Wat voor mogelijkheden ziet de cliënt om haar veiligheid te organiseren? Wat voor beeld heeft zij daarbij in Nederland en wat voor beeld heeft zij over de mogelijkheden in het land van herkomst? Besteed hierbij ook aandacht aan het verschil tussen beleving van (on)veiligheid en de daadwerkelijke gevaren. Vraag hier op door en breng het mogelijke gevaar zo concreet mogelijk in kaart.

Er zijn veel kwetsbare groepen onder mogelijke terugkeerders. Het is belangrijk om de cliënt in de context te zien van het land waar zij mogelijk naar terugkeert. Controleer of zij tot een kwetsbare groep behoort. De meest voorkomende eigenschappen op basis waarvan iemand tot een kwetsbare groep kan behoren zijn: sekse en seksuele geaardheid, leeftijd, etniciteit, gezondheidssituatie, en ervaringen in het verleden (eerder slachtofferschap van mensenhandel, huiselijk geweld of genitale verminking).

Het vrouw of man zijn kan direct van invloed zijn op het gevoel van (on)veiligheid wanneer men denkt aan terugkeer naar het land van herkomst. Voor alleenstaande vrouwen en zeker voor ongehuwde moeders kan het onder bepaalde omstandigheden zelfs gevaarlijk zijn om naar bepaalde landen terug te keren. Vraag door bij je cliënt hoe ze de mogelijkheden ziet en wat daarin allemaal een rol speelt.

Sommige slachtoffers van mensenhandel zijn verhandeld door hun eigen familie. Hoe ziet zij haar veiligheid als zij zou terugkeren? Wat zou de reactie van de familie zijn? Kan zij rekenen op bescherming?

Heeft zij, of hebben haar eventuele dochter(s) te vrezen voor besnijdenis?

Partnerorganisaties in de landen van herkomst kunnen een rol spelen met betrekking tot het bewerkstelligen van veiligheid. Zij beschikken over tijdelijke opvangplekken en hebben contacten met instanties die in dit kader belangrijk kunnen zijn. Is de cliënt op de hoogte van de mogelijkheden?

2. Bescherming tegen geweld

Bescherming tegen geweld hangt direct samen met het gevoel van veiligheid waar in het vorige punt over is gesproken. Nu gaat het erover om zicht te krijgen op de mogelijkheden voor bescherming als zich opnieuw geweld zou voordoen of ter voorkoming van nieuw geweld. Welke mogelijkheden ziet de cliënt in Nederland en in het land van herkomst?

Voor veel cliënten is het een nieuwe ervaring dat je in Nederland bij de politie terecht kunt voor bescherming. Afhankelijk van de ervaringen die zij tijdens hun verblijf in Nederland gehad hebben met de politie zullen zij de mogelijkheid voor bescherming in Nederland positiever of negatiever inschatten.

Voor veel cliënten geldt dat zij negatieve ervaringen hebben met de politie in eigen land en dat zij een groot gevoel van wantrouwen hebben naar de politie. Zij zijn dan volledig aangewezen op andere bronnen van bescherming. Heeft de cliënt zicht op wie haar zou kunnen helpen? Vraag door op wat voor bescherming ze nodig heeft en op wie ze daarvoor een beroep zou kunnen doen in Nederland en het land van herkomst. Ga ook na of de partnerorganisatie iets kan betekenen in het wegnemen van dit wantrouwen, bijvoorbeeld doordat zij wel positieve ervaring hebben in het samenwerken met de politie en andere instituten ter plekke die zij ten behoeve van de cliënt kunnen inzetten.

3. Kinderen en opvoeding

Bij de overwegingen om in Nederland te blijven of terug te keren zullen de ontwikkelingsperspectieven die cliënten voor hun kinderen zien een grote rol spelen. Welke rechten en mogelijkheden heeft een kind in Nederland en in het land van herkomst? Hoe veilig is het voor hen? Welke opleidingsmogelijkheden zijn er? Is er opvang voor de kinderen, in welke omgeving groeien ze op? Spreken, lezen en schrijven de kinderen de taal uit het land van herkomst? En als het kind geboren is uit een buitenechtelijke relatie of een relatie met de mensenhandelaar of een klant, waar heeft het dan de beste ontwikkelingsmogelijkheden? De perspectieven die een cliënt voor haar kinderen in Nederland ziet, zullen vergeleken worden met de perspectieven in het land van herkomst.

Belangrijk daarbij is hoe het verblijfsrecht geregeld is van de cliënt, de andere ouder en de kinderen. Een van de zaken die de IND meeweegt in de beoordeling van een verblijfsaanvraag is hoe de relatie is met de andere ouder en of er een omgangsregeling is of komt. Het kan zijn dat de andere ouder en kinderen wel verblijfsrecht hebben in Nederland en dat de cliënt vreest om van haar kinderen gescheiden te worden. Deskundige juridische ondersteuning is van belang. De IND weegt in haar oordeel altijd mee of er zogenoemde ‘objectieve belemmeringen’ zijn om het gezinsleven in het land van herkomst voort te zetten. Een omgangsregeling (met iemand die Nederlander is, EU burger of iemand die op een andere wijze hier rechtmatig verblijf heeft) kan een objectieve belemmering zijn. Ook een onder toezicht stelling van Bureau Jeugdzorg kan een objectieve belemmering zijn om het gezinsleven in het land van herkomst voort te zetten. Als de cliënt kinderen heeft met iemand die hier rechtmatig verblijft dan is uitzetting lastig te realiseren. In het uiterste geval kan het gebeuren dat iemand geen rechtmatig verblijf krijgt maar ook niet uitgezet kan worden omdat ze dan afstand moet doen van haar kind (die wel verblijfsrecht heeft). Ze zal dan een keus moeten maken tussen illegaal in Nederland blijven of zonder haar kind terug te gaan naar het land van herkomst.

Als het verblijfsrecht van de kinderen afhankelijk is van het verblijfsrecht van de cliënt kan het zijn dat zowel de cliënt als haar kinderen uiteindelijk geen rechtmatig verblijf in Nederland krijgen en dat de cliënt een afweging moet maken waar zij en haar kinderen zullen verblijven.

Er wordt geschat dat er ongeveer 30.000 ongedocumenteerde kinderen in Nederland zijn. Zij hebben net als andere kinderen in Nederland recht op onderdak, voedsel en kleding. Daarnaast hebben ze recht op onderwijs tot 18 jaar en medisch noodzakelijke zorg. Verder is het recht op voorzieningen beperkt. Er is bijvoorbeeld geen recht op bijstand of kinderbijslag.

Uit onderzoek blijkt dat ongedocumenteerde kinderen relatief meer kans lopen op fysieke mishandeling, verwaarlozing en seksueel misbruik dan andere kinderen. Ook zijn de woonomstandigheden zoals hygiëne en privacy vaak zorgwekkend.⁹⁵ Voor een deel kampen ongedocumenteerde kinderen met dezelfde problemen als hun gedocumenteerde leeftijdgenoten die in armoede opgroeien. Daarnaast hebben ze een aantal specifieke problemen die samenhangen met het ontbreken van verblijfsrecht en kunnen ze op latere leeftijd veel dingen niet die andere kinderen wel kunnen, zoals werken, een brommer- of autorijbewijs halen, gelegenheden bezoeken waar ze zich moeten legitimeren, of op vakantie gaan naar het buitenland.

Ook een aantal andere problemen is voor ongedocumenteerde kinderen hardnekkiger. Uit onderzoek blijkt dat zij vaak grote psychische druk ervaren door het ontbreken van documenten en de angst om te worden ontdekt of opgepakt. Het ‘leven met het geheim’ van hun ‘illegale verblijf’ is voor veel kinderen zwaar, evenals de onzekerheid over de toekomst.⁹⁶

Opgroeien in armoede en met angst en zorgen vanwege onrechtmatig verblijf vraagt veel van de veerkracht van kinderen en ouders. De combinatie van stress en onzekerheid (op alle levensgebieden) doet tevens een groot beroep op opvoedingsvaardigheden. Het is in zo’n situatie heel belangrijk over welke persoonlijke en sociale hulpbronnen zij kunnen beschikken.

Het gebrek aan perspectief voor de kinderen in Nederland kan een reden zijn om terug te keren. Ook de overweging dat er in het land van herkomst een breder netwerk is om de kinderen op te vangen of te verzorgen kan meespelen.

⁹⁵ Mensinga, M. & Bommel, H. van. Ongedocumenteerde kinderen en de toegang tot ziekenhuiszorg. Onderzoeksrapport, Stichting Pharos (2010)

⁹⁶ Kinderen buiten Beeld. Een onderzoek naar de leef- en woonsituatie van ongedocumenteerde kinderen, uitgevoerd door de Hogeschool van Utrecht, Defence for Children en Stichting LOS (2014)

Het komt regelmatig voor dat cliënten kinderen hebben in het land van herkomst. De wens om weer herenigd te zijn met haar kinderen in het land van herkomst kan een belangrijke factor zijn in het besluitvormingsproces van de cliënt. Vraag door op hoe de cliënt de mogelijkheden ziet en wat daarin een rol speelt.

4. Wonen

Welke mogelijkheden ziet de cliënt voor zichzelf in Nederland? Hoe realistisch zijn deze mogelijkheden? Ongedocumenteerden leven vaak in slechte woonomstandigheden, wat gevolgen kan hebben voor de gezondheid. Heeft de cliënt zicht op wat haar mogelijkheden zouden zijn als zij in de illegaliteit terecht zou komen, dat ze dan altijd afhankelijk is van anderen en kwetsbaar is voor mistoestanden en uitbuiting? Hoe ziet zij haar mogelijkheden in het land van herkomst? Wat speelt daarin een rol? Welke hulpbronnen heeft de cliënt op het gebied van wonen, in Nederland en het land van herkomst?

5. Werk, inkomen en opleiding

Het hebben van voldoende inkomen is een cruciale voorwaarde om in het eigen bestaan te kunnen voorzien en niet afhankelijk te worden van anderen. Afhankelijkheid is een risicofactor voor geweld en de mate waarin iemand afhankelijk is doet het risico vergroten of afnemen. Het vergroten van persoonlijke en sociale hulpbronnen is daarom in krachtgerichte benaderingen een cruciaal aspect van de begeleiding. Iemand toerusten voor werk is onderdeel daarvan. Hoe ziet de cliënt haar mogelijkheden om in inkomen te voorzien? Hoe zijn haar kansen op de arbeidsmarkt? In Nederland en in het land van herkomst? Over welke vaardigheden beschikt de cliënt die zij kan aanwenden om aan werk te komen? Wat zijn de mogelijkheden voor werk? In loondienst? Als zelfstandige? Wat voor werk heeft zij vroeger gedaan? In wat voor situatie is zij opgegroeid en hoe zag het werkend leven van haarzelf en belangrijke anderen uit haar netwerk eruit? Wat doen of deden haar vader en/of moeder om aan de kost te komen? Waar het hier om gaat is om een beeld te krijgen van de mogelijkheden binnen de context van de cliënt.

Heeft cliënt zicht op wie haar kan ondersteunen om haar kansen op werk en inkomen te vergroten? In het kader van terugkeerondersteuning bestaan mogelijkheden voor beroepsgerichte training en ondersteuning bij het opzetten van een eigen bedrijfje in het land van herkomst (zie de bijlagen voor informatie over mogelijke ondersteuning bij terugkeer). Is de cliënt op de hoogte van de beschikbare mogelijkheden? Heeft de cliënt behoefte aan opleiding? Waaruit bestaat die behoefte? Heeft zij opleiding/beroepstraining nodig om haar kansen op de arbeidsmarkt te vergroten? Zou zij gebaat zijn bij gerichte beroepstraining om haar mogelijkheden in het land van herkomst te vergroten?

In paragraaf 3.4 is gesproken over compensatieregelingen voor slachtoffers van mensenhandel. Indien van toepassing, is de cliënt geïnformeerd over haar rechten ten aanzien van compensatie?

Ook de partnerorganisaties in de landen van herkomst met wie wordt samengewerkt kunnen een rol spelen in de ondersteuning naar werk. Is de cliënt op de hoogte van de mogelijkheden? Het is aan te raden dat zij (zo mogelijk) contact heeft met de partnerorganisatie om informatie te krijgen over deze mogelijkheden.

6. Thuis voelen

Dit is een factor die vaak veel gevoelens oproept. Veel cliënten ervaren gemis, aan inbedding in een familienetwerk, aan de 'geuren en kleuren' van thuis. Maar ook een gebrek aan respect of het gevoel een 'niemand' te zijn in een vreemd land speelt veel cliënten parten. Het gevoel hier niet welkom te zijn of als tweederangs burger behandeld te worden kleurt de ervaring van veel cliënten.

Veel cliënten houden het af om over heimwee te praten omdat het te veel pijnlijke gevoelens oproept. Maar toch is het belangrijk om hier woorden aan te geven. Streef ernaar om de cliënt in een gesprek te 'triggeren' op wat goed was. Kijk naar waar ze gelukkig van werd, waar ze blij van werd.

Hoe is dat in Nederland en hoe was dat in het land van herkomst?

7. Familie/netwerk

De mate van sociale inbedding in Nederland kan een rol spelen in de afweging over terugkeer. Met sociale inbedding wordt bedoeld de kwaliteit en de grootte van het sociale netwerk: heeft men hier vrienden, familie en kennissen? Kan men daar een beroep op doen? Het al dan niet hebben van familie of vrienden in het herkomstland en de kwaliteit van dit contact kan op verschillende manieren invloed hebben op het besluit tot terugkeer. Als er familie is achtergebleven kan dit leiden tot heimwee en de wens om weer herenigd te worden. Maar het kan ook zijn dat een cliënt zich schaamt ten opzichte van haar familie en vrienden, vanwege het werk dat zij gedaan heeft, of omdat zij het niet gered heeft in Nederland en 'empty handed', met lege handen terugkeert. Soms ook hebben de achterblijvers schulden gemaakt om haar reis naar Europa te betalen en kan de cliënt dit bij terugkeer niet terugbetalen. Het kan ook zijn dat de cliënt te vrezen heeft voor haar familie. Als de familie zelf een rol heeft gespeeld in de situatie waarin het slachtoffer terecht is gekomen, is het van belang om goed te kijken naar de risico's, mogelijkheden voor herstel en (on)mogelijkheden van hereniging.

8. Gezondheidsvoorzieningen

Voor mensen met gezondheidsklachten is een belangrijke afweging hoe de toegang en de kwaliteit van de gezondheidsvoorzieningen in Nederland zijn in vergelijking tot de voorzieningen in het land van herkomst. Hierbij is het van belang welke verblijfsstatus iemand heeft. Volgens de Vreemdelingenwet hebben ongedocumenteerden recht op medisch noodzakelijke gezondheidszorg. Ondanks dat men hier recht op heeft, is bekend dat ongedocumenteerden lang wachten totdat zij met hun klachten naar de afdeling spoedeisende hulp van een ziekenhuis gaan.

Als de cliënt gezondheidsproblemen heeft, is het van belang na te gaan wat haar mogelijkheden voor herstel in Nederland zijn en wat die mogelijkheden in het land van herkomst zouden zijn. In de bijlagen is een overzicht opgenomen met vragen ter controle van de aanwezigheid, beschikbaarheid en betaalbaarheid van de noodzakelijke zorg in het land van herkomst. Bij ernstige levensbedreigende ziekten kan de cliënt een beroep doen op Artikel 64 van de Vreemdelingenwet. Dit artikel stelt dat een cliënt niet mag worden uitgezet zolang het niet verantwoord is om te reizen in verband met de gezondheidstoestand van de vreemdeling of die van één van zijn gezinsleden.⁹⁷

Psychische klachten kunnen het denken en handelen beïnvloeden of kleuren, zeker wanneer iemand een psychiatrische ziekte heeft. Wanneer de cliënt een angststoornis heeft, kan dit leiden tot een overwaardering van reële angsten, zoals voor de eigen veiligheid. Iemand die een depressie heeft, heeft mogelijk geen interesse meer in hoe of waar haar toekomst ligt. Van mensen die schizofreen zijn, moet mogelijk beoordeeld worden in hoeverre zij in staat zijn om de realiteit te toetsen.

9. Sociale positie

Hoe ziet de cliënt haar sociale positie in Nederland en het land van herkomst? Is dat van invloed op haar mogelijkheden in Nederland of het land van herkomst? Hoe? Vraag door op wat het zou betekenen voor cliënt als zij terug zou gaan naar het land van herkomst.

In veel landen hebben gescheiden vrouwen en alleenstaande moeders een zwakke sociale positie. Hoe is dat voor de cliënt? Speelt dat in haar situatie en hoe bepaalt het haar mogelijkheden? Werken als prostituee is een veel landen omgeven met een groot taboe en wordt sociaal niet geaccepteerd. Ook al ben je er gedwongen in terecht gekomen, dan nog kan dat grote gevolgen hebben voor je sociale positie. Speelt dit bij de cliënt?

Voor sommige cliënten speelt aan de andere kant juist de sociale positie in Nederland een rol om terug te keren. Bijvoorbeeld omdat zij het gevoel hebben hier niet welkom te zijn en nooit echt helemaal mee te tellen in Nederland.

⁹⁷ Voor vreemdelingen die door medische of gezondheidsredenen niet buiten Nederland kunnen reizen, kan de cliënt via een advocaat of DT&V (Dienst Terugkeer en Vertrek) een beroep doen op artikel 64 van de Vreemdelingenwet. Artikel 64 verbiedt de uitzetting zolang het medisch gezien onverantwoord is om te reizen. Een beroep op artikel 64 levert geen rechtmatig verblijf (verblijfsvergunning) op, maar schort het vertrek op. Als het beroep op artikel 64 wordt gehonoreerd, krijgt de vreemdeling tijdelijk rechtmatig verblijf in Nederland. Dit verblijf duurt tot de medische omstandigheden zijn gewijzigd en de vreemdeling medisch gezien Nederland kan verlaten. De DT&V richt zich voor advies over medische omstandigheden tot het Bureau Medische Advisering (BMA) van de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND). Het BMA beoordeelt of er sprake is van een medische noodsituatie en of de noodzakelijke zorg in het land van herkomst aanwezig is. Het toetst echter niet of de noodzakelijke zorg bereikbaar en toegankelijk is. Voor een toelichting op dit onderwerp kan men het boek raadplegen: Bloemen, E. Een briefje van de dokter... Medische zaken in de asielpprocedure. Stichting Pharos (2007)

Door het invullen van overzicht 1 heeft de cliënt nagedacht over omstandigheden en krachten die van belang zijn bij het maken van keuzes ten aanzien van de toekomst.

De vervolgstap is om samen na te gaan in welke factoren mogelijk beweging zit. Welke factoren staan nu ‘negatief’ (of rood) en kunnen mogelijk ‘positief’ (of groen) worden? Bijvoorbeeld door nieuwe informatie, of door het regelen van praktische zaken. Als iemand bijvoorbeeld heeft aangegeven dat gebrek aan veiligheid, werk en woonruimte belangrijke factoren zijn die de toekomstige mogelijkheden in het land van herkomst beperken, dan kan samen met de cliënt gekeken worden welke actie mogelijk is om daar verandering in te brengen. Vergeet daarbij niet dat partnerorganisaties in de landen van herkomst hierin een rol kunnen spelen door de cliënt informatie te geven over de ondersteuning die zij kunnen bieden. Hierdoor komt de cliënt er niet alleen voor te staan na terugkeer. Als veiligheidsoverwegingen van doorslaggevend belang zijn, dan kan ook een veroordeling van de mensenhandelaar of pleger van huiselijk geweld het beeld ingrijpend veranderen.

Maak zo veel als mogelijk gebruik van de mogelijkheden van lokale partnerorganisaties door hen vroegtijdig in beeld te brengen en de cliënt met hen in contact te brengen. Dat kan via Skype of telefoon. Of door eerst hun website te bezoeken en dan een afspraak voor persoonlijk contact te maken. In het kader van het project Safe Return zijn filmpjes gemaakt voor cliënten uit Bulgarije en Nigeria om hen een beeld te geven hoe de lokale partnerorganisaties in die landen hen kunnen ondersteunen bij een eventuele terugkeer. Met hetzelfde doel kan in deze fase ook een informatief gesprek worden opgenomen met IOM of een andere organisatie die ondersteuning biedt bij (de voorbereiding van) terugkeer.

Overzicht 1 en 2 laten zien welke factoren zwaarwegend zijn in het denken over toekomstopties. Dit geeft ook informatie over krachten en kwetsbaarheden van de cliënt. Krachten kunnen benut worden, terwijl kwetsbaarheden aangeven waar bescherming of versterking nodig is.

Op basis van de informatie uit overzicht 1 en 2 kunnen in de volgende stap, het Actieplan voor Korte Termijn, concrete doelen worden geformuleerd waarmee in de begeleiding op korte termijn aan de slag kan worden gegaan.

Stap 6 **Aanvullen actieplan voor korte termijn doelen**

In het actieplan voor korte termijn doelen (stap 4) zijn concrete doelen opgenomen die voortvloeiden uit de krachteninventarisatie. Nu kan naar aanleiding van de gesprekken over toekomstopties het actieplan worden aangevuld. Denk daarbij ook aan mogelijke doelen met betrekking tot het verzamelen van informatie via de lokale partnerorganisaties of het contact leggen met hulpverleners van de lokale partnerorganisatie via Skype.

Ook een informatief gesprek met IOM, of een andere terugkeerorganisatie die informatie geeft over mogelijkheden tot ondersteuning kan onderdeel zijn van het actieplan. Of het deelnemen aan groepsaanbod om terugkeer bespreekbaar te maken, zoals bijvoorbeeld in de vorm van voorlichtingen door I.O.M. of een andere organisatie die terugkeer ondersteunt.⁹⁸ Ook het groepsgewijs bekijken van de informatiefilmpjes van de Bulgaarse of Nigeriaanse partnerorganisaties kunnen worden opgenomen in het groepsaanbod.

De ervaring in het Safe Return project heeft geleerd dat het wenselijk is om niet alleen in individuele gesprekken, maar ook in groepsverband aandacht te besteden aan het thema van terugkeer. Cliënten in de opvang leven immers onder één dak en wisselen onderling veel informatie uit. Door er ook in georganiseerd groepsverband ruimte voor te maken, kunnen cliënten ervaringen met elkaar delen. Het biedt hulpverleners de kans om informatie te verschaffen waar nodig en om voeling te houden met wat er in de groepen rond dit onderwerp speelt. Het kan ook helpen voorkomen dat bepaalde informatie gaat ‘rondzingen’ zonder dat die altijd hoeft te kloppen. Het uitwisselen van ervaringen kan ondersteunend zijn voor cliënten, zeker als ze in een verschillende fasen zitten met betrekking tot hun verblijfsprocedure of besluitvormingsproces over blijven of terug keren. Dit kan eventueel verder in individuele begeleidingsgesprekken worden meegenomen.

⁹⁸ Zie de bijlagen voor een overzicht van organisaties

Stap 7 Tussentijdse veranderingen en evaluatie

In de loop van de tijd kunnen factoren veranderen. Ze kunnen een andere lading krijgen door nieuwe informatie of een verandering in omstandigheden.

Een belangrijke verandering is in ieder geval een uitspraak van de IND in de verblijfsprocedure. Als de cliënt (permanent) in Nederland mag blijven wordt de keus voor blijven of terugkeer naar het land van herkomst een geheel vrijwillige keuze. In de begeleiding kan worden afgesproken op welke doelen cliënt zich gaat richten en welke ondersteuning daarbij nodig is. In de begeleiding worden verder de instrumenten uit de basismethodiek van de instelling gebruikt.

Anders ligt het bij een negatieve uitspraak van de IND. Dit heeft direct gevolgen voor de mogelijkheden van de cliënt in Nederland en vraagt van de cliënt om te bepalen welke actie zij zal ondernemen. Als er mogelijkheden voor bezwaar of beroep zijn, zal zij moeten overwegen of zij daar gebruik van wil of kan maken. Of doorprocederen haar belang dient, is een thema dat in de begeleiding met cliënt besproken moet worden. Dit geldt zeker als bij voorbaat kan worden ingeschat dat de kans op een verblijfsvergunning gering is. In de praktijk komt het regelmatig voor dat advocaten cliënten adviseren om maximaal gebruik te maken van procedures die hen ter beschikking staan. Cliënten komen dan soms terug op een eerder genomen beslissing om terug te keren. Voor de begeleiding is het belangrijk om goed met de cliënt te bespreken welke stap haar belang het beste dient.

Een voortdurende onzekerheid is vaak een zware aanslag op het psychisch welbevinden van cliënten. Uit onderzoek onder vluchtelingen⁹⁹ is bekend dat lange asielprocedures traumatiserende effecten hebben. Ook moet worden stil gestaan bij wat de situatie voor de kinderen betekent: wat doet de onzekerheid over het verblijf met hen? Wat doet een lang verblijf in de opvang met hen? Een ander punt is of de cliënt de uitslag van de procedure voor verblijfsvergunning wel kan afwachten in de opvang. Als er verder geen begeleidings- of hulpvragen meer zijn waarvoor verblijf in de opvang nodig is, kan de instelling besluiten dat het verblijf in de opvang wordt beëindigd. De cliënt moet dan nadenken hoe zij haar leven, en dat van haar kinderen, buiten de opvang ziet.

Terugkeer is dan een concrete optie om te bespreken. Als de cliënt daar (nog) niet voor open staat kan besproken worden wat een leven in de illegaliteit zou betekenen. Zeker als er kinderen in het spel zijn is het van belang dat cliënt in beeld heeft wat een leven in de illegaliteit betekent.

Door opnieuw te kijken naar overzicht 1 en 2 kan een nieuw beeld ontstaan, zeker als bij de mogelijkheden in Nederland de optie van illegaliteit voor ogen wordt gehouden. Het is van belang dat de cliënt een duidelijk beeld heeft wat dit zou betekenen en dat zij afwegingen maakt voor haar eigen veiligheid en die van haar kinderen. Hoe ziet zij dat? En hoe schat zij het risico in dat zij opnieuw in een uitbuitingssituatie terecht zal komen of in een situatie van geweld? Kan zij de gevolgen voor haar kinderen hiervan overzien? Ga ook na hoe de cliënt haar mogelijkheden inschat bij een leven in de illegaliteit. Heeft zij zicht op de (on)mogelijkheden van leven in de illegaliteit? Heeft zij contacten met landgenoten of anderen die in de illegaliteit leven? En met organisaties die kunnen helpen? Hoe ziet zij haar mogelijkheden om haar eigen veiligheid en die van haar kinderen te waarborgen? Hoe schat zij het risico in dat ze opnieuw in een situatie van mensenhandel terecht zal komen? Wat voor mogelijkheden heeft zij om in haar bestaan te voorzien? (Voor informatie over de rechten van ongedocumenteerden zie de bijlagen).

Op basis van nieuwe informatie kan de cliënt nieuwe afwegingen maken ten aanzien van keuzes voor de toekomst. In deze fase is het belangrijk dat er (opnieuw) contact is tussen de cliënt en de partnerorganisatie in het land van herkomst en/of IOM. Op deze manier kan de cliënt haar zorgen en angsten met betrekking tot terugkeer bespreken. Ook kan de partnerorganisatie actuele informatie geven en uitleggen wat zij eventueel kan betekenen voor de cliënt, met betrekking tot haar veiligheid, onderkomen, gezondheid en werk en inkomen. Dit directe contact kan ondersteunend zijn bij het besluit dat de cliënt moet nemen. Waarbij natuurlijk duidelijk moet zijn dat ook de partnerorganisatie niet alle problemen opeens kunnen oplossen en dat van de cliënt een actieve houding wordt verwacht.

Niet alleen een beslissing van de IND hoeft aanleiding te zijn voor het opnieuw bekijken van de opties. Er kunnen zich ook andere veranderingen voordoen, in het persoonlijke leven van de cliënt of haar familie waardoor de cliënt nieuwe afwegingen gaat maken. Daarnaast is het belangrijk dat het bespreken van terugkeer en andere toekomstopties een standaardonderdeel is van de evaluatie van begeleidingsplannen. Hierdoor wordt het een integraal onderdeel van de hulpverlening. Bedenk hierbij ook dat het bij een verandering in de situatie van de cliënt belangrijk is om de risicoanalyse en het veiligheidsplan opnieuw langs te lopen en zo nodig bij te stellen.

99 Bewogen Terugkeer, Methodiek voor Psychosociale Begeleiding van (ex) Asielzoekers en Ongedocumenteerden, Diana Geraci, Pharos (2011)

Stap 8 Voorlopig besluitmoment

Na een belangrijke verandering of evaluatiemoment zal er altijd een beslissingsmoment zijn ten aanzien van het verblijf in Nederland.

Als er veel zwaarwegende factoren negatief scoren, met name het beeld over de veiligheid in het land van herkomst, dan zal de kans klein zijn dat een cliënt wil terugkeren.

Mogelijke consequenties van veranderingen worden meegenomen in de begeleiding. Zo nodig worden ze in concrete doelen vertaald in het Actieplan voor korte termijn doelen.

Als de cliënt geen rechtmatig verblijf in Nederland meer heeft en niet terug wil of kan naar het land van herkomst, dan raken de mogelijkheden voor de opvang uitgeput. Er is een mogelijkheid voor cliënten met kinderen om in overleg met DT&V opvang te krijgen in een zogenoemde gezinslocatie. Het Nederlandse beleid bepaalt dat er onderdak geregeld moet worden voor gezinnen met minderjarige kinderen die zijn uitgeprocedeerd, maar Nederland nog niet hebben verlaten. Hiervoor zijn de gezinslocaties, die op verschillende plaatsen in Nederland zijn gevestigd. Onderdak wordt geboden tot het gezin is teruggekeerd of tot het jongste kind de leeftijd van achttien jaar heeft bereikt. De gezinslocaties kennen een sober regime, dat wil zeggen dat alleen de basisvoorzieningen geregeld zijn. Ook moet de cliënt zich dagelijks melden (behalve in het weekend) en wordt er actief aan terugkeer gewerkt. Cliënten zonder kinderen kunnen worden geplaatst op een vrijheidsbeperkende locatie, als er uitzicht is op terugkeer binnen drie maanden. Ook hier zijn de voorzieningen sober, is er een meldplicht en de begeleiding is eveneens gericht op terugkeer.¹⁰⁰

Het kan ook zijn dat iemand besluit om (voorlopig) de illegaliteit in te gaan. In de begeleiding zullen deze opties met de cliënt besproken worden, waarbij sterk gekeken zal worden naar het thema van veiligheid. De consequenties van een leven in illegaliteit voor de cliënt en haar eventuele kinderen zijn eerder in de begeleiding al in beeld gebracht en zullen opnieuw worden besproken. Mocht een cliënt daar toch toe besluiten dan kan zij gebruik maken van de sociale kaart van organisaties waartoe zij zich kan wenden voor advies en/of ondersteuning (zie hiervoor de bijlagen)

Het is goed om te bedenken dat terugkeer niet altijd afhankelijk is van het al dan niet verkrijgen van een verblijfsvergunning. Er zijn cliënten die nog in de verblijfsprocedure zitten of die een verblijfsvergunning hebben en er na verloop van tijd toch voor kiezen om terug te gaan naar het land van herkomst. Persoonlijke afwegingen en omstandigheden kunnen cliënt doen besluiten dat dit voor haar en haar eventuele kinderen de beste optie is.

Als de cliënt kiest voor terugkeer kan gebruik worden gemaakt van het Actieplan Terugkeer in stap 10 om de terugkeer voor te bereiden. Alle andere cliënten gaan naar stap 9.

Stap 9 Terug naar het Actieplan korte termijn doelen

Zolang opvang kan worden geboden, ondersteunt de hulpverlener de cliënt met als uiteindelijk doel om een zelfstandig leven zonder geweld buiten de opvang te kunnen leiden. In het actieplan worden hiertoe concrete korte termijn doelen geformuleerd. Het inventariseren hiervan is een continu proces met kleinere en grotere doelen. Dit gaat door totdat de doelen behaald zijn of tot er veranderingen van buitenaf zijn waardoor opnieuw naar besluitvorming over blijven of terugkeren moet worden gekeken.

Denk bij de korte termijn acties steeds aan acties waardoor cliënt actief aan de slag moet met haar toekomstperspectief buiten de opvang.

100 Bron: www.dtenv.nl

Hoofdstuk 6 Terugkeer voorbereiden

Indeling van dit hoofdstuk

<i>Inleiding</i>	58
<i>Stap 10 Persoonlijk Actieplan Terugkeer</i>	59
<i>Stap 11 Update Risico Inventarisatie</i>	65
<i>Stap 12 Overdracht, vertrek, ontvangst en monitoring</i>	67

Inleiding

Clënten kunnen op geheel verschillende wijze vertrekken. Soms wil een cliënt van geen enkele voorziening gebruik maken en vertrekt hij/zij met stille trom, vaak ingegeven door schaamte of angst dat familie en vrienden in het land van herkomst er achter komen wat er in Nederland is gebeurd. Als hulpverlener kun je dan aanbieden om na een tijdje nog een keer telefonisch contact te hebben, en (altijd!) contactgegevens van een lokale organisatie meegeven, voor het geval een cliënt later toch ondersteuning wil.

Als een cliënt wel ondersteuning wil bij (de voorbereiding op) vertrek en/of re-integratie zijn er verschillende mogelijkheden.¹⁰¹ De partnerorganisaties van het Safe Return project in Bulgarije of Nigeria kunnen al in een vroeg stadium ondersteuning bieden bij de voorbereiding van terugkeer. Met name op het gebied van veiligheid, opvang en psychosociale ondersteuning kunnen zij een belangrijke rol spelen. Afhankelijk van de wensen van de cliënt, het land waar zij vandaan komt en de mogelijkheden van de verschillende organisaties kan ook een beroep worden gedaan op de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM), Maatwerk bij Terugkeer, Wereldwijd en Bridge to Better en/of andere organisaties die ondersteuning bieden bij (de voorbereiding op) terugkeer. Ook kan een beroep worden gedaan op de sociale kaart met organisaties in het land van herkomst die gespecialiseerd zijn in de opvang en re-integratie van terugkerende slachtoffers van mensenhandel en slachtoffers van huiselijk geweld.

Uit de ervaringen met terugkeerders via het Safe Return project, blijkt dat bijna 80% van hen op één of andere wijze gebruikt maakt van de diensten van IOM. IOM heeft vestigingen ('missies') in meer dan 120 landen en kan migranten die zelf niet over de nodige financiële middelen beschikken ondersteunen bij vrijwillige terugkeer, ongeacht de reden die de migrant heeft om vrijwillig vertrek uit Nederland te overwegen. Al sinds 1991 voert IOM het 'Return- and Emigration from the Netherlands' (REAN) programma uit, waarmee basisondersteuning wordt geboden bij vrijwillig vertrek uit Nederland. IOM biedt migranten voorlichting over de mogelijkheid om vrijwillig terug te keren, onder andere met actuele informatie over de situatie in het land van bestemming en door het beantwoorden van individuele vragen. IOM betaalt en verzorgt de reis en biedt begeleiding bij vertrek en, indien gewenst, tijdens transit en bij aankomst. Ook kan IOM ondersteunen bij het verkrijgen van reisdocumenten. In principe komen EU-burgers niet in aanmerking voor de REAN-regeling, maar er wordt een uitzondering gemaakt voor slachtoffers van mensenhandel. In aanvulling hierop biedt IOM bepaalde doelgroepen extra (financiële) ondersteuning of individuele begeleiding. Voor slachtoffers van mensenhandel geldt dat op verschillende IOM missies extra expertise aanwezig is om hen bij re-integratie te begeleiden, vaak in samenwerking met lokale NGO's.¹⁰²

Ook organisaties zoals Maatwerk, Wereldwijd en Bridge to Better schakelen IOM vaak in om de reis en documenten te regelen. Daarnaast hebben zij zelf ook contacten in de landen van herkomst en in sommige gevallen, zoals bij Maatwerk, is er sprake van een internationaal netwerk van samenwerkingspartners. Sommige van die partners beschikken over specifieke expertise bij de begeleiding van teruggekeerde slachtoffers van mensenhandel. Slachtoffers van huiselijk geweld die terugkeren kunnen hier vaak ook gebruik van maken.

Organisaties voor zgn. 'pre departure counseling', zoals Bridge to Better en Stichting Wereldwijd kunnen cliënten mentaal ondersteunen in het voorbereidingsproces, maar ook met praktische hulp, zoals training en hulp bij het opzetten van een eigen bedrijfje in het land van herkomst. Dit gaat dan met name om cliënten uit landen van buiten de EU die voor

¹⁰¹ Binnen het project Safe Return was voor de duur van het project een (bescheiden) financiële bijdrage per terugkeerder mogelijk, ter besteding aan re-integratie in het land van herkomst of voorbereiding op vertrek, bijv. in de vorm van een korte opleiding of cursus.

¹⁰² Bron: www.iom-nederland.nl

financiële ondersteuning in aanmerking komen. Voor cliënten van buiten de EU is dit type hulp soms ook via Maatwerk bij Terugkeer of IOM te regelen. Overleg altijd wat het beste is voor de cliënt. Voor informatie over de mogelijkheden van de verschillende organisaties wordt verwezen naar de bijlagen.

Financiële ondersteuning wordt vaak ‘in kind’ (in natura) gegeven, dat wil zeggen dat cliënten het geld niet contant meekrijgen, maar dat het ter beschikking wordt gesteld voor specifiek van te voren afgesproken activiteiten en/of diensten in het land van herkomst. Voor elke terugkeerder wordt een specifiek dossier aangelegd, waarin wordt opgenomen welke vergoeding hij/zij heeft gekregen en via welke organisatie hij/zij is teruggekeerd. Het geld wordt vervolgens overgemaakt naar de organisatie in het land van herkomst die de cliënt gaat begeleiden en er worden afspraken gemaakt over monitoring na terugkeer.

Bij het maken van een keuze uit de organisaties met wie een cliënt wil terugkeren staat de wens van de cliënt centraal, naast de praktische mogelijkheden die er al dan niet zijn. Wat de cliënt ook kiest, als begeleider kun je haar ondersteunen door samen het Persoonlijk Actieplan Terugkeer in te vullen en de acties te bespreken die daaraan worden gekoppeld. Onderzoek altijd bij de verschillende organisaties in Nederland en indien van toepassing ook in het land van herkomst wat zij voor de cliënt zouden kunnen betekenen.

Het Actieplan Terugkeer is een belangrijk document voor de cliënt dat hij of zij mee kan nemen naar het land van herkomst. In landen waarin contact is gelegd met een partnerorganisatie kan het Actieplan – met toestemming van de cliënt – worden overgedragen aan de organisatie ter plekke. Deze zal de cliënt begeleiden bij de re-integratie en zal met de cliënt werken aan de doelen die in het Actieplan zijn opgesteld.

Het is raadzaam om de cliënt te stimuleren zelf contact te zoeken met de partnerorganisatie in Nederland en/of het land van herkomst. Dit kan helpen om plannen te concretiseren en kan ook helpen om eventuele angsten en zorgen te bespreken. Het is eveneens aan te raden om in deze fase zelf ook contact op te nemen met de partnerorganisatie, om hen te informeren over de stand van zaken in de begeleiding en te bekijken welke afspraken er gemaakt moeten worden in het kader van overdracht en uitwerking van doelen uit het Actieplan. De partnerorganisatie kan meedenken over de specifieke situatie van de cliënt en aangeven wat zij kan betekenen voor de cliënt. Daarbij is het belangrijk dat er duidelijke afspraken worden gemaakt wie de centrale contactpersoon zal zijn binnen zowel de opvang als de terugkeerorganisatie en/of de ondersteunende organisatie in het land van herkomst.

Het Persoonlijk Actieplan Terugkeer wordt bij voorkeur in het Engels opgesteld of anders vertaald in het Engels of een passende taal voor de cliënt en de partnerorganisatie in het land van herkomst (een format in het Engels is digitaal beschikbaar).

Stap 10 Persoonlijk Actieplan Terugkeer

Als een cliënt besloten heeft terug te keren naar het land van herkomst, kunnen de terugkeerplannen verder uitgewerkt worden en moeten praktische zaken geregeld worden. Een Persoonlijk Actieplan Terugkeer wordt opgesteld om de cliënt houvast te bieden bij het maken van terugkeerplannen (zie de bijlagen). Ook helpt het de hulpverlener om goed oog te blijven houden voor de krachten en kwetsbaarheden van de cliënt. Dit hoofdstuk geeft per onderdeel een toelichting op het actieplan.

Werkwijze

Vul het Persoonlijk Actieplan Terugkeer (Overzicht 3) samen met de cliënt in. Het actieplan is gebaseerd op de principes van activeren, stimuleren van sociale steun, en “proactieve coping”, oftewel van tevoren oplossingen bedenken voor mogelijke problemen. Wanneer een heel gezin terug wil keren, breng dan de wensen, ideeën en twijfels van alle gezinsleden over de toekomst en terugkeer in kaart. Als het mogelijk is, praat dan met ieder gezinslid apart zodat eenieder zich vrij voelt om de eigen wensen kenbaar te maken. Overweeg of je voor een gesprek met kinderen de juiste competenties hebt. Betrek eventueel een deskundig collega erbij.

Het Actieplan wordt (bij voorkeur) in het Engels opgesteld of vertaald in een relevante taal zodat het kan worden overgedragen aan de partnerorganisatie in het land van herkomst, als de cliënt daar toestemming voor heeft gegeven.

Voor een aantal onderdelen van het Persoonlijk Actieplan Terugkeer geldt dat de informatie bekend is uit de krachteninventarisatie of het Toekomstgesprek. Maak daar gebruik van om te voorkomen dat je onnodig werk doet of dat cliënt onnodig zaken dubbel hoeft te vertellen.

Persoonlijke achtergrond

Door haar capaciteiten, vaardigheden en talenten te benoemen spreek je je cliënt aan op haar mogelijkheden en kracht. Daarnaast is het van belang iemands ervaring en talenten in kaart te brengen, omdat dit inzicht geeft in de arbeidsmogelijkheden in het land van herkomst. Je kunt hierbij informatie uit de inventarisatie van wensen en ambities (stap 3) en/of het Toekomstgesprek (stap 5) betrekken. Wanneer iemand eenmaal is teruggekeerd is het hebben van werk en inkomen een belangrijke voorwaarde voor duurzame re-integratie. Hier volgt een aantal aanbevelingen:

- Benoem krachten en talenten van de cliënt en bedenk samen hoe hij of zij deze nog meer kan benutten.
- Zet alle werkervaring op een rij, maak samen een cv.
- Als cliënten in Nederland een opleiding kunnen afmaken, vergroot dat vaak hun kansen om in het land van herkomst een nieuw bestaan op te bouwen. Zorg voor zo veel mogelijk certificaten en papieren. Wijs – indien mogelijk – de cliënt op de mogelijkheid om deel te nemen aan een workshop of cursus die haar/hem voorbereidt op het leven en werken in het land van herkomst.¹⁰³
- Sommige zaken zullen pas in detail kunnen worden uitgewerkt na terugkeer. De cliënt is immers vaak langere tijd weg geweest en de lokale situatie kan veranderd zijn. Als er een lokale partnerorganisatie is die de cliënt na terugkeer kan ondersteunen, kan zij dit verder oppakken. Maar ook in dit geval geldt dat een zo concreet mogelijk ingevuld Persoonlijk Actieplan Terugkeer van grote waarde kan zijn.

Persoonlijke doelen

Bij het bedenken van de persoonlijke doelen moet elke cliënt een evenwicht vinden tussen dromen en realiteit. Om dromen en wensen aan de realiteit te kunnen toetsen, helpt het om de doelen zo concreet mogelijk te maken. Een hulpmiddel daartoe zijn de volgende vragen:

- Wat wil je precies doen?
- Wanneer wil je dit gaan doen?
- Waarom wil je dit gaan doen?
- Wat heb je nodig om dit plan/dit doel te bereiken? Denk hierbij aan opleiding, tijd, geld en andere faciliteiten.
- Wie kan je hierbij helpen?

Om de kans te vergroten dat de doelen realistisch en haalbaar zijn, is het raadzaam om contact op te nemen met een organisatie die hierbij kan ondersteunen. Dat kan een partnerorganisatie zijn in het land van herkomst maar het kunnen ook organisaties in Nederland zijn, zoals bijvoorbeeld IOM, Maatwerk bij Terugkeer, Stichting Wereldwijd of Bridge to Better (zie de bijlagen). Vaak is er in een eerdere fase al contact geweest met een terugkeerorganisatie of partnerorganisatie in het land van herkomst. Gebruik deze contacten en overleg vanaf het eerste moment welke ondersteuning mogelijk is.

Ga vervolgens aan de slag met de belemmeringen die de cliënt ziet ten opzichte van wonen, werken, opleiding, familie, etc. in het land van herkomst. Neem alle belemmeringen serieus en ga samen na of en hoe ze opgelost kunnen worden.

Hierbij is het heel belangrijk om concreet in kaart te brengen wat de cliënt eventueel mee kan krijgen voor de terugkeer naar en re-integratie in het land van herkomst. Welke bedragen zijn beschikbaar, hoe kan dit worden ingezet, welke organisatie is hiervoor hoofverantwoordelijk? Een cliënt van buiten de EU kan een beroep doen op een financiële ondersteuning via één van de terugkeerorganisaties. Cliënten van binnen de EU die slachtoffer zijn van mensenhandel kunnen een beroep doen op de REAN-gelden van het IOM. Ook maakt het uit of de cliënt kinderen heeft die samen met haar terugkeren. De mogelijkheden verschillen dus van cliënt tot cliënt en maatwerk is essentieel. De terugkeerorganisaties kunnen hierbij helpen.

¹⁰³ Beyond Borders. Ondernemen in je eigen toekomst. Training toekomst

Naast financiële ondersteuning bij terugkeer en re-integratie bieden organisaties als Bridge to Better en Wereldwijd ook mogelijkheden voor het aanleren van vaardigheden en soms zelfs voor het volgen van een opleiding vóór vertrek. Breng in beeld wat je cliënt wil en nodig heeft, zodat zij een goede keuze kan maken uit de mogelijkheden.

Ondersteuning en sociaal netwerk

In de reguliere begeleiding zal al veel aandacht zijn besteed aan het versterken en in kaart brengen van een ondersteunend netwerk in Nederland en in het land van herkomst. Breng het netwerk eventueel verder in kaart en bedenk samen wat dit netwerk voor de cliënt kan betekenen.

Bedenk in deze fase ook dat het belangrijk is dat de cliënt goed geïnformeerd is over mogelijke ondersteuning bij terugkeer door organisaties zoals IOM, DT&V, Maatwerk bij Terugkeer, Wereldwijd of Bridge to Better en in het land van herkomst.

In Nederland

- Het netwerk van veel cliënten uit deze doelgroep in Nederland is klein en bestaat vaak vooral uit mensen die in eenzelfde situatie verkeren. Bedenk met je cliënt op welke manier je het netwerk zou kunnen uitbreiden ten behoeve van de terugkeerplannen. Als het aansluit bij de opvattingen van je cliënt kun je hierbij ook denken aan kerkelijke of andere religieuze of maatschappelijke organisaties.
- Onderzoek met de cliënt welke ondersteuning er mogelijk is door organisaties die begeleiden bij (voorbereiding op) terugkeer. Zie de sociale kaart in de bijlagen voor meer informatie hierover.

In het land van herkomst

- Ga samen na welke contacten er nog zijn in het land van herkomst.
- Wanneer een cliënt het contact heeft verloren met familieleden, of als het contact verbroken is, kunnen partnerorganisaties ter plekke een rol spelen om het contact weer tot stand te brengen. COSUDOW en Animus bijvoorbeeld hebben hier beiden ervaring mee. Dit geldt ook voor veel andere organisaties in de landen van herkomst die zijn gespecialiseerd in de opvang en begeleiding van slachtoffers van mensenhandel of slachtoffers van huiselijk geweld. Voor meer informatie hierover zie hoofdstuk 7, paragraaf 7.4.
- Andere organisaties, zoals het Rode Kruis, kunnen ook een rol spelen. Het is vanwege de veiligheid en specifieke problematiek van mensenhandel en huiselijk geweld wel belangrijk om te overleggen of de juiste expertise aanwezig is.¹⁰⁴
- Stimuleer de cliënt om – als het kan – weer contact op te nemen met familieleden of andere personen uit het netwerk die ze vertrouwen. Afhankelijk van de tijd die iemand nog in Nederland doorbrengt, en afhankelijk van de persoonlijke situatie van je cliënt, kun je bespreken of het mogelijk en ondersteunend zou zijn om per maand een klein bedrag over te maken naar familie. Dit kan helpen om het contact te herstellen en de familie voor te bereiden op de terugkeer.
- Het kan ook zijn dat de familie betrokken was bij de situatie van mensenhandel of huiselijk geweld. In dat geval zal bekeken moeten worden wat haalbaar/wenselijk is t.a.v. (herstel van) contact met de familie. Overleg met de partnerorganisatie wat zij kunnen betekenen. Zie hiervoor ook hoofdstuk 7, paragraaf 4.
- Informeer bij partnerorganisaties (of andere organisaties die terugkeer kunnen ondersteunen) of er in het land van herkomst steunnetwerken zijn voor vrouwen (en mannen, kinderen), bijvoorbeeld bij geloofsgenootschappen of NGO's. De cliënt zelf kan hier ook een actieve rol in spelen.
- Onderzoek met de cliënt op welke manier de lokale partnerorganisatie in het land van herkomst ondersteuning kan bieden.

104 Het Rode Kruis kan helpen bij het opsporen van familieleden: Afdeling Opsporing en Contactherstel van het Rode Kruis in Den Haag

Kinderen

Voor het psychosociaal welbevinden van kinderen na terugkeer, is het belangrijk om de volgende punten na te gaan en van tevoren te regelen:

- Hoe is de toegang tot het onderwijs in het land van herkomst? Naar welke school of scholen zullen de kinderen gaan? Maak dit voor vertrek al zo concreet mogelijk en kijk of je cliënt alvast contact kan leggen met de school/scholen van zijn of haar keuze.
- Spreken en schrijven de kinderen de taal van het land van herkomst voldoende? Is het eventueel mogelijk om daar de kinderen nu al in bij te scholen?
- Heeft het kind speciale medische of psychologische zorg nodig? Is deze in het land van herkomst beschikbaar?
- Zijn er grote verschillen in sociale omgangsvormen tussen Nederland en het land van herkomst? Kan men als ouder het kind hierop voorbereiden?
- Hoe zal de acceptatie zijn van het kind door familieleden en derden?
- Op welke manier(en) kunnen de kinderen al in contact komen met leeftijdgenoten in het land van herkomst?
- Wie kunnen er eventueel helpen bij het zorgen voor de kinderen, is er kinderopvang?

Veiligheid

Het ontbreken van (het gevoel van) veiligheid is vaak een barrière om terug te keren. Angst voor represailles van de handelaar of pleger of soms ook van de eigen familie kan cliënten ervan weerhouden om terug te keren.

Maar ook als cliënten besluiten wel terug te keren, kunnen er nog zorgen zijn over de veiligheid van henzelf, hun kinderen of familie zijn.

Benoem risico's, angsten en onzekerheden. Bedenk samen manieren om met deze zorgen om te gaan:

- Partnerorganisaties in de landen van herkomst die werken met slachtoffers van mensenhandel en huiselijk geweld zijn gespecialiseerd in het maken van veiligheidsplannen. Betrek hen zo vroeg mogelijk. Zij kunnen helpen bij het inschatten van de veiligheid en wat er nodig is om die zo goed mogelijk te organiseren. Ook terugkeerorganisaties als IOM hebben hier ervaring mee. Maak zo veel mogelijk gebruik van het aanbod van deze organisaties en zorg dat de cliënt heldere informatie krijgt. Dat help om het gevoel van angst weg te nemen.
- Overleg met de cliënt in hoeverre de keuze voor de plek waar hij naar terugkeert kan bijdragen aan het vergroten van het gevoel van veiligheid. Zijn er relatief veiligere gebieden in het land van herkomst? Heeft de cliënt daar familie/bekenden?
- Partnerorganisaties kunnen ook helpen bij het zoeken van geschikte huisvesting in een omgeving waar de cliënt zich veilig kan voelen.
- Maak gebruik van het aanbod van partnerorganisaties. Betrek hen zo vroeg mogelijk bij de plannen voor terugkeer en stimuleer de cliënt om zelf contact te leggen.
- Het is belangrijk de veiligheidssituatie goed in beeld te hebben en informatie hierover aan de partnerorganisatie over te kunnen dragen, als de cliënt hier toestemming voor geeft. Op deze manier kan de partnerorganisatie in het land van herkomst een passend veiligheidsplan maken voor de situatie ter plekke.

Informatie

Bij het voorbereiden op de situatie in het land van herkomst kun je gebruik maken van verschillende informatiebronnen. Dit is vooral van belang voor cliënten die jarenlang in Nederland hebben gewoond en weinig contact hebben gehad met het land van herkomst.

Stimuleer cliënten op zoek te gaan naar informatie over de situatie in het land van herkomst. Maak hierbij gebruik van het netwerk van terugkeerorganisaties en neem contact op met partnerorganisaties in het land van herkomst om actuele informatie te verkrijgen.

De situatie waarin cliënten terecht komen bij aankomst in het land van herkomst verschilt van land tot land. Voor terugkeerders is het belangrijk om een beeld te hebben van wat zij kunnen verwachten bij terugkeer. Weet de politie dat ik terugkom? Kan ik bij aankomst door de politie verhoord worden? Ben ik dan verplicht om daar aan mee te werken? Zijn er voorzieningen waar ik als slachtoffer van mensenhandel of huiselijk geweld recht op heb? Wie kan mij helpen in geval van nood? Is er een risico dat ik als slachtoffer vervolgd zal worden voor criminele activiteiten, omdat ik gedurende de periode van mensenhandel betrokken was bij criminele activiteiten of omdat ik een illegale immigrant was? In geval van huiselijk geweld en ouderschap: wat zijn mijn rechten en welke bescherming is er voor de kinderen indien nodig?

Voor hun veiligheid en welzijn is het belangrijk dat cliënten op de hoogte zijn van hun rechten. Raadpleeg hiervoor de beschikbare hulpbronnen en overleg als mogelijk altijd met een partnerorganisatie in het land van herkomst, of met IOM. Behalve de partnerorganisaties in de landen van herkomst en het netwerk van terugkeerorganisaties, geven ook organisaties als Amnesty International of Human Rights Watch specifieke landeninformatie. Het gaat dan altijd om algemene informatie. Voor de cliënt geldt dat er altijd individuele afwegingen gemaakt moeten worden welke informatie van toepassing is en wat daarop het antwoord moet zijn.

Gezondheid

Als de cliënt gezondheidsproblemen heeft, is het van belang om na te gaan welke gezondheidsvoorzieningen in het land van herkomst aanwezig zijn en of de cliënt de noodzakelijke zorg kan krijgen. In de bijlagen is een overzicht opgenomen met vragen ter controle van de aanwezigheid, beschikbaarheid en betaalbaarheid van de noodzakelijke zorg in het land van herkomst.

Verwachtingen bij achterblijvers

- Achterhaal wat de verwachtingen zijn van achterblijvers in het land van herkomst. Bedenk samen mogelijkheden hoe met die verwachtingen om te gaan. Door contact te leggen en te onderhouden met achterblijvers in het land van herkomst, kan de cliënt zijn of haar verwachtingen bijstellen.
- Gevoelens van schaamte, schuld en angst voor gezichtsverlies kunnen de cliënt belemmeren om terug te keren. Wanneer de cliënt is teruggekeerd, kunnen dezelfde gevoelens haar belemmeren om te re-integreren in het land van herkomst en zich daar thuis te voelen. De (vermeende) verwachtingen van de achterblijvers spelen daarin altijd een rol. Neem deze gevoelens serieus. Bekijk samen wat er voor de cliënt nodig is om iemands (eer)gevoel te herstellen. Het kan zijn dat gesprekken met een hulpverlener in het land van herkomst kan helpen. Of dat een hulpverlener in het land van herkomst een rol kan spelen in het contact met de familie. (Zie voor meer informatie hierover ook hoofdstuk 7, paragraaf 7.4.)
- Het kan zijn dat het de cliënt helpt om, indien mogelijk, wat geld te sparen om mee terug te nemen of alvast vooruit te sturen. Bespreek met je cliënt hoe zij dit ziet en of dat een bijdrage kan leveren om tegemoet te komen aan de verwachtingen van de achterblijvers.

Eigen verwachtingen ten opzichte van terugkeer

- Bespreek met de cliënt mogelijke problemen om zich weer te kunnen aanpassen aan de levensomstandigheden in het land van herkomst, met name als hij of zij langere tijd in Nederland heeft gewoond. De economische en politieke situatie, werkgelegenheid, de infrastructuur, voedselaanbod, sociale voorzieningen, gezondheidszorg, onderwijs- en huisvestingsmogelijkheden, veel kan verschillen van de Nederlandse situatie en er kan bovendien na lange afwezigheid veel veranderd zijn.
- Bespreek met de cliënt dat het een tijd kan duren voor zij het gevoel heeft gere-integreerd te zijn in het land van herkomst. Als de terugkeerder een (positieve) bijdrage kan leveren aan de familie of de gemeenschap zal dit wellicht helpen. Bespreek met elkaar hoe de cliënt met een eventueel stigma en negatief imago omgaat.
- Benoem angsten en onzekerheden en bedenk manieren om daarmee om te gaan, bijvoorbeeld door sport, hobby's en ontspanningsoefeningen¹⁰⁵.

105 Voor tips zie: Vloeberghs, E. & Bloemen, E. Uit lijfsbehoud. Lichaamsgericht werken met vluchtelingen in de GGZ. Stichting Pharos (2005)

Praktische zaken

Bij het regelen van terugkeer hoort een groot aantal praktische zaken, zoals het aanvragen van de noodzakelijke documenten en vliegtickets. Deze methodiekbeschrijving biedt geen overzicht van alle praktische zaken die bij terugkeer komen kijken. Daarvoor wordt samen gewerkt met relevante organisaties die daarbij kunnen ondersteunen (zie voor een beschrijving van hun taken de sociale kaart in de bijlagen).

Betrokken organisaties en overdracht

Om de cliënt de regie te laten houden over haar terugkeer, is het goed samen na te gaan en in kaart te brengen welke organisaties er betrokken zijn bij de terugkeer. Beschrijf ook welke organisatie welke verantwoordelijkheid draagt. Daarbij is het belangrijk dat er duidelijke afspraken worden gemaakt wie de centrale contactpersoon zal zijn binnen zowel de opvang als de terugkeerorganisatie en/of de partnerorganisatie in het land van herkomst.

Geef de cliënt een actieve rol in de overdracht en afstemming. Wanneer zij hier toestemming toe geeft kunnen de overzichten en het persoonlijk actieplan, zoals opgenomen in deze methodiek, onderdeel zijn van de overdracht tussen organisaties.

Het is belangrijk dat duidelijk is wie vanuit de instelling het aanspreekpunt is, zowel in Nederland als in het land van herkomst.

Maak een afspraak hoe de cliënt laat weten dat zij veilig is aangekomen op de plek van bestemming en bespreek of er na een maand opnieuw een contactmoment kan zijn om te laten weten hoe het gaat. Dit contact kan ook via de partnerorganisatie ter plekke lopen. Afspraken hierover worden opgenomen in het Actieplan (zie 6.13).

Monitoring na terugkeer

Het is belangrijk om afspraken te maken over de monitoring van de re-integratie en het welbevinden na terugkeer. Ga zelf na hoe de cliënt hier tegenover staat. Soms willen mensen na terugkeer zo snel mogelijk opgaan in de samenleving en is speciale aandacht niet gewenst.

Ga na welke organisatie de monitoring op zich kan nemen en tot wanneer die van kracht is. Maak met partnerorganisaties in het land van herkomst afspraken over monitoring en terugkoppeling van informatie indien gewenst.

Afspraken

De afsprakenlijst in het persoonlijk actieplan helpt om concrete afspraken te maken en de regie bij de cliënt te leggen.

Stap 11 Update Risico Inventarisatie

Als een cliënt terugkeert is het belangrijk om de veiligheidssituatie van de cliënt goed in beeld te hebben. Dat is ook van belang voor de eventuele partnerorganisatie in het land van herkomst zodat zij hun ondersteuning hierop kunnen afstemmen. Daarvoor is een actuele risico inventarisatie van belang.

Onderdeel 5 van het Persoonlijk Actieplan gaat over de zorgen van de cliënt met betrekking tot haar veiligheid en wat de cliënt zelf kan doen om het gevoel van veiligheid te vergroten:

Maakt u zich zorgen over uw veiligheid of over die van uw kinderen/gezin bij terugkeer naar het land van herkomst?
Waar maakt u zich zorgen over?
Was uw familie betrokken bij de mensenhandel en/of het geweld?
Is uw familie bedreigd? Bent u bang dat dit (weer) gebeurt?
Denkt u dat de handelaren op de hoogte zijn van uw terugkeer en dat ze weten waar u verblijft?
Bent u bang dat u vanwege religieuze of sociale opvattingen over alleenstaande moeders, huiselijk geweld en/of prostitutie in de problemen komt? Waar bent u bang voor?
Bent u bang opnieuw slachtoffer te worden van mensenhandel of huiselijk geweld?
Wat heeft u nodig om u veiliger te voelen?
Welke mensen kunnen u ondersteunen?
Wat kunt u zelf doen om uw veiligheid te vergroten?
Heeft u al contact gehad met een organisatie in het land van herkomst die u kan helpen?
Wat voor hulp kunnen zij u bieden?
Heeft u al afspraken gemaakt met hen?
Heeft u meer informatie nodig van hen?
Als u nog geen contact heeft gehad, wilt u dat dan doen?

De inventarisatie geeft zicht op de veiligheidssituatie van de cliënt en haar netwerk en welke risico's zij eventueel loopt. Het geeft antwoord op de volgende vragen:

- Is er een risico dat de persoon opnieuw slachtoffer wordt van mensenhandel of huiselijk geweld?
- Loopt de cliënt het risico dat ze (her)besneden zal worden?
- Was de familie betrokken bij de mensenhandel en/of het geweld tegen het slachtoffer?
- Wie waren er als daders betrokken in het land van herkomst en (hoe) maken zij deel uit van het netwerk van de cliënt?
- Is de familie van het slachtoffer bedreigd?
- Weten de handelaren dat het slachtoffer terugkeert en waar zij/hij verblijft?
- Heeft het slachtoffer nog schulden uitstaan bij de handelaar en/of familie (netwerk)?
- Is er een risico dat het slachtoffer gestigmatiseerd wordt en slachtoffer wordt van sociale uitsluiting? Welke religieuze, sociale of culturele factoren vormen in dit opzicht een gevaar?
- Heeft het slachtoffer een netwerk wat haar kan ondersteunen? Wie zijn dat?
- Heeft zij/hij vaardigheden om de moeilijkheden het hoofd te bieden?
- Is er een risico dat zij/hij door armoede en werkloosheid opnieuw naar een situatie van mensenhandel of geweld zal worden geduwd?
- Is er een risico dat het slachtoffer vervolgd zal worden voor criminele activiteiten omdat ze gedurende haar periode van mensenhandel betrokken was bij criminele activiteiten of omdat ze een illegale immigrant was?
- Eventuele andere relevante zaken

Als onderdeel vijf van het Actieplan Terugkeer voldoende informatie geeft kan dit gebruikt worden als geactualiseerde risico-inventarisatie, eventueel aangevuld met extra informatie.

Zo niet, dan dient een geactualiseerde risico inventarisatie gemaakt te worden die antwoord geeft op bovenstaande vragen.

Stap 12 Overdracht, vertrek, ontvangst en monitoring

Als een cliënt met ondersteuning van een lokale partner organisatie in het land van herkomst terugkeert dan is in de voorbereiding al in een vroeg stadium contact gelegd met de partner organisatie. Tevens zijn er dan afspraken gemaakt over de overdracht, het vertrek en de ontvangst na terugkeer.

Overdracht

- Met toestemming van de cliënt wordt de geactualiseerde risico inventarisatie en het Persoonlijk Plan voor Terugkeer overgedragen aan de partner organisatie ter plaatse. Zorg dat de cliënt ook zelf over kopieën of een digitale versie beschikt;
- Er is contact geweest tussen de contactpersonen van de hulporganisatie in Nederland en de contactpersoon bij de partnerorganisatie in het land van herkomst om ontvangst van documenten en gemaakte afspraken te bevestigen;
- Cliënt beschikt over relevante informatie wie haar contactpersoon bij de lokale partnerorganisatie in het land van herkomst is;
- Indien van toepassing zijn met de lokale partnerorganisatie afspraken gemaakt over het gebruik en de verantwoording van middelen voor re-integratie in het land van herkomst. Cliënt is op de hoogte van deze afspraken.

Vertrek en ontvangst

- Er zijn duidelijke afspraken tussen de hulporganisatie in Nederland en de lokale partnerorganisatie over ontvangst na aankomst in het land van herkomst.
- Indien ontvangst op het vliegveld gewenst/nodig is dan duidelijk aangeven wie de cliënt zal komen afhalen. De cliënt beschikt over de contactgegevens van de partnerorganisatie in het land van herkomst, of van een andere organisatie waar ze in geval van nood contact mee kan opnemen (bijvoorbeeld IOM);

Monitoring

- Er is afgesproken met de cliënt hoe zij zal laten weten dat ze veilig is aangekomen;
- Er is afgesproken of en na hoe lang er contact met haar zal worden opgenomen om te kijken hoe het gaat;
- Er is afgesproken met de partner organisatie hoe deze gedurende het eerste jaar de hulpverlener in Nederland op de hoogte houdt van hoe het gaat met de teruggekeerde cliënt.

Hoofdstuk 7 Ondersteuning van re-integratie in het land van herkomst

Indeling van dit hoofdstuk

7.1	Inleiding.....	68
7.2	Formuleren van wensen en doelen	70
Stap 1	Aandacht voor veiligheid en eerste levensbehoeften	70
Stap 2	Juridische zaken	71
Stap 3	Krachteninventarisatie	72
Stap 4	Doelen bepalen en een actieplan maken.....	73
Stap 5	Versterken van persoonlijke en sociale hulpbronnen	74
Stap 6	Monitoring.....	75
7.3	Versterken van individuele en persoonlijke hulpbronnen	75
7.4	Versterken van de hulpbronnen in de sociaaleconomische omgeving.....	77
7.5	Versterken van de hulpbronnen in de relationele sfeer.....	78
7.6	Versterken van institutionele hulpbronnen	79

7.1 Inleiding

Krachtgerichte methodieken sluiten goed aan op de empowerment benadering die veel organisaties hanteren bij de hulpverlening aan slachtoffers van huiselijk geweld en slachtoffers van mensenhandel. Beide benaderingen zijn gebaseerd op dezelfde uitgangspunten:

- Onafhankelijk van de moeilijkheden die mensen in hun leven meemaken, beschikken mensen over krachten, vaardigheden en capaciteiten om te herstellen en de kwaliteit van leven te verbeteren
- De focus ligt op iemands krachten en niet op iemands problemen. Mensen versterken (empoweren) betekent het creëren van een omgeving waarin mensen hun persoonlijke krachten kunnen ontwikkelen
- Het (her)ontdekken van eigen krachten is een proces waarin wordt samen gewerkt op verschillende niveaus: tussen een persoon die hulp nodig heeft en een hulpverlener, tussen een hulpverlener en een breder professioneel netwerk, tussen de persoon die hulp nodig heeft en haar eigen sociale netwerk
- Versterken / empoweren van een persoon betekend: respect tonen naar de persoon, waarderen van iemands (levens) ervaring, het bekrachtigen van wat die persoon zelf wil en haar zien als een persoon in plaats van alleen een slachtoffer¹⁰⁶

Een krachtgerichte benadering ondersteunt het herstelproces en verbetert de kwaliteit van leven door:

- Het versterken van zelfvertrouwen en sociaal functioneren
- Het organiseren van steun vanuit het sociale netwerken
- Cliënten te stimuleren en steunen in het hervinden van een goed gevoel over zichzelf
- Cliënten te ondersteunen in hun ontwikkelingsproces naar een veilig bestaan voor henzelf en hun kinderen

Dit hoofdstuk gaat over hoe het proces van re-integratie van teruggekeerde cliënten op een krachtgerichte manier ondersteund kan worden. Het is belangrijk dat slachtoffers hun krachten hervinden en een leven opbouwen vanuit eigen innerlijke krachten. Het kunnen inzetten van meerder hulpbronnen helpt niet alleen in het creëren van nieuwe mogelijkheden voor een veilig en betekenisvol leven maar helpt ook om het risico te verminderen om weer slachtoffer te worden van geweld. De hulpverlener heeft een belangrijke rol hierin door samen met haar te werken aan het versterken van haar persoonlijk en sociale hulpbronnen.

¹⁰⁶ Work for Care, A Trainers Manual. Sexual and Domestic Violence During and After War, Admira Training and Consultancy to Support Survivors of War and Gender Based Violence, Utrecht (2005)

Dit hoofdstuk is enerzijds gebaseerd op de ervaringen van partnerorganisaties in Bulgarije en Nigeria met de ondersteuning aan teruggekeerde cliënten. Aan de andere kant is het gebaseerd op de ervaring met het geven van training in krachtgerichte methodiek in Nigeria en Bulgarije in het kader van het Safe Return project.¹⁰⁷

Het eerste deel van dit hoofdstuk omschrijft de stappen die de hulpverlener en de cliënt samen nemen om:

- Zaken te benoemen die direct aandacht nodig hebben en om een oplossing vragen
- Zicht te krijgen op de wensen, ambities en doelen van de cliënt

In het kader van deze methodiekbeschrijving kan niet in detail worden ingegaan op alle aspecten die samenhangen met alle stappen. Er wordt in algemene zin een beschrijving gegeven en de lokale uitwerking wordt overgelaten aan de verschillende lokale organisaties die in de verschillende landen van herkomst met de methodiek aan de slag gaan.

De krachten inventarisatie en het daarop gebaseerde actieplan (zie ook hoofdstuk 5) zijn basis instrumenten die richting geven aan het proces van het formuleren van wensen en doelen van de cliënt¹⁰⁸. Deze instrumenten zijn meer dan ‘gewoon weer een formulier dat moet worden ingevuld’. De waarde ligt in de manier waarop de hulpverlener ze gebruikt in het proces: als instrumenten om cliënten te stimuleren om te formuleren wat ze echt voor zelf willen en vandaaruit om hun hulpbronnen te versterken en te benutten. De werk relatie tussen de cliënt en de hulpverlener is daarbij cruciaal in dit proces.

Als een slachtoffer besluit tot een verandering in haar leven kan zij geconfronteerd worden met geïnternaliseerde belemmeringen. Dit zijn vaak stemmen uit het verleden, afkomstig van de geweldpleger, maar ook van moeders, vaders, kennissen, leraren en anderen, die het slachtoffer op haar plaats houden en weghouden van haar kracht.

Tegelijkertijd zijn de omstandigheden die er toe hebben geleid dat ze slachtoffer zijn geworden van huiselijk geweld of mensenhandel vaak niet veranderd: slechte economische omstandigheden, familie omstandigheden en/of persoonlijke factoren en achtergrond. Deze combinatie van geïnternaliseerde belemmeringen en moeilijke omstandigheden vormen een serieus risico om weer slachtoffer te worden en moet goed worden erkend voor een succesvolle re-integratie.

Het tweede deel van dit hoofdstuk beschrijft methoden om te werken aan deze geïnternaliseerde belemmeringen en moeilijke omstandigheden. Het beschrijft hoe slachtoffers ondersteund kunnen worden bij het versterken van hun hulpbronnen in de verschillende leefgebieden:

- Individuele en persoonlijke hulpbronnen
- Hulpbronnen in de sociaaleconomische omgeving
- Hulpbronnen in het sociale netwerk
- Hulpbronnen om het ‘gevecht met de instituties’ aan te gaan

¹⁰⁷ Training inzake de methodische principes van een krachtgerichte benadering is gegeven aan Animus (Bulgarije) en COSUDOW (Nigeria) door trainers van Nederlandse partnerorganisaties. Uit feedback werd duidelijk: “These trainings enriched the work of both the trainers and the trainees”. De methodische principes van de krachtgerichte benadering en van de empowerment benadering versterken elkaar. Een belangrijk aspect van zulke training is dat ze helpen om een gemeenschappelijke taal te ontwikkelen.

¹⁰⁸ Safe Future gebruikt instrumenten uit *The Strengths Model, A Recovery-Oriented Approach to Mental Health*, (Third edition, Rapp, C.A., Goscha, R.J. Oxford, University Press), maar ook andere instrumenten zijn beschikbaar. Het is belangrijk dat de gebruikte instrumenten een op empowerment gerichte benadering ondersteunen waarin de cliënt centraal staat.

7.2 Formuleren van wensen en doelen

In een krachtgerichte benadering heeft de cliënt de regie. Dit uitgangspunt is leidend in de relatie tussen de cliënt en de hulpverlener. De reden hiervoor wordt pakkend weergegeven in de volgende quote:

“Een belangrijk onderdeel van het herstelproces (van slachtoffers van mensenhandel of huiselijk geweld) is het herstel van het gevoel van autonomie en het hervinden van de controle over het eigen leven. Om deze reden is het van belang dat de cliënt participeert in alle beslissingen over de stappen in het proces van herstel.”¹⁰⁹

Met dit in gedachte kunnen de volgende stappen gezet worden:

Stap 1 Aandacht voor veiligheid en eerste levensbehoeften

Na terugkomst in het land van herkomst moet eerst voldaan worden aan de eerste levensbehoeften; onderdak, veiligheid, gezondheid en informatie over de rechten van de cliënt en haar eventuele kinderen. De beschikbaarheid van verschillende voorzieningen zal per land verschillen en lokale organisaties zullen hun eigen methoden hanteren in de ondersteuning van de teruggekeerde cliënten. Een ‘welcom home party’ is bijvoorbeeld een vast onderdeel van de ontvangst van teruggekeerde cliënten die worden opgevangen door COSUDOW in Nigeria.

Het is gebruikelijk dat partner organisaties opvang kunnen bieden, een veilige plaats voor de eerste periode waar de teruggekeerde kan beginnen aan het proces van re-integratie. De organisatie zal samen met de teruggekeerde een inventarisatie maken van de eerste behoeften met aandacht voor de volgende onderwerpen¹¹⁰:

- De veiligheid van de persoon (gebaseerd op de geactualiseerde risico inventarisatie, zie stap 10 van het persoonlijk actieplan)
- De gezondheidssituatie
- Of zij een ziekte heeft waarvoor behandeling in een ziekenhuis nodig is
- Psychische / emotionele gesteldheid
- Eerste noodbehoeften zoals onderdak, voedsel, medicijnen e.d.
- (Lopende) Juridische procedures
- Plannen voor de nabije toekomst
- De aan- of afwezigheid van familie relaties
- Beschikbare bronnen van bestaan, inclusief een inkomen
- Andere zaken die dringen aandacht nodig hebben.

De inventarisatie van de eerste behoeften wordt afgesloten met een overeenkomst met de cliënt over de eerste vervolgstappen en een veiligheidsplan. Duidelijke informatie is daarbij een belangrijk aspect. Als de cliënt wordt doorverwezen naar een andere organisatie wordt informatie doorgegeven met toestemming van de cliënt. Als de cliënt bij dezelfde organisatie blijft ontvangt zij duidelijke informatie over wat zij kan verwachten van de organisatie en wat de organisatie van haar verwacht. Als de cliënt geen verdere hulp nodig heeft, ontvangt zij altijd de contactgegevens van de organisatie voor als zij later toch hulp nodig heeft en voor noodgevallen.

Als de cliënt toestemming heeft gegeven, kan de informatie ten aanzien van veiligheid gebruikt worden uit het Persoonlijk Actieplan voor Terugkeer (zie stap 10 in hoofdstuk 6) om de noodzakelijke maatregelen voor de veiligheid te nemen. Ook een geactualiseerde individuele risico analyse die gemaakt was voor vertrek (stap 11 van hoofdstuk 6), kan gebruikt worden als input voor het veiligheidsplan.

¹⁰⁹ Citaat uit Mechanism for Referral and Support of Trafficked Persons in Bulgaria, 61, Sofia (2010)

¹¹⁰ Bron: National Mechanism for Referral and Support of Trafficked Persons in Bulgaria, 2010, Sofia (prepared by a working group with representatives of governmental and non-governmental organisations competent on different aspects of the work with trafficked persons, coordinated by Animus Association Foundation)

Stap 2 Juridische zaken

Er zijn altijd veel zaken die geregeld moeten worden en cliënten hebben vaak zelf niet alle informatie over alle wet- en regelgeving en hun rechten. De wetgeving in de verschillende landen varieert, maar er zijn altijd vergelijkbare zaken die overal georganiseerd moeten worden. Zoals in de vorige hoofdstukken al is aangegeven, moet het verzamelen van informatie over de juridische kwesties al beginnen in het land waar de cliënt verbleef. Hiervoor is informatie uitwisseling nodig tussen de organisatie in het land waar de cliënt verbleef en het land van herkomst omdat zij de meest actuele informatie en expertise hebben ten aanzien van de wetgeving en procedures in het eigen land.

- Belangrijkste zaken die uitgezocht moeten worden vanuit het ontvangstland, vooraf aan de terugkeer zijn:
- Is er in het land van herkomst wetgeving ten aanzien van mensenhandel en huiselijk geweld?
- Specifiek voor mensenhandel: wat zijn haar wettelijke rechten? Zijn slachtoffers bijvoorbeeld verplicht om mee te werken met de politie (bij aankomst op het vliegveld) in de opsporing of mogen ze weigeren om een (belastende) verklaring af te leggen? Krijgen ze bedenktijd om te beslissen of zij mee wil werken aan een strafrechtproces en zo ja hoe lang is die bedenktijd?
- Specifiek voor huiselijk geweld; ouderlijk gezag (in het geval er kinderen zijn), beschermingsmogelijkheden voor kinderen, mogelijkheden van straat verbod / gebiedsverbod

Belangrijkste zaken die aandacht behoeven in het land van herkomst voor slachtoffers van mensenhandel, direct na terugkeer:

- Rechten en mogelijkheden verbonden aan de status van slachtoffer
- Het eventuele recht van een bedenktijd, duur van de bedenktijd. In Bulgarije heeft bijvoorbeeld niemand het recht om het slachtoffer te ondervragen gedurende een periode van 30 dagen bedenktijd
- Waar en hoe kunnen ze aangifte doen, als ze daartoe besluiten
- De mogelijkheden van juridische ondersteuning / juridisch advies. Omdat geld veelal een probleem is als het gaat om juridisch advies, is het van belang om het slachtoffer te informeren over mogelijkheden om via programma's of organisaties gratis juridisch advies te krijgen
- De mogelijkheden van gratis juridische vertegenwoordiging als het slachtoffer niet instaat is om dat in te huren. Wie heeft recht op pro deo vertegenwoordiging en hoe moet dit worden aangevraagd?
- Wat is het vervolg van de procedure als het slachtoffer besluit om aangifte te doen of op te treden als getuige. Verschil tussen strafrechtprocedure en eventuele civiele procedures
- Wat gebeurt er als het slachtoffer aangifte heeft gedaan of een verklaring geeft als getuige? Hoe verloopt het onderzoek, wanneer en hoe vaak zal het slachtoffer worden verhoord?
- Welke rechten heeft zij op bescherming als zij medewerking verleent aan politie en justitie met het doen van aangifte of optreden als getuigen?
- Welke wettelijke maatregelen kunnen worden genomen tegen mensenhandelaren of geweldplegers ter bescherming van het slachtoffer?
- Recht op compensatie; verschillende manieren om compensatie te vragen en de relevante procedures
- Zijn er mogelijkheden voor hulp bij het invullen van formulieren en documenten voor slachtoffers die analabeet zijn of licht verstandelijk gehandicapt zijn

Belangrijkste juridische zaken die aandacht behoeven in het land van herkomst voor slachtoffers van huiselijk geweld na terugkomst:

- Hoe is huiselijk geweld gedefinieerd in het land van herkomst en welke rechten hebben slachtoffers van huiselijk geweld?
- Hoe en waar kan het slachtoffer aangifte doen?
- Hoe kan ze een straat- of contact verbod organiseren? En als er kinderen bij betrokken zijn; geldt dat verbod dan ook ten aanzien van de kinderen (meestal niet) of moet dat apart geregeld worden?
- Heeft het slachtoffer recht op veilige opvang gedurende de procedure?
- Heeft het slachtoffer recht op gratis jurist hulp / juridische vertegenwoordiging; hoe kan dit worden aangevraagd?
- Ouderlijk gezag en voogdijschap, opvoeding van de kinderen en rechten ten aanzien van het ouderlijk huis e.d.
- Mogelijkheden van bescherming van de kinderen als die in gevaar zijn

Vaak zijn slachtoffers niet op de hoogte van hun rechten als slachtoffer en van hun mensenrechten. Ze hebben veel informatie nodig en empowerment om zich ten volle bewust te worden van hun rechten en overtuigd te raken van het feit dat mensen en organisaties klaar staan om hen te helpen en te beschermen in plaats van misbruik van hen te maken. Vanwege hun traumatische ervaringen in het verleden en harde leefomstandigheden hebben slachtoffers vaak moeite om anderen in het algemeen te vertrouwen en specifiek mensen van polities en andere instituties.

Juridische procedures zijn vaak moeilijk te begrijpen, zeker voor mensen met alleen een basis opleiding of helemaal geen opleiding. Het is daarom belangrijk de informatie heel duidelijk, eenvoudig en concreet te verstrekken op een manier en in een taal die begrijpelijk is voor het slachtoffer.

Stap 3 Krachteninventarisatie

De kern van de krachteninventarisatie is de vraag wat de cliënt wil met haar leven; Haar weer te laten dromen, haar hoop te geven vanuit het perspectief dat verandering mogelijk is. De krachten inventarisatie stimuleert de client om haar wensen en ambities te formuleren. Deze wensen en ambities worden vertaald naar concrete doelen en gekoppeld aan de beschikbare hulpbronnen van de cliënt.

Een krachteninventarisatie geeft ook inzicht in wat mensen hebben geleerd over zichzelf, over anderen en over de wereld in de situaties waarin ze zich zelf hebben verdedigd tegen geweld, mishandeling, isolatie, dakloosheid en trauma.

De levenservaring van de cliënt wordt gezien als een belangrijke bron van kracht. De hulpverlener maakt de cliënt zich hiervan bewust door te vragen naar wat de cliënt in het verleden kracht heeft gegeven en hoe die kracht ook in de huidige situatie kan worden ingezet. Uit welke krachtbronnen kan zij putten? Welke mensen zijn belangrijk voor de cliënt? Wat is betekenisvol de cliënt? En hoe kunnen die krachten worden benut voor het realiseren van de gestelde doelen?

Met het maken van een krachteninventarisatie wordt aangenomen dat uit het verhaal van de cliënt krachten kunnen worden gesignaleerd die haar helpen bij het omgaan met problemen en die ook ingezet kunnen worden in het herstel proces. Het betreft dan zowel haar eigen krachten als de hulpbronnen die zij kan inzetten vanuit haar netwerk. Het leggen van de focus op krachten in plaats van problemen draagt ook bij aan een goede relatie tussen de cliënt en de hulpverlener.

De inventarisatie omvat verschillende 10 verschillende leefgebieden:

1. Veiligheid en bescherming tegen geweld.
2. Dagelijks leven
3. Financiën en sociale veiligheid
4. Kinderen en ouderschap
5. (Ex) partner
6. Sociaal netwerk
7. Dagbesteding, werk en opleiding
8. Vrijtijdsbesteding.
9. Gezondheid en zelfvoorzienigheid.
10. Zingeving en religie

Door wensen en ambities te verbinden met hulpbronnen ontstaat er een beeld van de mogelijkheden van de client en haar netwerk. De inventarisatie geeft inzicht in de volgende vraagstukken:

- Wat zijn wensen en ambities voor de toekomst op de korte termijn?
- Welke persoonlijke en sociale hulpbronnen zijn nu beschikbaar die kunnen bijdrage om de wensen te vervullen?
- Welke persoonlijke en sociale hulpbronnen heeft de cliënt in het verleden gebruikt in moeilijke situaties?

Een krachteninventarisatie is gericht op verschillende soorten krachten:

- Persoonlijke kwaliteiten (Ik ben...)
- Talenten en vaardigheden (Ik kan...)
- Hulpbronnen in de omgeving (Ik heb ...)
- Interesses, inspiraties en ambities (Ik wil..)
- Kennis en ervaring (Ik weet...)

Daarbij worden verschillende bronnen onderscheiden:

- Individuele en persoonlijke bronnen; zoals gezondheid, vaardigheden, talenten en veerkracht
- Sociaal-economische bronnen; zoals werk, opleiding, training, kerkgenootschap en clubs en verenigingen
- Bronnen in de relationele sfeer; zoals kinderen, (ex)partner, familie, vrienden, burens etc.
- Institutionele bronnen: hulpverlenende instanties, gespecialiseerde zorg, politie en justitie

Je zou kunnen zeggen dat hulpbronnen:

- Hoop geven en bijdragen aan het herstel
- Individuele steun bieden in relatie tot iemands behoefte
- De ontwikkeling van relaties stimuleren die ook op lange termijn steun bieden
- De mogelijkheid voor sociale participatie vergroten

In dit proces van het formuleren van wensen en inventariseren van hulpbronnen, kan het Persoonlijk Actieplan (dat voor vertrek was ontwikkeld, zie stap 10 in hoofdstuk 6) en de bijgesteld risico inventarisatie (stap 11 van hoofdstuk 6) gebruikt worden om met de cliënt het gesprek aan te gaan.

Voor het krijgen van inzicht in de familie en het netwerk van de cliënt zijn het genogram en het ecogram nuttige instrumenten. Het genogram geeft inzicht in de familie relaties kan gebruikt worden om vragen te beantwoorden over de achtergrond / herkomst van de cliënt. Hierbij wordt duidelijk wie in haar familie of netwerk hulp aan haar kan bieden. En wie aan de andere kant een risico voor haar kan zijn.

Een ecogram geeft inzicht in het ondersteunende netwerk van de cliënt; het brengt in kaart welke personen in het netwerk nuttige ondersteuning kunnen geven (zie bijlage voor meer informatie over genogram en ecogram).

Stap 4 Doelen bepalen en een actieplan maken

Het resultaat van de krachteninventarisatie is een overeenkomst tussen de cliënt en de hulpverlener die beschrijft wat de ambities zijn van de cliënt en wat verwacht wordt van de hulpverlener.

Dit vertaalt zich in een actieplan. Het actieplan:

- Geeft een samenvatting van de (lange termijn) doelen, gebaseerd op de wensen en ambities van de cliënt
- Vertaalt de lange termijn doelen (in de woorden van de cliënt) naar concrete korte termijn doelen en activiteiten
- Beschrijft de beschikbare hulpbronnen
- Geeft aan wie verantwoordelijk is voor welke actie

Een lange termijn doel:

- Is een gepassioneerd statement van de persoon 's diepste wensen. Het geeft de droom en verlangens van de persoon weer
- Vloeit voort uit de wensen uit de krachteninventarisatie
- Is omschreven in de woorden van de cliënt
- Is precies zoals de cliënt het bedoelt en begrijpt, zonder twijfel geaccepteerd, onderzocht en ontwikkeld

De hulpverlener ondersteunt de cliënt bij het opdelen van het lange termijn doel in behapbare korte termijn doelen. Van belang daarbij is:

- Doelen expliciet maken
- Doelen formuleren die belangrijk en betekenisvol zijn
- Geloven dat het mogelijk is om de eerste stappen te zetten door behapbare doelen te behalen
- Doelen formuleren die richting geven aan de werkrelatie
- Onderscheiden van kleine meetbare stappen en activiteiten gericht op het behalen van het lange termijn doel (actieplan)

Stap 5 Versterken van persoonlijke en sociale hulpbronnen

Met het maken van de krachteninventarisatie wordt de cliënt ondersteund bij het formuleren van haar wensen en doelen. Dit op zichzelf is een oefening die haar versterkt als persoon. Het helpt haar ook in het (her)ontdekken van haar persoonlijke en sociale hulpbronnen in de verschillende leefgebieden en ze te versterken waar nodig.

Hulpbronnen kunnen worden gezien als het persoonlijke support systeem van de persoon en de krachtgericht benadering investeert stevig in het versterken van de hulpbronnen van de cliënt. Het versterken van het support systeem ondersteunt niet alleen het herstel proces van de cliënt maar zal ook de veiligheid van de persoon vergroten. Ten slotte: hoe minder hulpbronnen, hoe kwetsbaarder ze is en hoe groter het risico op herhaald slachtofferschap. Cliënten zullen in staat zijn om andere keuzes te maken als zij beschikken over meer hulpbronnen en zullen andere keuzes durven maken. Hulpbronnen zijn daarom van onschatbare waarde voor de veiligheid en de kwaliteit van leven¹¹¹.

Het versterken van de hulpbronnen is verbonden aan de wensen en ambities in de verschillende leefgebieden zoals verwoord door de cliënt en wat in haar ogen nodig is om de wensen te vervullen. Voor slachtoffers van mensenhandel en huiselijk geweld omvat dat vaak (een aantal van) de volgende elementen:

- Versterken van persoonlijke en sociale hulpbronnen, zoals innerlijke hulpbronnen en sociale vaardigheden
- Versterken van hulpbronnen in de sociaaleconomische omgeving, bijv. vaardigheden gericht op de arbeidsmarkt
- Versterken van hulpbronnen in de relationele omgeving, bijv. door een ondersteunend netwerk op te bouwen
- Versterken van institutionele hulpbronnen
- Vergroten van het gevoel van autonomie en veiligheid

In paragraaf 7.3 – 7.6 worden deze elementen nader omschreven.

¹¹¹ Krachtwerk, basismethodiek voor de Vrouwenopvang, J. Wolf en C. Jansen, Onderzoekscentrum Maatschappelijke Zorg, UMC St. Radboud, 2011

Stap 6 Monitoring

Organisaties hebben gewoonlijk hun eigen beleid ten aanzien van monitoring en evaluatie van hulpverleningstrajecten. In krachtgerichte benaderingen worden gedurende de begeleiding steeds korte termijn actieplannen opgesteld met de cliënt. Het is van belang de gemaakte afspraken te bewaken.

Daarnaast is het in het kader van Safe Future van belang om zicht te houden op:

- Hoe het gaat met de teruggekeerde cliënt
- Het resultaat van re-integratietrajecten
- Besteding van terugkeer budgetten

Bij voorkeur worden cliënten langere tijd gevolgd om te zien hoe het met ze gaat. In de praktijk is dat echter vaak niet mogelijk. Ten eerste omdat cliënten dat niet altijd willen. Ten tweede omdat het de betrokken organisaties vaak ontbreekt aan voldoende middelen en menskracht.

Per situatie wordt gekeken wat mogelijk is. Bij voorkeur geldt daarbij dat de partnerorganisatie de cliënt een jaar lang volgt en de organisatie in Nederland na een half jaar en een jaar informeert over de voortgang.

Als er sprake is van een terugkeerbudget voor re-integratiedoelinden dienen er duidelijke afspraken te zijn tussen de betrokken organisaties en de cliënt over de verantwoording van middelen en wijze van rapportage. Resultaten hiervan worden bij voorkeur meegenomen in de halfjaarlijkse informatievoorziening van de lokale partnerorganisatie naar de hulpverleningsorganisatie in Nederland die betrokken is bij de cliënt.

7.3 Versterken van individuele en persoonlijke hulpbronnen

In de volgende paragraaf wordt een beschrijving gegeven van verschillende vormen van krachtgerichte ondersteuning die mogelijk helpend kunnen zijn voor cliënten in hun proces van herstel en re-integratie. Gebaseerd op de behoeften en wensen van de cliënt kan het persoonlijk actieplan (onderdelen van) de volgende elementen omvatten:¹¹²

Het versterken van de innerlijke hulpbronnen

Voor de veiligheid en het welzijn van de cliënt is het van belang om aandacht te hebben voor de psychische gesteldheid van de cliënt. Slachtoffer van mensenhandel en slachtoffers van huiselijk geweld hebben veelal traumatische ervaringen. Als cliënten emotioneel nog niet in balans zijn, kan dat ook effect hebben op het herintegratieproces. Het herstel van traumatische ervaringen vergt tijd en uithoudingsvermogen. Psychologische begeleiding kan de cliënt ondersteunen bij het versterken van haar innerlijke hulpbronnen and het herstellen van haar emotionele balans, basisvertrouwen, in-casseringsvermogen en het vermogen om intieme relaties aan te gaan. Dit kan de cliënt helpen in haar persoonlijke en sociale functioneren.

Het herstel van zwaar psychisch trauma kent drie stadia en kan van een paar maanden tot verschillende jaren duren. De verschillende stadia zijn:

- 1e stadium: Herstel van de gevoelens van veiligheid en geborgenheid
- 2e stadium: Herinnering en verdriet / rouw om het trauma
- 3e stadium: Terug naar een normaal leven

Paradoxaal genoeg is het niet altijd 'zwakheid' dat een persoon in een gewelddadige relatie houdt, maar juist de kracht om het vol te houden en het vertrouwen in de mogelijkheid om de situatie te veranderen. Deze getoonde innerlijke

¹¹² Paragrafen 7.3 to 6 7.6 komen voort uit de National Mechanism for Referral and Support of Trafficked Persons in Bulgaria, Sofia (2010) and weerspiegelen de ondersteuning die Animus Association Foundation (Bulgarije) biedt. Animus heeft het voorzitterschap vervuld van de werkgroep die het Bulgaars Nationaal Verwijs Mechanisme heeft ontwikkeld.

kracht staat mogelijk het tonen van gevoelens van kwetsbaarheid, verdriet en boosheid in de weg. Hoe sterker dit is, hoe moeilijker het is om hulp te vragen, om over schaamte heen te stappen en een gevoel van verslagenheid toe te geven. Niet veroordelende psychologische hulp kan overlevers helpen om dit mechanisme te begrijpen en te veranderen.

Versterken van sociale vaardigheden

Als gevolg van hun ervaring kan het zijn dat cliënten bepaalde kenmerken in hun gedrag ontwikkeld hebben die een verhoogd risico op herhaling van geweld in zich hebben:

- Problemen met het nemen van initiatieven en maken van plannen
- Passiviteit en hulpeloosheid
- Extremiteiten in relaties
- Aangaan van relatie met een ander gewelddadig persoon

Het versterken van de sociale vaardigheden is gericht op het verkleinen van het risico op herhaald slachtofferschap. Dit wordt bereikt door:

- Bewust maken van haar (mensen)rechten en het ontwikkelen van vaardigheden om ze te beschermen.
- Verbeteren van het zelfvertrouwen en uit de slachtoffer rol komen
- Vaardigheden ontwikkelen in het managen van haar eigen leven
- Ontwikkelen van realistische plannen voor het leven en ontwikkeling van doorzettingsvermogen om de doelen te bereiken

Sociale vaardigheden, inclusief:

- Probleemoplossend vermogen
- Kritisch denken
- Communicatieve vaardigheden
- Vaardigheden voor het aangaan van positieve relaties
- Leren beheersen met emoties en omgaan met stress
- Leren plannen en vaardigheden ontwikkelen voor het nemen van beslissingen
- Vaardigheden in zelfbevestiging / zelfwaardering
- Vaardigheden en gewoonten voor in sfeer van het persoonlijke leven (zelf verzorging, gezonde levensstijl, persoonlijke en seksuele hygiëne etc.)
- Vaardigheden voor het runnen van een eigen huishouden (budgetteren etc.)

Versterking van de sociale vaardigheden voor slachtoffers van geweld is gericht op:

- Ontwikkeling van vaardigheden in geweldloos communiceren
- Eigen maken van basis kennis over functioneren in de maatschappij, instanties en wet- en regelgeving
- Vergroten van het vertrouwen in maatschappelijke instanties
- Ontwikkeling van vaardigheden om zich te presenteren
- Ontwikkeling van vaardigheden om vertrouwelijk om te gaan met informatie over hun ervaring met mensenhandel
- Andere zaken die van belang kunnen zijn

7.4 Versterken van de hulpbronnen in de sociaaleconomische omgeving

Vergroten van de vaardigheden voor verwerving van inkomen

(Financiële) afhankelijkheid is een risicofactor voor geweld en misbruik. Het is daarom van belang dat slachtoffer van mensenhandel en slachtoffers van huiselijk geweld zoveel mogelijk economisch onafhankelijk zijn. Ze vormen een kwetsbare groep met specifieke kenmerken en behoeften ten aanzien van de arbeidsmarkt. Het doel van krachtgerichte hulpverlening bij deze groep is dat zij inzicht krijgen in hun eigen krachten en die kunnen inzetten voor hun professionele ontwikkeling.

De gesprekken concentreren zich op:

- Ontwikkeling van sollicitatie vaardigheden en andere vaardigheden gericht op verwerving van een inkomen zoals het starten van een eigen bedrijf
- Oriëntatie op de arbeidsmarkt
- Ontwikkeling van een realistische strategie voor het vinden van een baan of andere activiteiten die geld opbrengen en die aansluiten bij de kwaliteiten en mogelijkheden van de persoon

De krachtgerichte benadering kan individueel of in groepen worden toegepast. Het start met een inventarisatie van de risico's op herhaling van de uitbuiting of andere vormen van misbruik en wordt stap voor stap vervolgd in het hele proces van het zoeken en vinden van een baan of andere inkomen verwervende activiteiten.

De cliënt heeft de gelegenheid te praten over alle praktische aspecten en problemen die zij tegen komt. Een belangrijk onderdeel van de begeleiding is het bijstellen van verwachtingen ten aanzien van de werkelijke mogelijkheden zodat ze niet alleen een baan kan vinden maar die ook kan behouden.

Het is de bedoeling dat de cliënt leert om alert te zijn op risico's voor uitbuiting bij het zoeken naar een mogelijkheid om een inkomen te verwerven en vaardigheden ontwikkelt om dreigende situaties die zich in het leven kunnen voordoen te herkennen.

“Vaak keren slachtoffer van mensenhandel terug naar Bulgarije met hoge verwachtingen ten aanzien van het vinden van een goed betaalde baan. Als compensatie mechanisme na aangedaan geweld, ontwikkelen ze een onrealistisch beeld over hun eigen vaardigheden en kennis. Ze zijn gericht op banen waarvoor ze niet de juiste kwalificaties voor hebben. Ze zijn vaak zeer teleurgesteld en halen geen voldoening uit de banen waar ze voor in aanmerking komen en die laagbetaald zijn (vergeleken bij de inkomsten uit bijvoorbeeld prostitutie). De krachtgerichte begeleiding is voor een belangrijk deel gericht op de ontwikkeling van een realistisch inventarisatie van hun eigen kwaliteiten, relevant voor de arbeidsmarkt”

De effecten van de geweldservaring (zoals impulsief gedrag, extreme beleving van emoties, onvermogen in het aangaan van stabiele relaties) hebben tot gevolg dat slachtoffers van mensenhandel vaak moeite hebben om een baan aan te houden. Ze kunnen betrokken raken in situaties van conflicten, geïsoleerd raken of worden misbruikt. Het vinden van een stabiele langdurige arbeidspositie is een van de moeilijkste aspecten in de begeleiding van het re-integratie proces. Het is daarom belangrijk dat de begeleiding door kan lopen, ook als iemand een baan heeft gevonden. De begeleiding kan nog een tijd doorlopen om haar te steunen tot ze is gesetteld in haar nieuwe werkzame leven.

7.5 Versterken van de hulpbronnen in de relationele sfeer

Versterken van een ondersteunend netwerk

Slachtoffer van mensenhandel / huiselijk geweld hebben vaak verstoorde familie relaties en kunnen vaak moeilijk steun van hen mobiliseren. Gevoelens van schaamte, schuld en angst kunnen hen tegenhouden om contact te leggen met familieleden.

Het voeren van gesprekken met de familieleden en de partner door de hulpverlener van de cliënt kan haar helpen om weer contact met hen op te nemen. Het doel van de gesprekken is om het de cliënt mogelijk te maken om terug te gaan naar een ondersteunende omgeving en verder slachtofferschap te voorkomen. Om dat te bereiken, helpt het om het contact met familie, vrienden en partner te herstellen zodat hun steun gemobiliseerd kan worden.

Het contact leggen met het persoonlijke netwerk van de cliënt kan alleen als de cliënt daar expliciet toestemming voor heeft gegeven en nadat de risico's in kaart zijn gebracht waarbij onderzocht is:

- Of de familie en/of vrienden direct of indirect betrokken zijn geweest bij de uitbuiting, verhandeling of het huiselijk geweld
- Of er sprake is van andere vormen van geweld tegen haar
- Of zij getuige is geweest van geweld binnen de familie in het verleden
- Wat de houding van de familie is ten opzicht van haar; zijn ze geneigd om haar de schuld te geven, is er een risico op uitstoting of op misbruik, kan ze afgewezen worden op basis van religieuze overtuigingen?
- Of de mensen in haar directe omgeving voldoende sociale competenties hebben om haar ondersteuning te bieden
- Of zij voldoende middelen van bestaan hebben
- Eventuele andere relevante zaken

De gesprekken met de familie kunnen op verschillende wijze worden gevoerd:

- Gesprekken met de familie en de cliënt zelf
- Gesprekken alleen met de familie waar de cliënt niet bij is
- Individuele gesprekken met leden van de familie

Afhankelijk van de situatie kunnen gesprekken gehouden worden door de hulpverlener van de cliënt of door een specialist. In elk geval is het aan de cliënt om te bepalen welke informatie over haar verwachtingen gedeeld kan worden met haar familie.

Tijdens de gesprekken krijgt de familie van de cliënt:

- Emotionele ondersteuning voor het omgaan met de gevoelens van schaamte, schuld en machteloosheid
- Informatie over de aard van het misdrijf en de vernederingen die de cliënt zijn aangedaan
- Informatie over de (psychische) effecten van traumatische ervaringen zodat ze de cliënt beter begrijpen, toleranter staan tegenover bepaald gedrag en haar niet veroordelen
- Voorbereiding op mogelijke gevolgen van de ervaringen op het gedrag van de cliënt
- Richtlijnen voor de omgang met de cliënt
- Advies over hoe zij betrokken kunnen raken in het actieplan

Soms begint het werken voor een slachtoffer van mensenhandel met de consultatie van de familie. Dit gebeurt als men vermoedt dat een persoon is verhandeld, bijvoorbeeld als een persoon is verdwenen, heeft gebeld vanuit het buitenland en vreemd gedrag vertoont, of ze hebben gehoord dat iemand slachtoffer is van mensenhandel. In andere gevallen zoeken familie leden zelf hulp omdat ze niet kunnen omgaan met het gedrag en emotionele uitbarstingen van een slachtoffer van mensenhandel die is teruggekeerd naar huis. In dat geval stimuleert de familie het slachtoffer om hulp te zoeken.

7.6 Versterken van institutionele hulpbronnen

Versterken van het gevoel van autonomie

Veel slachtoffers kampen met gevoelens van angst en onzekerheid ten aanzien van instituties. Het ontbreekt ze vaak aan informatie enerzijds en vaardigheden anderzijds om hun zaken zelfstandig te regelen. Waar slachtoffers eerst afhankelijk waren van hun partner of handelaar voelen ze zich vaak overgeleverd aan en afhankelijk van instanties.

Een cliënt:

“Hij zei altijd: je bent niets zonder mij, je kunt niets, en dan dreigde hij met de vreemdelingenpolitie. Niemand vertelde mij iets”.

Het leren regelen van de eigen zaken en omgaan met instituties is onderdeel van de bredere begeleiding in het proces van re-integratie. Immers, een goede materiële basis is een minimale voorwaarde om de cliënt in haar eigen kracht te zetten en de regie over haar eigen leven (terug) te laten krijgen. Het gaat om (regel)zaken inzake kinderen, inkomen, belasting, verzekering, echtscheiding, woonplaats, (eigen) woning, en eventueel andere specifieke zaken. Vanuit een krachgericht benadering wordt gewerkt aan actief handelen en reageren door cliënten goed te informeren, te confronteren als nodig, te bemoedigen en te complimenteren.

Drempels leren nemen in het contact met instanties help cliënten bij het opbouwen van zelfvertrouwen, als de paniek kan worden omgezet naar haalbare acties. Op emotioneel niveau heeft het een bekrachtigend effect als cliënten merken dat ze serieus genomen worden en de moeite waard zijn om uitleg te krijgen. Dit geldt eens te meer voor zaken waar ze vaak door de partner of familie vaak buiten gehouden zijn. Het geeft rust als de cliënt weet dat zaken goed geregeld worden en dat ze hierin hun eigen verantwoordelijkheid kunnen nemen.

Als de minimale basis is geregeld en men in het vervolg weet wat er geregeld moet worden ontstaat er meer ruimte om het geweld te bespreken en te verwerken en om te werken aan een veilige toekomst.

Bijlagen methodiek Safe Future

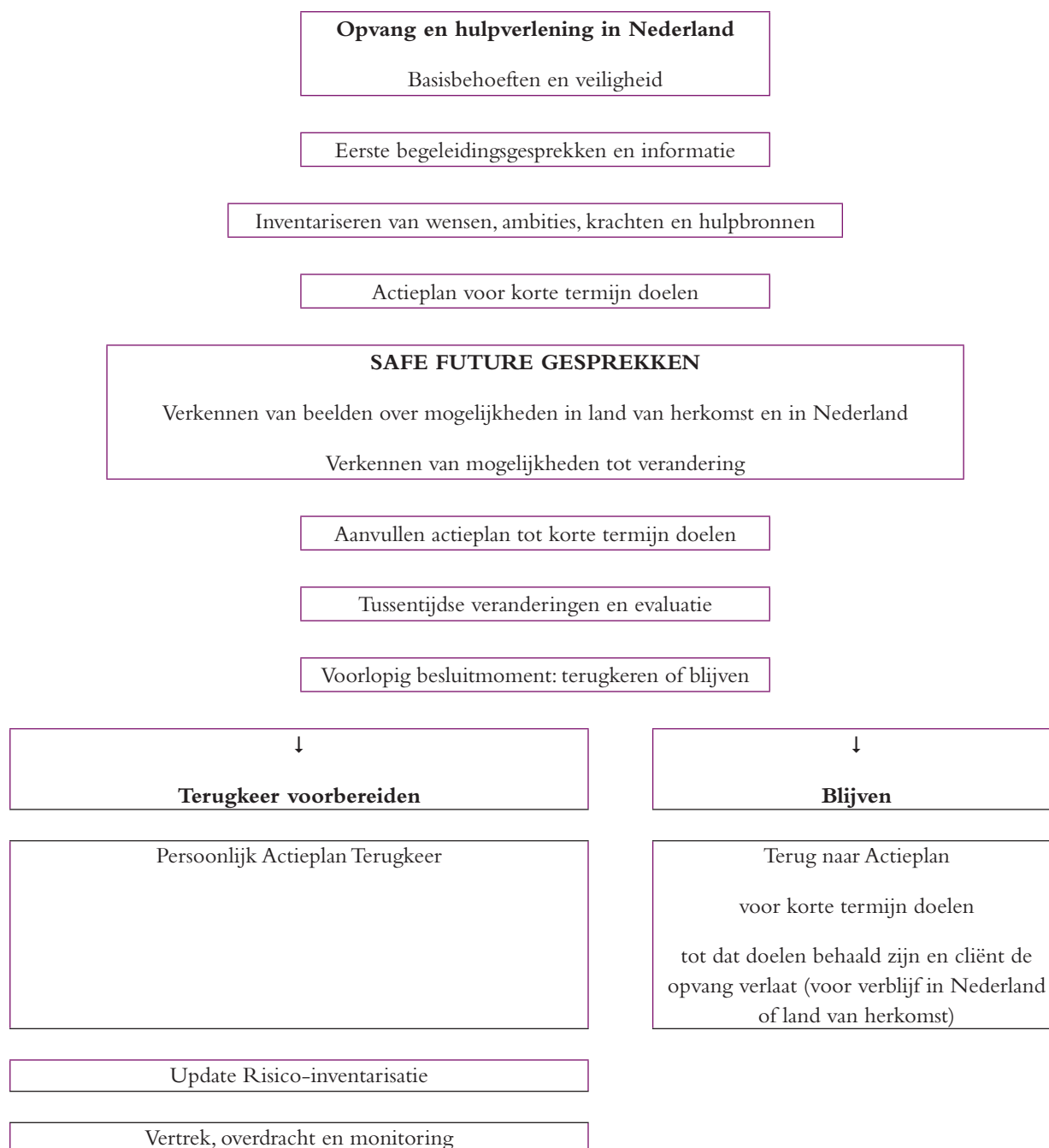
September 2014

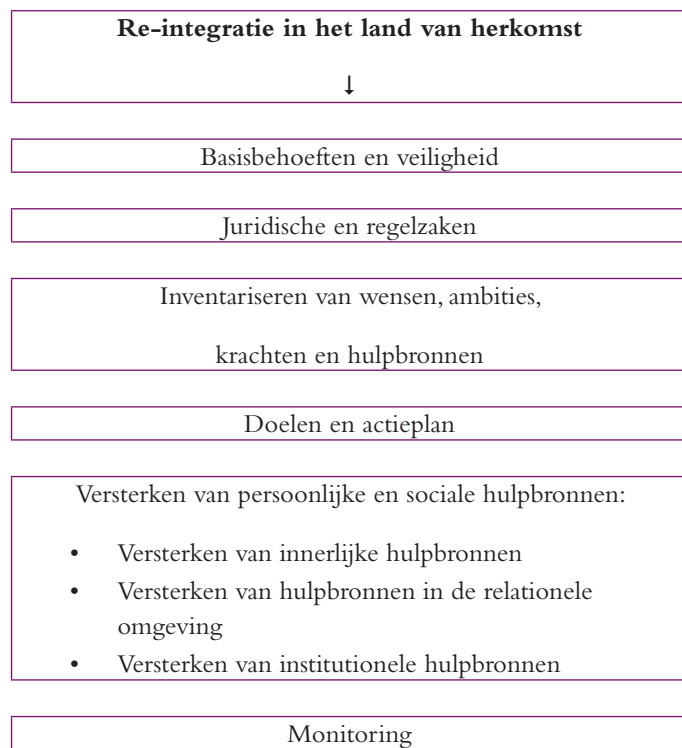
Bijlage 1 Referenties

- Aarts, P.G.H. en Visser, W.D. (2007). Trauma, Diagnostiek en Behandeling, Cogis, Bohn Stafleu van Loghum.
- Admira (2005). Work for Care, A Trainers Manual, Sexual and Domestic Violence During and After War, Admira, Training and consultancy to support survivors of war and gender based violence, Utrecht.
- Beltman, D. (2012). Terugkeervoorzieningen bij vrijwillige terugkeer voor vreemdelingen zonder verblijfsvergunning in vergelijkend perspectief, SDU Uitgevers
- Bes, R. zie: www.motivationalinterview.nl
- Bloemen, E. (2007) Een briefje van de dokter... Medische zaken in de asielprocedure. Stichting Pharos , Utrecht.
- CKM en Terre Des Hommes (2014). "Van je Familie moet je het hebben", een verkennend onderzoek naar achtergronden en (on)mogelijkheden voor terugkeer van Guineese slachtoffers van mensenhandel, Werkdocument.
- Comensha Jaarcijfers
- Dettmeijer-Vermeulen C.E. (2009). Mensenhandel. Zevende rapportage van de Nationaal Rapporteur
- Dettmeijer-Vermeulen C.E. (2013) Negende Rapportage Nationaal Rapporteur Mensenhandel
- Donk, A.J. (2002). Als hulpverleners je teveel wordt. Werkboek voor (trauma)hulpverleners, Transact, Utrecht.
- Dijk, R. van, Rasing, T., Tellegen, N., Binsbergen, W. van (2006). Een schijn van voodoo. Culturele achtergronden van de handel in Nigeriaanse meisjes voor de Nederlandse prostitutie, Afrika- Studiecencentrum.
- Ebegbulem, P. (2012). Stop Trafficking in women and children. It is a crime against humanity. COSUDOW, Nigeria
- Fier Fryslân (2014). "Een toekomst in Hongarije", Werkdocument.
- Geraci, D. (2010). Bewogen Terugkeer, methodiek voor psycho sociale begeleiding van (ex) asielzoekers en ongedocumenteerden, Stichting Pharos, Utrecht (2011)
- Haans, T. (1998). Het Labyrint van Ares. Werkbelasting door hulpverlening aan geweldsgetroffenen, Stichting Pharos, Utrecht.
- Heemskerk, M. & Stichting Fairwork (2013). Compensatie voor slachtoffers van mensenhandel.
- Herman, J.L. (1993). Trauma en Herstel, de gevolgen van geweld, van mishandeling thuis tot politiek geweld, Uitgeverij Wereldbibliotheek
- Hogeschool van Utrecht, Defence for Children en Stichting LOS (2014). Kinderen buiten Beeld. Een onderzoek naar de leef- en woonsituatie van ongedocumenteerde kinderen.
- Houte, M. van, de Koning, M. (2008). Towards a better embeddedness? Monitoring assistance to involuntary returning migrants from Western countries. A report prepared for Bureau Maatwerk bij Terugkeer (Mediation Agency for return) Cordaid, The Netherlands
- Jobe, A. (2010). The Causes and Consequences of Re-trafficking: Evidence from the IOM Human Trafficking Database, IOM.
- Kersten, L. (2009). Terug bij af? Remigratie van Bulgaarse vrouwen na uitbuiting in de Nederlandse prostitutiesector. Erasmus Universiteit Rotterdam
- Kootstra, T. en Commandeur, X., ICCO. (2004). If Our Skirt Is Torn, Safe Return and Social Inclusion of Victims of Traffic in Human Beings. An Inventory of Neglected Aspects in Ten European and Asian Countries
- Kruijswijk, W., Veer, van der, M., Brink, C., Calis, W., Maat, van de, J.W., & Redeker, I. (2014). "Aan de slag met sociale netwerken. De 44 meest bekende methoden verzameld". Utrecht: Movisie, Vilans en Actiz.
- Leerkes, A.S., Boersema, E. et al. (2014). Afgewezen en uit Nederland vertrokken. Een onderzoek naar de achtergronden van variatie in zelfstandige terugkeer onder uitgeprocedeerde asielzoekers. WODC, Cahier 2014-3

- Londen, M. van, Hagen, L. m.m.v. N. Brenninkmeijer (2012). Cahier 2012-14, Evaluatie van de pilot 'Categorale Opvang voor Slachtoffers van Mensenhandel', WODC, Ministerie van Veiligheid en Justitie
- Maris, M. en Weijs-de Jong, M. (2011). "Ver Vertrouwen, hoe hulpverleners in de begeleiding aan slachtoffers mensenhandel terugkeer naar het land van herkomst bespreekbaar kunnen maken", eindschrijft voor de opleiding maatschappelijk werk en dienstverlening, Christelijke Hogeschool Ede
- Mensinga, M. & Bommel, H. van (2010). Ongedocumenteerde kinderen en de toegang tot ziekenhuiszorg. Onderzoeksrapport, Stichting Pharos
- Miller, W.R., Rollnick, S., Ekklesia (2005). Motiverende gespreksvoering, een methode om mensen voor te bereiden op verandering.
- Ministerie van Buitenlandse Zaken (2006). Thematisch ambtsbericht Bulgarije
- Ministerie van Buitenlandse Zaken (2012). Algemeen ambtsbericht Nigeria
- Moviera (2014). Methodische richtlijnen voor een genderspecifieke begeleiding van mannelijke slachtoffers van geweld in afhankelijkheidsrelaties, Utrecht
- National Mechanism for Referral and Support of Trafficked Persons in Bulgaria, Sofia (2010)
- OSCE/ODHIR Return Guide, revised draft, (January 2014). Right to a Remedy in: OSCE/ODHIR Guide to human rights in the return of trafficked persons.
- Rapp, C.A., Goscha, R.J. (2012). The Strengths model, A Recovery-Oriented Approach to Mental Health, Third edition, Oxford University Press.
- Rijken, C., Dijk, v.J., Klerx-van Mierlo, F. (2013). Mensenhandel, het slachtofferperspectief. Een verkennende studie naar behoeften en belangen van slachtoffers mensenhandel in Nederland, International Victimology Institute, University of Tilburg
- Sanderman, A. en Kusters, R. (2013). Slachtoffers mensenhandel: een krachtige terugkeer, Afstudeeropdracht Maatschappelijk Werk en Dienstverlening, Academie voor Sociale Studies, Hanzehogeschool Groningen
- Saleebey, D. (2006). The Strengths perspective in social work practice. Boston: Pearson Education, Inc.
- Skilbrei, M. and Tveit, M. Fafo Report 2007:01 (2007) Facing Return, perceptions of repatriation among Nigerian women in prostitution in Norway
- Stef, H. (2009). Het ecogram. Sociale netwerken in kaart gebracht. Brussel, Politeia.
- Talens, C. & Landman, C. (2003). Good practices on (re)integration of victims of trafficking in human beings in six European countries. Bonded Labour in the Netherlands, Novib/Humanitas, Change-Anti trafficking Programme, Oxfam GB
- Truyens, J. en Essen, J. van, (2007). Systemische therapie bij ernstige posttraumatische klachten. In: Trauma, Diagnostiek en Behandeling, P.G.H. Aarts en W.D. Visser, Cogis, Bohn Stafleu van Loghum (2007)
- Vloeberghs, E. & Bloemen, E. (2005). Uit lijfsbehoud. Lichaamsgericht werken met vluchtelingen in de GGZ. Stichting Pharos, Utrecht.
- Wilson, J.P. en Lindy, J.D. (1994). Countertransference in the treatment of PTSD
- Wolf, J., Jonker, I., Nicholas, S., Meertens, V. & Pas, S. te, (2006). Maat en Baat van de vrouwenopvang. Onderzoek naar vraag en aanbod. Amsterdam, SWIP
- Wolf, J. en Jansen, C. (2011). Krachtwerk, basismethodiek voor de Vrouwenopvang, Onderzoekscentrum Maatschappelijke Zorg, UMC St. Radboud.
- Zanen, S., Spoelder, M. (2012). "Ik vind het leven hier zo moeilijk". Evaluatie van het project Terugkeer en RE-integratie van ongedocumenteerden, Maatwerk bij Terugkeer/SMS (2009-2012), MDF

Bijlage 2 Stroomschema Safe Future methodiek

Bijlage 3 Overzicht 1: Factoren die meewegen in het beeld over mogelijkheden in het land van herkomst en in Nederland

Mogelijkheden	Uitgangspositie	Mogelijkheden
-		+
	Verblijfsstatus:	
	bedenktijd B8/3/ B8/3 / Aanvraag Voortgezet Verblijf / Afhankelijke verblijfs-status / ongedocumenteerd / anders, nl.....	
	Geef hier een toelichting bij deze factor:	
	(Beeld) Mogelijkheden in Nederland	
	1. Veiligheid in Nederland (persoonlijk en voor familie)	
	2. Bescherming tegen geweld	
	3. Kinderen en opvoeding	
	4. Wonen	
	5. Werk, inkomen en opleiding	
	6. Thuis voelen	
	7. Familie/netwerk	
	8. Gezondheidsvoorzieningen	
	9. Sociale positie	
	10. Sociale norm t.o.v. terugkeer	
-	(Beeld) Mogelijkheden in land van herkomst	+
	1. Veiligheid in Nederland (persoonlijk en voor familie)	
	2. Bescherming tegen geweld	
	3. Kinderen en opvoeding	
	4. Wonen	
	5. Werk, inkomen en opleiding	
	6. Thuis voelen	
	7. Familie/netwerk	
	8. Gezondheidsvoorzieningen	
	9. Sociale positie	
	10. Sociale norm t.o.v. terugkeer	
Total -		Total +

Werkwijze

[illegible]

Bijlage 5 Persoonlijk Actieplan Terugkeer

NB: er is digitaal ook een Engelstalige versie beschikbaar, zodat het gemakkelijk kan worden meegegeven aan de cliënt bij terugkeer ten behoeve van de ondersteunende organisatie in het land van herkomst.

Naam cliënt	
Naam hulpverlener	
Datum	

Persoonlijke informatie van de cliënt	
Naam	
Geboortedatum	
Telefoonnummer	
E-mail	
Adres	
Land van herkomst	

1 Persoonlijke achtergrond: wat heeft u tot nu toe gedaan en waar liggen uw interesses?		
Waar	Land van herkomst	Nederland
Onderwijs		
Werkervaring		
Interesses/hobby's:		
Waar beleeft u plezier aan?/Wat vindt u leuk om te doen?		
Talenten:		
Waar bent u goed in?		
2a Persoonlijke doelen: wonen, werken, opleiding		
Wat voor werk zou u willen doen bij terugkeer naar uw land van herkomst?		
Waar (huis, onderdak) wilt/kunt u wonen in uw land van herkomst?		

Zijn er nog **andere doelen** die u wilt bereiken als u weer in uw land van herkomst woont?

2b Persoonlijke doelen: bedenk wat u nodig heeft om uw doelen te realiseren

Denk aan de volgende aspecten: geld, faciliteiten, mogelijkheid, controleren of het realistisch is, opleiding, tijd

Werk

Wonen

Andere doelen

3 Bedenk welke personen/organisaties u kunnen helpen en waarmee

Zowel in Nederland als in het land van herkomst

	Wie?	Waarmee?
Familie		
Vrienden		
Organisaties		
Geloofsgenootschappen		
Internetgroepen/social media/chatpagina's		
Organisaties voor ondersteuning bij (de voorbereiding van) terugkeer in Nederland en partner organisaties in het land van herkomst (zie sociale kaart Safe Future voor meer informatie)		
Anders		

Is het nodig om opnieuw of nieuwe contacten te leggen?

Met wie? Hoe gaat u dat doen?

4 Kinderen

School, opleiding, opvang, voorzieningen, ontwikkelingsperspectief, veiligheid

(Waar) Kunnen de kinderen naar school? Is er al contact gelegd met scholen?

Spreeken en schrijven de kinderen de taal die in het land van herkomst gesproken en geschreven wordt?

Hoe kunnen ze deze beter leren?

Zijn er grote verschillen in omgangsvormen tussen Nederland en het land van herkomst waar u uw kind(eren) op wilt/kunt voorbereiden?

Hoe komen de kinderen in het land van herkomst in contact met leeftijdgenoten? Aan welke activiteiten kunnen de kinderen deelnemen?

5 Veiligheid

Maakt u zich zorgen over uw veiligheid of over die van uw kinderen/gezin bij terugkeer naar het land van herkomst? Waar maakt u zich zorgen over?

Was uw familie betrokken bij de mensenhandel en/of het geweld?

Is uw familie bedreigd? Bent u bang dat dit (weer) gebeurt?

Denkt u dat de handelaren op de hoogte zijn van uw terugkeer en dat ze weten waar u verblijft?

Bent u bang dat u vanwege religieuze of sociale opvattingen over alleenstaande moeders, huiselijk geweld en/of prostitutie in de problemen komt? Waar bent u bang voor?

Bent u bang opnieuw slachtoffer te worden van mensenhandel of huiselijk geweld?

Wat heeft u nodig om u veiliger te voelen?

Welke mensen kunnen u ondersteunen?

Wat kunt u zelf doen om uw veiligheid te vergroten?

Heeft u al contact gehad met een organisatie in het land van herkomst die u kan helpen?

Wat voor hulp kunnen zij u bieden?

Heeft u al afspraken gemaakt met hen?

Heeft u meer informatie nodig van hen?

6 Informatie

Op welke manier krijgt u informatie over de situatie in uw land van herkomst en wat u zou kunnen verwachten?

Denk aan de mogelijkheid om lokale NGO's en terugkeerorganisaties te raadplegen.

Bedenk samen eventueel nog andere bronnen van informatie

7 Gezondheid

Heeft u lichamelijke gezondheidsklachten?
 Is de noodzakelijke zorg aanwezig?
 Is de noodzakelijke zorg betaalbaar?
 Is de noodzakelijke zorg bereikbaar?

Heeft u psychische gezondheidsklachten?
 Is de noodzakelijke zorg aanwezig?
 Is de noodzakelijke zorg betaalbaar?
 Is de noodzakelijke zorg bereikbaar?

8 Verwachtingen bij achterblijvers in land van herkomst

1. Hadden familie/naasten in uw land van herkomst verwachtingen van uw vertrek en van wat u zou bereiken in Nederland?

Welke verwachtingen?
2. Denkt u dat ze deze verwachtingen nog steeds hebben? Waarom wel/niet?
3. Wat betekenen deze verwachtingen voor u? (bijv. schaamte, angst voor gezichtsverlies, schuldgevoel)
4. Indien van toepassing: bedenk wat u kunt doen om deze verwachtingen bij te stellen.
5. Indien van toepassing: bedenk of een partner organisatie in het land van herkomst iets voor u kan betekenen, bijvoorbeeld door contact op te nemen met uw familie en/of te bemiddelen tussen u en uw familie. Zijn er anderen die u hierbij kunnen helpen?

9 Eigen verwachtingen ten opzichte van terugkeer

Waarop verheugt u zich het meest, waar wordt u het meest blij van, als u zich voorstelt terug te zijn in uw land van herkomst?

Waar ziet u het meest tegen op als u zich voorstelt terug te zijn in uw land van herkomst?

Bedenk hoe u hiermee om zou kunnen gaan/hierop zou reageren.

Oftewel: bedenk oplossingen voor te verwachten/gevreesde problemen of vervelende situaties.

Bedenk wie u eventueel kan helpen bij het omgaan met deze te verwachten/gevreesde problemen of vervelende situaties.

10 Praktische zaken (laissez-passer, wonen, werk, vlucht)

Welke praktische zaken moeten geregeld worden?

Wie gaat dat doen?

11 Betrokken organisaties en overdracht

Heeft u contact met een organisatie in het land van herkomst die u gaat ondersteunen na terugkeer? Welke?

Wie is uw contactpersoon bij die organisatie?

Welke concrete afspraken heeft u met hen gemaakt?

Wilt u na uw terugkeer ondersteund worden? Op welke terreinen?

Welke organisaties zijn er allemaal betrokken bij uw terugkeer?

Welke organisatie is waarvoor verantwoordelijk?

Hoe is de overdracht tussen de organisaties?
Welke rol heeft u zelf in de overdracht tussen organisaties?

12 Monitoring na terugkeer

Kunt u ons laten weten als u bent aangekomen? Hoe?

Vindt u het goed als we contact met u opnemen om te kijken hoe het met u gaat nadat u bent teruggekeerd?

Hoe lang en op welke momenten?

13 Afspraken

Onze volgende afspraak is op:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.

Welke activiteiten gaat u uitvoeren in de periode tot onze volgende afspraak om de terugkeerplannen concreet te maken? Met wie gaat u contact opnemen? Wat gaat u uitzoeken?

Welke activiteiten gaat u uitvoeren in de periode tot onze volgende afspraak om de terugkeerplannen concreet te maken? Met wie gaat u contact opnemen? Wat gaat u uitzoeken?

Welke activiteiten gaat u uitvoeren in de periode tot onze volgende afspraak om de terugkeerplannen concreet te maken? Met wie gaat u contact opnemen? Wat gaat u uitzoeken?

Bijlage 6 Lijst bij gezondheidsklachten. Controle beschikbaarheid, toegankelijkheid en betaalbaarheid van zorg

De antwoorden op deze vragen moeten gegeven worden door betrouwbare en verifieerbare bronnen, het liefst uit het land van herkomst. Met deze vragenlijst wordt gecontroleerd of medicijnen en zorg aanwezig (available), beschikbaar (accessible) en betaalbaar (affordable) is. De antwoorden op deze vragen kunnen deel uitmaken van een overdrachtsdossier.

Ziekte en klachten

- Hoe heet de ziekte in het Engels?

Medicijnen

- Welke medicijnen zijn er nodig? Noteer de stofnaam.
- Zijn er eventueel alternatieven mogelijk voor het geval de medicijnen niet (meer) verkrijgbaar zijn?
- Zijn deze medicijnen verkrijgbaar in het land van herkomst?
- Waar zijn de medicijnen verkrijgbaar? Is dit bereikbaar voor de cliënt?
- Wat kosten deze medicijnen? Is dit betaalbaar voor de cliënt?
- Wat kost het vervoer naar de apotheek?

Gezondheidsvoorzieningen

- Welke gezondheidsvoorzieningen heeft de cliënt nodig?
- Waar zijn deze gezondheidsvoorzieningen?
- Wat kosten deze voorzieningen?
- Kan men deze zorg betalen?

Netwerk/mantelzorg

- Is er een netwerk om de cliënt op te vangen, te ondersteunen en te verzorgen?
- Is het netwerk al op de hoogte van de gezondheidstoestand van de cliënt?
- Let op: als er geen netwerk is, kan terugkeer zeer problematisch worden. Raadpleeg Maatwerk bij Terugkeer, IOM of HealthNet TPO om in contact te komen met organisaties die de cliënt mogelijk ter plekke kunnen ondersteunen.

Beslissingsbekwaamheid /Wilsbekwaamheid

- Is er twijfel over de wilsbekwaamheid/beslissingsbekwaamheid van een cliënt?
- Zo ja, laat dit dan door een psychiater/arts beoordelen.

Overdracht

- Is de overdracht geregeld tussen de behandelend arts in Nederland en een arts/zorginstelling in het land van herkomst? Hoe?
- Wie neemt de zorg en dossiers over? [Naam arts en zorginstelling]
- Kan de behandelend arts in Nederland een voorraad medicatie meegeven?
- Is medische begeleiding tijdens de reis noodzakelijk? Dit moet beoordeeld worden door een arts.
- Zorg dat alle relevante informatie in een medisch paspoort staat, het liefst in de taal die in het land van herkomst wordt gesproken. De behandelend arts kan voor zo'n paspoort zorgen.

Bijlage 7 Risico Analyse en Geactualiseerde Risico Analyse

Als een slachtoffer van mensenhandel of huiselijk geweld in de opvang wordt opgenomen wordt een risico analyse gemaakt om te beoordelen of er dreiging is van geweld of risico om opnieuw in situatie van mensenhandel of huiselijk geweld te komen. IN die analyse komen in ieder geval de volgende elementen aan de orde:

- Wat is de concrete dreiging op dit moment?
- Wordt de persoon bedreigd met represaille?
- Welke concrete aanwijzingen zijn er op dit moment?
- Worden familieleden of belangrijke andere personen uit het netwerk van het slachtoffer bedreigd?
- Zijn familieleden betrokken als handelaar of (mede) dader?
- Wordt de cliënt gezocht, is zij gevolgd?
- Heeft verdachte personen gesignaleerd in haar omgeving?
- Zijn er plaatsen waar de cliënt niet durft/kan komen?
- Zijn er nog andere relevante zaken?

De geactualiseerde analyse (voorafgaand aan terugkeer) geeft antwoord op de volgende vragen

- Is er een risico dat de persoon opnieuw slachtoffer wordt van mensenhandel of huiselijk geweld?
- Is er een risico dat de cliënt (opnieuw) slachtoffer wordt van vrouwenbesnijdenis (*female genital mutilation*)?
- Was de familie betrokken bij de mensenhandel en/of het geweld tegen de cliënt?
- Is de familie van het slachtoffer bedreigd?
- Weten de handelaren/dader(s) dat de cliënt terugkeert en waar zij/hij verblijft?
- Is er een risico dat de cliënt gestigmatiseerd wordt en slachtoffer wordt van sociale uitsluiting? Welke religieuze, sociale of culturele factoren vormen in dit opzicht een gevaar?
- Heeft de cliënt een netwerk wat haar kan ondersteunen?
- Heeft het netwerk ondersteuning nodig om de cliënt goed te kunnen opvangen en ondersteunen?
- Heeft de cliënt vaardigheden om de moeilijkheden het hoofd te bieden?
- Is er een risico dat zij door armoede en werkloosheid opnieuw naar een situatie van mensenhandel of huiselijk geweld zal worden geduwd?
- Zijn er ondersteuningsprogramma's waar de cliënt een beroep op kan doen?
- Kan de cliënt rekenen op steun van overheidsinstellingen in zijn/haar regio?
- Wat is het overheidsbeleid t.a.v. mensenhandel?
- Is er een risico dat de cliënt vervolgd zal worden voor criminele activiteiten omdat ze gedurende haar periode van mensenhandel betrokken was bij criminele activiteiten of omdat ze een illegale immigrant was?
- Eventuele andere relevante zaken

Bijlage 8 Genogram en ecogram

Er zijn verschillende hulpmiddelen om sociale hulpbronnen in kaart te brengen. Hieronder wordt het genogram en ecogram kort toegelicht. In Krachtwerk en Herstelwerk wordt vaak met het ecogram gewerkt. In plaats van het ecogram kan ook met het zogenoemde netwerkschema gewerkt worden. Voor meer informatie wordt verwezen naar beschikbare informatie op het internet.

Genogram

Een genogram is een visueel overzicht van de familie van de cliënt in de vorm van een stamboom met meerdere persoonlijke gegevens.¹¹³ De stamboom omvat drie of vier generaties en hun onderlinge relaties:

1. de voorgaande generatie (schoon)ouders
2. de generatie waartoe de cliënt behoort met de broers en zussen, en eventueel zwagers en schoonzussen
3. het nageslacht: (klein)kinderen en eventueel (achter)neven en (achter)nichten.

Het genogram nodigt uit om context gerelateerde vragen te stellen. Dit zijn vragen over het systeem. Door met de cliënt een genogram te tekenen en daarbij vragen te stellen over specifieke thema's die van belang zijn, kan inzicht ontstaan in de structuur, relaties, rollen en geschiedenis van de familie. Het maken van een genogram kan ook inzicht geven in waar de krachten en zwaktes verborgen liggen in het systeem en hoe krachtbronnen eventueel kunnen worden ingezet.

In het genogram kunnen belangrijke familiegebeurtenissen, sterfgevallen, verhuizingen, conflicten en verbroken contacten opgenomen worden. Het is een goed hulpmiddel om belangrijke thema's in de context van de familie visueel te maken. Het genogram kan variëren van een eenvoudige opzet tot een gedetailleerde kaart. Het is niet altijd nodig om alle gegevens van iedereen te achterhalen. Wel is het zinvol om ten minste de structuur, de omvang en de samenstelling van de familie in kaart te brengen.

Doel is het in kaart brengen van het netwerk en het bevorderen van informele steun. Het werken met een genogram is afkomstig uit contextuele hulpverlening.

Een genogram kan in het bijzonder zinvol zijn indien er sprake is van:

- Conflicten in het gezin/de familie of de gezins/familiehistorie
- Specifieke copingstijlen die mogelijk terug te voeren zijn op de gezinshistorie en vaststaande rollenpatronen
- Specifieke life events binnen de gezins/familiehistorie die nog doorwerken

Hieronder staat een aantal thema's met voorbeeldvragen die je zou kunnen gebruiken om de thema's bespreekbaar te maken?

Kracht- en hulpbronnen

- Wat maakt jullie gezin bijzonder?
- Wat zijn goede herinneringen aan je gezin van herkomst?
- Wie zijn 'helden' in de familie? Voor wie?
- Hoe belangrijk is het geloof in jullie familie? Hoe is dat voor jou?
- Zijn er ingrijpende gebeurtenissen of moeilijke momenten geweest in de familie?
- Hoe ging ieder daar mee om? En jij?
- Wat is de kracht van jullie familie in het omgaan met problemen?

¹¹³ Deze informatie is afkomstig uit: "Aan de slag met sociale netwerken. De 44 meest bekende methoden verzameld". Utrecht: Movisie, Vilans en Actiz. Kruijswijk, W., Veer, van der, M., Brink, C., Calis, W., Maat, van de, J. W., & Redeker, I. (2014). De thema's en voorbeeldvragen zijn afkomstig van de Oranjestad methodiek van de Blijf Groep.

Problemen in de familie

- Is er sprake geweest van ziekte (ook psychisch), geweld en/of middelengebruik?
- Hebben jullie te maken gehad met de politie?
- Kan hier openlijk over gesproken worden of is dat taboe?
- Welke soort problemen zijn niet bespreekbaar?
- Hoe worden deze problemen opgelost?
- Hoe wordt er gedacht over hulpverlening?

Migratie

- Wie is gemigreerd/geremigreerd, wanneer was dat en wat was de reden?
- Wie woont er in het land van herkomst? Wie woont hier?
- Wat uit je cultuur maakt je blij?
- En wat juist niet?
- Hoe zou je met je probleem zijn omgegaan als je nog in je land van herkomst woonde?
- Wie zou dan hebben geholpen of ingegrepen?

Geweld/relatieproblematiek

- Wat heb je meegemaakt aan geweld of conflicten binnen je familie?
- Hoe speelt dit thema in de familiegeschiedenis?
- Hoe wordt er met conflicten omgegaan binnen je familie?
- Wie weet van de problemen en het geweld waar je nu mee te maken hebt (gehad)?
- Wie had dezelfde soort problemen?
- Welke oplossing had(den) die gevonden?
- Wat zou iemand die je wijs vindt doen of jou adviseren?

Ecogram

Een ecogram is visueel overzicht van de hulpbronnen van de cliënt. Het verschil tussen een genogram en een ecogram is dat een genogram het familienetwerk in kaart brengt en het bij een ecogram niet alleen om familie gaat, maar ook om andere personen waarmee de cliënt een belangrijke persoonlijke verbinding heeft zoals lotgenoten, vrienden, (eventuele) medebewoners, kennissen, collega's, geestelijk raadslieden en anderen. In een ecogram kunnen ook praktische contacten worden opgenomen zoals hulpverleners en andere professionals die van belang zijn. Door middel van symbolen kan worden aangegeven wat voor soort steun de relatie biedt: praktische ondersteuning, advies, gezelschap of emotionele ondersteuning.¹¹⁴

Een steunend sociaal netwerk vervult deze vier functies tegelijkertijd. Deze vier functies vormen het letterwoord PAGE.¹¹⁵

P= Praktische steun (materiële functie)

Dit slaat op allerlei vormen van concrete steun.

Vb.: Op wie doe je beroep om geld te lenen, voor dringende kinderoppas, het helpen met klusjes.

A= Advies (informatiefunctie)

Mensen kunnen zich alleen staande houden als ze over een zekere basiskennis beschikken. Wat je moet weten, hangt af van samenleving tot samenleving. In Afrikaanse landen is bijvoorbeeld andere kennis vereist dan in West-Europese landen. Vele kennis doen we vanzelf op. Volwassen mensen leren ook van elkaar wat ze met succes hebben aangepakt. Je krijgt van anderen corrigerende reacties, zodat je andere dingen gaat uitproberen om uit de problemen te geraken.

Vb.: Bij wie kan je terecht om je goed te informeren? Bij wie ga je te rade voor het invullen van documenten? Bij wie ga je raad vragen bij het nemen van moeilijke beslissingen?

G= Gezelschap (aansluitingsfunctie)

Mensen willen erbij horen, zich verbonden voelen met anderen.

Vb.: Waar ga je voor de gezelligheid mensen opzoeken, met wie deel je gemeenschappelijke interesses.

E = Emotionele steun (affectieve functie)

Mensen zoeken bij anderen erkenning, waardering, begrip en vertrouwen.

Vb.: Met wie bespreek je vertrouwelijke en intieme aangelegenheden? Bij wie ga je stoom afblazen, waar zoek je troost in crisissituaties?

114 Zie voor uitgebreide informatie Judith Wolf, Krachtwerk (2011)

115 Stef, H. (2009) Het ecogram. Sociale netwerken in kaart gebracht. Politeia, Brussel

Bijlage 9 Verblijfsregelingen huiselijk geweld en mensenhandel

Huiselijk geweld

Voor mensen die een verblijfsvergunning willen aanvragen en die:

- Slachtoffer zijn van huiselijk geweld, of:
- Slachtoffer zijn van eengerelateerd geweld, of:
- Slachtoffer zijn van mensenhandel, of:
- Slachtoffer zijn van achterlating.

Zie: 'Huiselijk geweld, eengerelateerd geweld, mensenhandel, achterlating en uw verblijfsvergunning', brochure van de Immigratie- en Naturalisatiedienst die informatie geeft over:

- Voorwaarden voor een verblijfsvergunning;
- Hoe kan worden aangetoond dat men aan de voorwaarden voldoet;
- Hoe een uitkering kan worden aangevraagd voor de periode dat in de (vrouwen)opvang wordt verbleven;
- Hoe en waar een identiteitsdocument kan worden aangevraagd.

Voor meer informatie zie: www.ind.nl

Verblijfsregeling Mensenhandel

De verblijfsregeling¹¹⁶ houdt in het kort in dat het slachtoffer of de getuige van mensenhandel aangifte kan doen van mensenhandel bij de politie (of als slachtoffer op andere wijze medewerking kan verlenen aan het opsporings- of vervolgingsonderzoek van politie en het Openbaar Ministerie) waarna de IND aan het slachtoffer of de getuige-aangever een tijdelijke verblijfsvergunning verleent voor de duur van het opsporings- en vervolgingsonderzoek. Het betreft een verblijfsvergunning op tijdelijke humanitaire gronden.

De verblijfsvergunning wordt verleend op voorwaarde dat er aangifte wordt gedaan van mensenhandel en er een strafrechtelijk onderzoek naar de dader loopt.

Slachtoffers hoeven niet direct aangifte te doen van mensenhandel. Bij een geringe aanwijzing van mensenhandel dient de politie, of de Koninklijke Marechaussee op de luchthaven Schiphol, de bedenktijd (maximaal drie maanden) aan te bieden aan een vermoedelijk slachtoffer van mensenhandel. Gedurende de bedenktijd krijgt de betrokkene de tijd om bij te komen en om de beslissing om aangifte te doen of op andere wijze medewerking te verlenen aan het onderzoek, zorgvuldig te overdenken.

Gedurende deze bedenktijdfase schort de IND de verwijdering van de illegale vreemdeling uit Nederland op en heeft het vermoedelijke slachtoffer daardoor rechtmatig verblijf in Nederland. Getuigen van mensenhandel die aangifte doen, kunnen niet eerst gebruik maken van de bedenktijd.

De verblijfsregeling is ook van toepassing op slachtoffers die geen aangifte kunnen of willen doen in verband met serieuze dreiging of medische problematiek.

Slachtoffers en getuige-aangevers van mensenhandel kunnen nadat zij in het bezit zijn geweest van een verblijfsvergunning op tijdelijke humanitaire gronden, een aanvraag indienen om verlening van een verblijfsvergunning op niet-tijdelijke humanitaire gronden.

Voor meer informatie zie: www.ind.nl

¹¹⁶ De regeling heette voorheen de B9-regeling, vernoemd naar het betreffende hoofdstuk in de Vreemdelingen-circulaire 2000. Met de komst van het Modern Migratiebeleid is de Vreemdelingen-circulaire omgenummerd en de regeling voor slachtoffers en getuige-aangevers van mensenhandel is nu neergelegd in hoofdstuk B8, paragraaf 3 van de Vreemdelingen-circulaire (B8/3 Vc). Wat vroeger de B9-Regeling werd genoemd, heet nu de verblijfsregeling Mensenhandel. De regeling is inhoudelijk niet gewijzigd.

Verblijf EU/EER burgers

Een EU-burger is iemand die uit het ene EU land in een ander EU land verblijft. Dit geldt ook voor burgers uit de EER (Europese Economische Ruimte) en uit Zwitserland. De volgende landen behoren tot de EU/EER, aangevuld met Zwitserland:

EU/EER landen				
België	Finland	Italië	Malta	Slovenië
Bulgarije	Frankrijk	Kroatië	Noorwegen	Slowakije
Cyprus	Griekenland	Letland	Oostenrijk	Spanje
Denemarken	Hongarije	Liechtenstein	Polen	Tsjechië
Duitsland	Ierland	Litouwen	Portugal	Verenigd Koninkrijk
Estland	IJsland	Luxemburg	Roemenië	Zweden
				Zwitserland

EU-burgers hebben rechtmatig verblijf in Nederland en ook het recht om hier te werken. Hun geldige paspoort/ID-kaart van het EU/EER land waartoe zij behoren is bewijs voor rechtmatig verblijf in Nederland. Zij hoeven zich niet te melden bij de IND.

Bij een verblijf langer dan vier maanden is een EU/EER burger verplicht om zich in te schrijven bij de gemeentelijke Basisregistratie Personen (BRP). Er wordt dan een BSN toegekend.

Na vijf jaar rechtmatig verblijf kan duurzaam verblijf aangevraagd worden, mits geen contra-indicaties (openbare orde en veiligheid, en volksgezondheid)

Na tien jaar rechtmatig verblijf kan duurzaam verblijf alleen geweigerd worden bij ernstig risico voor de openbare veiligheid

Verblijf burgers uit EU kandidaat lidstaten

Voor burgers uit landen waarmee de EU in onderhandeling is over toetreding (kandidaat lidstaten en potentieel kandidaat lidstaten), zoals bijvoorbeeld Turkije, gelden andere regels dan voor burgers uit EU landen of uit landen van buiten Europa. Deze kunnen per land verschillen.

Voor informatie zie:

www.minbuza.nl

www.europa.nu

www.ind.nl

www.rijksoverheid.nl

www.juridischloket.nl

Bijlage 10 Als u niet (meer) rechtmatig in Nederland verblijft

Als mensen geen rechtmatig verblijf (meer) hebben in Nederland dan heeft dat grote gevolgen voor het recht op toegang tot voorzieningen. Ongedocumenteerden hebben in Nederland recht op:

- Medisch noodzakelijke zorg
- Onderwijs voor kinderen tot 18 jaar
- Juridische bijstand

Verder zijn hun rechten beperkt. Dat kan allerlei gevolgen hebben zoals:

- Kwetsbaarheid voor uitbuiting en mistoestanden op de arbeids- en woningmarkt
- Dakloosheid
- Risico op herhaald slachtofferschap van mensenhandel
- Afhankelijkheid van anderen wat een risicofactor kan zijn voor geweld
- Gezondheidsrisico's
- Grote mate van stress
- Opvoedingsvaardigheden komen onder druk staan
- Angst voor (vreemdelingen)detentie en uitzetting

Betrokken hulpverleningsorganisaties hebben vaak eigen beleid over wat wel of niet meer mogelijk is als het recht op voorzieningen komt te vervallen. Voor hulpverleners is het van belang dat hier duidelijkheid over bestaat zodat het niet aan de individuele medewerker is om een keuze te maken over hoe en hoe lang hij/zij hulp verleent. Ook is van belang dat een hulpverlener de cliënt naar behoren kan informeren over de consequenties van een leven in de illegaliteit.

Het Landelijk Ongedocumenteerden Steunpunt (LOS) is één van de organisaties die informatie geeft over rechten van ongedocumenteerden. Hieronder volgt een overzicht van vragen waarop het antwoord op de site van LOS te vinden is. Op het eind van deze bijlage staan andere relevante websites waarop meer informatie te vinden is.

- Werk: Mogen ongedocumenteerde migranten werken? Welke rechten hebben ze?
- Sociale voorzieningen: Kan een ongedocumenteerde migrant sociale voorzieningen krijgen zoals bijstand, kinderbijslag?
- Gezondheidszorg: Hoe krijgt een ongedocumenteerde migrant toegang tot medische zorg? Wat te doen met de rekening?
- Opvoeding en onderwijs: Hebben kinderen zonder verblijfsvergunning toegang tot onderwijs? Kunnen ze studeren? Kunnen ze gebruik maken van jeugdzorg?
- Familie en geboorte: Mag een ongedocumenteerde migrant trouwen? Wat moet er gebeuren als een ongedocumenteerde migrant een kind krijgt?
- Overige rechten: Kunnen ongedocumenteerde migranten zich inschrijven bij de gemeente, of aangifte doen bij de politie?
- Overheidscontroles: Wanneer mag de overheid vragen om een identiteitsbewijs of verblijfsvergunning?
- Strafbaarstelling: Is illegaal verblijf strafbaar? En hulp bij illegaal verblijf? Ben je strafbaar als je een kamer huurt, of als je ergens (vrijwillig) werkt?
- Vreemdelingendetentie: Wanneer mag de politie iemand in vreemdelingendetentie zetten? Welke rechten heeft iemand in vreemdelingendetentie?

Op de site van LOS vind je ook informatie over organisaties (per provincie) die noodopvang en hulp aan uitgeprocedeerden bieden. Zie: www.stichtinglos.nl (Landelijk Ongedocumenteerden Steunpunt). Zie ook:

- www.basisrechten.nl (Basisrechten voor ongedocumenteerden in Nederland)
- www.ilegaalkind.nl (Rechten van kinderen zonder papieren)
- www.ilegalevrouw.nl (Basisrechten vrouwen zonder verblijfsvergunning)
- www.lampion.info (Landelijk Informatie- en adviespunt over de zorg aan illegalen)
- www.doktersvandewereld.nl (Toegang tot gezondheidszorg voor mensen die hiervan uitgesloten zijn)
- www.picum.org (Migrants Platform for International Cooperation on Undocumented)

Bijlage 11 Safe Return partnerorganisaties

Federatie Opvang

De Federatie Opvang is de brancheorganisatie voor 62 instellingen voor maatschappelijke opvang, beschermd & begeleid wonen en vrouwenopvang. De maatschappelijke opvang en vrouwenopvang ondersteunen mensen in een maatschappelijk kwetsbare of onveilige situatie. De Federatie Opvang behartigt de belangen van de leden, biedt gespecialiseerde diensten, expertise en informatie en houdt de trends en ontwikkelingen in het werkveld nauwlettend in de gaten. Een belangrijke taak zijn de voorlichtings- en communicatieactiviteiten. De Federatie Opvang voert ook extern gefinancierde projecten met uiteenlopende onderwerpen uit.

De Federatie Opvang en CoMensha werken intensief samen in de strijd tegen mensenhandel.

- @: www.opvang.nl
- T: (+31) (0) 33 461 5029
- E: secretariaat@opvang.nl

CoMensha (Coördinatiecentrum Mensenhandel)

CoMensha registreert gegevens over de aard en omvang van de populatie van slachtoffers mensenhandel in Nederland. CoMensha gebruikt deze informatie voor het signaleren van knelpunten, tendensen en succesfactoren in de uitvoering van het mensenhandelbeleid.

In Nederland zijn er gespecialiseerde (categorale) opvanghuizen voor slachtoffers mensenhandel waar hulp en zorg wordt geboden aan slachtoffers die net uit hun uitbuitingssituatie zijn. CoMensha coördineert hulp en opvang aan slachtoffers.

CoMensha is tevens lid van het La Strada Netwerk. Dit is een Europees netwerk tegen mensenhandel. Het belangrijkste doel van dit netwerk is om mensenhandel, m.n. vrouwenhandel in Europa tegen te gaan en om de rechten van de slachtoffers te beschermen. Het La Strada netwerk heeft 8 leden in Belarus, Bulgarije, Tsjechië, Macedonië, Moldavië, Nederland, Polen en Oekraïne. Het internationale secretariaat van La Strada is in Amsterdam.

- @: www.comensha.nl
- T: (+31) (0) 33 448 1186
- E: info@comensha.nl

SRTV (Stichting Religieuzen Tegen Vrouwenhandel)

De SRTV houdt zich sinds 1991 bezig met de strijd tegen mensenhandel. De SRTV maakt deel uit van een internationaal netwerk van religieuzen tegen mensenhandel en richt zich op preventie en het vergroten van bewustwording inzake mensenhandel. De SRTV ondersteunt incidenteel slachtoffers van vrouwenhandel die na een traumatisch verlopen verblijf in Nederland willen terugkeren naar hun land van herkomst. Hiertoe werkt de SRTV samen met projecten in Nigeria, Ghana, Brazilië, Kenya, Oeganda, de Dominicaanse Republiek, de Filippijnen, Thailand, Albanië, Roemenië en Tsjechië.

- @: www.srtv.info
- T: (+31) (0) 73 615 4444
- E: srtv@srtv.info

Pharos (Kenniscentrum gezondheidsverschillen)

Pharos heeft meer dan 30 jaar ervaring in het ondersteunen van een breed scala van organisaties met het terugdringen van gezondheidsverschillen. Hun missie is om de kwaliteit en effectiviteit van zorg en preventie voor kwetsbare groepen, zoals migranten, vluchtelingen, laagopgeleiden te verbeteren. Naast het overdragen van kennis, biedt Pharos op maat gemaakte trainingen en advies. Pharos werkt samen met gemeenten, (lokale) gezondheidsorganisaties, vluchtelingen- en migrantenorganisaties en zorgverzekeraars.

- @: www.pharos.nl
- T: (+31) (0) 30 234 9800
- E: info@pharos.nl

HVO Querido ACM (Categorale Opvang Slachtoffers Mensenhandel)

HVO Querido ACM is o.m. één van de drie gespecialiseerde opvanghuizen voor slachtoffers van mensenhandel. ACM biedt een veilige opvangplek aan vrouwelijke slachtoffers en hun kinderen. Er wordt 24/7 hulp, informatie en advies geboden op onder meer psychosociaal en juridisch vlak.

- @: www.hvoquerido.nl/acm.html
- T: (+31) (0) 20 626 3800
- E: acm@hvoquerido.nl

Humanitas PMW (Categorale Opvang Slachtoffers Mensenhandel)

Humanitas PMW is één van de drie gespecialiseerde opvanghuizen voor slachtoffers van mensenhandel. PMW biedt een veilige opvangplek aan vrouwelijke slachtoffers en hun kinderen. Er wordt 24/7 hulp, informatie en advies geboden op onder meer psychosociaal en juridisch vlak.

- @: www.humanitaspmw.org
- T: (+31) (0) 10 221 1715
- E: pmw@stichtinghumanitas.nl

Jade Zorggroep (Categorale Opvang Slachtoffers Mensenhandel)

Jade is één van de drie gespecialiseerde opvanghuizen voor slachtoffers van mensenhandel. Jade biedt een veilige opvangplek aan mannelijke slachtoffers van mensenhandel. Er wordt 24/7 hulp, informatie en advies geboden op o.m. psychosociaal en juridisch vlak.

- @: www.jadezorggroep.nl
- T: (+31) (0) 858 771 590
- E: cosm@jadezorggroep.nl

Blijf Groep

Blijf Groep beschikt over meer dan 40 jaar ervaring in de campagne tegen huiselijk geweld. Blijf Groep heeft 7 opvanghuizen voor vrouwen en kinderen en een opvanghuis voor mannen die slachtoffer zijn van huiselijk geweld, mensenhandel en eengerelateerd geweld. Blijf Groep biedt daarnaast in drie steden ook ambulante hulpverlening zoals meldpunten (24/7), groepsactiviteiten en gespecialiseerde programma's voor kinderen die getuige zijn geweest van huiselijk geweld. De diensten van Blijf Groep richten zich op veiligheid en het beëindigen van de cyclus van geweld door familieleden, zowel individueel als systeem te betrekken in een systemische benadering. Blijf Groep, Moviera en Het Kopland werken op internationaal niveau uitgebreid samen binnen de 'Federatie Opvang Internationaal: Veiligheid, vrouwen en kinderen' (FO International).

- @: www.blijfgroep.nl
- T: (+31) (0) 20 521 0150
- E: info@blijfgroep.nl

Moviera

Moviera biedt informatie, advies en hulp aan alle slachtoffers, maar ook daders en getuigen van huiselijk geweld, mensenhandel en eengerelateerd geweld. Daarnaast biedt Moviera ambulante hulpverlening, zorgcoördinatie aan slachtoffers mensenhandel, en biedt Moviera opvang aan zowel mannelijke als vrouwelijke slachtoffers van mensenhandel, huiselijk en eengerelateerd geweld.

- @: www.moviera.nl
- T: (+31) (0) 30 271 1724 (Head Office)
- E: csmu@moviera.nl

Het Kopland

Het Kopland biedt begeleiding, behandeling, veilig onderdak, hulp bij huisvesting, werk en relaties voor slachtoffers van mensenhandel, huiselijk geweld en daklozen. Het Kopland geeft daarnaast advies, voorlichting en scholing aan professionals.

- @: www.hetkopland.nl
- T: (+31) (0) 50 599 1420
- E: info@hetkopland.nl

COSUDOW Nigeria (Committee for the Support of Dignity of Women)

COSUDOW is in 1999 als een project ter bestrijding van mensenhandel in het leven geroepen. De activiteiten van COSUDOW richten zich op preventie, maar ook op bescherming en reïntegratie van slachtoffers van mensenhandel. Het hoofdkantoor is in Benin City, waar ongeveer 95% van de slachtoffers vandaan komt en waar ook een opvang is. COSUDOW heeft ook een kantoor en opvang in Lagos; een stad waar veel slachtoffers binnenkomen. COSUDOW werkt samen met lokale partijen, maar ook andere NGO's in binnen- en buitenland, m.n. op gebied van terugkeer. Slachtoffers van mensenhandel die willen terugkeren komen uit andere Afrikaanse landen, maar ook uit Europese landen zoals Italië, Spanje, Duitsland, Nederland, Denemarken en Zwitserland. COSUDOW biedt ook hulp aan Nigeriaanse slachtoffers die zijn verhandeld in Nigeria.

- @: -
- T: +234 80 6555 6555 (Sister Patricia Ebegbulem), +234 80 3670 6043 (Sister Bibiana Emenaha)
- E: pnegbulem@gmail.com (Sister Patricia Ebegbulem), justicennenna@gmail.com (Sister Bibiana Emenaha)
- Skype: pnegbulem, pnegbulem1

Animus/La Strada Bulgaria

Animus / La Strada International is het Bulgaarse lid van La Strada en werkt sinds 1998 aan de problematiek van mensenhandel en huiselijk geweld. Animus richt zich op drie belangrijke gebieden; het aanbieden van psychologische en sociale steun, lobby en preventie-activiteiten en het opleiden van professionals op het gebied van identificeren en werken met slachtoffers van geweld. Animus werkt nauw samen met CoMensha en met opvanginstellingen door heel Europa om slachtoffers die terug willen keren naar Bulgarije zo goed mogelijk voor te bereiden. De afgelopen 20 jaar is de Animus Association Foundation (AAF) de grootste en één van de meest betrouwbare aanbieders van diensten in Bulgarije geworden. De AAF heeft diverse hulpprogramma's voor slachtoffers van geweld en hun kinderen: Hulplijn (24/7), crisiscentrum (24/7), traumacentrum voor kinderen en families, centrum voor reïntegratie, counseling en psychotherapie, hulplijn voor kinderen, een gemeentecomplex voor kinderen en gezinnen, inclusief een moeder en baby-unit.

- @: www.animusassociation.org
- T: (+35 9 2) 983 5205 / (+35 9 2) 983 4505
- E: animus@animusassociation.org

Bijlage 12 Sociale Kaart: Internationale Organisatie voor Migratie (IOM)

De Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) is uitgegroeid tot de belangrijkste internationale, onafhankelijke organisatie op het gebied van migratie. IOM is een internationale intergouvernementele organisatie en maakt dus geen deel uit van de Nederlandse overheid. IOM bevordert samen met haar partners ordelijke en humane migratie, waaronder internationale samenwerking, het uitvoeren van initiatieven en projecten en het geven van humanitaire hulp aan migranten die in nood verkeren waaronder vluchtelingen en mensen die op de vlucht zijn binnen de eigen landsgrenzen (onthemden). IOM heeft 480 kantoren in meer dan 150 landen.

In Nederland ondersteunt IOM migranten die willen terugkeren en zelf niet over de nodige financiële middelen beschikken, met het zgn. REAN programma. (voor de volledige voorwaarden www.iom-nederland.nl). IOM biedt migranten voorlichting over de mogelijkheid om vrijwillig terug te keren, onder andere met actuele informatie over de situatie in het land van bestemming en door het beantwoorden van individuele vragen. IOM verzorgt de reis en biedt begeleiding bij vertrek en, indien gewenst, tijdens transit en bij aankomst. Ook kan IOM ondersteunen bij het verkrijgen van reisdocumenten. In aanvulling hierop biedt IOM bepaalde doelgroepen extra (financiële) ondersteuning of individuele begeleiding. In de afgelopen jaren heeft IOM aanvullend op het REAN-programma projecten ontwikkeld waarmee ondersteuning wordt gegeven aan de herintegratie na terugkeer. Deze herintegratieondersteuning is ontwikkeld om migranten te helpen met het opbouwen van een nieuw bestaan in het land van herkomst.

IOM Nederland werkt met twee contactpersonen in het veld die zich specifiek met slachtoffers van mensenhandel bezighouden. Bij een slachtoffer van mensenhandel dat terugkeer overweegt of al het besluit heeft genomen om terug te keren kan contact worden opgenomen met één van deze twee contactpersonen. Zij bespreken de casus dan met de hulpverlener voor en verwijzen vervolgens naar een specifieke medewerker die de terugkeer verder zal begeleiden. IOM beschikt over een twintigtal medewerkers (project officers) die regionaal gesprekken voeren, intakes doen en voorlichtingen geven over terugkeer. Voor algemene informatie over de assistentie van IOM aan slachtoffers van mensenhandel kan ook contact worden opgenomen met het hoofdkantoor.

Contactpersoon slachtoffers mensenhandel Noord-Nederland	Contactpersoon slachtoffers mensenhandel West-, Midden- en Zuid-Nederland	Algemene informatie
Rini Fokkema	Marianne van Bulck	Ilse Waindrich
E-mail: rfokkema@iom.int	E-mail: mvanbulck@iom.int	E-mail: iwaindrich@iom.int
Mobiel: 06 27 000 560	Mobiel: 06 27 000 565	Tel: 070 3181 512

Voor slachtoffers huiselijk geweld zijn op dit moment nog geen specifieke contactpersonen bij IOM. In geval van terugkeer van een slachtoffer huiselijk geweld kan via het centrale telefoonnummer contact worden opgenomen voor het maken van een afspraak met een project officer:

IOM contact: 088 746 44 66

Afspraken met een project officer kunnen ingepland worden op één van de vaste spreekuren, die op diverse locaties in de regio plaatsvinden. Indien gewenst kan een slachtoffer ook op een andere locatie, bijvoorbeeld in de opvang, bezocht worden. Daarnaast kan de voorkeur worden uitgesproken voor een vrouwelijke medewerker.

Tenslotte bestaat de mogelijkheid om het eerste contact te laten verlopen via een project officer die de taal van de cliënt spreekt. Hij/zij kan dan het eerste gesprek aangaan, met zowel de hulpverlener als de cliënt, en daarna naar een regionale project officer verwijzen. De project officers van IOM spreken de volgende vreemde talen: Spaans, Frans, Portugees, Duits, Engels, Russisch, Chinees, Arabisch, Koerdisch en een aantal Afrikaanse talen (Tigrina, Kiswahili, Kinyarwanda, Amhaars, Lingala). Overigens is het altijd mogelijk om tijdens een gesprek gebruik te maken van een tolkentelefoon.

Voor meer informatie kunnen cliënten ook zelf de cliëntenwebsite van IOM bezoeken:

www.buildyourreturn.nl (informatie voor cliënten in 6 talen)

In onderstaande landen verleent IOM herintegratie-assistentie. Deze lijst is niet uitputtend, dit zijn de landen waar IOM Nederland in het kader van terugkeer contact mee heeft. In de **paarsgekleurde** landen heeft IOM specifieke ervaring met het verlenen van assistentie aan slachtoffers van mensenhandel. Dit kan zijn directe assistentie door IOM aan teruggekeerde slachtoffers van mensenhandel en/of doorverwijzing naar instanties in het land van herkomst die directe assistentie kunnen verlenen. Ook deze lijst is niet uitputtend. In overige landen kan IOM Nederland altijd een hulpvraag uitzetten voor slachtoffers van mensenhandel, naast de assistentie bij herintegratie.

De mogelijkheden voor het verlenen van assistentie zijn altijd afhankelijk van het budget dat hiervoor beschikbaar wordt gesteld en de eventuele service fee die de betreffende missie van IOM kan ontvangen voor de door haar geleverde diensten.

Europa	Azië	Afrika	Amerika
Albanië	Afghanistan	Angola	Argentinië
Armenië	Bangladesh	Benin	Brazilië
Azerbeidzjan	China	Burkina Faso	Bolivia
Bosnië	Filipijnen	Burundi	Chili
Bulgarije	India	Djibouti	Colombia
Georgië	Indonesië	Democratische Republiek Congo	Cuba
Hongarije	Iran	Egypte	Dominicaanse Republiek
Kosovo	Irak	Ethiopië	El Salvador
Macedonië	Kazachstan	Gabon	Ecuador
Moldavië	Kyrgyzstan	Gambia	Guatemala
Oekraïne	Libanon	Ghana	Guyana
Roemenië	Mongolië	Guinee-Bissau	Jamaica
Rusland	Nepal	Guinee-Conakry	Mexico
Servië	Oezbekistan	Ivoorkust	Nicaragua
Slowakije	Pakistan	Kaapverdië	Paraguay
Turkije	Sri Lanka	Kameroen	Peru
Wit-Rusland	Tajikistan	Kenia	Suriname
	Vietnam	Liberia	Venezuela
	Yemen	Libië	
	Zuid-Korea	Mali	
		Mauritanië	
		Marokko	
		Niger	
		Nigeria	
		Rwanda	
		Senegal	
		Sierra Leone	
		Somaliland	
		Sudan	
		Tanzania	
		Togo	
		Tunesië	
		Uganda	
		Zimbabwe	
		Zuid-Afrika	

Bijlage 13 Sociale Kaart: Nederlandse organisaties die zich specifiek bezig houden met ondersteuning bij terugkeer en re-integratie

DT&V

DT&V: de Dienst Terugkeer & Vertrek is de professionele uitvoerder van het terugkeerbeleid van de regering. De DT&V bekijkt per individu wat de mogelijkheden en voorwaarden zijn voor het vertrek. Iedere vreemdeling die onder de verantwoordelijkheid van DT&V komt te vallen krijgt een regievoerder toegewezen. Deze voert o.a. vertreksgesprekken met de vreemdeling, maakt een vertrekplan op maat, zorgt, indien nodig, voor de 'laissez-passer' aanvragen en onderhoudt contacten met ketenpartners, hulpverleningsorganisaties en advocatuur. DT&V is ook verantwoordelijk voor de toetsing of iemand voldoet aan de criteria voor plaatsing in een VBL of gezinslocatie.

Contactgegevens

Naam	Functie	Afdeling	Telnr.	E-mail
H. (Henriët) van Dijk	Sr. Regievoerder	VRIS (DC Schiphol en Ter Apel)	06- 53710602	h.v.dijk@dtv.minvenj.nl
H. (Harold) Crama	Regievoerder	DC Zeist	0880-777395	h.crama@dtv.minvenj.nl
J.N.G (John) van der Plas	Sr. Regievoerder	DC Rotterdam	06-13351029	j.plas@dtv.minvenj.nl
R. (Ruud) van Lieshout	Regievoerder	Vorbereiden Vertrek DB2/ Brabant	06 -13669433	R.Lieshout@dtv.minvenj.nl
G. (Gerda) van der Vaart	Regievoerder	Vorbereiden Vertrek Zwolle 1/Friesland, Flevoland	06-13640863	g.v.d.vaat@dtv.minvenj.nl
A. (Arnold) Molier	Regievoerder	Vorbereiden Vertrek DB1/Limburg-Gelderland	06-21134199	a.molier@dtv.minvenj.nl
W. (Willem) Schraa	Regievoerder	Vorbereiden Vertrek Zwolle 3/Overijssel-Drenthe	06-55116875	w.schraa@dtv.minvenj.nl
N. (Nathalie) Zwegers	Sr. Regievoerder	Vorbereiden Vertrek Hoofddorp / N-Holland/ Utrecht	06-13364650	n.zwegers@dtv.minvenj.nl
H. (Hessel) de Vries	Sr. Regievoerder	Afdeling Groningen	06-22565975	h.d.vries@dtv.minvenj.nl
R. (Ruud) Droog	Sr. Regievoerder	Vorbereiden Vertrek Rijswijk / Z-Holland en Zeeland	06-51839850	r.droog@dtv.minvenj.nl

Maatwerk bij Terugkeer

Uitgeprocedeerde asielzoekers, migranten zonder verblijfspapieren, maar ook slachtoffers van mensenhandel en/of huiselijk geweld kunnen bij Maatwerk bij Terugkeer terecht voor informatie over en begeleiding bij terugkeer. Aan de hand van hun wensen en de mogelijkheden in hun land van herkomst krijgen zij passende ondersteuning bij hun re-integratie, bijvoorbeeld bij het vinden van een woning, medische (na)zorg of het opzetten van een onderneming. Dit gebeurt in nauwe samenwerking met een lokale partnerorganisatie. Tot maximaal één jaar na terugkeer houdt Maatwerk bij Terugkeer de betreffende persoon in beeld om te controleren of het re-integratieproces goed verloopt.

Maatwerk bij Terugkeer werkt samen met Fier Fryslân, FairWork, Maatschappelijke Opvang 's Hertogenbosch, Caritas België, Pag-Asa, Idia Renaissance (Nigeria), Projeto Resgate (Brazilië) en Christian Brother's Development Office (Sierra Leone) aan het vormgeven van adequate ondersteuning aan slachtoffers van mensenhandel. In deze samenwerking zijn richtlijnen ontwikkeld voor professionals die werken met slachtoffers van mensenhandel aan eventuele terugkeer naar hun land van herkomst. Deze richtlijnen kunnen worden geïntegreerd in bestaande methodieken om mensen voor te bereiden op hun terugkeer en te begeleiden na hun terugkeer. De richtlijnen zijn te vinden op www.mensenhandelweb.nl.

Maatwerk bij Terugkeer biedt ondersteuning bij terugkeer naar Angola, Armenië, Azerbeidzjan, Benin, Bolivia, Brazilië, Burkina Faso, Burundi, Chile, Colombia, Democratische Republiek Congo, Ecuador, Ethiopië, Filipijnen, Georgië, Ghana, Guinée-Conakry, India, Irak, Ivoorkust, Kameroen, Kenia, Kosovo, Marokko, Mongolië, Nepal, Nigeria, Oeganda, Oekraïne, Pakistan, Peru, Rusland, Rwanda, Senegal, Servië, Sierra Leone, Somalië, Suriname, Tanzania, Togo, Vietnam en Zuid-Afrika.

Contactgegevens

Maatwerk bij Terugkeer
Goeman Borgesiuslaan 77, 3515 ET Utrecht

Contactpersoon: Santje Geuze, programmamedewerker
E-mail: s.geuze@maatwerkbijterugkeer.nl
Tel: +31(0)30-7551580
Fax: +31(0)30-7551582
www.maatwerkbijterugkeer.nl
www.facebook.com/maatwerkbijterugkeer

Stichting Wereldwijd

Wereldwijd is een opleidingscentrum, gericht op mensen van buitenlandse afkomst en voor mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Wereldwijd verzorgt korte perspectief biedende opleidingen: NT2, kennis Nederlandse samenleving en een beroepsgerichte opleiding.

Wereldwijd voert het project “Wereld Tools Plus” uit dat cliënten helpt om goed voorbereid terug te keren naar hun land, waar ook ter wereld. Wereld Tools Plus helpt met het maken en uitwerken van een plan, bijv. om een eigen bedrijf te kunnen starten. In het ondernemersplan wordt beschreven wat de cliënt na terugkeer in het land van herkomst gaat doen. Aan de hand van dit plan wordt bepaald welke activiteiten er nodig zijn (opleiding, contacten met andere organisaties, enz.). Ook wordt er vastgesteld welke ‘TOOLS’ (materialen, gereedschappen en machines) nodig zijn om het bedrijf of activiteit te kunnen starten.

Deze 2e handsgereedschappen, machines, apparatuur en/of materialen worden dan samen met de cliënt en vrijwilligers opgeknapt en verzameld in een kist die wordt opgestuurd naar het land van herkomst. Als er een opleiding nodig is wordt in overleg een cursustraject afgesproken.

Na terugkeer in het land van herkomst kan er ondersteuning geboden worden via partnerorganisaties bijvoorbeeld bij huisvesting, onderwijs of het starten van het bedrijf.

Contactgegevens

Post- en bezoekadres:
 Klompenstraat 1a
 6251 NE Eckelrade
 Nederland
 Contactpersonen: Ed Peters en Matje Mattheij
 E-mail: wwijd@xs4all.nl
 Tel: +31 (0)43 - 4083122

Bridge to Better

Stichting Bridge to Better biedt persoonlijke maatschappelijke en psychosociale begeleiding aan deelnemers ter voorbereiding van hun vertrek naar land van herkomst (of ander terugkeerland).

Doel is empowerment om de stap te kunnen maken naar een betere toekomst voor de deelnemer en de community naar welke hij/zij terugkeert. Tijdens het project is er bescherming tegen vreemdelingendetentie, hulp bij verkrijgen van documenten, en ondersteuning voor reis- en leefgeld.

Naast persoonlijke begeleiding is er een wekelijkse training met: empowerment, small business, computerles, voorbereiding op terugkeer door middel van een terugkeer en/of businessplan. Waar mogelijk en benodigd voor terugkeer wordt een praktijkstage voorafgaand aan terugkeer gezocht.

Het totale programma van Bridge to Better duurt 4-5 maanden. Voor terugkeer is ondersteuning in natura beschikbaar vanuit subsidies. Na terugkeer is er follow up op maat.

Bridge to Better biedt begeleiding bij (voorbereiding op) terugkeer naar de volgende landen:

Afghanistan, Albanië, Algerije, Angola, Armenië, Azerbeidzjan, Bangladesh, Benin, Bolivia, Burundi, Burkina Faso, Centraal-Afrikaanse Republiek, China, Colombia, Congo, Ecuador, Eritrea, Ethiopië, Filipijnen, Gabon, Gambia, Georgië, Ghana, Guinee, Guinee-Bissau, India, Indonesië, Irak, Iran, Ivoorkust, Kaapverdië, Kameroen, Kazachstan, Kenia, Kirgizië, Kosovo, Libanon, Liberia, Macedonië, Mali, Marokko, Moldavië, Mongolië, Nepal, Niger, Nigeria, Oeganda, Oekraïne, Oezbekistan, Pakistan, Rusland, Rwanda, Senegal, Servië, Sierra-Leone, Somalië, Sri Lanka, Sudan, Suriname, Syrië, Tadzjikistan, Tanzania, Tunesië, Togo, Turkmenistan, Turkije, Vietnam, Zambia, Zimbabwe, Zuid-Soedan

Contactgegevens

Post- en bezoekadres:
 Bridge to Better Foundation
 Schippersgracht 3 1011 TR Amsterdam
 Contactpersoon: Marion Groen in't Woud (projectleider)
 E-mail: marion@bridgetobetter.org
 Tel: +31 (0)6 151 29 289

Bijlage 14 Sociale Kaart: Internationale organisaties die zich specifiek bezig houden met ondersteuning bij terugkeer en re-integratie van slachtoffers van mensenhandel en slachtoffers van huiselijk geweld

Land	ALBANIË
Naam van de organisatie	“Different & Equal”
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	• Informatie over bestaande lokale diensten, contactpersonen en een sociale kaart • Programma's gericht op genereren van inkomsten (bestaanszekerheid) • Het monitoren en volgen van cliënten
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	different&equal@icc-al.org
Naam van contactpersoon	Mariana Meshi, Executive Director
Telnr.	Tel. 00355 (4) 2221892
Algemene contactgegevens	Organization “Different & Equal” Address: Rr. Milto Tutulani, P.Alb-Milenium, Shk.6, Ap.30, 36 Tirane/ Albania
Website	www.differentandequal.org http://www.differentandequal.org/english/index.htm
Telnrs. (hotline enz.)	+355 (4) 222 18 92
Algemeen email adres	different&equal@icc-al.org

Land	ALBANIË
Naam van de organisatie	IBVM (Loreto)
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	
Andere diensten	Training voor Roma-vrouwen uit heel Albanië en ook hulp bij werk voor andere vrouwen

Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	imelda@albaniahope.com
Naam van contactpersoon	Sr. Imelda Poole (British sister)
Telnr.	+355 692912687
Algemene contactgegevens	
Website	www.albaniahope.com
Telnrs. (hotline enz.)	+355 4 230088
Algemeen email adres	info@albaniahope.com

Land	ALBANIË
Naam van de organisatie	Psycho-social Centre "VATRA"
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	• Sociaal-culturele activiteiten zowel in de opvang als daarbuiten • Doorverwijzen naar andere soortgelijke organisaties • Doorverwijzen als het gaat om slachtofferbescherming • Hulp bij begeleid wonen • Hulp gericht op versterken van sociaal-economische positie van slachtoffers en hun familie • Hulp bij opzetten van kleine ondernemingen • 24-uurs veiligheid in de opvang
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	qvatra@icc-al.org; qvatra@abcom.al; brikena_puka@yahoo.com
Naam van contactpersoon	Brikena Puka, Executive Director
Telnr.	Tel.&fax. +35533 224078 Mob: +355 69 20 83 339
Algemene contactgegevens	Qendra Psiko- Sociale "VATRA" Lagjia: Isa Boletini Rr.Nermin Vlora Falaski, Pall 13, Shk I. kt 3 Vlore-Shqiperi
Website	www.qendravatra.org.al
Telnrs. (hotline enz.)	Tel.&fax. +35533 224078 116 006
Algemeen email adres	info@qendravatra.org.al

Land	ALBANIË
Naam van de organisatie	Sh.K.B.Sh.
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	Deze dienst wordt niet standaard geleverd, maar is indien noodzakelijk mogelijk
Opvang	Deze dienst wordt niet standaard geleverd, maar is indien noodzakelijk mogelijk

Psychologische hulp	✓
Medische hulp	Deze dienst wordt niet standaard geleverd, maar is indien noodzakelijk mogelijk
Juridische hulp	Deze dienst wordt niet standaard geleverd, maar is indien noodzakelijk mogelijk
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	Steun aan kwetsbare vrouwen, slachtoffers mensenhandel en risico-vrouwen
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	f.westerink@shkbsh.com / o.hinaj@shkbsh.com
Naam van contactpersoon	Fred Westerink / Ornela Hinaj Zaimi
Telnr.	00355 (0) 68 20 13 940 / 00355 (0) 68 60 47 429
Algemene contactgegevens	
Website	www.shkbsh.com
Telnrs. (hotline enz.)	mob. 00355 (0) 68 20 19 860 mob. 00355 (0) 69 40 90 676
Algemeen email adres	reception@shkbsh.com

Land	ALBANIË
Naam van de organisatie	Tjeter Vizion association
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	dkasa@hotmail.com
Naam van contactpersoon	Ardiana Kasa, Program manager
Telnr.	00355695203299
Algemene contactgegevens	
Website	www.tjetervizion.or
Telnrs. (hotline enz.)	0035554252919
Algemeen email adres	dkasa@hotmail.com; tjetervizion@gmail.com

Land	ARMENIË
Naam van de organisatie	Hope and Help
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓

Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkommen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	
Vereniging met familie	
Andere diensten	
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	hopehelp@web.am / shatvoryanm@gmail.com
Naam van contactpersoon	Maria Shatvoryan, "To Help Children- United Knowledge and the Best Practices to Protect Armenian Children"; Project coordinator
Telnr.	Tel: + 374 10 531-770 Mob: +374 91 206 -274
Algemene contactgegevens	Address: 37 Pushkin str. Apt.5 0002 Yerevan, Armenia
Website	www.hopehelp.am
Telnrs. (hotline enz.)	Tel: + 374 10 534 834 Fax: + 374 10 531 770
Algemeen email adres	hopehelp@web.am

Land	BELGIË
Naam van de organisatie	PAG - ASA
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkommen	
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	
Vereniging met familie	
Andere diensten	Educatie m.b.t. bewustmaking/vergroten bewustwording van mensenhandel in Brussel
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	info@pag-asa.be
Naam van contactpersoon	Sarah Dehovre
Telnr.	00 32 2 511 64 64
Algemene contactgegevens	Cellebroersstraat 16b, 1000 Brussel
Website	www.pagasa.be
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen email adres	info@pag-asa.be

Land	BELGIË
Naam van de organisatie	PAYOKE
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	
Opvang	✓

Psychologische hulp	✓
Medische hulp	
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	
Vereniging met familie	
Andere diensten	
Contactgegevens contactpersoon	Patsy Sörensen, Director Payoke Bruno Moens
E-mail	admin@payoke.be (Patsy Sörensen) trafficking@payoke.be (Bruno Moens)
Naam van contactpersoon	Patsy Sörensen
Telnr.	tel: +32 (0)3 201 16 90
Algemene contactgegevens	Payoke, Leguit 4, 2000 Antwerpen
Website	http://www.payoke.be/
Telnrs. (hotline enz.)	tel: +32 (0)3 201 16 90 fax: +32 (0)3 233 23 24
Algemeen email adres	admin@payoke.be

Land	BRAZILIË
Naam van de organisatie	Casa Brasil Holanda
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	Op verzoek
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	
Vereniging met familie	
Andere diensten	CBH geeft niet alleen ondersteuning en uitleg, maar helpt en informeert Braziliaanse staatsburgers die (met of zonder papieren) in Nederland woonachtig zijn of hier tijdelijk verblijven, onder andere door hen wegwijs te maken en naar bevoegde instanties in Nederland te verwijzen, om hen op deze wijze een waardig en gezond welzijn te garanderen. In Brazilië bevordert en versterkt CBH informatie, preventie en actiecampaagnes samen met ketenpartners (NGO's, overheid en academici).
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	info@casabrasilholanda.nl
Naam van contactpersoon	Clivia Caracciolo
Telnr.	
Algemene contactgegevens	Casa Brasil Holanda Postbus 2111 3800 CC Amersfoort
Website	www.casabrasilholanda.nl
Telnrs. (hotline enz.)	06 84 31 28 65
Algemeen email adres	info@casabrasilholanda.nl

Land	BRAZILIË
Naam van de organisatie	Projeto Atitude Legal
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	
Andere diensten	
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	michelle@projetoalegal.org.br
Naam van contactpersoon	Michelle Gueraldi
Telnr.	(21)2232 3082/ 2252 4458
Algemene contactgegevens	Av. Mem de Sá, Centro - Rio de Janeiro CEP 20230-152
Website	www.projetoalegal.org.br
Telnrs. (hotline enz.)	(21)2232 3082/ 2252 4458
Algemeen email adres	

Land	BRAZILIË
Naam van de organisatie	Projeto Trama
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	Trama is een grote sociale instelling die o.a. op het gebied van mensenhandel werkt.
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	frans@projetotrama.org.br
Naam van contactpersoon	Frans Nederstigt
Telnr.	+55-21-250 76 464 ext. 215/222
Algemene contactgegevens	Projeto Trama venida Marechal Floriano, 199 / sala 502 CEP 20080-005 - Centro - Rio de Janeiro/RJ, Brazil
Website	www.projetotrama.org.br
Telnrs. (hotline enz.)	+55 (0) 21 2507 6464
Algemeen email adres	projetotrama@projetotrama.org.br

Land	BRAZILIË
Naam van de organisatie	Sociedade De Defesa Dos Direitos Sexuais Na Amazônia (Sodireitos)
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	Hulp op gebied van jeugdprostitutie (is in deze regio erg hoog)
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	sodireitos@gmail.com
Naam van contactpersoon	Marcel Hazeu
Telnr.	+55- 91- 32247338
Algemene contactgegevens	Rua 28 de Setembro, 503, bairro Reduto, Belém – Pará 66053-350, Brazil
Website	
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen email adres	sodireitos@gmail.com

Land	BULGARIJE
Naam van de organisatie	‘Animus Association’ La Strada Bulgarije
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	nadia.bk@gmail.com
Naam van contactpersoon	Nadia Kozouharova
Telnr.	
Algemene contactgegevens	85 Ekzarh Yossif St. 1000 Sofia
Website	www.animusassociation.org
Telnrs. (hotline enz.)	Receptie: tel/fax: +359 2 983 5205, +359 2983 5305, +359 2 983 5405 Crisiscenter: + 359 2 983 38 55
Algemeen email adres	animus@animusassociation.org crisiscentre@animusassociation.org

Land	BULGARIJE
Naam van de organisatie	Caritas Bulgarije
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of im-migratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkommen	
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	r.hadjieva@caritas-bg.org
Naam van contactpersoon	Radosveta Hadjieva
Telnr.	+359 2944 1858
Algemene contactgegevens	Obroshite Str. 9, 1504 Sofia
Website	www.caritas-bg.org
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen email adres	migration@caritas-bg.org

Land	Bulgaria
Naam van de organisatie	The A21 Campaign
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	x
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of im-migratiedienst	x
Opvang	x
Psychologische hulp	x
Medische hulp	x
Juridische hulp	x
Aanleren van vaardigheden/opleiding	x
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkommen	x
Financiële hulp	x
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	x
Vereniging met familie	x
Andere diensten	De A21 Campagne biedt ook hulp bij terugkeer aan in Griekenland, Oekraïne, Zuid-Afrika, Verenigd Koninkrijk en de VS.
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	Kyra.g@thea21campaign.org
Naam van contactpersoon	Kyra Gordon
Telnr.	+359 888 987 876
Algemene contactgegevens	
Website	www.thea21campaign.org www.a21.bg
Telnrs. (hotline enz.)	1109 (Greece)
Algemeen e-mailadres	The A21 Campaign Triaditsa Str. 5B, fl.2 office 226 Sofia, 1000 Bulgaria

Land	COLOMBIA
Naam van de organisatie	Centro De Capacitación Hermanas Adoratrices
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	De zusters hebben vele woningen en projecten voor (alleenstaande) vrouwen, meisjes, prostituees, etc.
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	chelamar15@yahoo.com
Naam van contactpersoon	
Telnr.	+(57) (6) 1000000
Algemene contactgegevens	
Website	http://www.adoratrices.com
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen e-mailadres	chelamar15@yahoo.com

Land	COLOMBIA
Naam van de organisatie	Hermanas Oblatas Del Santísimo Redentor Medellín
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	
Andere diensten	
Contactgegevens contactpersoon	Sede piedecuesta: Km. 13 Vía piedecuesta 6550558 mariainmaculada5@yahoo.es
E-mail	
Naam van contactpersoon	
Telnr.	
Algemene contactgegevens	
Website	-
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen e-mailadres	-

Land	DENEMARKEN
Naam van de organisatie	Pro-Vest
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	-
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	-
Opvang	-
Psychologische hulp	-
Medische hulp	-
Juridische hulp	-
Aanleren van vaardigheden/opleiding	-
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	-
Financiële hulp	-
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	-
Vereniging met familie	-
Andere diensten	Pro-Vest assisteert in het identificeren van slachtoffers mensenhandel. Indien een persoon als slachtoffer is geïdentificeerd, draagt Pro-Vest het slachtoffer over aan 'The Danish Anti-trafficking Centre'.
Contactgegevens contactpersoon	Adres: Sjællandsgade 98 B st.tv., DK 7000 Fredericia, Denmark
E-mail	vnn@provest.dk
Naam van contactpersoon	Vibeke Nielsen
Telnr.	Mobile: + 45 2169 3414
Algemene contactgegevens	
Website	www.provest.dk
Telnrs. (hotline enz.)	Tel. : +45 2169 3414
Algemeen e-mailadres	vnn@provest.dk

Land	DUITSLAND
Naam van de organisatie	Ban Ying Coordination Centre
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	
Opvang	
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	
Vereniging met familie	
Andere diensten	Focus op vrouwelijke migranten in Berlijn en andere slachtoffers van mensenhandel.
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	info@ban-ying.de
Naam van contactpersoon	Nivedita Prasad Suteera Nittayananta
Telnr.	+49 30 4406373 or +49 30 4406374
Algemene contactgegevens	Anklamer Strasse 38 10115 Berlin, Germany
Website	www.ban-ying.de
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen e-mailadres	info@ban-ying.de

Land	DUITSLAND
Naam van de organisatie	Beratungsstelle Nachtfalter Caritas Essen
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	
Andere diensten	Deze organisatie heeft verschillende opvangmogelijkheden verspreid over Duitsland en is een hulporganisatie.
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	renate.hildburg@caritas-essen.de
Naam van contactpersoon	Renate Hildburg
Telnr.	+49 201 364 55 47 201 320 0375
Algemene contactgegevens	Franziska-Schervier-Haus
	Niederstrasse 12-16, 45141 Essen
Website	www.caritas-e.de
Telnrs. (hotline enz.)	+49 0201-32003-0
Algemeen e-mailadres	info@caritas-e.de

Land	DUITSLAND
Naam van de organisatie	IN VIA Berlin Koord. & Beratungs. Frauen Menschenhandel
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	
Andere diensten	Werkcentrum voor m.n. Oost-Europese vrouwen
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	moe@invia-berlin.de
Naam van contactpersoon	Mrs. Barbara Erritt
Telnr.	+49-30 66633 487 · Mobil: +49-177 7386276
Algemene contactgegevens	Große Hamburger Str. 18· 10115 Berlin
Website	http://www.invia-berlin.de/
Telnrs. (hotline enz.)	+49 030 85784 286
Algemeen e-mailadres	info@invia-berlin.de

Land	DUITSLAND
Naam van de organisatie	Kassandra e.V
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	
Opvang	
Psychologische hulp	
Medische hulp	
Juridische hulp	
Aanleren van vaardigheden/opleiding	
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	
Vereniging met familie	
Andere diensten	Bieden van counseling, vergelijkbaar met wat 'Rode Draad' in Nederland doet.
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	kassandra@kassandra-nbg.de
Naam van contactpersoon	Andrea Weppert
Telnr.	
Algemene contactgegevens	Breite Gasse 1, 90402 Nürnberg
Website	www.kassandra-nbg.de
Telnrs. (hotline enz.)	+49 911 3765277
Algemeen e-mailadres	kassandra@kassandra-nbg.de

Land	DUITSLAND
Naam van de organisatie	KOK- Bundesweiter Koordinierungskreis gegen Menschenhandel / German NGO Network against Trafficking in Human Beings
Dienstenaanbod	KOK is het Duitse netwerk van anti-mensenhandel NGO's die zich bezighouden met politieke en lobby activiteiten. KOK biedt geen directe begeleiding van slachtoffers van mensenhandel. Echter, de meeste lidorganisaties van KOK (37 in totaal) zijn gespecialiseerde adviescentra voor slachtoffers van mensenhandel. Zij kunnen gecontacteerd worden via het web (zie onderstaande link). Houdt u er rekening mee dat niet alle leden dezelfde diensten kunnen verlenen. Daarom is het in geval van terugkeer van een slachtoffer raadzaam om rechtstreeks contact met hen op te nemen.
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	KOK's activiteiten: Alle niveaus van bestrijding van mensenhandel Het waarborgen van een menswaardige behandeling van slachtoffers van mensenhandel Het verbeteren van de gerechtelijke en maatschappelijke situatie van mensen met mensenhandel te maken hebben gehad

	De uitvoering van de politieke en sociale regelingen voor slachtoffers van mensenhandel op provinciaal, nationaal, Europees en internationaal niveau Het vergroten van het bewustzijn t.a.v. de complexiteit van het onderwerp mensenhandel Netwerken van lidorganisaties van KOK Het optimaliseren van arbeidsmarkt effectiviteit van KOK en haar leden, m.n. in de communicatiestructuren en professionele oplossing strategieën om kwaliteitsbeheerder te waarborgen Nadruk KOK's activiteiten: Het verzamelen van specialistische kennis Coördinatie Commissie- en netwerkactiviteiten Politieke lobby Public relations Vergroten van bewustzijn
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	Algemeen: www.kok-buero.de Link naar lidorganisaties: www.kok-buero.de/en/member-organisations-counselling-centres.html
Naam van contactpersoon	Tel.: + 49 30-263 911 76
Telnr.	info@kok-buero.de
Algemene contactgegevens	
Website	
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen e-mailadres	

Land	DUITSLAND
Naam van de organisatie	Nadeschda Counseling Centre
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	
Andere diensten	
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	info@nadeschda-owl.de
Naam van contactpersoon	Corinna Dammeyer
Telnr.	+49-5221840200 +49-5221840201
Algemene contactgegevens	Bielefelder Straße 25 D- 32051 Herford Nordrhein-Westfalen
Website	www.nadeschda-owl.de
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen e-mailadres	info@nadeschda-owl.de

Land	DUITSLAND
Naam van de organisatie	Solwodi; Solidarity with Women in Distress
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	
Vereniging met familie	
Andere diensten	Deze Duitse Religieuze organisatie heeft veel (gespecialiseerde) opvanghuizen in heel Duitsland. Momenteel zijn er 17 kantoren met opvang en maatschappelijk werkers. De organisatie helpt slachtoffers, maar is tegen prostitutie.
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	info@solwodi.de
Naam van contactpersoon	Sr. Lea Ackermann (Managing Director)
Telnr.	+49 6741 2232
Algemene contactgegevens	Propstelstrasse 2 D- 56154 Boppard-Hirzenach
Website	www.solwodi.de
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen e-mailadres	

Land	DOMINICAANSE REPUBLIEK
Naam van de organisatie	COIN
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	Werken met teruggekeerde slachtoffers mensenhandel
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	coin@codetel.net.do
Naam van contactpersoon	
Telnr.	
Algemene contactgegevens	Calle Anibal Espinoza 352, Villas Agrícolas, Santo Domingo, Dominican Republic
Website	www.coin.org.do
Telnrs. (hotline enz.)	+809-6811515 +809 538-8535
Algemeen e-mailadres	coin@codetel.net.do

Land	ESTLAND
Naam van de organisatie	MTÜ Living for Tomorrow/NGO Living for Tomorrow
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	Gedeeltelijk (kan vooral advies over migratiewetgeving, rechten en verantwoordelijkheid bieden via de hotline)
Opvang	Nee (kan doorverwijzen, indien ander dienstverlening elders wel beschikbaar is)
Psychologische hulp	Nee (kan doorverwijzen, indien ander dienstverlening elders wel beschikbaar is)
Medische hulp	Nee (kan doorverwijzen, indien ander dienstverlening elders wel beschikbaar is)
Juridische hulp	✓ (rechtsbijstand wordt via hotline aangeboden, maar het vertegenwoordigen van cliënten in rechtbanken of andere instellingen is niet mogelijk)
Aanleren van vaardigheden/opleiding	Nee (kan doorverwijzen, indien ander dienstverlening elders wel beschikbaar is)
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	Nee (kan doorverwijzen, indien ander dienstverlening elders wel beschikbaar is)
Financiële hulp	Nee (kan doorverwijzen, indien ander dienstverlening elders wel beschikbaar is)
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	Nee (kan doorverwijzen, indien ander dienstverlening elders wel beschikbaar is)
Vereniging met familie	Nee (kan doorverwijzen, indien ander dienstverlening elders wel beschikbaar is)
Andere diensten	• advies voor mensen die naar het buitenland te werken of studeren; • gevolgen van illegale tewerkstelling; • contactgegevens van NGO's in het buitenland, die slachtoffers van hulp en advies kunnen voorzien • contactgegevens van zowel overheids- als niet-gouvernementele instellingen die betrokken zijn bij de bestrijding en preventie van mensenhandel in Estland • toelatingsregels voor Estse burgers, personen zonder nationaliteit en buitenlanders die in Estland en andere landen binnen en buiten de EU leven • wetgeving van andere landen ten aanzien van vreemdelingen, migranten en mensenhandel
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	info@lft.ee, olena@lft.ee
Naam van contactpersoon	Ms Olena Valdenmaier
Telnr.	+ 372 6607320 (hotline)
Algemene contactgegevens	F.R. Kreutzwaldi 24, 10147, Tallinn
Website	www.lft.ee
Telnrs. (hotline enz.)	Tel. +372 6607320 (hotline)
Algemeen e-mailadres	info@lft.ee

Land	FILIPPIJNEN
Naam van de organisatie	Kaagapay OFW Resource and Service Center, Inc
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	
Andere diensten	Centrum voor arbeidsmigranten en teruggekeerde slachtoffers mensenhandel.
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	kaagapaycotabato98@gmail.com
Naam van contactpersoon	Ms.Villalyn 'Belen' Lachica
Telnr.	(063) (064) 421-5024
Algemene contactgegevens	349 Sincuat Ave,Ante Compound Rosary Heights 4, 9600 Cotabato City, Mindanao, Philippines
Website	www.kaagapaycotabato.org
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen e-mailadres	

Land	FILIPPIJNEN
Naam van de organisatie	WCIRAC (Women and Children International Relief Assistance Center)
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	
Andere diensten	Werken met Filipijnse arbeidsmigranten en vrouwen in de prostitutie. Lid van 'Philippine Alliance of Human Rights Advocates (PAHRA). Deze is opgezet door een Nederlandse zuster Louisa, die momenteel in Eindhoven verblijft.
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	wcirac@skyinet.net
Naam van contactpersoon	Teresita Atienza
Telnr.	+63 2 435 23 12/00 51 or +63 2 4352002
Algemene contactgegevens	26 D Mabuhay Street Barangay Central, Diliman, Quezon City P.O.Box 10203, 1112 Quezon City
Website	
Telnrs. (hotline enz.)	+63 2 435 23 12/00 51 or +63 2 4352002
Algemeen e-mailadres	

Land	FRANKRIJK
Naam van de organisatie	Caritas France (Secours Catholique)
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	Caritas France coördineert een groep van 50 Franse organisaties die samen werkzaam zijn op alle aspecten van anti-trafficking, zoals opvang, belangenbehartiging enz.
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	genevieve.colas@secours-catholique.org
Naam van contactpersoon	Mrs. Genevieve Colas
Telnr.	+33 145 49 74 40
Algemene contactgegevens	106, rue de Bac F - 75007 Paris
Website	www.secours-catholique.org
Telnrs. (hotline enz.)	+33 (0)1 454 97 300
Algemeen e-mailadres	dept.publications@secours-catholique.org

Land	GEORGIË
Naam van de organisatie	Anti-Violence Network of Georgia
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	antiviolence@avng.ge
Naam van contactpersoon	Mrs. Nato Shavlakadze
Telnr.	+995 32 2950679
Algemene contactgegevens	9 Chavchavadze street, Tbilisi
Website	www.avng.ge
Telnrs. (hotline enz.)	Hotline: (832) 2 72 67 17
Algemeen e-mailadres	antiviolence@ip.osgf.ge

Land	GHANA
Naam van de organisatie	Friends of Suffering Humanity (FSUHU)
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	
Opvang	✓
Psychologische hulp	
Medische hulp	✓
Juridische hulp	
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	FSUHU is een kleine Moslimorganisatie in centraal/noord Ghana.
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	humanityngo@live.com
Naam van contactpersoon	Omar Mahamoud (CEO / Director of Programmes)
Telnr.	+233-243-150-752 (Mobile phone)
Algemene contactgegevens	Bolgatanga, Upper East Region Ghana, West Africa
Website	http://fsuhu.org
Telnrs. (hotline enz.)	-
Algemeen e-mailadres	

Land	HONGARIJE
Naam van de organisatie	Anonymous Ways Foundation/ Névtelen Utak Alapítvány
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	Via IOM
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	Biedt een programma tussen 6 – 12 maanden. Indien noodzakelijk, kan een programma tot 7 jaar duren.
Contactgegevens contactpersoon	Ildiko Doncsecs; Program Director / Anonymous Ways Foundation / Budapest Hungary
E-mail	nevtelenutak@gmail.com
Naam van contactpersoon	Ildiko Doncsecs
Telnr.	+ 36 70 66 49 49 7 skype:anonymouswaysfoundation
Algemene contactgegevens	
Website	safoundation.com/sa-foundation/locations/hungarian_project http://www.nevtelenutak.com
Telnrs. (hotline enz.)	+ 36 70 66 49 49 7
Algemeen e-mailadres	nevtelenutak@gmail.com

Land	HONGARIJE
Naam van de organisatie	Good Shepherd Sisters Shelter
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	Een Nederlandse zuster is een opvanghuis voor Romavrouwen gestart in een klein dorpje in Hongarije. Zuster Regina is vanwege haar hoge leeftijd op zoek naar een opvolgster.
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	sr--regina-janssen@live.nl
Naam van contactpersoon	Sr. Regina Janssen
Telnr.	+36-37 36 90 87
Algemene contactgegevens	Kossuth Lajos utca 61, H- 3211 Gyöngyösoroszi
Website	
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen e-mailadres	

Land	IERLAND
Naam van de organisatie	APT Ireland + Ruhama
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	
Vereniging met familie	
Andere diensten	
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	info@aptireland.org + admin@ruhama.ie
Naam van contactpersoon	Sr. Mary Mangan Ms. Edel McGinley
Telnr.	+ 353 1 836 0292
Algemene contactgegevens	Senior House, All Hallows College, Drumcondra, Dublin 9
Website	www.ruhama.ie
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen e-mailadres	

Land	ITALIË
Naam van de organisatie	Associazione On the Road
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	
Vereniging met familie	
Andere diensten	Sociale bijstand
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	oriana@ontheroadonlus.it
Naam van contactpersoon	Oriana De Caro
Telnr.	
Algemene contactgegevens	Via delle Lancette 27 A, 64014 Martinsicuro (TE) - Italy
Website	www.ontheroadonlus.it
Telnrs. (hotline enz.)	Tel. +39 0861-79.66.66 Fax +39 0861-76.51.12
Algemeen e-mailadres	info@ontheroadonlus.it

Land	ITALIË
Naam van de organisatie	USMI Nazionale Settore “Tratta” (Italian superiors org. Anti Trafficking desk)
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	Ondersteuning bij terugkeer naar land van herkomst Bezoek in vreemdelingendetentie (uitzettingcentra)
Contactgegevens contactpersoon	USMI is een religieus netwerk; USMI heeft 120 opvanghuizen in kloosters door heel Italië
E-mail	ebonettimc@pcn.net
Naam van contactpersoon	Sr. Eugenia Bonetti (coordinator) Sr Monica Chikwe
Telnr.	+39-0668400555 mob +39-3391934538
Algemene contactgegevens	USMI - Settore “Tratta donne e minori” Presidente di “Slaves noMore” Via Zanardelli, 32 - 00186 ROMA
Website	http://www.slavesnomore.it/
Telnrs. (hotline enz.)	800 290 290 (National Anti-trafficking hotline)
Algemeen e-mailadres	tratta@usminazionale.it , slavesnomore@libero.it

Land	KAMEROEN
Naam van de organisatie	CIPCRE – Cameroun
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	
Opvang	
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	
Vereniging met familie	
Andere diensten	CIPCRE is een educatieve organisatie op het gebied van milieu en maatschappelijk werk (Justice and Peace). CIPCRE heeft duizenden jongeren en docenten geschoold in seksueel geweld. CIPCRE zit ook in Benin en Tsjad en Togo.
Contactgegevens contactpersoon	CIPCRE – Cameroun B.P. 1256, Bafoussam
E-mail	cipcre_dg@cipcre.org
Naam van contactpersoon	Fr. Jean-Blaise Kenmogne
Telnr.	00237 – (3)344 66 68
Algemene contactgegevens	
Website	www.cipcre.org
Telnrs. (hotline enz.)	00237 – (3)344 66 68
Algemeen e-mailadres	cipcre_dg@cipcre.org

Land	KENIA
Naam van de organisatie	HAART Kenya
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	
Vereniging met familie	
Andere diensten	Vergroten van bewustzijn in de sloppenwijken van Nairobi.
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	mary@momaley.or.ke
Naam van contactpersoon	Sr. Mary O'Malley Mr. Radoslaw Malinowski
Telnr.	+254 20 550 583
Algemene contactgegevens	P.O. Box 26893 – 00504 Nairobi, Kenya
Website	http://haartkenya.org
Telnrs. (hotline enz.)	+254 738 506 264
Algemeen e-mailadres	info@haartkenya.org

Land	LETLAND
Naam van de organisatie	Marta Recourse Centre for Women
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	Bewustmaking van mensenhandel bij jongeren (groepen)
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	guna@marta.lv ; guna@delfi.lv
Naam van contactpersoon	Guna
Telnr.	+371-67378539
Algemene contactgegevens	Marta Recourse Centre for Women 49 Matisa St 3, Riga
Website	www.martha.lv
Telnrs. (hotline enz.)	Helpline: 8000 2012
Algemeen e-mailadres	centrs@marta.lv

Land	LIBANON
Naam van de organisatie	Caritas Lebanon, Migrant Centre
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	www.caritas.org.lb
Naam van contactpersoon	Mrs. Najla Chahda
Telnr.	+961 1 502550
Algemene contactgegevens	Office: 5th floor, Takla Centre Sin El Fil, P.O.Box 40061 Beirut
Website	www.caritas.org.lb
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen e-mailadres	carimigr@inco.com.lb

Land	LITOUWEN
Naam van de organisatie	Missing Persons' Families Support Centre
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	
Juridische hulp	
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	Reïntegratie van slachtoffers mensenhandel en gedwongen prostitutie: eerste hulp – het initiëren van contact, het vinden van eerste ondersteuning duurzame sociale reïntegratie-activiteiten sociale bijstand (begeleiding, bemiddeling, vertegenwoordiging, enz.) doelgerichte vrijetijdsbesteding in groepsverband zelfhulpgroepen
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	natalja@missing.lt
Naam van contactpersoon	Natalja Kurčinskaja
Telnr.	+370 (5) 248 33 73
Algemene contactgegevens	Dingusių žmonių šeimų paramos centras/ Missing persons' families support centre Žalgirio g. 133, LT - 08217, Vilnius Lietuva/ Lithuania
Website	http://www.missing.lt
Telnrs. (hotline enz.)	Tel: +370 (5) 248 33 73 Fax: +370 (5) 248 33 73
Algemeen e-mailadres	centras@missing.lt

Land	LUXEMBURG
Naam van de organisatie	Fondation Maison de la Porte Ouverte
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓ (in de opvang)
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	Gericht op informeren en het hoe en waar te zoeken naar een baan
Financiële hulp	✓ (gedurende verblijf in de opvang)
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓ (gedurende verblijf in de opvang)
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	
Contactgegevens contactpersoon	Foyer Maternel 38, Rue d'Anvers, L-1130 Luxembourg, Luxembourg
E-mail	finaternel@fmppo.lu
Naam van contactpersoon	Ms. Åsa Sundin
Telnr.	Tel: +352 405834, Fax: +352 26897983
Algemene contactgegevens	Fondation Maison de la Porte Ouverte 2, Rue Fort Elisabeth, L-1463 Luxembourg, Luxembourg Tel: +352 406001-1, Fax: +352 409779
Website	www.fmppo.lu
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen e-mailadres	

Land	MACEDONIË
Naam van de organisatie	Open Gate La Strada Macedonia
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	jasmina@lastrada.org.mk
Naam van contactpersoon	Jasmina Dimishkovska Rajkovska
Telnr.	
Algemene contactgegevens	Str. Sava Kovacevic 1a 1000 Skopje R. Macedonia
Website	www.lastrada.org.mk
Telnrs. (hotline enz.)	tel: + 389 2 2700 107 fax: + 389 2 2700 367
Algemeen e-mailadres	lastrada@lastrada.org.mk

Land	MOLDAVIË
Naam van de organisatie	International Center for Women Rights Protection and Promotion “La Strada”
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	(faciliteert toegang/via doorverwijzing)
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	(faciliteert toegang/via doorverwijzing)
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	(faciliteert toegang/via doorverwijzing)
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	(faciliteert toegang/via doorverwijzing)
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	Counseling via Hotline en ondersteuning bij tegemoetkomen in andere vastgestelde behoeften d.m.v. doorverwijzing naar (binnen en buitenlandse) partnerorganisaties.
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	tbuianina@lastrada.md
Naam van contactpersoon	Buianina Tatiana, Drop-in-Center Manager Victoria Dochitcu, Hotline Manager
Telnr.	Tel.: + 373 22 234 906 Fax.: + 373 22 234 907
Algemene contactgegevens	International Center for Women Protection and Promotion “La Strada” P.O. Box 259, Chisinau, MD-2012, Moldova
Website	www.lastrada.md
Telnrs. (hotline enz.)	Tel: + 373 22 23 49 06 Hotline: +373 22 233309 (vanuit buitenland); 0 800 77777 (gratis vanuit Moldavië)
Algemeen e-mailadres	office@lastrada.md

Land	NEDERLAND
Naam van de organisatie	CoMensha
Dienstenaanbod	CoMensha registreert gegevens over de aard en omvang van de populatie van slachtoffers mensenhandel in Nederland. CoMensha gebruikt deze informatie voor het signaleren van knelpunten, tendensen en succesfactoren in de uitvoering van het mensenhandelbeleid. In Nederland zijn er gespecialiseerde (categorale) opvanghuizen voor slachtoffers mensenhandel waar hulp en zorg wordt geboden aan slachtoffers die net uit hun uitbuitingssituatie zijn. CoMensha coördineert hulp en opvang aan slachtoffers. CoMensha is tevens lid van het La Strada Netwerk. Dit is een Europees netwerk tegen mensenhandel. Het belangrijkste doel van dit netwerk is om mensenhandel, m.n. vrouwenhandel in Europa tegen te gaan en om de rechten van de slachtoffers te beschermen. Het La Strada netwerk heeft 8 leden in Belarus, Bulgarije, Tsjechië, Macedonië, Moldavië, Nederland, Polen en Oekraïne. Het internationale secretariaat van La Strada is in Amsterdam.
Algemene contactgegevens	
Website	@: www.comensha.nl
Telnrs. (hotline enz.)	T: (+31) (0) 33 448 1186
Algemeen e-mailadres	E: info@comensha.nl

Land	NEDERLAND
Naam van de organisatie	SRTV
Dienstenaanbod	Vergroten van bewustwording, informeren over mensenhandel en assisteren bij het vinden van een opvangplek en ondersteuning bij terugkeer.
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	ivonne@srtv.info
Naam van contactpersoon	Ivonne van de Kar
Telnr.	+31-73-615 44 44
Algemene contactgegevens	St. Janssingel 92, NL 5211XJ Den Bosch
Website	www.srtv.info
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen e-mailadres	srtv@srtv.info

Land	NEPAL
Naam van de organisatie	Shakti Samuha
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	
Contactgegevens contactpersoon	Shakti is een organisatie van voormalige slachtoffers van mensenhandel.
E-mail	shaktisamuha.nepal@gmail.com
Naam van contactpersoon	Sunita Danuwar (President)
Telnr.	
Algemene contactgegevens	P.O. Box 19488, Chabahil, Kathmahdu, Nepal
Website	samuha@wlink.com.np
Telnrs. (hotline enz.)	+977-1-4494815
Algemeen e-mailadres	shaktisamuha.nepal@gmail.com

Land	NIGERIA
Naam van de organisatie	COSUDOW
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	COSUDOW leidt het Afrikaanse netwerk van religieuzen tegen mensenhandel.
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	pnebegbulem@gmail.com / justicennenna@gmail.com
Naam van contactpersoon	Sister Patricia Nnenna Ebegebulem, SSL / Sister Bibiana Nnenna Emenaha, DC
Telnr.	+ 234 80 65 55 65 55 / + 234 80 36 70 60 43
Algemene contactgegevens	Shelter address: Bakhita Villa, 13 Leye Omoniyi Close, Off Odubakin Street, St. Ferdinand's Catholic Church, BOYS'TOWN, P.O Box 1970, IPAJA, Lagos, NIGERIA
Website	-
Telnrs. (hotline enz.)	-
Algemeen e-mailadres	pnebegbulem@gmail.com

Land	OEKRAINE
Naam van de organisatie	International Women's Rights Center La Strada
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	t.taturevych@la-strada.org.ua
Naam van contactpersoon	Tetyana Taturevych
Telnr.	+38 0665649194
Algemene contactgegevens	P.O. Box 26, 03113 Kyiv, Ukraine
Website	www.la-strada.org.ua
Telnrs. (hotline enz.)	tel: +38 044 205 36 95/ fax: +38 044 205 37 36
Algemeen e-mailadres	info@la-strada.org.ua
Facebook	www.facebook.com/lastradaukraine
Skype	lastrada-ukraine

Land	OEKRAINE
Naam van de organisatie	Caritas Ukraine Human Trafficking Desk
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	Caritas, Catholic help service heeft vele opvangmogelijkheden voor vrouwen, kinderen en ouderen. Ze hebben ook centra met voedsel, wasmachines, computerles enz. Caritas Ukraine is lid van Coatnet.
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	karitas@mail.lviv.ua ksenia_caritas@ukr.net
Naam van contactpersoon	Oksana Ustynova is hoofd van de anti-trafficking afdeling van of Caritas Oekraïne. National office is in Lviv (Lvov)
Telnr.	+38 32 227 47 70 (Lviv) +38 44 467 60 80 (Kyiv) +38 98 58-32-353 (Khmelnysky)
Algemene contactgegevens	Caritas Ukraine Human Trafficking Desk vul.Ozarkevycha, 4, 79016 Lviv
Website	www.caritas-ua.org
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen e-mailadres	caritas@caritas-ua.org

Land	OOSTENRIJK
Naam van de organisatie	LEFÖ- Informatie, Educatie en Steun aan Vrouwelijke Migranten LEFÖ- Interventiecentrum voor vrouwelijke slachtoffers van mensenhandel
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	Hulp bij reïntegratie Hulp bij schadevergoedingen Veilige terugkeer
Contactgegevens contactpersoon	IBF: Evelyn Probst Lefo: Ana Maria Garza
E-mail	ibf@lefoe.at
Naam van contactpersoon	Evelyn Probst
Telnr..	Tel: +43 (0)1-79 69 298 Fax: +43 (0)1-79 69 299
Algemene contactgegevens	LEFÖ: Kettenbrückengasse 15/2/4 , 1050 Vienna- Austria IBF: Floragasse 7a/7, 1040 Vienna - Austria
Website	www.lefoe.at
Telnrs. (hotline enz.)	Tel: +43 (0)1-79 69 298 /+43.1.5811881 Fax: +43 (0)1-79 69 299
Algemeen email adres	ibf@lefoe.at / office@lefoe.at

Land	OOSTENRIJK
Naam van de organisatie	MIRIAM-Projekt
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	
Opvang	✓
Psychologische hulp	
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	
Vereniging met familie	
Andere diensten	
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	miriamoe@tpoint.at
Naam van contactpersoon	Sr. Petra
Telnr.	+43-1-87812-0, +43 02243 33007
Algemene contactgegevens	MIRIAM-Projekt, Langstergasse 5-7/22, A-3400 Klosterneuburg, Austria
Website	http://www.caritas-wien.at
Telnrs. (hotline enz.)	+43 1-24836-85383 Police hotline 142 Caritas hotline
Algemeen email adres	office@caritas-wien.at

Land	PERU
Naam van de organisatie	Movimiento El Pozo
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	
Opvang	
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	
Juridische hulp	
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	
Andere diensten	Educatiecentrum m.b.t. migratie (The Well)
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	creapozo@terra.com.pe
Naam van contactpersoon	
Telnr.	+(511) 423-5852 / +(511) 424-5183
Algemene contactgegevens	Av. República de Portugal 492, Breña, Lima 5 – Perú
Website	http://movimientoelpozoperu.org
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen email adres	

Land	POLEN
Naam van de organisatie	La Strada Foundation against Trafficking in Persons and Slavery
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	
Vereniging met familie	
Andere diensten	
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	
Naam van contactpersoon	
Telnr.	
Algemene contactgegevens	P.O. Box 5 00-956 Warsaw 10
Website	www.strada.org.pl
Telnrs. (hotline enz.)	Tel/Fax +48 22.622.1985
Algemeen e-mailadres	strada@strada.org.pl

Land	POLEN
Naam van de organisatie	PoMoc, Katowice
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	Opvanghuis is ook voor vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld. Werkt samen met LaStrada Polen.
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	pomoc@po-moc.pl
Naam van contactpersoon	Sr. Anna Balchan, Ms Magda Lasota
Telnr.	+48 32 255 38 69; +48 694 489 187
Algemene contactgegevens	Association Po MOC ul. Krasieńskiego 21, 40 – 019 Katowice, POLAND
Website	www.po-moc.pl
Telnrs. (hotline enz.)	+48-32 255 38 69
Algemeen e-mailadres	biuro@po-moc.pl

Land	ROEMENIE
Naam van de organisatie	The Association for Developing Alternative Practices for Reintegration and Education (ADPARE)
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓ ADPARE begeleidt Roemeense slachtoffers
Opvang	✓ Beveiligd appartement voor midden- tot lange termijn begeleiding; 3 kamers; er is samenwerking met andere opvanginstellingen
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓ ADPARE begeleidt minderjarigen bij hun families en biedt ondersteuning bij het verstevigen van opvoedingsvaardigheden
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	<u>Financiële ondersteuning</u> : → voeding, persoonlijke spullen, kleding en schoeisel; twee keer per maand zakgeld; postpakketten met goederen voor de begunstigden in hun gezin; steun bij het prioriteren van behoeften en bij budgetbeheer; huishouden (het betalen van rekeningen, het organiseren van het huishouden, leren omgaan met administratieve kwesties) <u>Sociale begeleiding</u> → ID / reispapieren vernieuwen; ondersteuning bij het aanvragen van voorzieningen; uitleg over de juridische status; bemiddeling in de relatie van de begunstigde met de autoriteiten, werken aan steun uit de gemeenschap; betalen van vervoerskosten naar het counselingcentrum; coördineren van therapeutische werkgroepsessies (kaarsen, kleine decoraties en met de hand beschilderde voorwerpen maken)

	<u>Psychologische begeleiding</u> → individuele begeleiding; individuele art-therapie sessies; familie / relatietherapie; bemiddeling bij de relatie van de begunstigde met familie, begeleiding voor en na medisch onderzoek; begeleiding voor en na politieverhoor/zittingen; meegaan met slachtoffers naar afspraken met de autoriteiten; <u>Medische hulpverlening</u> → algemene en specifieke medische onderzoeken en follow-up; ondersteuning bij het innemen van medicijnen; activiteiten omtrent gezinsplanning; medische juridische expertise; algemene en specifieke medicatie; betaling van de ziektekostenverzekering; begeleiding naar het ziekenhuis; psychiatrisch consult. <u>Pedagogische hulp</u> → inschrijving voor school; inschrijving voor een beroepsopleiding / omscholing; huiswerkbegeleiding; schoolbenodigdheden; informeel onderwijs (alfabetisering, PC vaardigheden, opleiding in het Engels); monitoren van voortgang op school. Rechtsbijstand: "juridische advies en vertegenwoordiging in de rechtszaal bij straf-en civiele zaken (door een samenwerkende advocaat); verzoeken tot schadevergoeding. <u>Arbeidsreïntegratie:</u> → informatie over wettelijke arbeidsvoorwaarden; aanpassen van CV; beroepsvoorlichting; zoeken naar werk; hulp bij de voorbereiding op het sollicitatiegesprek (rollenspel); het verstrekken van gereedschap nodig voor het uitoefenen van gediplomeerd werk; ondersteuning bij het starten van een bedrijfje; samenwerking met arbeidsbureaus
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	adpare@adpare.eu
Naam van contactpersoon	Gina-Maria Stoian, President
Telnr.	tel/fax: 004 (0)21 253 29 04
Algemene contactgegevens	Geheim adres
Website	www.adpare.eu
Telnrs. (hotline enz.)	tel/fax: 004 (0)21 253 29 04 0 800 800 678 – Roemeense anti-trafficking Hotline
Algemeen e-mailadres	adpare@adpare.eu

Land	ROEMENIE
Naam van de organisatie	Aidrom
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	Aidrom werkt samen met de orthodoxe kerk en voert het programma SENS uit
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	et@aidrom.eunet.ro
Naam van contactpersoon	Elena Timofticiuc / Sonia Aldea
Telnr.	+40.21.210.46.87 / +40.21.007.98
Algemene contactgegevens	Asociația Ecumenică a Bisericii din România—AIDRom Str. Halmu, nr. 12, S2, 02118, București
Website	www.aidrom.ro
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen e-mailadres	aidrom@gmail.com

Land	ROEMENIE
Naam van de organisatie	“Generație Tânără (Unga_Liv) Association - GTR
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓ GTR heeft opvang voor slachtoffers van mensenhandel en van huiselijk geweld (voor zowel minder- als meerderjarige slachtoffers). Het voorziet in de noodzakelijke begeleiding; ook aan mannelijke slachtoffers van mensenhandel. Er is een crisisopvang, beveiligde appartementen en ook een grote opvang op een boerderij die in het bezit is van GTR.
Psychologische hulp	✓ We hebben contact met psychologen die gratis hulp bieden; anders is psychologische hulp erg duur.
Medische hulp	✓ Medische en gezondheidszorg en een ziektekostenverzekering is duur.
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	office@generatietanara.ro
Naam van contactpersoon	Mariana Petersel, President
Telnr.	Tel/Fax +40 256 282 320 Mobil. 0723545255
Algemene contactgegevens	GTR - Generatie Tânără Romania Timisoara , Str. Molidului, nr.8, RO 300262
Website	http://www.generatietanara.ro
Telnrs. (hotline enz.)	Tel/Fax +40 256 282 320 Mob. 0723545255
Algemeen e-mailadres	office@generatietanara.ro

Land	ROEMENIE
Naam van de organisatie	Solwodi Romania
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	Zuster Adina vangt ook vrouwen uit Moldavië op
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	secretariat@solwodi.ro
Naam van contactpersoon	Zuster Adina Balan; ze is een advocaat die een kleine opvang voor vrouwen en kinderen heeft.
Telnr.	+40 213 325 020
Algemene contactgegevens	
Website	www.solwodi.ro
Telnrs. (hotline enz.)	+40 213 325 020
Algemeen e-mailadres	secretariat@solwodi.ro

Land	SERVIE
Naam van de organisatie	ASTRA – Anti-trafficking action
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of im-migratiedienst	✓
Opvang	
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inko-men	✓
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	Begeleiding bij het vinden van woonruimte (als alternatief voor opvang)
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	oo@astra.rs / astra@astra.rs
Naam van contactpersoon	Olivera Otasevic Krsmanovic – Coordinator of ASTRA SOS hotline en direct victim assistance program
Telnr.	
Algemene contactgegevens	
Website	www.astra.rs
Telnrs. (hotline enz.)	SOS Hotline: +381 11 785 0000
Algemeen e-mailadres	sos@astra.rs

Land	SLOWAKIJE
Naam van de organisatie	Caritas Slovakia
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of im-migratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inko-men	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	Deze organisatie heeft 5 opvangmogelijkheden in verschillende delen van het land
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	stoptrafficking@charita.sk
Naam van contactpersoon	sr. Bohdana Bezáková
Telnr.	
Algemene contactgegevens	Caritas Slovakia Kapitulská 18 SK-814 15 Bratislava
Website	www.charita.sk/eng
Telnrs. (hotline enz.)	+421-2-5443 1506, -5443 2503
Algemeen e-mailadres	stoptrafficking@charita.sk

Land	SPANJE
Naam van de organisatie	Fundación de Solidaridad Amaranta
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	info@fundacionamaranta.org
Naam van contactpersoon	Sr. Pilar
Telnr.	Tel. 0034 91 519 67 49 / Mob: 0034 669 637 636
Algemene contactgegevens	Ramírez de Arellano, 11 28043 Madrid
Website	www.fundacionamaranta.org
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen e-mailadres	

Land	SPANJE
Naam van de organisatie	RED, Spanish Network against HT
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	
Vereniging met familie	
Andere diensten	Groot netwerk met sociale en religieuze organisaties
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	confer@confer.es www.confer.es
Naam van contactpersoon	Sr. Pilar (Confer member)
Telnr.	+34-915.193.635
Algemene contactgegevens	CONFER (Conferencia Española De Religiosos), C/ Nuñez De Balboa, 115-Bis, 28006 – MADRID
Website	www.redconlatrata.org
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen e-mailadres	comunicacion@redconlatrata.org

Land	THAILAND
Naam van de organisatie	Good Shepherd Sisters Fountain of Life Center
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	De zusters bezoeken bordelen om sekswerkers Engels te leren en ze leren Cambodjaanse vrouwen over hun eigen tradities. De zusters zijn 20 jaar werkzaam op het gebied van anti-traffic-king.
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	supapornmarie05@yahoo.com
Naam van contactpersoon	Sr. Supaporn Marie Chatiphol 3/199 M. 6 Naklua, Amphur Banglamung 20150Chonburi Pattaya
Telnr.	00638361720; mobile 0066815885430
Algemene contactgegevens	4128/1 Din Daeng Rd, Bangkok 10400 916 Prachak Rd, Nongkhai 43000
Website	
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen e-mailadres	

Land	TSJECHIË
Naam van de organisatie	La Strada Tsjechië
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	
Vereniging met familie	
Andere diensten	
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	
Naam van contactpersoon	
Telnr.	
Algemene contactgegevens	P.O. Box 305 - 111 21 Praha 1 - Czech Republic
Website	www.strada.cz
Telnrs. (hotline enz.)	Tel/Fax. +420 222 721 810
Algemeen e-mailadres	lastrada@strada.cz

Land	TSJECHIË
Naam van de organisatie	Caritas Czech Magdala Project
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	Het Magdala project heeft aan veel slachtoffers van mensenhandel opvang geboden en is er ook hulp voor slachtoffers economische uitbuiting.
Contactgegevens contactpersoon	Renoirova 7/614, Prague 5 – Hlubočepy
E-mail	magdala@praha.charita.cz
Naam van contactpersoon	Jindriska
Telnr.	+420 251 552 790
Algemene contactgegevens	
Website	http://praha.charita.cz/en/social-services/project-magdala
Telnrs. (hotline enz.)	Magdala Project Non-stop Hotline: 737 234 078
Algemeen e-mailadres	praha@praha.charita.cz

Land	TSJECHIË
Naam van de organisatie	Caritas Czech
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	Outreach activiteiten in de straten van Praag
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	sekretariat@charita.cz
Naam van contactpersoon	Mrs Jana Polásková
Telnr.	+420 296 243 330 +420 251 552 790
Algemene contactgegevens	Vladislavova 12 Prague 1 110 00
Website	www.caritasczech.org
Telnrs. (hotline enz.)	+420 737 234 078 Magdala NONSTOP hotline
Algemeen e-mailadres	sekretariat@charita.cz

Land	VERENIGD KONINKRIJK
Naam van de organisatie	The Medaille Trust
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓
Vereniging met familie	✓
Andere diensten	Het netwerk van religieuzen in het VK heeft diverse opvangmogelijkheden; ook voor mannen. Ze bieden hulp bij terugkeer.
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	enquiries@medaille-trust.org.uk
Naam van contactpersoon	Mike Emberson
Telnr.	
Algemene contactgegevens	The Medaille Trust C/O Caritas Diocese of Salford Cathedral Centre, 3 Ford Street Salford, M3 6DP
Website	http://www.medaille.co.uk
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen e-mailadres	enquiries@medaille-trust.org.uk

Land	VERENIGD KONINKRIJK
Naam van de organisatie	Women@ the Well / Mercy Sisters
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	
Opvang	
Psychologische hulp	
Medische hulp	
Juridische hulp	
Aanleren van vaardigheden/opleiding	
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	
Vereniging met familie	
Andere diensten	
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	lynda.dearlove@watw.org.uk
Naam van contactpersoon	Sr. Lynda Dearlove
Telnr.	+44 20 7520 1710
Algemene contactgegevens	54/55 Birkenhead Street London WC1H 8BB
Website	www.watw.org.uk
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen e-mailadres	

Land	WIT-RUSLAND
Naam van de organisatie	IPA "Gender Perspectives" /La Strada Belarus
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	
Financiële hulp	
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	
Vereniging met familie	
Andere diensten	
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	
Naam van contactpersoon	
Telnr..	
Algemene contactgegevens	IPA "Gender Perspectives" Timyryazeva str, 65-314, Minsk 220035, Belarus
Website	www.lastrada.by
Telnrs. (hotline enz.)	Tel/fax: +375 17 211 02 51
Algemeen email adres	lastrada@infonyet.by

Land	ZWEDEN
Naam van de organisatie	Platform Civil Society in Sweden Against Trafficking. (Foundation Safer Sweden, Stiftelsen Tryggare Sverige)
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	✓ (tot op zekere hoogte)
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	✓ (tot op zekere hoogte)
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	✓ (tot op zekere hoogte)
Financiële hulp	✓ (tot op zekere hoogte)
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	✓ (tot op zekere hoogte)
Vereniging met familie	✓ (tot op zekere hoogte)
Andere diensten	Hulp bij het leggen van contact met NGO's in andere landen. Als platform werken we samen met als doel slachtoffers te faciliteren. We doen ook aan bewustwording, versterken van rechten, monitoring, dataverzameling en rapporteren Ninna Mörner coördineert het platform bestaande uit 17 Zweedse NGO's. Het platform is een initiatief van Foundation Safer Sweden.
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	ninna.morner@gmail.com
Naam van contactpersoon	Ninna Mörner
Telnr.	46 (0)76 59 74 199
Algemene contactgegevens	Eastmangatan 8, Box 45407, 104 31 Stockholm - Sweden
Website	www.manniskohandel.se
Telnrs. (hotline enz.)	Tel. +46 8 55535290
Algemeen e-mailadres	info@tryggaresverige.org

Land	ZWITSERLAND
Naam van de organisatie	FIZ; Fachstelle Frauenhandel und Frauenmigration
Dienstenaanbod	
Ophalen van het vliegveld	✓
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	✓
Opvang	✓
Psychologische hulp	✓
Medische hulp	D.m.v. verwijzing
Juridische hulp	✓
Aanleren van vaardigheden/opleiding	D.m.v. verwijzing
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	D.m.v. verwijzing
Financiële hulp	✓
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	D.m.v. verwijzing
Vereniging met familie	✓ en d.m.v. verwijzing
Andere diensten	Crisis interventie. Begeleiden van vrouwen bij strafprocedures en hulp bij integratie in Zwitserse maatschappij Inventariseren van risico's van verblijf in Zwitserland en of van terugkeer naar land van herkomst Hulp bij dagstructuur Samenwerking met gespecialiseerde advocaten, doctors en therapeuten Ondersteuning bij terugkeer naar land van herkomst, samenwerking met autoriteiten in land van herkomst Als een slachtoffer is teruggekeerd terwijl de procedure nog loopt, vertegenwoordigt FIZ Makasi de rechten van het slachtoffer bij terugkeer naar Zwitserland
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	kelechi.mennel@fiz-info.ch
Naam van contactpersoon	Kelechi Mennel (Head of FIZ Makasi) Carminha Pereira
Telnr.	Tel +44 44 436 90 02
Algemene contactgegevens	FIZ, Badenerstrasse 682 (at Lindenplatz), ch-8048 Zürich
Website	http://www.fiz-info.ch/
Telnrs. (hotline enz.)	Tel +44 44436 90 00
Algemeen e-mailadres	contact@fiz-info.ch

Aanvulling op sociale kaart: Overige contacten Stichting Religieuzen tegen Vrouwenhandel (SRTV)

Bereikbaar via contactpersoon Ivonne van de Kar

Tel: + 31 73 615 44 44

E-mail: srtv@srtv.info

Website: www.srtv.info

- **Australië:** Sr. Pauline Coll, Srs.of the Good Samaritan
- **Brazilië:** Sr. Ursula, Movimento de Promoção da Mulher, Cabedela
- **Bulgarije:** Caritas Russe
- **Chili:** Religiosas Adoratrices, Sr. Teresa Valenzuela, Santiago, Chili
- **Ghana:** Mrs. Florence Bobi, Municipal Education Office, Bawku, Ghana
- **Ghana:** Sr. Marcelline Noorah, Sisters of Mary Immaculata, Box 9, Yendi N/R, Ghana
- **Malawi:** Sr. Rita Moyo, Office of Lay Apostolate, Mzuzu, Malawi, Africa
- **Oeganda:** Ms Clotilde Bukirwa, Grail House, Masaka, Uganda, Africa.
- **Oeganda:** Mrs. Juliana Bezuidenhout, Kampala, Uganda, Africa
- **Rusland:** Caritas Moskou, Mrs. Eloisa Sioutch, P.B. 93, 127434 Moskou, Russia,
- **Slovenië:** Sr. Andreja, Daughters of Charity Ljubljana, Caritas Slovenia
- **Tanzania:** Grail Centre Kiseki Baha, Same, Tanzania (contact SRTV first)
- **Wit Rusland:** Caritas Belarus, Mrs. Gennadiy Vishnevskiy, 3-39 pr.-t- Masherova, 22004 Minsk
- **Zuid Afrika:** Ms.Loek Goemans, The Grail, Joannesburg, South Africa
- **Zuid Korea:** Good Shepherd Sisters, South Korea

SRTV heeft contact met verschillende congregaties werkzaam op het gebied van mensenhandel of sociale projecten: India, Filipijnen, Indonesië, Mexico en vele andere landen.

China: er zijn wat contacten met een congregatie, maar er is geen opvang of activiteiten op het gebied van mensenhandel bekend.

Leden van netwerk Talitha Kum

- **Australië:** Australian Catholic Religious Against Trafficking in Human (ACRATH)
- **Azië Pacific:** Women Religious Against Trafficking in Human (APWRATH)
- **Boliviaanse landen:** Red Kausay
- **Brazilië:** Rede Um Grido Pela Vida
- **Canada:** Comité D'action Contre la Traite Humaine à L'interne et à Internationa (CATHII)
- **Dominicaanse Republiek:** Red de Religiosas/os Contra la Trata y Trafico de Personas
- **Europa:** The European Network of Religious Against Trafficking (RENATE)
- **Indonesië:** Counter Women Trafficking Commission of IBSI (women religious of Indonesia)
- **Italië:** Ufficio Trata Donne e Minori (USMI)
- **Portugal:** Comissão De Apoio As Vittimas Do Trafico De Pessosas (CAVITP)
- **Thailand:** Women Religious of Thailand
- **West Afrika:** Mains dans le main
- **Zuid Afrika:** Southern African Women Religious Against Trafficking in Persons (SARWATIP)
- **Zuid Azië:** Asian Movement of Religious Women Against Trafficking in Persons (AMRAT)

Aanvulling op sociale kaart: Internationale en Europese netwerken

Land	Wereldwijd
Naam van de organisatie	Global Alliance against Trafficking in Women (GAATW)
Dienstenaanbod	The Global Alliance Against Traffic in Women (GAATW) is een alliantie van meer dan 100 NGO's uit Afrika, Azië, Europa, Latijns-America en het Caribisch gebied, en Noord-Amerika. Het secretariaat van GAATW bevindt zich in Bangkok, Thailand. Het coördineert alle activiteiten van de alliantie, verzamelt en deelt informatie en voert belangenbehartiging uit namens alle leden op zowel regionaal als internationaal niveau. Op de site staat een lijst met leden.
Algemene contactgegevens	
Website	www.gaatw.org
Telnrs. (hotline enz.)	+ 66 2 864 1427 / + 66 2 864 1428
Algemeen e-mailadres	gaatw@gaatw.org

Land	EUROPA
Naam van de organisatie	La Strada
Dienstenaanbod	La Strada International (LSI) is een Europees NGO netwerk tegen mensenhandel, dat bestaat uit acht lidorganisaties in Belarus, Bulgarije, Macedonië, Moldavië, Nederland, Oekraïne, Polen en Tsjechië, evenals een internationaal secretariaat gevestigd in Amsterdam. Alle La Strada's bieden opvang en begeleiding aan slachtoffers van mensenhandel, evenals een aantal andere diensten (voor meer details zie de sociale kaart van individuele organisaties). La Strada International werkt vanuit een mensenrechtenbenadering ter ondersteuning van slachtoffers van mensenhandel, met als doel om bij te dragen aan een wereld zonder mensenhandel, waarin mensenrechten worden gerespecteerd. La Strada's belangrijkste doel is de empowerment van slachtoffers van mensenhandel door hun positie te versterken via het naleven van hun universele mensenrechten, inclusief het recht om te migreren en in het buitenland te werken, gevrijwaard van geweld en misbruik.
Algemene contactgegevens	La Strada International De Wittenstraat 25 1052 AK Amsterdam The Netherlands
Website	www.lastradainternational.org
Telnrs. (hotline enz.)	info@lastradainternational.org
Algemeen e-mailadres	Tel: + 31 (0) 20 688 1414 Fax: + 31 (0) 20 688 1013

Land	EUROPE
Naam van de organisatie	RENATE (Religious in Europe Networking against Trafficking and Exploitation)
Dienstenaanbod	16 Europese landen zijn lid (Albanië, België, Duitsland, Frankrijk, Ierland, Italië, Litouwen, Nederland, Polen, Portugal, Roemenië, Slowakije, Slovenië, Spanje, Tsjechië, VK) sommige organisaties bieden opvang. Alle organisaties zijn religieus.
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	renatenetwork@gmail.com
Naam van contactpersoon	Voorzitter is zuster Imelda Poole, zij werkt in Albanië Ms. Aneta Grabowska (secr.)
Telnr.	-
Algemene contactgegevens	
Website	www.renate-europe.net
Telnrs. (hotline enz.)	-
Algemeen e-mailadres	renatenetwork@gmail.com

Land	International network of Religious against HT
Naam van de organisatie	Talitha Kum
Dienstenaanbod	De leden zijn zusters van over de hele wereld die werkzaam zijn op het gebied van anti-trafficking.
Naam van contactpersoon	Sr. Estrella Castalone
Telnr.	+39 6 68 400 20
Algemene contactgegevens	International network of Religious against HT Piazza di Ponte Sant'Angelo, 28 00186 Roma, Italia
Website	www.talithakum.info
Telnrs. (hotline enz.)	
Algemeen e-mailadres	

Land	International Caritas network
Naam van de organisatie	COATNET
Dienstenaanbod	COATNET - Christian Organisations Against Trafficking in Human Beings - is een international network dat verschillende christelijke organisaties samenbrengt die tegen mensenhandel strijden. Leden van COATNET werken samen op de volgende gebieden: Bewustwordingsactiviteiten rondom mensenhandel Bestrijden van de oorzaken van kwetsbaarheid, zoals armoede en gebrek aan alternatieve inkomstenbronnen Belangenbehartiging inzake migratie en economisch beleid dat de kwetsbaarheid voor potentiële slachtoffers van mensenhandel doet afnemen Belangenbehartiging voor betere anti-mensenhandelwetgeving die effectieve bescherming biedt voor slachtoffers en daders vervolgt Samenwerking met autoriteiten, kerken en relevante maatschappelijke organisaties om het verschijnsel mensenhandel aan de kaak te stellen Ondersteunen van slachtoffers om een nieuw leven te beginnen
Contactgegevens contactpersoon	
E-mail	martina.liebsch@caritas.va
Naam van contactpersoon	Mrs. Martina Liebsch / Ms. Olga Zhyvytsya
Telnr.	
Algemene contactgegevens	Palazzo San Calisto,V-00120 Vatican City State
Website	www.caritas.org/resources/Coatnet
Telnrs. (hotline enz.)	Receptie:: +39 06698 797 99 COATNET coördinator: +39 06698 797 41
Algemeen e-mailadres	Email: coatnet@caritas.va

Land	International A21 Campaign
Naam van de organisatie	The A21 Campaign, Europees hoofdkantoor in Griekenland
Dienstenaanbod	A21 kan ondersteuning aan slachtoffers van mensenhandel aanbieden in Bulgarije, Griekenland, Oekraïne, Zuid-Afrika en de Verenigde Staten
Ophalen van het vliegveld	x
Hulp bij passeren douane/ in gesprek gaan met politie of immigratiedienst	x
Opvang	x
Psychologische hulp	x
Medische hulp	x
Juridische hulp	x
Aanleren van vaardigheden/opleiding	x
Hulp bij het zoeken naar een baan/ verzekeren van een inkomen	x
Financiële hulp	x
Hulp voor kinderen/ opvoedkundige hulp	x
Vereniging met familie	x
Andere diensten	
Contactgegevens contactpersoon	De lokale organisaties van A21 zijn te bereiken via het Europese hoofdkantoor in Griekenland
E-mail	Phil.h@thea21campaign.org
Naam van contactpersoon	Philip Hyltegaard
Telnr.	1109 (Greece – Hotline) Tel: + 30 23 10 537 690
Algemene contactgegevens	The A21 Campaign, P.O. Box 10218 TK 54110 Thessaloniki, Greece
Website	www.thea21campaign.org
Telns. (hotline enz.)	Tel: + 30 23 10 537 690
Algemeen e-mailadres	Info@thea21campaign.org

Colofon

Publicatie

Safe Future

Aanvullende methodiek voor hulpverleners die werken met buitenlandse slachtoffers van mensenhandel en huiselijk geweld die nog in onzekerheid verkeren of ze in Nederland kunnen blijven.

Bespreikbaar maken van toekomstopties en begeleiding bij terugkeer en re-integratie van cliënten die terug gaan naar hun land van herkomst

Federatie Opvang

September 2014

Auteur

Margot Mulders

Met veel dank voor hun bijdragen aan

Kern projectteam Safe Return: Trijntje Kootstra, Liesbeth van Bommel

Pharos: Janet Rodenburg

Safe Return Stuurgroep: Frans Klaassen, Bram Koppenaal, Jerrol Marten, Alice Vellinga

Safe Return key persons: Marieke Bekkers, Mill Bijnen, Tamara van Driel, Alex Hulsebosch, Suzanne de Jong, Ivonne van de Kar, Carla Keegel, Marian Kievitsbosch, Sabrina Knijf, Gerrian Nijhof, Danijela Petrovic Dadic, Julia Tchikhatcheva, Veronique Tol, Noortje Verberne, Nathalie Verstege, Steffie van Waardenburg

Animus Association/La Strada Bulgaria: Nadia Kozhouharova, Donka Petrova

COSUDOW: Patricia Ebegbulem, Bibiana Emenaha

Sterk op het Werk: Margreet van den Heuvel

Fier Fryslan: Linda Pool

Leger des Heils: Ineke Baas

Video clips Safe Future

Marcel Vendrig

Film/Video Editor

Ontwerp Safe Return logo

Anneke Heerma Grafische Vormgeving

Grafisch ontwerp en druk

IVA Groep BV Rotterdam

Het Safe Return Project is gefinancierd door het Ministerie van Veiligheid en Justitie, Directie Migratiebeleid. Co-financiering is ontvangen van het Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport en de gemeenten Amsterdam, Alkmaar, Arnhem and Groningen

